This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

Vi ber dig även att:

- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
  Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
  Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
  Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
  Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsätt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsätt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

Om Google boksökning

Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk `http://books.google.com/`

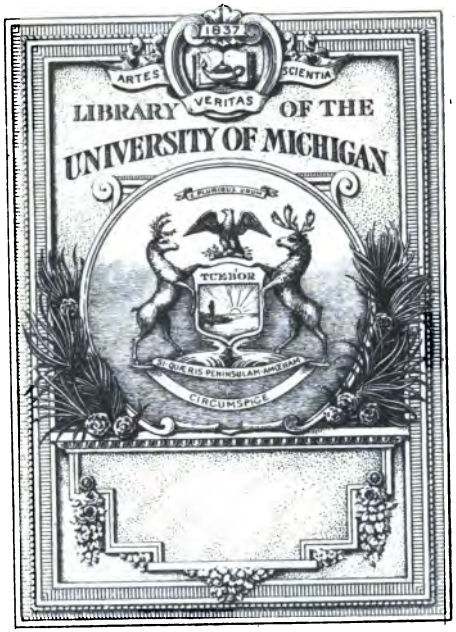
1837
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
SI QUAERIS PENINSULAM AMOENAM
CIRCUMSPICE

AS
284
.S741

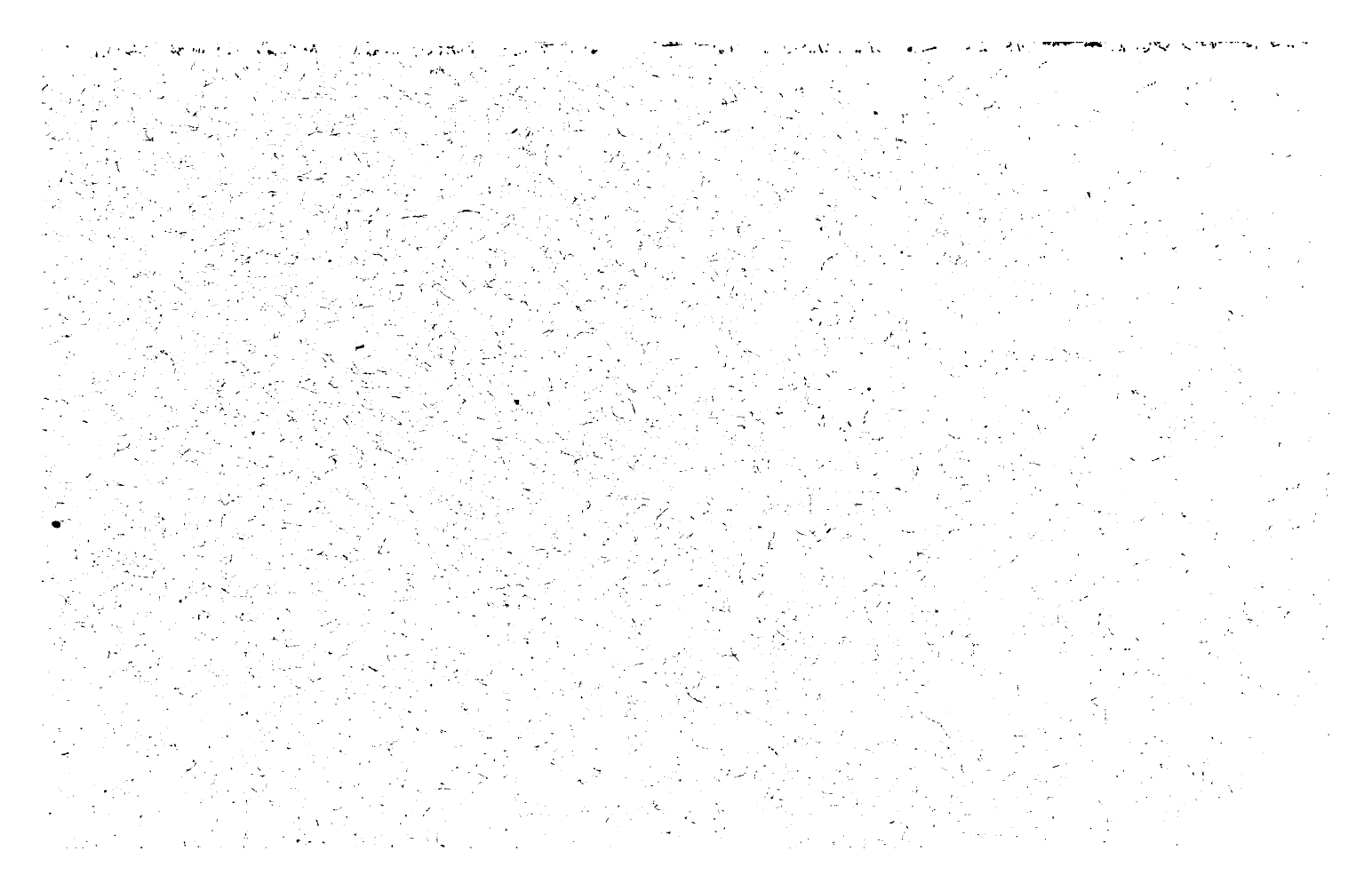

SVENSKA

AKADEMIENS

HANDLINGAR

IFRÅN ÅR 1886.

NITTONDE DELEN.

1904.

STOCKHOLM
KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
1906

Lit. Comm.
Nijhoff
7-28-25
12188

INNEHÅLL.

Handlingar rörande Svenska Akademiens högtidsdag den 20 december 1904:

Tal af Akademiens direktör, herr Annerstedt.... sid. 3.
Inträdestal af herr Erik Axel Karlfeldt..... » 13.
Svar af herr Annerstedt ..... » 49.
Redogörelse för sammankomsten ..... » 53.
Minne af Heliga Birgitta, författadt af herr Hans Hildebrand ..... » 57.

Akademiens täflingsämnen för 1904..... » 334.

HANDLINGAR

RÖRANDE

SVENSKA AKADEMIENS

HÖGTIDSDAG

DEN 20 DECEMBER 1904

Tisdagen den 20 december 1904, Svenska Akademiens högtidsdag, hade Akademien på stora börssalen offentlig sammankomst, hvilken H. M. Konungen, H. K. H. Kronprinsen, DD. KK. HH. Hertigen och Hertiginnan af Västergötland samt H. K. H. Hertigen af Närke täcktes å den vanliga läktaren bevista.

Akademiens direktör herr ANNERSTEDT *öppnade sammankomsten med följande*

TAL.

Det år, som nu gått till ända, har i blodig skrift tecknat sitt minne i historien. Världen har bevittnat en sammanstötning af nästan titanisk art mellan tvenne till tänderna beväpnade makter af första rang. Strömmar af blod hafva flutit, och i det skonslösa krigets spår vandra sorgen, nöden och eländet, härjande tusen och åter tusen förut lyckliga hem. Skådespelet är visserligen icke något nytt, ej ens ovanligt, ty hvarhelst vi

bläddra i häfderna, finna vi det åter. Men det märkliga i den våldsamma strid, som nu rasar, är, att den icke blott är en tvekamp på lif och död om hvem som skall varda herre i den yttersta östern och att den gestaltar sig nästan till en kraftmätning mellan tvenne raser, utan att den tillika uppenbarligen inviger en ny epok i världens historia.

Det 19:e århundradet har fått skåda, hurusom den amerikanska världsdelen ställt sig jämbördig vid sidan af Europa. Den utveckling, hvars slutliga frukt denna hvälfning var, hade dock kräft sekler, och man hade därför hunnit småningom härpå förbereda sig. Men — på vår lott har det fallit att se en annan dylik hvälfning, nästan som med ett åskslag, öfverraska världen och bryta väg för en ny framtid. Det århundrade, som nyss ingått, har med häpnad fått bevittna, att Asien, folkslagens vagga och länge betraktadt som ett allas byte, framträder med anspråk på att lefva sitt eget lif och att i politikens vågskål lägga tyngden af sina folkmassor och den ursprungliga kraften af starka nationella instinkter. Portarna till en ny tid slogos upp den dag, då den japanska kejsarstaten trädde in på världsarenan, i krigiskt afseende fullständigt förberedd på att spela en stormakts roll och med starka

civilisatoriska förutsättningar för att gå i spetsen för en Asiens pånyttfödelse. Stilla hafvet har upphört att göra skäl för sitt namn, kring dess kuster hvirfla den stora politikens och krigens stormar.

Detta förfärliga utbrott af staters, nationers, ja hela rasers lidelser kunde gifva ämne till djup betraktelse. Äfven för oss i vår aflägsna vrå har det lärdomar. Tvenne af dem önskar jag framhålla; bägge slå enhvar i ögat. Den första är, att dessa händelser med styrka inskärpa betydelsen af att ett folk i fredens dagar med öppet öga och kraftig hand smider sin krigiska rustning för att kunna bestå, när krigets storm bryter lös. Mer än någonsin gäller Skriftens ord, att när en väl beväpnad man försvarar sitt hus, varder det beståndande. Den andra lärdomen, som detta krig gifver, är den, att hvarje stat, hvars gränser sköljas af hafvet, äfven måste vara stark till sjös, om den rätt skall känna sig tryggad. Är fienden oinskränkt herre på hafvet, felar den sköld, som skulle skydda rikets ädlare delar.

Denna sista sanning, lika obestridlig som varnande, stod klar för konungarna i vår storhetstid, och stolta äro de anor, som den svenska flaggan tagit i arf från dagar af glänsande strider och förtvifladt självförsvar in i det sista. Men äfven

efter det förfärliga fall, som följde på mer än tjuguårig strid med öfvermakten, slöt man ej ögat till för fosterlandets kraf att vara starkt till sjös, och Gustaf III:s djärfva tvekamp med den väldiga grannen har ett glänsande blad att uppvisa i den svenska flottans vackra bragder. Dess nyskapelse var icke minst hans verk; här har hans snillrika blick klart fattat hans och Sveriges uppgift, och flottans ärorika minne blifver därför äfven hans.

Erinringen härom förer osökt min tanke hän till denne konungs lysande, i mycket gåtlika gestalt, redan i hans lifstid föremål för såväl hängifven beundran som bittert hat och ännu i våra dagar så olika bedömd, allt eftersom betraktaren intagit sin ståndpunkt, oftast ensidigt dömd, därför att man förgätit att skåda bilden från alla sidor. Och hvad man oftast glömt är, att hvarje människa måste, därest domen skall varda rättvis, dömas tillsammans med den tid, i hvilken hon lefvat; man har att räkna med ej blott tidens allmänna förutsättningar utan äfven med dem, som varit för personen egendomliga. Alla äro vi ju, mer eller mindre, barn af vår tid; sällsynta äro de stora gestalter, som i trots af tidernas tunga arf utvecklat sin genius självständigt och därigenom förmått föra mänskligheten framåt och uppåt på nya banor.

Om det är en sanning, att uppfostran på ett nästan afgörande sätt bestämmer den blifvande mannens art, skulle man visserligen icke haft rätt att vänta mycket af Gustaf III; man kan snarare förvånas, att han blef den han var. Från spädaste år vand att misstro dem, till hvilka han borde se upp, och att missakta hvad han bort vörda, hörande föräldrar kalla för rätt hvad lärare kallade orätt, växande upp i ett hem, där lidelsernas storm förgiftade barnets glädje och frid, tillägnade han sig tidigt förställningens svekfulla gåfva och lärde tänka lågt om mänskligheten. Det är rent förunderligt, att hans väsen icke helt och hållet fördärfvades af denna olycksaliga och förvända uppfostran; det talar starkt för att verklig godhet låg djupt i hans själ. Det var emellertid med dylika förutsättningar för lifvet, som han vid unga år trädde till regeringens tunga kall i en tid, då självsvåldet, partihatet och den politiska korruptionen förgiftat sinnena och upplöst de statliga banden. Man kan då knappast förvånas öfver att han alltför mycket satte det egna jaget till medelpunkt i sitt lif och att statskonsten tedde sig som den starkares rätt, förverkligad med alla medel, alla lika lofliga, blott de förde till målet. Och härtill kom, att hans sällsynt lifliga fantasi, den starkaste kanske af alla hans snillegåfvor, som

väl behöft allvarsamt tuktas, i själfva verket aldrig känt någon tygel. Den förde honom stundom vill och skymde hans eljest klara blick, när han mötte lifvets besvärliga realiteter. Huru annorlunda skulle icke detta kunnat gestalta sig, om han vid unga år fått genomgå en lika förfärlig tuktan som den ryktbare morbrodern, Fredrik II, för att icke tala om en sådan det sedliga allvarets skola, som kom Gustaf II Adolf till del, under ledningen af en sträng men storslagen fader och under det dagliga intrycket af att konung och folk hade en stor gemensam kallelse.

Gustaf III:s icke minsta olycka var, att han icke rätt förstod, att konungen måste regera *med* sitt folk, om han ville betrygga sin och dettas framtid. Uppgiften var förvisso synnerligen svår, sedan frihetstidens själfsvåld lyft samhället ur fogarna, men olöslig var den icke. Statshvälfningen af 1772 kändes dock som en verklig förlossning, och Sveriges folk hade nog småningom slutit sig i täta leder kring den, som förtroendefullt gått det till mötes, så stor än bitterheten i början var inom de kretsar, som sågo sig trängda från själfsvåldets och maktens köttgrytor. Det är sorgligt men ingalunda oförklarligt, att konung Gustaf icke fattat denna uppgifts art och storhet. Hvilken har väl för öfrigt gjort det bland hans sam-

tida på Europas troner? Tidens lösen för den upplysta despotismen lydde ju: allt *för* folket, intet *genom* folket; häri låg en stark frestelse för en man af hans art och i hans ställning. Men hos oss måste ett dylikt regeringssystem kännas som ett afsteg från den historiska utvecklingen, ty frihet var blefven svenske mäns arfvedel. Och så växte, i stället för att minskas, den klyfta, som skilde konung och folk.

Att, som mången gör, icke kunna i Gustaf III:s lif upptäcka stort annat än en teaterkonung i politiskt afseende — i moraliskt vidrig onatur — vittnar om en trång och skef uppfattning af hans historia. Den är tillika ett utslag af den lilla syn på tingen, som med en konungs kammartjänare tror, att han bättre än någon känner sin kunglige herre. Med dylikt mått mäter man dock ej Gustafs glänsande gestalt. I hans gåtfulla personlighet korsas de förunderligaste skiftningar. Smak för nöjen, rent kvinnliga nycker och sysselsättningar och en viss indolens kunna i ett nu växla med stora tankar, brinnande energi och krigiska äfventyr, uppblossande och åter slocknande som eldarna i ett fyrverkeri. Men att göra det förra till innehållet i hans lif och sluta ögonen för det senare förråder brist på historisk blick. Och så sällsamma än motsatserna i hans väsen synas

vara, finna de dock till ej ringa del sin förklaring däri, att hans blandande intelligens och oroligt lifliga sinnesart saknade den stödjande motvikt, som endast karaktärens fasthet gifver. Och denna fasthet, hur skulle den väl kunnat utveckla sig i en själ, som hållits främmande för sedlighetens och religionens mäktiga inflytelser? Det kunde knappast annorlunda vara i en tid, som själf så djupt präglades af samma andliga lyte. Lättsinnet och kvickheten drefvo ju gäck med allt hvad allvarligt var, och sederna inom de högre klasserna voro, äfven hos oss, oftast lätta, stundom lösa eller rent af skämda. Men äfven härutinnan var Gustaf III ett barn af sin tid. Må hvem som vill och kan kasta första stenen. Mig synes, att han mera är att beklaga, ty han var därutinnan en olycklig människa. Han har själf fått mest lida för sina fel och fosterlandet med honom.

Men historien har icke blott att tälja felen — den har ock att göra rättvisa. Gustaf III:s geniala begåfning, som äfven hans motståndare ofrivilligt erkände, eftervärlden frivilligt beundrar, gör honom till en af sin tids märkligaste och intressantaste personligheter. Och hans kungagärning bär på minnen, hvilkas glans och storhet ingen tid mäktar utplåna. Kan väl någon svensk man, som går till denne konungs historia, någon-

sin förgäta, att han räddat vårt fosterland från att dela Polens sorgliga öde? Det är och förblifver hans ovanskliga ära. Och hvad man än må hafva att anmärka vid hans fejd med den öfvermäktige grannen i öster, ett är säkert, att denna strid i djupet var ett försvarskrig, ty han visste, hvad de flesta ej ens anade, att Ryssland, som icke smält harmen öfver att det redan halfvunna bytet halkat det ur händerna, blott bidade sin tid. Trots åtskilliga missgrepp och det farliga hot, som genom Anjala-förräderiet kom till synes, har han ärofullt fört detta krig till slut och lärde därmed världen, att Sverige kunde genom sig själf bestå. Aldrig var han större än i dessa farans ögonblick, hans mod blott växte med farans storlek, och den lager han skar vid Svensksund hör till dem, som aldrig blekna. Ingen kan förekasta honom, att han icke tänkt högt om det folk, hvars namn en gång gått öfver världen. Dess ära kände han som sin, och den var honom dyrbarare än lifvet. Det ridderliga drag, som präglar hans väsen, återspeglar sig här med klarhet och styrka. Godhet och högsinthet höra ock till hans vackra sidor; sällan har en konung med sådan mildhet behandlat öfvervunna motståndare; i sin öfverdrift blef denna godhet stundom till svaghet.

Man har velat till en den kungliga fåfängans nyck reducera hans intresse för vetenskap och konst. Dess rot låg dock djupare än så, och dess frukter kunna därom vittna. Uppsala universitet kan aldrig förgäta sin verkliga och djupa tacksamhetsskuld för sant furstlig välvilja. Och Svenska Akademien vittnar starkare än något därom, att våra stora minnen och vårt rikaste arf, vårt stolta svenska språk, lågo hans hjärta nära.

Hans konungaminne, som än flammar af ljus, än skymmes af töcken, lefver i Sveriges häfder, eldande och varnande. Ett hafva vi att däraf lära, om vi läsa det rätt: därest konung och folk gå modigt och trofast hand i hand, har fosterlandet ej att rädas något hot.

I ledigheten efter framlidne riksarkivarien C. T. Odhner har Akademien med sin höge beskyddares, H. M. Konungens, nådiga bifall den 14 juli innevarande år till ledamot valt och kallat bibliotekarien, fil. licentiaten Erik Axel Karlfeldt, som nu kommer att taga sitt inträde.

INTRÄDES-TAL

I

SVENSKA AKADEMIEN

DEN 20 DECEMBER 1904

AF

ERIK AXEL KARLFELDT

FIL. LIC., BIBLIOTEKARIE

Mine Herrar!

Odhner, forskaren i den svenska häfden, var af kärnsvenskt ursprung. Namnet med den nordiskt mytologiska klangen är härledt från Odensåker i Skaraborgs län. I Låstad, ett annex till nämnda pastorat, föddes 1744 åt bonden Per Jonsson i Piltagården sonen Jonas, som sedermera, då han utträdde ur allmogeståndet, blef släktnamnets förste bärare. Denne Jonas Odhner blef efter studier i Uppsala präst och fick under ett tjogtal år som komminister verka hemma bland fränder och vänner i Odensåker, tills han valdes till kyrkoherde i Lyrestads församling. Enligt Skara stifts herdaminne var prosten Odhner »en mild och älsklig man, nitisk i sitt ämbete, mycket road af studier, musik och blommor». A. A. Afzelius vistades i sin ungdom som informator i denne prästmans hus och skildrar honom och hans hem med stor värme. Prosten Odhner, säger han, var en lärd man och sysselsatte sig om vintern med öfversättning af apostlarnas skrifter, om sommaren med naturalhistorien. Hans favoritförfattare voro Swe-

denborg och Linné. Ingen ört, intet gräs växte inom hans prosteri, som han icke kände. På sina sommarvandringar i skog och mark brukade denne natursvärmare fästa mångfärgade blommor i sina sko- och knäspännen, och där han så utstyrd gick fram på vägarna med stora knippen af linnéa i båda händerna, togs han af resande för en dåre, men han var, säger Afzelius, ett fromt Guds barn, som föga brydde sig om hvad denna världens vise tänkte.[1]

Prosten Odhner hade som fyrtiotre-årig i sitt andra gifte äktat en ung skönhet, Ingeborg Magdalena Thorsén, som på mödernet var ättling af den lärde statsmannen, kungl. rådet grefve Tomas Polus, Karl XII:s lärare och gunstling. Hon blef en ypperlig prästfru, omtalad för sin godhet och sitt länge bibehållna ungdomliga behag. Dessa makars yngre son Clas, född 1794, studerade i Uppsala, blef filosofie magister och prästvigdes för tjänstgöring i hemstiftet. »En aktningsvärd man» betygar om honom stiftets herdaminne. Hans hustru Anna Karolina Ericsson var syster till de frejdade bröderna Nils och John Ericsson. Hvad påbrå häfdatecknaren Odhner kan ha haft af dessa sina snillrika morbröder är ju vanskligt att söka påvisa. Af den matematiska reda i begåfningen, utan hvilken ingen blir en stor ingenjör eller en

[1] Minnen, upptecknade af A. A. Afzelius. Stockholm 1901.

dugande forskare, var han väl medarfvinge. Men Odhner var på sitt område blott en flitig upptäckare, han var ingen uppfinnare. Af den väldiga fantasi, som hos John Ericsson slog upp i flammande lågor, då han lik en ny titan ville hämta ner solens eld från himmelen och magasinera den i öknarna på jorden till människornas tjänst, fanns väl hos systersonen intet spår. Under sitt långa enslingslif i fjärran land uppehöll den store John en ganska liflig förbindelse med sin släkt i hemlandet. Sin frände historikern synes han hafva omfattat med mycken bevågenhet, och de utbytte öfver hafvet bref och vetenskapliga skrifter.

I Alingsås, där fadern då var komminister, föddes Clas Jonas Teodor Odhner den 17 juni 1836. Det mellersta af sina dopnamn — ett arf efter farfadern — synes han sedan hafva bortlagt. Han var blott fyra år gammal, då familjen erhöll ett nytt hem. 1840 tillträdde nämligen magister Odhner kyrkoherdesysslan i Medelplana. Denna socken är belägen på Kinnekulles västra sluttning mot Vänern. Från kyrknejden är utsikten vidsträckt ner öfver det yppigt bevuxna bergets terrasser, öfver Kinneviken, Kållandsö med Leckö slott, öfver Dalbosjöns breda yta mot Dalsland. I denna trakt, »ljufligare än någon annan i Sverige», som Linné kallar den i sin västgötaresa,

uppväxte Clas Teodor som det näst yngsta af sex syskon. Fadern var stilla till sinnes, tyst och sluten, tidigt drabbad af sjuklighet, modern var däremot af friskt lynne, sund och rask, som det anstår en bergslagsdotter. I prästgården vistades också på sin ålderdom hennes moder, Nils och John Ericssons begåfvade, lifsglada, poetiska fostrarinna. Man kan taga för gifvet att hon äfven här, bland barnbarnen, utdelade af de skatter från den gamla sagovärlden, hvarmed hon, enligt berättelsen, förtjust sina egna barn i den torftäckta bergsmansgården vid Långbanshyttan.

Prästhemmet på Kinnekulle var idylliskt som orten själf, gammaldags och lugnt. Vår- och sommartid, när berget utvecklade sin växtprakt, rikare kanske här än på något annat ställe i vårt land, blef trakten lifligare, ty då kommo botanisterna fjärran och när ifrån, och ett af deras stamhåll var Medelplana gästvänliga prostgård.

Clas fick sin första undervisning i hemmet, dels af fadern, dels af dennes adjunkt. Sveriges historia tycks ha intresserat honom först och mest. I små häften, som han lät en syster sammanfästa åt sig, skref han ner, hvad han mindes från lektionerna om den ene eller andre kungen eller hjälten, och ritade därtill efter någon förebild hans porträtt så likt han kunde. Detta var ju redan

ett slags början till historieskrifning, och vi märka redan nu den noggranna metoden.

Det andra stora intresset, som fyllde Odhners barndom, var botaniken. Blomsterkärleken var ju ett arf i hans familj. Han blef snart en utmärkt kännare af Kinnekulles flora och anlitades af främlingar som vägvisare genom bergets villsamma örtrike. Detta Odhners barndomstycke för växtvärlden blef djupt och varaktigt. Det återväcktes på hans äldre dagar, då han under täta ströftåg i sommarängderna fick handleda en ung son i botanikens studium.

Clas Teodor var ett barn med tidigt klarnande förstånd. Hans från början lifliga lynne undergick snart en hastig förvandling. Det skedde, då han vid ännu nästan späda år, efter ettårig vistelse vid Skara gymnasium, begaf sig ut på sin första kondition. Han skrifver därom själf som student: »I min tidigare barndom var jag en häftig, hastigt uppblossande yngling (men äfven lätt försonlig). Men jag kom mycket tidigt ut i världen från hemmet och i främmande hus vid tretton års ålder. Då jag där skulle styra och vårda andra, blef det nödvändigt att kunna styra sig själf först och främst. Dessutom finner man snart i främmande hus nödvändigheten af att lägga band på sig både i det ena och det andra fallet. Man

måste till en viss grad rätta sig efter tonen i den familj, där man vistas, och om man då som jag inom tio års tid i egenskap af lärare vistats i åtta särskilda hus, så har man nog fått lära sig att vara lugn, försiktig och självbehärskande, att taga noga vara på både ord och handling. Häraf har du förklaringen af min lugna och stundom kanske kalla yta.»

Ett par år senare inträffade en ny händelse i hans lif, som var ännu mera ägnad att stämma ynglingens själ till allvar. Han hade afslutat sina studier vid Skara gymnasium. Vid hemkomsten fann han sin fader svårt sjuk. Mellan denne och sonen Clas hade alltid rådt ett innerligt förhållande, och vi kunna tänka oss att de båda voro djupt gripna i förkänslan af ett dubbelt afsked, då fadern nu från sin sjukbädd beredde sonen, som stod i begrepp att resa till Uppsala, till hans första nattvardsgång. I september 1851 for unge Odhner upp till universitetet och bestod med största heder sin studentexamen. Han vände därpå tillbaka hemåt, men möttes på vägen af underrättelsen om faderns bortgång.

Vid femton års ålder stod han alltså faderlös och därtill obemedlad, hänvisad till sin egen kraft för brytandet af en väg i lifvet. Men denna kraft var redan öfvad i arbete och självbehärskning.

Hans studiebana blef en mödosam vandring, på hvilken han måste släpa andra, yngre efter sig, ett dubbelt arbete på egen och andras utveckling. Men ändå nådde han målet, parnassen, i god tid och stod där främst bland sina kamrater som primus vid 1860 års promotion.

När prostfamiljen i Medelplana måste utrymma det gamla hemmet, hade dess medlemmar ändå en tid i den fagra och förtrogna hemnejden en fristad, dit de kunde samlas. Prosten Odhners änka arrenderade nämligen och bebodde en mindre gård, som låg blott en half fjärdingsväg från prostgården. Dit kom väl sonen Clas blott på mera tillfälliga besök, bunden som han var af strängt arbete på annat håll, men att han gömde hembygden och dess folk i troget minne, därom vittnar, att han ännu under sin stockholmstid sände hälsningar och gåfvor till fattiga stugor på Kinnekulle. Odhner hade ett varmt hjärta och en öppen hand för de behöfvande. Detta var väl bekant för hufvudstadens yrkestiggare, som hade en omtyckt mötesplats i den lärde mannens förstuga.

Sina universitetsstudier synes Odhner till en början med ifver ha riktat åt det filosofiska hållet. Hans vistelse i Uppsala sammanföll med den Boströmska filosofiens glansdagar. Mästaren själf talade då från sin kateder. Hans lärjungar berätta

om den hänförande makt, som den oansenlige mannen med den svaga stämman utöfvade öfver sina åhörare. Till dem hörde Odhner, och den store vishetslärarens idealism, hans sanningskärlek, klarhet och skärpa funno hos denne hans unge lärjunge mottagliga beröringspunkter. Boströms filosofi sträckte, som bekant, sitt inflytande äfven till andra vetenskapsgrenar. I Uppsala universitets årsskrift för 1862 läses en afhandling »Om möjligheten af historiens filosofi». Den är författad af Odhner och visar, hur han från den Boströmska filosofiens mark ville slå en brygga öfver till den vetenskap, som under tiden blifvit hans egentliga fält. Ännu i en 1897 till hundrade årsdagen efter Boströms födelse utgifven festskrift finna vi af Odhner en uppsats, i hvilken han visar sig i hufvudsak stå kvar på samma ståndpunkt. Sitt lif igenom förblef Odhner boströmian, och boströmianismen var för honom något mer än ett system, en form- och tankelära — det är dess djupare verkningar, som komma till uttryck i hans etiska allvar, i hans varma, men ingalunda ortodoxa eller ofördragsamma religiositet.

Ett annat af Odhners hufvudämnen var grekiskan. I detta språks dräkt har den antika andan, i hvars klarhet och jämnmått Odhner säkert fann sig hemmastadd, skönast uppenbarat sig; på detta

språk skrefvo Plato, Boströms lärofader, och Thukydides, som Odhner nämner först af de fyra han anser stå på tinnarna af Klios tempel, i det de, som han säger, i måhända högre grad än några andra ha med forskningens och kritikens grundlighet förenat den framställningskonst, den ideala åskådning och den siareblick, som äro geniets kännemärken. De tre öfriga äro Tacitus, Ranke och Geijer.

Innan vi gå att uppsöka Odhner som utöfvare af den vetenskap, hvari resultaten af hans gedigna och mångsidiga, humanistiska och fosterländska bildning flyta tillsammans, kan det vara lämpligt att tillse, hvilken del han tog i studentlifvet, sådant det på hans tid gestaltade sig utåt och i andra former än de vetenskapliga.

Om vi, som äro af en senare generation, försöka att med fantasiens hjälp försätta oss tillbaka till Uppsala, som det var vid förra århundradets midt, är det, som om vi plötsligt hörde en hel flod af sång strömma emot våra öron. Det sjunger i glädjeyra och det sjunger i vrede, det klingar vekt, nästan känslosamt om solnedgång i Eklundshofsskogen och om kvällsklockans toner, som sväfva ned som änglar från rymden, det dånar trotsigt och utmanande om de grafvar, som friheten skall reda åt österns slafvar på Svithiods strand, och

om Sveriges fana, som är de fallnes brudtäcke i döden. Men det är alltid flykt och klang i sången, och en tid, som sjunger så starkt, att rösten slår öfver, sjunger nog af hjärtat. Denna tid var också, i ord och toner, den svenska studentlyrikens storhetstid. Den sångskatt, som då hopades, är så rik, att våra dagars sjungande studenter ännu ur den ösa sina bästa pärlor. Den främste af koragerna, typen för dessa sångrika års svenske student, hade lämnat Uppsala ett par år innan Odhner kom dit, men han hade öfverflyttat just till Skara, och i dess gymnasium hade Odhner varit hans lärjunge. Odhner har inför denna akademi berättat om den förtrollning, hvari Gunnar Wennerbergs personlighet höll honom och hela gymnasieungdomen fången. Femtiotalet var gluntsångens glansperiod, och samma årtionde hörde flera af skaldens fosterländska hymner ljuda för första gången.

Juvenalernas glada sällskap var upplöst, men deras anda lefde nog kvar hos en stor del af den lifskraftiga ungdom, som älskade gluntens och magisterns duetter. Liksom Wennerberg själf stod höjd öfver den bullersamma backanaliska glädje han skildrat, hade med all säkerhet hans landsman Odhner ännu mindre fallenhet för några öfverdrifter i den vägen. Man har sagt mig, att han

som student var sluten och fåordig i större sällskap, hvilket ej hindrade, att han kunde ha mycket nöje af ett godt skämt. Ett rått ord hörde ingen gå öfver hans läppar.

I den stora rörelse, hvarur Wennerbergs och en mängd andra studentskalders patriotiska och politiska diktning var framsprungen, kom däremot Odhner att taga en liflig andel. Skandinavismen blef hans ungdoms stora lidelse, och vi måste medge, att det var en sådan af ädel art. Det var en stolt tid för Nordens ungdom. Den tordes sjunga ut öfver landet: »Så säga Sveriges studenter», den tordes låta sina ord leka med Nordens kronor och med höga utopier, som i våra söndringstider skulle ljuda som dårars tal. För öfrigt hade man fått tillfälle visa, att man i handling kunde stå inne för en hel del af kraftuttrycken. Svenska studenter, som svurit de danska fostbrödralag med glaset i hand, hade inlöst löftet med sitt blod.

Redan 1852 deltog Odhner i uppsaliensarnes tåg till Kristiania. Den dag, då den unga skaran i Stockholm inskeppade sig till färden, var hans födelsedag, den 17 juni. Han fyllde sexton år. Han stod i lifvets pingsttid, i den ålder, då det mänskliga sinnet är som en beredd åker, färdig att mottaga frön till kommande skördar. Det är mer än troligt, att de vackra dagarna i grannlandets

hufvudstad voro en såningstid för unge Odhners själ. Han förblef, så länge han lefde, en trofast anhängare af den sedan länge faktiska yttring af skandinavism, som benämnes den svensk-norska unionen.

Men skandinaverna syftade ju högre. På det allmänna studentmötet i Uppsala 1856 formulerade Carl Ploug från Odens hög under stormande jubel det program, som sedan blef deras lösen: *en* dynasti i Norden, men full inre självständighet för de tre rikena.

Året därpå var den ännu icke myndige Odhner en af de fyra deltagarne i den Uppsala-deputation, som afgick till Helsingfors för att närvara vid firandet af 700-årsminnet af Erik den heliges korståg. Det var på samma gång ett slags försoningsmission. Den fennomanska rörelsen i Finland hade gjort snabba framsteg under Snellmans ledning och väckt ond blod i Sverige. Deputationen mottogs med öfversvallande vänlighet och förde många fridshälsningar med sig hem öfver Bottenhafvet.

Vid 1862 års studenttåg till Köpenhamn var Odhner, då blifven docent, en af uppsaliensarnes ledare och talare. Detta möte öfvergick i glans och stål alla de föregående; ingenting tycktes förebåda, att skandinavismen redan ett par år därefter skulle få sin dödsstöt. När den fana, som

danska kvinnor under mötet förärat Uppsala studenter, en vacker höstdag samma år invigdes, var det Odhner, som från terrassen i Gustavianska trädgården öfverlämnade henne till studentkåren, därmed äfven i yttre måtto framträdande som en af den nordiska enhetstankens banérförare i vårt land. Han var också en af talarne på mötet i La Croix salong i Stockholm den 6 mars 1864, där det manades till uppbrott att hjälpa det öfverfallna Danmark. »När grannens knut står i låga», yttrade han, »är det viktigare att biträda vid släckningen än att tvista om eldens uppkomst.»

Men dessa och dylika ord voro förgäfves. När efter kriget och alla missräkningarna den ene efter den andre af skandinavismens kämpar började svika, visade sig Odhner som en bland de trogna. Ja, han framstår t. o. m. som en af de mest sangviniska af dessa senskandinaver, i det han uttrycker sin förhoppning, att de tre nordiska nationaliteterna såsom sådana skola genom en organisk utveckling kunna försvinna och uppgå i en enda, hvarvid de tre folkens olika egenskaper och lynnen skola på ett lyckligt sätt komplettera hvarandra.[1]

Studentskandinavismen hade snart sagt sina sista ord, de vemodiga afskedsorden på Uppsalamötet 1875. Den Yggdrasil, under hvilken Nor-

[1] Nord. tidskr. 1867: Om nationalitetsprincipen.

dens unge män samlats till ting, hade skakats för hårdt af stormen, dess rötter voro ej nog djupa, de hade ej trängt ner i själfva folkmedvetandet. Men vi, som äro af ett yngre och svalare akademiskt släkte, värmas inför detta storslagna utbrott af en ridderlig äfventyrshåg. Och förgäfves var ej offerelden tänd på det treeniga Nordens altare. Ur den politiska skandinavismen framgick den praktiska.

Mot denna flammande bakgrund — studentromantikens och studentpolitikens — aftecknar sig Odhners ynglingagestalt. Kylig gentemot ungdomsglädjens lockelser, var han mäktig af en stark ideell hänförelse. Hur djupt hans rättskänsla blifvit kränkt af händelserna i Danmark, framlyser t. o. m. i hans läroböcker för ungdomen, där han, den eljest så opartiske, kallar Preussen och Österrike »de båda rånarne» och talar om de 200,000 danskarne i Schleswig, som »sucka under det preussiska oket». Därvid uttalar han också en annan dom, som faller *oss* närmare: han säger, att Danmark i sin nöd stod öfvergifvet af sina vänner.

* * *

Odhners gradualafhandling bär titeln *Bidrag till svenska städernas och borgareståndets historia före 1633.* Den förskaffade sin författare, utom

lagerkransen, det Geijerska priset och docentur i historia. Därmed var Odhner inne på den akademiska lärarebanan, och hans fortkomst på denna vanskliga väg blef snabbare än de flestes. 1864 specimenerade han till historiska adjunkturen i Lund med sin framställning af svenska statsförvaltningens organisation under drottning Kristinas förmyndare. Det var en förstudie till hans följande år utkomna storartade verk *Sveriges inre historia under drottning Kristinas förmyndare.* Samma år erhöll han den sökta lundensiska lärostolen.

Den metod, som Odhner i sin historieskrifning hufvudsakligen följer, är den, som anvisats af den berömde tyske häfdatecknaren Leopold von Ranke och som redan i Sverige tillämpats af Odhners lärare F. F. Carlson och andra. Odhner beskrifver den själf sålunda: »Denna metod kräfver till en början, att forskaren samlar alla de vittnesbörd han kan finna rörande ett folks historia och noga pröfvar deras värde såsom historiska källor; af de fakta, som efter denna sofring kvarstå såsom vissa, få ej andra slutsatser dragas än de, som däraf följa med nödvändighet eller största sannolikhet, och när häfdatecknaren skildrar en förgången tid, får han ej bedöma denna efter vår tids åskådningssätt, utan skall söka lefva sig in i densamma,

så att hon blir för honom liksom samtida och lefvande.» Vid en sådan historieskrifning blifva naturligtvis vidlyftiga arkivstudier af nöden. Odhner blef också i tillfälle att under flera utländska resor forska i arkiven i Wien, München, Dresden, Venedig, Moskva m. fl. ställen.

Om jag vågar tillåta mig att med några ord dröja vid ett par af Odhners större arbeten, så är det därför, att deras läggning och betydelse göra dem i hög grad beaktansvärda äfven utanför det vetenskapliga lägret, så att äfven en lekman må anses ha någon rätt att yttra sig om dem.

»Sveriges inre historia under drottning Kristinas förmyndare» vidgar sig från de statistiska och förvaltningshistoriska undersökningarnas grundval till en kulturhistoria af sällsynt rikedom och fullödighet. Det var icke utan skäl, som Kristinas förmyndare sade om fäderneslandet efter Gustaf Adolfs död, att »ju mer det i grenarna växer, ju mer förvissnar det i roten». Det var förvisso på tiden att »mer följa Numæ än Romuli exempel och eftersträfva statens conservation genom fredliga värf och ju mer intensive än extensive förkofring». Stormakten Sverige led af en svår inre skröplighet, och riksbyggnaden skulle störtat samman, om ej en väldig gestalt ställt sig som en pelare under dess knakande bjälkar. Det är först och sist om

Axel Oxenstierna boken handlar, om hans ordnande ingripande i förvaltningens alla grenar, men äfven om hans stundom förtviflade kamp att samtidigt uppehålla Sveriges yttre politik. Kraftfull, nykter och vaken höjer han sig ur kretsen af sitt sofvande, tvistande eller kalasande råd, ofta »utan assistens, hjälp, medel, afundad af de store, förlåten af intressenterna och kontraminerad af alle man». Han är en sammangjutning af gammal götisk kraft och diplomatisk fintlighet, mäktig som en kung och stundom egenmäktig, men äfven då han i nödens stund utan ständernas hörande tillgriper de fördärfliga frälseköpens utväg, nänns ej Odhner klandra honom, ty dessa frälseköp jämte de franska subsidierna möjliggjorde Torstenssons segrar. En son af sin tid och sitt stånd är dock Oxenstierna för klarsynt att i allo gynna de adliga anspråk, som nu vände sig som glupande vilddjur mot folkfriheten i vårt land. »Mig är lika kär en adelsman och en bonde», säger han. I andlig frigjordhet står han öfver sin tid; han manar prästerskapet att besinna, att hvarje lärosystem är underkastadt utveckling.

Men det är ej blott kanslern och hans närmaste män vi möta i Odhners skildring. Vi se snart sagdt rikets alla öfriga inbyggare i deras dagliga lif. Vi se adelsmannen i hans framgångs-

rika sträfvan att allt längre utflytta de murar, som skilde frälse från ofrälse. Vi se prästerna, från de myndiga kyrkofurstarne, som tvista med regeringen och äro med om att uppbygga storhetstidens präktiga skolväsen, ner till de fattiga landtprästerna, som söka förbättra sina villkor genom att hålla gästgifveri och öppet härbärge för resande, och kaplanerna, som af sina förmän och matfäder, kyrkoherdarne, åtnjuta en knapp utfodring. Vi se borgaren, som tilläfventyrs i högfärdsyra »försliter sina unga år med lust och junkererande», men sedan i allmänhet drager sig torftigt fram i det af skattefri adel öfversvämmade Stockholm eller i de usla, med kåkar och bettlarestugor bebyggda småstäderna. Vi se bonden på träldomens brädd, utsugen af krona och adel, han »gnisslar och gnyr» under sina plågoris — friskjutsen, pålagorna, utskrifningarna — men det är i alla fall *hans* sega uthållighet som till slut frälsar samhället. Vi se alla dessa yrkesmän, som förmyndareregeringens fantastiskt storartade omsorg om näringarna inkallat, valloner, demantebrytare, pärlefångare. Man tror sig spåra guld och ädla stenar litet hvarstädes. Landshöfdingen i Norrland rapporterar om ett stort berg med demanter, somliga som manshufvud, somliga tredubbelt större. Det är Sveriges storhetstid, stor

nöd men stor bärkraft, råa seder men en ståtlig kraftspänning; det svindlar i många hjärnor. En står lugn öfver det hela: »Sveriges främste politiker och dess främste civilist». Men bakom honom skymtar ibland i Odhners bok den, som skulle fördärfva många frukter af hans jättearbete, den unga härskarinna, om hvilken han yttrar: Hennes majestät är icke som en kvinnsperson, utan behjärtad och af ett godt förstånd, så att om hon icke blifver korrumperad, ingifver hon nu godt hopp om sig.

Språket i denna mäktiga kulturskildring får sin färg af de många citaten. Den ålderdomliga svenskan och latinet klinga förträffligt ihop. Man erinrar sig från ett annat område, tidens poesi, hur dessa båda språk tillsammans som två jämnstarka örnvingar uppbära den flygande fantasien i studentvisan:

Min kärest hon bor på högt ett berg,
qui culmen habet vitis,
och till det hus så ligger en bro
de gemmis margaritis —

eller den ännu högre stigande andakten i den oförlikneliga julpsalmen »In dulci jubilo». [1]

* * *

[1] Den svenska texten bearbetad från tyskan.

Det är till en tid af annat skaplynne Odhner för oss i sitt andra större historiska verk, *Sveriges politiska historia under konung Gustaf III:s regering*. Man blandar ej längre svenskan med latin utan med franska. Bibeln och klassikerna äro ej längre bildningens grundvalar, de ha efterträdts af encyclopedisterna och Voltaire. Liksom Oxenstierna är Gustaf III en samhällsreformator, väl af lika stort, men mindre praktiskt snille. Deras ställning företer flera likheter. Båda måste ibland genomföra sina planer i strid med riksråd, ständer och folkmening; de stå båda, som snillen anstår, ett stycke före sin tid, marken omkring dem är ej fullt beredd för deras idéer. Och dock, hvilken skillnad i deras ställning! Den ene har stormaktsväldets hela dag framför sig, den andre söker långt efter dess solnedgång upplifva den domnade hjälteandan; det är som han försökte resa upp en död jätte och blåsa lif i hans ben — spökbilden faller och krossar kungen själf. Men ett annat storhetsvälde, vitterhetens, blomstrade upp under Gustafs spira, och skalderna ha af tacksamhet mot denne sin Augustus krönt hans bild med en skimrande gloria. Odhner var icke poet, ej heller var han mannen att bländas af den rokokogrannlåt, som bestuckit mången skildrare af Gustaf III och hans tid. Han kunde gå till

verket sine ira et studio, och han hade samlat ett kunskapsmaterial som ingen före honom. Det är första gången en utförlig, fullt vetenskaplig behandling af Gustafs hela regeringshistoria blifvit försökt. Det kan därför vara af intresse att flyktigt ögna på den bild Odhner ger af en konung, som i så sällsynt grad var medelpunkten för sin tids Sverige och därför med rätta äfven är det i Odhners tyvärr oafslutade verk.

Vi se i början af första delen (1886) af Odhners bok den unge grefven af Gottland i Paris, där han i de liberala salongerna inandas den nya samhällsfilosofiens läror och hör entusiastiska ord om att han är den som en gång skall förverkliga tidens bästa förhoppningar. Och midt under detta blir han konung, men konung i ett vanmäktigt land, som regeras af utifrån besoldade ständer och för hvars lycka han ingenting får göra. I anslutning till Malmström och Tengberg, men i motsats till Fryxell, skildrar Odhner 1772 års statshvälfning som en nödvändig befrielseakt från inre och yttre tyranni. Osterman, den ryske ministern i Stockholm, var, säger han, i själfva verket satrap i ett ryskt vasallrike. Gustafs raska och fosterländska bragd kastar ljus öfver hans regentbana flera år framåt, och det mesta onda konungen och landet under dessa år ha att dragas med framställes som

arf från partitiden. Men den första framgången hade varit för snabb. Hädanefter litade konungen blindt på sig själf och sin lyckliga stjärna. Segern gjorde honom mild; det låg nära för konung Gustaf i hans yngre år att glömma och förlåta. Tacksamhetsskulder glömde han ej. Det framgår af hans förhållande till bröderna Sprengtporten, hans medhjälpare vid revolutionen. De blefvo honom snart gramse, men konungen besvarade den äldres oresonliga utbrott af klandersjuka med idel nya nådebevisningar och var försonligt stämd mot den yngre, ännu då han börjat vända afvog sköld mot sin kung och sitt land.

De faror, som från Sveriges afundsjuka grannar hotade det nyvunna lugnet, afvärjdes dels genom Ulrik Scheffers kloka diplomati, dels genom konungens eget beslutsamma uppträdande, som visade, att det skulle kosta blod att hädanefter röra vid Sveriges självständighet.

När konungen framlade den nya regeringsformen, ville han, som han vackert uttryckte det, blott förvärfva rätten att göra godt, ej den att göra ondt. Han sade sig vilja återgå till Gustaf Adolfs lyckliga regeringssätt. Men nekas kan ej, att han snart röjde sympatier för den upplysta despotismen och gjorde ansatser att regera utan råds råde och ständers samtycke. Han hyste, säger

Odhner, för höga tankar om geniets rätt i världen. Skulle väl några lagparagrafer hindra honom att göra hvad han visste vara för landet nyttigast?

Och nu började han sitt reformarbete med en nästan helig ifver. Vid räfsten med ämbetsmannakåren förfor han med en oblidkelig strånghet, som väl gärna tycktes vända sig mot de gamla mössorna. Men han ville därmed, säger Odhner, gifva ett afskräckande exempel för alla, som ännu sökte fasthänga vid ett förgånget tidehvarfs självsvåld. Mynt- och finansoredan afhjälptes nödtorftigt genom outtröttliga bemödanden af friherre Liljencrantz, en man, åt hvars verksamhet Odhner ger rika loford. Försvaret stärktes, men krigstuktens slapphet kunde Gustaf ej bota, och de adliga officerarnes anspråk på företräde vid befordran gynnades alltmer. Väl höjde sig snart röster i landet mot hoflyxen och kronobränneriерna, väl måste Liljencrantz för 1778 års ständer förete en riksstat, som var »ett konststycke i den högre finansen» och afsedd att dölja den svåra bristen i statskassan, men med berättigad stolthet kunde dock konungen för samma ständer framlägga en vacker målning af hvad han gjort för sitt folks medborgerliga frihet och välmåga, »en tafla, öfver hvilken tidens människovänliga anda sprider ett mildt, välgörande ljus.» Denna

riksdag blef icke desto mindre en vändpunkt i konungens historia. Han fick nu harmen att se sina bästa afsikter misskända. Det gamla splitet, frihetstidens arf, var ej dödt, det hade endast sofvit under dessa konungens första regeringsår, hans lyckoår, Sveriges korta upplysningsperiod. Och samtidigt hade den familjetvist, som beledsagade kronprinsens födelse, förgiftat Gustafs sinne med ett onaturligt hat — en sons hat till sin mor.

I andra delen af sin historia (1895) visar Odhner, hur klyftan mellan konungen och hans folk vidgas. Folkets representanter hade ådagalagt, att de föga uppskattade Fredrik II:s och Turgots planer, som föresväfvade konungen. Ej under då, om hans reformifver svalnade. Gustafs kraft och intresse voro benägna för att hastigt slappas och lämna rum för trötthet och olust. Missnöjd med de klandrande rösterna i pressen, bar han hand på sitt eget verk tryckfriheten. Djupa konflikter med rådet inträdde, och i Spaa, där han sökte ro för sina bekymmer och sin mjältsjuka, mottog han Höpkens afskedsansökan. Det var den äldre generationens främste man, som gick ifrån konungens rådsbord. Nya personer, mera lätthandterliga, träda i förgrunden, bland dem Schröderheim. Ett stort verk, hvarvid denne

statsman lade handen, var den nya religionsfrihetslagen, som dock, i likhet med spannmålshandelns slutliga frigörelse, endast var ett fullföljande af uppslag, gjorda under den föregående, frisinnade perioden.

Det var till krigsväsendet och den yttre politiken konungen i stället vände sin håg. Sverige får nu för första gången sedan Arvid Horns dagar en självständig utrikespolitik. Dess deltagande i den väpnade neutraliteten var en glänsande triumf för Gustafs regering och gaf bland annat anledning till flottans nydaning. Men äran och inflytandet köptes till priset af alltmer förstörda finanser. Det spordes nu som på Axel Oxenstiernas tid, att Sverige är för fattigt att bekosta sig en egen fiol i den europeiska konserten.

Konungens familjesorger fortfara. När den lille hertigen af Småland dött, var Gustaf djupt gripen och Lovisa Ulrikas skugga framträdde hotande för hans inbillning. Och nu började han söka tröst och förströelse i mysticismen. Efter ett flyktigt närmande till kristendomen — han sysselsatte sig en tid till hofvets undran med bibelläsning och religiösa betraktelser — gick han genom frimureriet och Svedenborgianismen, hvilka ju hade åtskilligt godt att bjuda på, ända till den grofva vidskepelsen. Det mystiska svärmeriet låg

ju i tidsandan, men det verkar egendomligt att se Europas mest upplyste monark försöka sig som trollkarl och andebesvärjare. Med dessa fantasterier förband han äfven praktiska syften. Han lät en nummerpunkterare fara utrikes för att spränga lotterier med sin förmåga att på förhand utröna vinstnumren, och han underhöll på Drottningholm en guldmakare, i hvars kyffe elden brann natt och dag. Den allvarlige finansministern Liljencrantz tröttnade dock snart på att bekosta alkemistens lönlösa experiment och måste åter betänka sig på andra, naturligare utvägar att skaffa guld i statens tomma pung.

Hoflifvet blef nu allt kostsammare och yppigare. Anslaget till hofstaten ville aldrig räcka till. Mycket gick också till teatern. Till operan och franska spektaklet lämnade konungen från 1786 ett årsbidrag af 5 tunnor guld, en fjärdedel af hans apanage. Stora ting uträttade Gustaf III för den dramatiska konstens höjande i vårt land, men medaljen har äfven sin frånsida: teatervurmen utsatte konungen för både klander och gyckel. De allvarliga harmades öfver att se konungen, glömmande sina regentplikter, draga sig undan till lustslotten och där veckotals endast lefva för sin amatörteater. Det var en osund upphetsning öfver det hela. Då Monvel spelade hufvudrollen i »Le

père de famille», »gret konungen ifrån början till slut, och öfver hela rummet hördes spectateurerne snyfta och ibland skrika himmelshögt». Och nu kom Armfelts och alla de unga gunstlingarnes tid. Vid hofvet spred sig en frivol anda.

Äfven bland de politiska förtroendemännen började de äldre undanträngas af yngre, oansvariga rådgifvare. Den största förlusten led konungen och landet, då Ulrik Scheffer 1783 afgick. Åt denne statsman har Odhner i Svenska Akademiens handlingar ägnat en utförlig minnesteckning. Hans statsmannabana, säger Odhner, står i mångsidighet och genomgripande betydelse endast tillbaka för Axel Oxenstiernas, Johan Gyllenstiernas och Arvid Horns. »Statsskeppet hade ej mer den erfarne styrman, som så väl förstått att lotsa det fram genom alla farligheter och alla väder, nu var den unge kaptenen ensam herre ombord, och knappt kände han sig fri från den gamles vaksamma blickar och varnande ord, förrän han lät hissa alla segel och styrde ut till sjös, trotsande stormar och bränningar, i förtröstan på sitt snille och sin lycka.» I Scheffers efterträdare Creutz — en skaldenatur som han själf — fann konungen en anhängare af sin eröfringspolitik. En plan, som gick ut på Norges eröfring, var nära att sättas i verket.

Kom så den italienska resan, ett svårt politiskt missgrepp i en tid, då hungersnöden rasade i Sverige, så att människor tvungos att lifnära sig af halmtaken på sina kojor. Det är nästan rörande att läsa om den allmänna saknad efter konungen, som rådde i landet under hans frånvaro. Det var, skrifver en samtida, som då lifvet och rörelsen i naturen stanna vid solens bortgång. Djupt hade konung Gustaf trots allt trängt in i sitt folks hjärta, och han gjorde orätt i att äfventyra denna trygga plats.

Men när Gustaf kom hem, fortfor tillbakagången. Förhållandet till grannmakterna betecknades af misstro och spänning. Rysslands Katarina lyckades Gustaf aldrig vinna, trots all den beundran och hyllning han lade för hennes fötter.

Vid 1786 års riksdag visade sig ränkspelet i sin gamla glans, ja, det öppna landsförräderiet hade redan där en talman, konungens forne vän Göran Sprengtporten. Och många af den adel, som Gustaf III gynnat, hade gått längre än till missnöje med konungens regeringssystem — de hade vändt sitt gryende hat mot hans person. Det låg redan som en varsel i luften om Anjala och mordnatten på operan.

Ungefär så låter Odhner konung Gustaf framskrida på den tragiska vandringen mot den förlåt,

bakom hvilken hans olycksöde ännu stod gömdt och väntade. En dryg del af skulden till att så lysande anlag, så mycken god och hugstor vilja missriktades och kommo till korta, synes Odhner benägen att tillskrifva den förvända uppfostran Gustaf fått och de splitets genier, som sväfvade kring hans vagga och sedan följde honom troget igenom lifvet. Synbar är öfverallt författarens ärliga sträfvan att vara opartisk, att låta händelser och handlingar själfva tala och döma. Denne så margfaldigt dokumenterade Gustaf III, är han då den verklige, den sanne? Gustaf III:s egen inre historia blir aldrig skrifven. Men hvar och en som hädanefter närmar sig denna sfinx, så full af rörligt och skiftande lif — och han drager alltjämt med magnetisk makt — skall nödgas beakta Odhners i så mycket trovärdiga framställning af hans gärningar och bevekelsegrunder, hälsosam att läsa redan därför, att den hvarken är enbart beröm eller enbart klander. Nästan allt hvad *forskaren* kan göra af Gustaf III har Odhner gjort. Må psykologen sedan söka se djupare!

Odhners stil, sådan den visar sig på höjden af sin utveckling i detta hans arbete, är lugn, fast, behaglig och just genom sin enkelhet, sin frihet från allt onödigt prål liksom enkom skapad att frambära resultaten af hans nyktra och solida

forskning. Innehåll och form stå här i samklang, och det besannar sig här som så ofta, att stilen är mannen.

Vända sig de två anförda af Odhners arbeten i viss mån till allmänheten, så är detta in amplissima forma fallet med hans läroböcker. Många uppsättningar af skolungdom — barnen i byn och studentkandidaten på läroverksbänken — ha af Odhner fått sig meddeladt det mesta de veta om fäderneslandets och grannlandens öden. Men barn vilja roas, och många äro nog de, som ansett Odhner för en »svår» och torr lärare. Säkert är, att hans skolböcker på sin tid inneburo ett stort framsteg. Deras redighet och pålitlighet har ingen bestridt, och Odhner betonar själf, att läseboken bör nyttjas vid sidan. Men en ny tid har uppställt nya kraf på läroböckerna, och det är dessa kraf Odhner i viss mån velat tillmötesgå, då han i de sista upplagorna något inskränkt krigens och den yttre politikens historia och vidgat det kulturhistoriska elementet. Hur förträffligt målande och ägnad att fästa sig i ett ungt sinne är icke skildringen af hur Per Brahe, Sveriges störste magnat, färdades fram i sitt grefskap, hur han bars från sitt slott Brahehus af sina bönder i en förgylld bärstol till vägen vid sjöns strand, där karossen väntade, omgifven af ridande drabanter, hur han

i sin stad Grenna mottogs af borgerskapet, som skyldrade gevär, hur han därpå roddes öfver till Visingsö i rödklädda båtar, medan kanonskott aflossades från Visingsborgs vallar!

* * *

Jag har dröjt något utförligare vid Odhners ungdomshistoria och hans mera populära arbeten, emedan dessa båda områden varit de enda, där jag kunnat samla några nya bidrag till hans biografi och karaktäristik. Om hans senare lefnadshändelser har jag föga att tillägga utöfver de data man finner i de vanliga uppslagsböckerna. Medan han utöfvade sitt ofvan berörda skriftställarskap — en hel del af hans alster hinner jag ej ens nämna — hade hans yttre ställning ett par gånger förändrats. 1871 utbytte han den historiska adjunkturen i Lund mot professuren i samma ämne. Han var en gärna hörd föreläsare, en framsynt ifrare för universitetsreformer, en varm vän i råd och dåd till den akademiska ungdomen, hvars talan han ofta förde vid högtidliga tillfällen och som hvars främste förtroendeman han länge stod, i det han ett helt årtionde var Akademiska föreningens ordförande. Från denna omgifning, där han varit så högt uppburen, kallades han 1887

till ett annat verksamhetsfält, i det han, utnämnd till riksarkivarie, afflyttade till Stockholm. Mödosamt och för honom delvis nyartadt var det arbete, som väntade honom i arkivet, och därtill kom, att i hufvudstaden en mängd förtroendeuppdrag lades på den praktiske och dugande mannens axlar. Det var ofta blott den sena kvällen, som blef kvar för hans författarskap. Det torde därför varit med en viss längtan han motsåg pensionsålderns inträde. Men samma dag på sommaren 1901, då han sagt sitt afsked till arkivets tjänstemän, fick han en blodstörtning, som upprepades dagen därpå. Det var en allvarsam påminnelse, att det var på högsta tiden att skona de hårdt anlitade kroppsliga krafterna. Men han var föga villig att hörsamma den. Hans största verk, hans lifsverk, Gustaf III:s historia, låg ännu oafslutadt. Han återvann under sommaren en del af sina krafter, så att han på vintern samma år kunde som Vetenskapsakademiens preses tala till de första eröfrarne af de naturvetenskapliga Nobelprisen. Och ännu återstodo för honom några arbetsår, störda af den vacklande hälsans kamp med själskrafter, som bibehöllo sin styrka och spänstighet till slutet. Ännu på kvällen den 10 juni i år satt han vid sitt skrifbord. Morgonen därpå dog han.

När Odhner 1885 tog sitt inträde i Svenska Akademien med ett tal öfver riksantikvarien B. E. Hildebrand — en minnesteckning, som med sin allsidiga kännedom om person och sak kommit dagens minnestecknare att höja afundsamma suckar — tillämpade han på honom Axel Oxenstiernas ord: »Jag är med arbete född, har med arbete lefvat och vill med arbete dö.» Samma ord hade Odhner med fullaste giltighet kunnat bruka om sig själf.

Enhvar af eder, mina herrar, kände Odhner bättre än jag. Jag tror, att I åren benägna att gifva mig rätt, då jag säger, att han lifvet igenom blef sin ungdoms ledande idéer trogen och att mannens utveckling fortgick på samma banor dem ynglingen beträdt. Som ledamot af riksdagens andra kammare under åren 1894—1897 höjde han sin röst *för* försvarets stärkande och ett påskyndadt kulturarbete i våra norra gränstrakter — det är fosterlandsvännen som talar; *mot* en omedelbar uppsägning af mellanrikslagen — det är unionsvännen, som tvekar att lösa något af de band, hvilka förena de två skandinaviska folken; *för* hvarje myndig mans rätt att utträda ur statskyrkan — det är filosofen, som ingens öfvertygelse vill tvinga, men det är på samma gång kyrkans vän; *mot* Helgeandsholmens förhastade bebyggande — det

är estetikern, som själf i sin barndom försökt sig som tecknare och hvars käraste vederkvickelse det var att besöka konstutställningarna i hufvudstaden. Ett enhetligt lif, ett stilla och troget och nyttigt lif, en personlighet, från hvilken en mild ström af humanitet, förfining och försynthet möter äfven den, hvilken nalkats honom såsom en främling och på afstånd som jag.

Till hans efterträdare i edert samfund hafven I, mina herrar, kallat en ringa representant för den yngre litteratur, hvilken äfven Odhner ägnade ett vänligt intresse. Ingen har med ödmjukare sinne än jag inträdt i eder krets. Jag har måst säga mig, att I kunnat finna någon värdigare och lämpligare målsman för Sveriges nyare diktning. Men man har föreställt mig, att jag härvidlag icke haft rätt att endast lyssna till min egen tvekan, och jag böjer mig för eder önskan, vördnadsfullt tackande för det oinskränkta förtroende, hvarmed I kommit mig till mötes och som blir mig ett dyrbart minne för lifvet. Ungdomstiden ligger ännu icke alltför fjärran bakom mig, dess friska och oroliga röster genljuda ännu i mina öron och i mitt hjärta. Kan jag någon gång inom Svenska Akademien frambära ett eko af tidens unga stämmor, är jag från denna stund lika villig, som jag är skyldig, att därutinnan stå Akademien till tjänst.

SVAR

på herr KARLFELDTS inträdestal

af

Akademiens direktör herr ANNERSTEDT.

Min herre!

Ni har enkelt och flärdfritt tecknat bilden af en märklig man, som själf i hög grad besatt dessa egenskaper. — Odhner stod i främsta ledet af svenska häfdatecknare, och hans bortgång lämnar en lucka, som ej lätt låter sig fylla. Rikt begåfvad, tidigt mognad, fann han redan vid unga år sin kallelse och blef den trogen in i döden. Sveriges häfder hade vunnit hans kärlek, och hans arbeten på detta område äro hans ära och fosterlandets heder. Aldrig hvilande i sitt arbete, alltid herre öfver det rika material han insamlade, en verklig historisk tänkare, mejslade han med säker hand bilderna ur det förflutna. Jag erinrar om hans två förnämsta verk. Teckningen af Sveriges

inre historia under drottning Kristinas förmyndare är ett mästerstycke i sitt slag. Från tusende håll samlade han stenarna till sin byggnad och fogade dem samman till ett beundransvärdt helt, som först låter oss i all dess storhet se det verk, som männen ur Gustaf Adolfs skola utförde efter hjältekonungens död. Hans största arbete, den omfångsrika, grundliga och mästerliga skildringen af Gustaf III och hans tid, blef tyvärr aldrig fullbordad: pennan föll ur den döendes hand midt under arbetet. Den skarpsynte forskaren och omutlige häfdatecknaren har dock genom detta arbete för alla tider lagt den säkra grundvalen till kännedomen om denna upprörda tid och den märkliga personlighet, som behärskar taflan. Han har här ristat sig ett minne, som lefver efter honom.

Hos den hädangångne skönjer jag ett drag, som knyter honom till eder, kärleken till fosterlandet. Den springer hos eder upp ur sin rätta grund, den innerliga kärleken till fosterbygden. Ni har själf låtit oss veta och känna, att så är, då ni med en skämtan, som ej döljer allvaret, säger, att ni känner eder som half danneman, half herrekarl. Häri ligger ej minst hemligheten af edert skaldskaps styrka. Ni har med modersmjölken insupit kärleken till det stolta och allvarliga landskap, hvars söner »med mandom och

tro» ristat sina namn i häfden med Engelbrekt och Gösta Eriksson. Ni har lefvat dess lif, legat vid eder moders hjärta och lyssnat till de varma pulsslagen. Ni har sett den hårda torfvan vändas af senig arm, hört yxans klang i milsdjupa skogar och släggans taktfasta slag emot det sjungande städet. Lefvande står för ert kärleksfulla öga allt hvad hembygden har att erbjuda sin son af skönhet, från den rodnande ljungen på fattig hed till den stolta furens mörka krona i gnistrande vintrig sky. När älfven sjunger sin susande sång vid Brunbäck, stiga för edert öra ur djupet röster, som tälja fädernas käckhet. Natur och folk hafva för eder upplåtit sina skatter, hembygdens huldra har hviskat deras saga i ert öra, och med konstnärlig hand har ni vetat att gifva den en ny och lefvande gestalt. Med dessa ur hjärtat vällande toner har ni sjungit eder in i tusende svenska hjärtan.

Den humor, som präglar edra landsmäns art, är edert medfödda arf och gifver ofta eder sång ett egendomligt drag. Fridolin är ett äkta dalabarn, och detta är hans styrka. Men — har en diktning som hans sina lockelser, så har den ock sina faror. Det burleska moment, som ligger i motsatsen mellan den naiva folkuppfattningen och dess föremål, måste fattas med den fina humor,

som går af hjärtat och som därför har sinne för det enkla och trohjärtade i folkets själ; annars slår dikten lätt öfver i det simpla och platta. Men det är just den borne skaldens odödliga gåfva, att den rena malm, som glimtar gömd under gruset, skimrar i diktens förklarade ljus fram med det verkliga guldets glans.

Denna tonart är dock ej eder enda. Ni har hänryckt vandrat på »Folkarestigar» och vredgad ropat i Juda städer. Och i sången »Om Tuna ting» träda de män, som i Dalarne rådde i gamle kung Göstas dagar, lefvande för vårt öga, hårda, starka och fulla af trots. Man känner, att ni andats er hembygds fria luft, dess skärpande renhet fläktar genom eder sång, som är manligt stark, full af känsla och dock fri från osundt känslokvalm. Vare sig ni kläder eder ingifvelse i rimsmedens enkla låtar eller ni väfver den i en mera konstrik dräkt, är sången lika enkel och klar, ty väfvens inslag är ett rent hjärtas friska känsla.

Akademien hälsar eder välkommen i sin krets. Ni står ännu i mannens kraftfullaste ålder, och man har därför rätt att vänta mycket af eder. Sjung eder egen melodi, men sjung, ty därför gaf Gud eder gåfvan. Glöm ej, att Sverige behöfver alla sina söner.

Herr Karlfeldt undertecknade därefter Akademiens stadgar och fördes af sekreteraren till den stol han vid Akademiens offentliga sammankomster äger att intaga (n:r 11), hvilken stol förut innehafts af N. von Rosenstein, L. M. Enberg, B. E. Hildebrand och C. T. Odhner.

Därefter yttrade direktören:

Till innevarande års högtidsdag hafva 26 skrifter inlämnats. Bland dessa har Akademien med sitt andra pris utmärkt n:r 17 *Våg, sagospel i fem akter*, där enskilda afdelningar hafva verklig poetisk skönhet och där ett ganska djupt idéinnehåll genomskimrar slöjan af en stundom dunkel symbolik. Då författarinnan, fröken MARIA DURLING, är frånvarande, kommer belöningen att till henne öfversändas.

Äfvenledes med andra priset har Akademien utmärkt skriften n:r 26 *Sonetter*, med särskildt fäst afseende å dikterna »Pärlfiske», »Till en lidande», »Heligt rum», »O, torka barnatårar!», »I rosentid», »Höst», »Tempeldörren», »Hälsning till Siljan» och »Japaner».

Jag får anmoda sekreteraren att till mig ledsaga denna täflingsskrifts författare, herr ESAIAS COLLIN, till hvilken Akademiens belöning nu skall öfverlämnas.

Sedan pristagaren blifvit framförd, yttrade direktören:

Min herre! I sonettens strängt sammanpressade och ömtåliga form har ni, än med tankfullt

behag, än med styrka gifvit uttryck åt ett upphöjdt tankeinnehåll, åt rena känslor. Själfva den diktart ni valt kräfver en förening af lugn kontemplation och uddig sinnrikhet; ni har ofta uppfyllt detta kraf. I tystnadens och ensamhetens stunder har ni vid eder färd på sångens vågor upphämtat mången ädel pärla. I kvadernariernas och terzinernas små, men finbildade stalaktitgångar finnes månget »heligt rum» för begrundning öfver lifvets allvarliga frågor, och för dessa frågor har ni ej stått främmande. Akademien, som velat skänka ett erkännande åt de dikters förtjänst, hvilka hon särskildt angifvit, uttalar emellertid den önskan, att, om de framdeles skola utgifvas, här och hvar några smärre ändringar måtte vidtagas, några enskildheter strängare utmejslas, och hon skall gärna för sådant ändamål meddela anvisningar. Med det vedermäle af sitt bifall, som Akademien nu genom mig lämnar eder, förenar hon en tillönskan af fortsatta framgångar på vitterhetens bana.

Efter det priset blifvit öfverlämnadt till pristagaren och denne förts till den plats han såsom sådan äger att intaga, fortsatte direktören:

Bland öfriga inlämnade skrifter har Akademien med hedersomnämnande utmärkt n:r 24 *Härdis Angantyrsdotter af Orkenö* med afseende

å den friska och kraftiga tonen i åtskilliga af dess episoder. Akademien har dessutom fäst uppmärksamhet vid skriften n:r 21 *Misantropen, komedi af Molière, öfversättning*, en tolkning, som vittnar om studier och insikter, men, för att kunna fullt värdigt återgifva originalet, bör delvis omarbetas.

Det af Akademiens framlidne skyddsherre konung Karl XIV Johan stiftade och af hans efterträdare fortfarande anvisade kungliga priset har Akademien tillerkänt f. d. professorn vid Uppsala universitet, THEODOR MAGNUS FRIES, med afseende å hans biografi öfver den store Linné, ett arbete, hvilket, förutom dess redan af behörig auktoritet erkända naturvetenskapliga värde, utmärker sig genom en förträfflig karaktärs- och tidsskildring samt ädel framställningskonst.

Akademien, som i flydda dagar haft glädjen att ägna sitt erkännande åt Fredrika Bremers och Emelie Flygare-Carléns litterära verksamhet, har detta år beslutit att på enahanda sätt, nämligen genom sin stora medalj i guld, hembära sin gärd af uppskattning åt en nutida svensk författarinna, SELMA LAGERLÖF, med afseende fäst å den fantasirikedom, idealitet i uppfattning samt fängslande framställningsförmåga, som uppenbara sig i så många af hennes både inom och utanför Sveriges gränser högt värderade arbeten.

Den minnespenning Akademien innevarande år låtit prägla har till föremål den namnkunnigaste kvinnobild, som Sveriges medeltid har att uppvisa, nämligen sierskan Birgitta. På åtsidan läses — under en ros och inom en krans af två palmkvistar — orden *Birgitta ancilla Dei, decus Sueciæ ob. MCCCLXXIII* (Birgitta, Guds tjänarinna, Sveriges prydnad, afled 1373). Frånsidan visar en med ledning af en bild i Tolfta kyrka utförd afbildning af Birgitta, nedskrifvande sina uppenbarelser. Omskriften, hämtad ur Virgilius, lyder: *Adflata numine propiore Dei* och betecknar den högre, närmare ingifvelse, som Birgittas skrifter så ofta uppenbara.

Minnesteckningen, författad af herr *Hildebrand*, blef härefter i sammandrag af honom uppläst, hvarpå direktören förklarade sammankomsten afslutad.

MINNE

AF

HELIGA BIRGITTA

Sveriges historia begynner mycket sent. De första oss gällande upplysningarna hämtas ur utländska källor, men dessa äro ganska fattiga. Ansgar och hans missionsverksamhet i Sverige har af främmande författare omtalats, men Ansgar var hufvudpersonen, de svenska förhållandena kommo till omtalande endast i sammanhang med hans verksamhet, och vi kunna icke begära, att den utländske minnestecknaren skulle äga full förmåga att sätta sig in i dessa svenska förhållanden och framställa dem på ett fullgiltigt sätt.

Mot slutet af 1000-talet skref mäster Adam af Bremen sin synnerligen märkliga bok om ärkebiskoparne af Hamburg-Bremen, och han ägnade i dennas senaste del mycken uppmärksamhet åt förhållandena inom de nordiska landen. Mycket värderikt har han att säga oss, men hvad han förtäljer låter så mycket kännbarare tomheten framstå, den som ligger i det han icke omtalar, hvilket vi endast kunna ana, icke fullständiga.

Till en senare tid, två århundraden senare, höra de å Island nedskrifna sagorna, hvilka lämna

enstaka, i allmänhet knapphändiga upplysningar eller, rättare sagdt, antydningar om svenska förhållanden. Något utförligare äro de, som vi finna i den saga om den myndige och mäktige Olof Haraldsson, sedermera kallad den helige och som helgon högt skattad i vår nord och äfven utom denna, hvilken saga är författad af Snorre Sturlesson, hvilken en tid hade vistats i Sverige och sålunda kunnat inhämta tillförlitlig kunskap om svenska förhållanden. Hans framställning om de historiska tilldragelserna inom vårt land kunna vi ingalunda i allt sätta tro till, han var som författare för stor konstnär för att kunna troget återgifva de verkliga tilldragelserna, men så mycket torde få ur hans framställning slås fast såsom verklighet, det att uppöfver den ursprungliga folkliga enheten, den som i äldsta tid med fog kallades allmogen, hade redan under början af 1000-talet framträdt personer och ätter, som af en eller annan anledning spelade en mera framstående roll än andra. Enligt Snorres framställning voro dessa stormän delade i tvenne vidt skilda klasser, den ena utgjordes af storbönderna, representerade af bonden och lagmannen Torgny, den andra utgjordes af konungens män, representerade af jarlen Ragnvald. Deras af Snorre skildrade inbördes förhållanden äro för alla bekanta.

Vi måste dock antaga, att den i en republik fostrade och till en tid inom denna republik styrande Snorre tecknat skillnaden mellan de två grupperna i alltför bjärta färger. Stormannaätternas upprinnelse tillhör en så aflägsen tid, att vi ur dess dunkel icke kunna framleta upprinnelsens orsaker, men icke kan den omständigheten att en storman slöt sig närmare till konungen, en annan undandrog sig ett sådant närmande hafva framkallat den vida klyfta, som Snorres skildring låter framträda. Utöfver de två af honom framhållna stormannagrupperna höjer sig konungarnes ätt. Hvari låg dennas företräde? Att man fordom icke hade någon klarhet med afseende på den frågan framträder i bjärtaste belysning genom den omständigheten att man lät konungarnes ätt härstamma från gudarne. Denna genealogiska myt synes härstamma från den öfvergångens tid, då man icke ville helt släppa de gamla gudarne, hvadan man sökte åt dem bereda medborgarrätt såsom varelser af mänsklig art.

Släktkänslan var synnerligen kraftig hos de germanska folken, äfven hos oss i Norden. En god börd värderades mycket högt. Hvilka element ingingo i denna goda börd, det kunna vi, sena efterkomlingar, icke fullt utröna, men vi få väl antaga, att den som i ett eller annat afseende —

eller i flera — synnerligen utmärkt sig, åt sina efterkommande förlänade bördens glans.

Öfvergången från den hedna tiden till den kristna inom vårt land var naturligtvis af en för all framtid genomgripande betydelse. Dess värre sakna vi för denna tid mera betydande sammanhängande historiska, d. v. s. samtida, skriftliga uppgifter.

Från själfva öfvergångstiden hafva vi visserligen rätt många anteckningar, men de säga oss i allmänhet så litet. Det är uppenbart, att vid den tid, då kristendomen började blifva rotfast i vårt land, vaknade i hög grad medvetandet af personlighetens stora värde. Tidigare hade man nöjt sig med att öfver den döde uppkasta en hög eller uppstapla ett röse eller resa en minnessten. Hávamál omtalar ju sådana stenar, som vid allfarsväg restes af ömma och minnesgoda fränder. Samtiden visste hvem stenen gällde, hvem det var, som obränd eller bränd hvilade i högen eller röset, och man var nog naiv att tro, att kunskapen därom skulle bevaras från ättled till ättled. Det dröjde ej länge, innan dessa vårdar om den dödes minne blefvo stumma, inför senare släkten. I förnimmelse däraf blef det i våra bygder sed att å resta stenar rista och rödfärga runor, hvilka ännu för vår tids människor vittna om de längesedan hädan-

gångna. Men i de flesta fall säga dessa runtecknade vårdar oss ytterst litet: till den dödes minne restes vården af en eller flera, hvilka ville genom inskriften äfven åt sig själfva bereda odödlig hågkomst. I allmänhet vittna runstenarna endast om ett vackert drag hos våra förfäder: när någon gått bort ur denna värld, ville föräldrar, man eller hustru, syskon eller barn, äfven tjänare, visa sin tillgifvenhet genom att resa en vård, som hade förmåga att tala till samtid och eftervärld.

Till all lycka, undantag finnas. Runstenar förekomma, som föreviga minnet af dådstora män, hvilka för sin verksamhet sökt fält i fjärran liggande land. Runstenar förekomma, hvilkas slingor äro ristade af konstnärer, hvilka icke underläto att å stenen sätta sitt namn, af berättigad stolthet öfver ett fredligt, väl utfördt arbete. Runstenar förekomma, ur hvilkas inskrifter vi, tack vare ättkänslans genomgripande betydelse, kunna läsa oss till mer eller mindre vidlyftiga släktledningar. Se här t. ex. en, som talar om en märklig släkt inom Uppland:

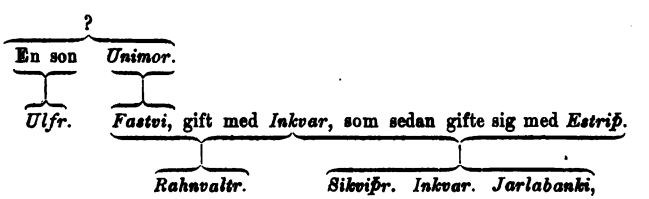

Ulf och hans farbroder bodde i *Baristam*, d. v. s. Borresta i Orkesta socken. Fastvi dog i Ed, den gård eller by, i hvilken antagligen efter hennes död kyrkan uppfördes. Ragnvald, hennes son, uppgifves i den å ett mäktigt vräkblock ristade inskriften, som omtalar moderns död, hafva varit härförare i Grekland. I släkttaflan förekomma tvenne män med namnet Ingvar. Var möjligen en af dem den genom sina härtåg i östern och södern vida frejdade Ingvar, som omtalas å flera runstenar och var så bemärkt, att hans död år 1041 antecknades på Island? Jarlabanke, hvars namn vållat forna tiders historieskrifvare mycket bryderi, var en stor jordägare, som var i besittning af ett stort självmedvetande, hvilket framgår däraf att han lät under lifstiden åt sig själf resa och rista flera stenar, å hvilka finnes antecknadt, att han ensam ägde hela Täby. I byn hade väl tidigare funnits flera bönder, men Jarlabanke har förvärfvat alla gårdarna och berömmer sig dessutom öfver en väganläggning, en allmännyttig åtgärd, för hvilken biskop Bengt den gode, som var biskop i Skara under 1100-talet, mycket prisas i den kortfattade, under början af 1200-talet nedskrifna biskopskrönikan. Om möjligen en af Jarlabankes närmaste, fadern eller brodern, var en stor

härförare, yfdes han öfver sin rikedom och sitt fredliga arbete.

Vid Hargs kvarn i Skånela socken lät en Ingrid rista i fast klipphäll till minne af man och tvänne söner, som bodde i Runby (i Eds socken).

Vid Snötesta i Markims socken lät en Inga rista en sten till minne af sin man Ragnfast, som ensam ägde hela denna by efter sin fader Sigfast. Å en annan sten omtalar Inga, att hon hade tvenne systrar, Gyrid och Estrid, hvilka torde hafva förvärfvat en viss märkvärdighet, alldenstund man fann anledning finnas att omtala syskonskapet.

Vi kunna nu fråga: hvilken ställning innehade egentligen de män, som under sådana förhållanden omtalas i runstenarnas inskrifter; voro de storbönder eller voro de något annat? Den omständigheten, att en säges äga hela Täby, en annan hela Snotestad, sätter personerna i den närmaste förbindelse med jordegendomen, och detta synes gifva vid handen, att vi hafva med storbönder att göra, men just den egenskapen att vara en storbonde, en som hade stor egendom, behof af många underlydande, en som af såväl den ena som af den andra anledningen åtnjöt stort anseende, åtminstone inom det närmaste området, innebar en eggelse att vinna allt mera af rikedom, makt och

inflytande. Samma intresse hade de, som mera än andra hade blifvit konungens män. Den naturliga utvecklingen förde det med sig, att de två grupperna slöto sig samman i en gemensam sträfvan att få deltaga i behandlingen af rikets angelägenheter. Man kunde blifva lagman, man kunde blifva konungens rådgifvare: för behandling af mindre viktiga angelägenheter, när konungen, som den tiden icke hade sitt residens i en hufvudstad — ty en sådan fanns den tiden icke —, under sina färder mellan de många slotten och kungsgårdarna befann sig i närheten; för behandling af viktigare ärenden på grund af konungens kallelse till en måhända från hemmet aflägsen ort.

Dess värre sakna vi alla medel att tränga in i detaljerna af denna ytterst viktiga utveckling. Någon samtida öfversiktlig framställning af öfvergångstiden finnes icke, och — hvad ännu olyckligare är — med afseende på enstaka primäruppgifter, från hvilka vi skulle med en viss försiktighet kunna draga slutsatser, finnes en mycket vid lucka. De runstensuppgifter, som här ofvan blifvit antydda, tillhöra midten af 1000-talet, och den första i Sverige skrifna medeltidsurkund, som blifvit till våra dagar bevarad, tillhör perioden 1163—1167: alltså en lucka på ungefär ett helt århundrade, från hvilket vi sakna *alla* uppgifter.

De bevarade urkunder, som följa efter den första, äro helt få, handla ofta om för oss små angelägenheter och innehålla en del namn, hvilkas betydelse icke är för oss klar. Liksom det å runstenarne heter att Jarlabanke ägde ensam hela Täbyn, Ragnfast ensam hela Snotestad, så omtalas i de tidigaste pergamentsurkunderna t. ex. Coli de Seo, Biorn de Streme — mannen och egendomen. Småningom blir det sed att till en mans namn foga äfven faderns, men som samma namn bäres af många, är det förbundet med stora svårigheter att utröna, huruvida, när i några urkunder omtalas t. ex. en Sven Andersson, den så nämnde mannen är i alla fall densamme. Småningom blef ock sed, att de ätter, som skilde sig från allmogen, antogo vapenmärken, först i sköldar, som man bar, när man var iklädd krigsdräkt, sedan i sigillet, i hvilket skölden var afbildad. De första sigill med adlig vapensköld tillhöra år 1219. Sigillen äro af stor betydelse för fastställande af de olika personernas identitet.

Inom Uppland voro de 1000-talets personer bosatta, som i det föregående omtalats. Inom Uppland förekommo sedan 1200-talet trenne ätter af stor betydenhet. En förde i vapnet bilden af en ängel, med något växlande utseende; en annan en heraldisk figur, som icke har någon motsvarighet i

verkligheten och därför fått den onaturliga benämningen lejonörn: öfre hälften af ett upprätt lejon, hvars nedre hälft, uppbärande två vingar, afsmalnar nedåt och afslutas med en lilja; en tredje två nedvända vingar. Af de ätter, som buro de två förstnämnda vapenbilderna, omtalas i våra urkunder många medlemmar, af ätten med två vingar endast få. De tre ätterna voro sinsemellan befryndade. Det hade blifvit sed att knyta äktenskapliga förbindelser mellan dessa framstående ätter, och dessa förbindelser blefvo så mycket närmare, som omgiften icke voro ovanliga.

Jag återgifver här den släkttafla, som meddelas i tredje delen af *Scriptores rerum Svecicarum:*

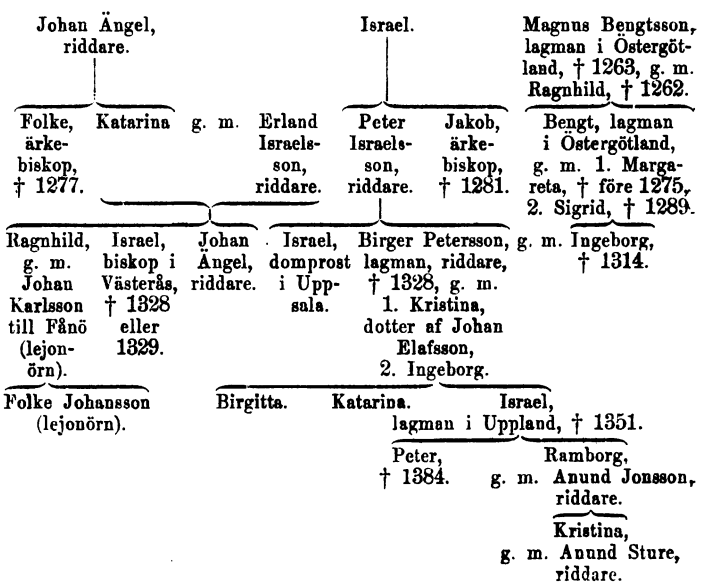

För så vida till vår tid bevarade sigill intyga, bars vapnet med de två nedvända vingarna endast af tre manliga personer. Skölden med ängeln i vapnet bars af flera personer, men det försvinner tydligen i dikt. Ätten med en lejonörn i vapnet förekom såväl inom Uppland som inom Östergötland. Af denna släkttafla kunna vi emellertid se, hvilken ansenlig roll dessa stora släkter — hurudan deras upprinnelse varit måste vi dess värre lämna outredt — under 1200-talet spelade. Vi finna här fyra lagmän — ämbetet hade redan tidigt kommit att gå i arf —, två ärkebiskopar, en biskop, flera riddare.

Af alla de personer, som finnas upptagna i släkttaflan, är det en, vid hvilken vi hafva att fästa oss, Birger Petersson, riddare, alltså kallad herre, och lagman. Lagmannen var en folkets man, riddarevärdigheten gafs af konungen. Lagmännen hade blifvit stormän med anslutning till konungen, hvilket innebar en ändring af de ursprungliga förhållandena.

Som lagman och riddare nämnes herr Birger i Alsnöstadgan, som är tillkommen vid pass år 1280. Han var då lagman endast öfver Tiundaland, midtdelen af Uppland, hvilket af gammalt varit deladt i tre folkland, hvart med sin lag. Af de tre synes det västra ganska tidigt hafva förlorat i betydelse.

Fråga uppstod om en gemensam lag för de tre folklanden. Herr Birger synes i denna angelägenhet hafva varit den drifvande kraften, åt honom gafs, efter hvarjehanda af regeringen vållade svårigheter, uppdraget att tillsätta en kommitté för utarbetande af ett förslag, hvilket år 1296 erhöll kunglig stadfästelse. Därefter var herr Birger lagman öfver hela Uppland.

Under konung Magnus Ladulås' tid började banan för honom såsom en offentlig personlighet, och den afstannade icke med år 1296. Han lefde intill början af år 1328.

Under den tid, som ligger emellan de två årtalen, var Sverige skådeplatsen för märkliga, ohyggliga tilldragelser. I statsangelägenheter var moralen under medeltiden — icke blott hos oss — af en mycket betänklig beskaffenhet. Tvister förekommo ofta — icke blott hos oss — mellan dem, som innehade makten, och dem som eftersträfvade makten, och tvisterna stannade icke med orden, utan framkallade örlig, och örlig vållade tunga för dem som uppbådades att deltaga i fejden, ännu större tunga för dem, hvilka sågo sin fredliga ro störd, sin egendom utplundrad — för att icke tala om våldsamheter, som bragte många om lifvet. Den med skäl prisade konung Magnus I hade kommit till regeringen genom att tränga sin äldre

broder från tronen. Magnus var en betydande man, med stor insikt rörande rikets behof, och hans verksamhet har varit i hög grad fruktbärande för vårt lands framtid. Dess värre upprepades icke hans lifsgärning, men väl den omhvälfning, ur hvilken han framgick som konung, om än under ändrade former.

Magnus' äldste son, som blef hans efterträdare, Birger, var uppenbarligen en svag man, såsom hans farbroder konung Valdemar hade varit. Birger hade bröder, af hvilka den äldre, hertig Erik, hyste benägenhet att spela faderns roll mot brodern. Denne Erik, prisad af samtiden för sina ridderliga egenskaper, var ingen verklig riddare, såvida vi hålla oss till de fordringar, som från början ställdes på en riddare. Han uppträdde med synnerlig glans, han hyste ett lifligt intresse för allt det yttre, som hörde till det ridderliga väsendet, bland annat för de dikter, i hvilka riddarelifvet förhärligades, fester höll han med ridderliga lekar, men när det — genom hans förvållande — höll på att komma till strid, drog han sig gärna undan, för att använda den förhalningspolitik, som var för medeltiden karakteristisk — korta stillestånd med aftalade öfverenskommelser. Men stillestånd och aftal höllos icke af honom. Historiens dom om honom sammanfaller icke med samtidens lofprisande.

Birger var konung. Så vidt vi veta, uträttade han icke något stort. Ej heller veta vi något, som gjorde honom mera än andra ovärdig att vara konung. Bröderna Erik och Valdemar uppreste sig mot honom — den senare spelade uppenbarligen en underordnad roll. De voro upprorsmän, och till dem anslöt sig den om lagförbättring så förtjänte herr Birger Petersson. Huru skola vi kunna förklara detta? Omständigheter torde hafva funnits, hvilka för oss äro okända, men att Erik var en upprorsman mot sin broder konungen och att han var en svekfull, en icke hederlig man, det framgår otvetydigt af hans handlingar. Detta hindrade emellertid icke herr Birger att trofast stå vid hans sida. Här må vi på grund däraf framställa den frågan: var herr Birger en fullt hederlig man?

Han var efter den tidens begrepp en mycket from man. Det fanns den tiden mycket bekväma sätt att frigöra sig från sina synder. Herr Birgers far, hans farfar och hans farfarsfar hade vallfärdat till Jerusalem, allvarliga företag med den tidens kommunikationsförhållanden och äfven på grund däraf bevis för synnerlig fromhet. Om vi beräkna människans ålder, torde den äldste af de nämnde redan under 1100-talet hafva företagit den besvärliga, men efter tidens mening förtjänstfulla färden.

Dess värre veta vi icke namnen på alla dessa fromma personer.

Herr Birger gick icke lika långt i fromhet, hans vallfärd inskränker sig till Compostella i Spanien. Han afreste i slutet af juli 1321 från Sverige. Visserligen var då Magnus, hertig Eriks son, konung under förmynderskap, men de politiska förhållandena inom landet befunno sig ännu i ett ganska brydsamt läge. Från denna pilgrimsfärd finnes ett minne i ett bref utfärdadt den 1 oktober samma år i Avignon, hvarest påfven den tiden residerade, af patriarken i Alexandria, två ärkebiskopar och tio biskopar. I brefvet utlofvas 40 dagars aflat för enhvar, som läst Fader vår och änglahälsningen eller andra böner för herr Birgers välfärd i lifvet, för hans själ efter döden, för hertigarne Erik och Valdemar — att dessa i brefvet omtalas vittnar om herr Birgers stora tillgifvenhet för dem —, för herr Birgers båda aflidna fruar, för hans föräldrar och syskon, likaså för enhvar, som (med tanke på herr Birger?) visat barmhärtighet mot fattiga eller som åhört en predikan i närvaro af herr Birger eller som på sabbaten fått af honom mottaga en allmosa till jungfru Marias heder. Längre kunde kyrkan icke gärna gå i medgifvande.

Herr Birger bodde på Finsta i Roslagen, i trakten af den sedermera tillkomna staden Norr-

tälje. Kring hans bostad hafva, tack vare hans dotters ryktbarhet, hvarjehanda sägner knutit sig, hvilka sakna allt värde. [1] Herr Birger gifte sig först med Kristina, dotter af Johan Elafsson, tillhörande en förnämlig släkt i Östergötland, efter hennes död med Ingeborg, likaledes af östgötsk härkomst, dotter af lagman Bengt, sondotter af lagmannen Magnus Bengtsson, hvilka båda i sin sköld förde samma vapenbild som de kungliga medlemmarna af Folkungasläkten, d. v. s. ett upprätt stående lejon öfver tre snedbjälkar. På grund af deras frändskap med den kungliga familjen sades sedermera herr Birgers och fru Ingeborgs barn vara af kunglig börd, hvilket icke är fullt riktigt. [2] Fru Ingeborg afled år 1314, hennes man år 1328. Deras graf reddes nära Uppsala domkyrka i den helige biskopen Nicolaus' kor, som låg strax i norr om det framför de öfriga sidokoren framskjutande Mariakoret, i

[1] Erik Dahlberg har i sin *Svecia antiqua et hodierna* egnat tre planscher åt Finsta (I 101—103). En af dem är af verkligt intresse, emedan den visar en samling af förhistoriska fornlämningar, af hvilka de flesta äga en för Uppland typisk karaktär. Den tredje planschen visar i den nedre delen en bild af Birgitta, i den öfre en grupp af erratiska block, hvilka sägnen upphöjt till Birgittas bönkammare (*oratorium*)!

[2] När fru Birgitta sedermera skulle, på grund af hennes stora betydelse och af den helgongloria, af hvilken hennes hufvud blef omslutet, förhärligas, sades det ofta, att hon var af kunglig börd eller rent af drottning.

hvilket konung Gustaf I och hans gemåler sedermera jordfästes. Lagman Birgers grafsten är ännu bevarad. Den visar i midtfältet bilderna af den väpnade herr Birger med den heraldiskt tecknade sköldén hängande vid bältet, och hans maka, fru Ingeborg, båda med till bön sammanfogade händer under en baldakin af rik gotisk utstyrsel. Omskriften säger: »här hvilar den ädelborne herren Birger Petersson, Upplands lagman — bedjen för oss — och hans maka fru Ingeborg med deras barn; må deras själar hvila i evig frid». Inom de baldakinen uppbärande stöden förekomma i liten skala bilder af barnen, å den ena sidan tre söner, Peter, Bengt och Israel, å den andra fyra döttrar, Ingrid, Margareta, Katarina och Birgitta. Af denna gruppering har man dragit den slutsatsen, att Birgitta skulle vara den yngsta dottern, hvilket antagligen är oriktigt. I en af herr Birger år 1315 utfärdad skrifvelse uppgifver han sina arfvingar vara sonen Israel och döttrarna Katarina och Birgitta. Att Israel var yngre än systrarna står fast, men som son nämndes han före döttrarna. Den förstnämnda dottern borde väl vara den äldre. Däremot talar en urkund af år 1320, rörande fördelningen af arfvet efter fru Ingeborg. Kvarlåtenskapen delades i fyra lotter. Enligt lagens bud och gällande häfd valde herr Birger för sin omyndige son den första

fjärdedelen. Birgittas man valde för hustruns räkning — hon kallas i urkunden *secundogenita*, d. v. s. den andra i ordningen, den yngre brodern var efter den tidens lagstiftning n:r 1 —, Katarina kallas *terciogenita*, den tredje i ordningen. Hennes man tog å hennes vägnar den tredje lotten. Den fjärde, återstående lotten, tillföll brodern Israel, som skulle ärfva dubbelt så mycket som hvar syster. Trots det tidigare brefvet måste vi, på grund af de bestämda uttalandena i det senare brefvet, anse Birgitta vara äldre än Katarina. Israel var ännu år 1328 omyndig.

Om herr Birgers vackra verksamhet med afseende på lagväsendet, om hans efter nutidens begrepp egendomliga vänskapsförbindelser med den moraliskt haltlöse hertig Erik och dennes broder Valdemar, om hans pilgrimsfärd till den äldre aposteln Jakobs föregifna kvarlefvor i Spanien, har jag redan talat.

Hemmet var efter den tidens begrepp fromt. Herr Birger skriftade, d. v. s. biktade, hvar fredag inför den hos honom anställde prästmannen. Han lär hafva yttrat: »Jag vill om fredagen tillreda så, att jag är redobogen att öfriga dagar tåla hvad Gud täckes att jag skall tåla.» Släkten var känd för gifmildhet med afseende på kyrkor och deras utstyrsel.

Men hemmet var också en stormans hem, och i detta måste lefvas efter stormäns sed. »När man för oss», säger Birgitta (*Uppenbarelserna*, VI, 52), »predikade sann ödmjukhet, sade vi, att våra förfäder ärfde och återlåto åt oss vida ägor och mycket gods och fagra seder. Hvarföre skulle vi icke följa dem? Vår moder satt med de främsta i landet, ärligen klädd, hafvande många tjänare och uppfostrade oss med heder. Jag lärde att hålla mig ärligt och lefva med lekamlig glädje och dö med stor världslig heder.» Ordet »ärlig» hade den tiden en annan betydelse än nu, det betecknade då icke endast hederlighet, utan något som stod i samband med ära; ordets latinska motsvarighet var *nobilis*. Det framgår visserligen icke ur texten, att denna skildring gäller särskildt herr Birgers hem, den gäller de förnäma hemmen i allmänhet. Men Birger och hans maka kunde icke, trots all kyrklig fromhet, underlåta att lefva som andra stormän lefde. Herr Birger hade stora egendomar,[1] han stod konungahuset nära och umgicks förtroligt med rikets stora. Själf riddare måste han lefva ridderligt. Birgitta talar om att

[1] Han ägde, bland annat, jord i Runby i Eds socken, hvilken by omtalas på en runsten, men det är — på grund af förut framhållna skäl — omöjligt att söka åstadkomma en släktledning mellan den under 1000-talet lefvande mannen, till hvars minne stenen restes och ristades, och herr Birger.

dö med världslig heder. Hon hade haft tillfälle att åse såväl moderns som faderns begrafning. Fru Ingeborg uppsöktes, när hon låg på sitt yttersta, af dominikanerbröder från Skeninge, och hon gaf dem ett löfte, att hon skulle begrafvas i deras kyrka, hvilket alltid för klostret medförde stor fördel. Herr Birger, härom underrättad, gick in till sin fru, hos hvilken för tillfället voro inne hennes kapellan samt tvenne kvinnor, en äldre och en yngre, och sporde, huru det kom sig, att hon förgätit deras tidigare öfverenskommelse att de skulle begrafvas vid sidan af de redan hädangångna barnen i Uppsala domkyrka. Fru Ingeborg svarade, att svårheten af hennes sjukdom hade kommit henne att förgäta det tidigare aftalet. Bröderna i Skeninge voro icke belåtna, men den ändrade bestämmelsen styrktes med vittnen. Förhållandet mellan makarne var uppenbart mycket godt. Fru Ingeborg bad på sjuksängen sin make skrifva hennes testamente och på ett sådant sätt att det kunde lända hennes själ till lisa. Hon bad, att han i testamentet icke skulle bortgifva mindre än 200 mark penningar. Han gaf icke så litet mera. Dominikanerklostret i Skeninge fick en större gåfva än andra kloster. Alla gåfvorna lämnades till kyrkor, kloster och hospital. Det uppgifves, att fru Ingeborg, då den sista stunden

nalkades och hon såg sina närmastes sorg, till dem yttrat: »Hvi sörjen I? Det är tillfyllest att hafva left till denna stunden. I bören glädjas, att jag nu är kallad till en herre, som är mäktigare.» Hennes natur hade tydligen en aristokratisk anläggning.

Om herr Birgers begrafning hafva vi ett egendomligt vittnesbörd, räkningen för omkostnaderna för en del af hans jordafärd. Den visar, att hans begängelse firades på stormannavis, och däraf torde vi få draga en slutsats med afseende på det lif, som fördes i hans hem, kanske icke i hvardagslag, men vid de helt visst många tillfällen, då han hos sig såg gäster.

Såsom redan blifvit i förbigående nämndt, födde fru Ingeborg åt sin make en dotter, som i dopet erhöll namnet Birgitta. Namnet skulle tydligen vara en feminin motsvarighet till mansnamnet Birger. Ett irländskt helgon förekom tidigare i kalendern, vid 1 februari, Brigida, »skottarnes ära», hvilken säges hafva lefvat under 500-talet, men hvars existens möjligen är tvifvel underkastad. Hon torde hafva varit okänd i Sverige.

Birgittas födelseår kan icke med säkerhet fastställas. Ej ens hennes dotter Katarina kände det med full visshet, hvilket väl må vara ägnadt

att väcka förvåning. Hon uppgaf, när man ville inhämta upplysningar rörande modern med anledning af den begärda helgonförklaringen, att modern vid sin död år 1373 var »sjutio år eller däromkring».[1] Hon skulle således vara född vid pass år 1303. Så mycket står fast, att när Birgitta var tolf år gammal, var hennes moder död.[2] Modern dog i september 1314. Det sannolika året för Birgittas födelse är 1303, det kan dock hafva varit 1302 eller 1304.[3]

[1] Härvid må dock anmärkas, att t. ex. i de vittnesbörd, som aflades vid undersökningen, huruvida fru Birgitta var värdig att upptagas bland helgonen, nämnes alltemellanåt årtalet med tillägget »eller däromkring». Man ville väl freda sitt samvete inför möjligheten af ett minnesfel.

[2] *Scriptores rerum Svecicarum* III. 2, s. 190.

[3] Då jag nu öfvergår till Birgittas lefnadshistoria, torde det vara lämpligt att omtala hennes tre senaste lefnadstecknare. Den danske kyrkohistorikern Frederik Hammerich utgaf år 1863 *Den hellige Birgitta og Kirken i Norden*, i hvilken han, i viss mån i Ingemanns manér, söker gifva en skildring af tidens kulturförhållanden i allmänhet. Hans framställning har därigenom blifvit mycket bred. Om Finstad skrifver han t. ex. (s. 15): »Finstad Gaard ligger i Upland, Sjuhundra Herred, Skederid Sogn, henved 8 danske Mile øst, lidt til sønder for Upsala, i en Indsænkning af Landet, hvorigjennem det Vanddrag gaaer, der søger sit udløb i Vigen ved Norrtelge. Egnen, fuld af mindre Søer, Strømmer og Smaakuller, er tæt begroet med Barskov, men dog ikke uskikket till Agerbrug. Den nærliggende Indsø Bjørken har vakkre Bredder, fra dens nordøstlige Ende løber en Aa forbi Gaarden mellem lave Aaser, hvor Asp og El, Birk og Gran vexle med hverandre; i Heden-

Birgitta var enligt fleras vittnesbörd liten till växten. Hon var, hvad det utvärtes beträffar, sen i

---

høs var det en Offerlund, talløse Bautastene, Runestene, Kæmpehøie, Stensætninger i Dalgangen og paa Bakkehældet minde endnu den Dag i Dag om Livet, som havde hjemme i disse Egne.» Denna natur skall naturligtvis hafva utöfvat ett stort inflytande på Birgittas sinne. Det är Dahlbergs planscher och Salvius' bok om Uppland, som framkallat skildringen. Att en offerlund funnits vid Finstad är gripet ur luften, fornlämningarna där äro icke flera, icke märkligare än vid andra uppländska byar. Men Hammerich var varmhjärtigt intresserad för föremålet för sin skildring. Han rådde icke för, att en mängd viktiga urkunder rörande Birgitta den tiden voro gömda i arkiv, hans fel är att af det, han kunde komma åt, vilja göra alltför mycket.

Ett Birgittinerkloster — ett af tre — finnes ännu kvar i Bajern, och dess historia har tecknats af en katolsk präst, G. Binder, hvilken äfven år 1891 utgifvit en bok med titeln *Die heilige Birgitta von Schweden und ihr Klosterorden. Jubiläumsgabe zum fünften Centenarium der Canonisation der hl. Birgitta.* Något nytt finnes icke att hämta ur detta, om den största pietet vittnande arbete, författaren hade icke tillgång till annat än den tryckta litteraturen.

År 1892 utgaf en grefvinna de Flavigny en bok med titel *Sainte Brigitte de Suède, sa vie, ses révélations et son oeuvre.* Fru de Flavigny är entusiastisk och fyller luckorna mellan de sparsamma urkundsuppgifterna med vidlyftiga skildringar. Birgitta blef gift med Ulf Gudmarsson. Detta omtalas på följande sätt. »Dès son retour à Finstad, Birger rappela près de lui ses filles afin, leur disait-il, de préparer la bière des fiançailles. Catherine obéit volontiers; mais Brigitte eût 'cent fois préféré la mort.' Cependant elle ne resista pas à son père. Il eût respecté sa liberté, si elle avait pu déclarer que Dieu l'appelait à vivre derrière les grilles du cloître;

utvecklingen. Först vid tre års ålder började hon att tala ordentligt, men då gjorde hon det väl. När de äldre syskonen dogo, veta vi icke. Af sådana lär man sig lätt talets gåfva, men kanske var Birgitta någon tid ensam i barnkammaren på Finstad.

Ett barn mottager intryck af omgifningen och dennas intressen vida fortare och vida mera än man i allmänhet antager. Den första perioden i Birgittas lif räckte från födelsestunden till september 1314, då hennes moder afled. Det var i det offentliga lifvet en tid af mycken oro och mycken skändlighet. Fadern tog en verksam del i de politiska förhållandena. Det mesta uppgjorde han visserligen med vänner och rådgifvare, med skrifvare, som tjänte honom. Men af de politiska

---

mais Brigitte n'était point fixée sur sa vocation. Servir Dieu et les pauvres au sein de sa famille, libre de tout joug, sauf du joug du Seigneur, convenait à sa nature indépendante, comme à sa piété. En se révoltant contre l'autorité paternelle, elle craignit de suivre sa volonté propre; son confesseur lui conseilla de se soumettre, et les lumières de l'Esprit-Saint rendirent son obéissance absolue. Confiante en la paternité céleste, Brigitte tendit à son père terrestre une main qui ne tremblait pas, et Birger mit cette petite main dans celle d'Ulf» o. s. v. Grefvinnan de Flavigny har emellertid följt med allt som i Sverige skrifvits och utgifvits rörande Birgitta intill det år, då hon skref sin bok. Hennes arbete har därför företräden framför Hammerichs och Binders.

tilldragelserna och deras behandling torde dock ett och annat hafva sipprat ut inom familjekretsen. Birgitta visade under den följande tiden ett synnerligen stort intresse för politiska förhållanden.

Vid ungefär elfva års ålder blef Birgitta moderlös. Herr Birger hade följt tvenne hustrur till grafven och tänkte tydligen icke på något nytt gifte. Under sådana förhållanden fann han det svårt att åt sina döttrar gifva inom hemmet den uppfostran, som dem höfdes.

Herr Birger nöjde sig med att vara lagman, något riksämbete innehade han aldrig. Förmodligen har han icke varit angelägen att få ett sådant. Hans nära förbindelse med hertig Erik och hans — vi må väl begagna uttrycket, ehuru hertigen kan synas mindre förtjänt af något sådant — nästan rörande omvårdnad af hans minne, hade nog kunnat skaffa honom en mera framstående plats under hertig Eriks och under hans sons, konung Magnus II:s, tid. Herr Birger hade en svåger, som icke blott var lagman i Östergötland, utan ock, under två perioder, innehafvare af det mycket betydande drottsete-ämbetet. Han hette Knut Jonsson och förde i sitt vapen lejonörnen. Han var en mycket framstående man, och han var gift med fru Ingeborgs syster. Hans hemvist var Aspnäs, nere i Ydre härad, som nu räknas som

tillhörande Östergötland, men som under medeltiden ansågs höra till Småland — de små landen. Att döma efter de legendariska berättelserna var fru Ingrid en ganska sträng kvinna, motsatt all öfverspändhet i andligt hänseende. Om Birgitta under hennes vård veta vi egentligen intet annat än att hon fick öfva sig i handarbeten.

Fick hon därjämte då lära sig att läsa och skrifva? Vi sakna all möjlighet att besvara denna fråga. Det är något ganska egendomligt, att under vår medeltid synas kvinnorna mera än männen hafva varit intresserade för läsning. Å ena sidan finnes från slutet af 1400-talet ett officiellt intyg, att icke alla de herrar, som sutto i rikets råd, kunde läsa det som skrifvet förelades dem. Å den andra sidan finnas handskrifter, som tillhört den ena eller den andra adliga damen, och som således vittna om deras håg att läsa.[1] Fullt visst är, att Birgitta som gift kunde läsa; antagligt är att hon då ock kunde skrifva.

Denna andra period i Birgittas lif, under hvilken hennes fromhet mera än en gång hade uppenbarat sig, afslöts därmed att hon gifte sig. Lagmannen i Västergötland, Gudmar Magnusson,

[1] Om »fru Märetas bok» (skrifven år 1457) och »fru Elins bok» (skrifven år 1476) jfr Klemming, *Svenska medeltidens rimkrönikor* III, s. 246 o. f.

delade herr Birgers politiska åsikter. Herr Gudmar hade tvenne söner, Ulf och Magnus. Båda gifte sig med herr Birgers döttrar Birgitta och Katarina. Herr Gudmar förde i sin sköld ett hjorthufvud. Sonen Ulf utbytte faderns vapen mot ett annat, med ett upprätt stående lejon i en snedstyckad sköld. Anledningen till ombytet kunna vi icke ens gissa oss till. Det nya vapnet var detsamma, som marsken och riksföreståndaren herr Tyrgils Knutsson förde. Var det kanske Ulfs moders vapen? Men hvarför gjorde han ett utbyte? Det förefaller, som om han hade velat byta ut ett mindre kändt vapen mot ett annat, som stod i högt anseende. Detta vittnar emellertid om en viss fåfänga.

Då lagmannen i Uppland och lagmannen i Västergötland voro politiska vänner, torde dem emellan ett vänskapligt umgänge hafva förekommit. Herr Birgers många egendomar synas hafva varit belägna i Uppland, Östergötland och Kalmar län, men detta kunde icke hindra umgänget mellan de två stormännen. Vi kunna därför tänka, att den enes två söner och den andres två döttrar ganska tidigt haft tillfälle att göra bekantskap. En sådan fordrades emellertid icke den tiden, då äktenskapen voro mera af politisk natur, oberoende af tycke.

När slutade Birgittas uppfostran hos mostern, när blef hon gift? Hennes vistelse hos mostern måste hafva varit ganska kort. Redan i september 1316 förklara Magnus och Ulf Gudmarssöner, att herr Birger får utan något efterkraf sköta döttrarnas förmögenhet. Då var kanske förlofningen ingången, men den tiden var förlofningstiden i regeln ganska kort. Enligt vittnesbörd af dottern Katarina var modern, när hon trädde i gifte, endast 13 år gammal.[1] Under sådant förhållande var det ej att undra på, att det dröjde ett par år innan det äktenskapliga samlifvet blef helt.

Vi komma nu till den tredje afdelningen af Birgittas lefnad, tiden då hon var gift, begränsad af årtalen 1316 och 1344, således något mera än ett fjärdedels århundrade. Ulf Gudmarsson förekommer icke så ofta i urkunderna. Han kallas riddare från hösten 1324 (år 1320 hade han ej ännu fått riddarevärdigheten), från år 1330 kallas han lagman i Närke,[2] från början af år 1335 synes

---

[1] *Scriptores rerum Svecicarum medii ævi* III 2, s. 229.

[2] Mellan 23 juni 1331 och 9 april 1335 nämnes herr Ulf icke i någon bevarad urkund. I trenne bref, utfärdade i april till och med juli 1335, kallas han icke lagman, men detta beror möjligen på slarf af skrifvaren; någon annan lagman öfver Närke omtalas icke den tiden i urkunderna. En ny lucka finnes 9 december 1335 till 21 juli 1337, då herr Ulf, för tillfället uppehållande sig i Lödöse, lånar penningar. Konung

han hafva tillhört konungens råd. En man af större betydenhet synes han icke hafva varit. Han säges i en urkund hafva varit en »snäll och ärlig man». I en annan urkund säges han hafva varit »simplex», hvilket ju betyder »enkel». Af sammanhanget synes framgå, att ordet skall beteckna, att han icke hade samma bokliga studier som makan. Det berättas, att makan gifvit honom undervisning i konsten att läsa, så att han kunde följa med i gudstjänsten, samt manat honom att studera lagen, så att han kunde fullgöra sina skyldigheter som lagman.

Birgitta födde åt sin man åtta barn. För öfversiktlighetens skull infogar jag å sidan 86 (efter Cl. Annerstedt) tre släkttaflor.

Herr Ulf ägde gods inom flera landskap och hans förmögenhet i jord ökades genom arfskiftena efter svärföräldrarne. Af godsen hade han utsett Ulfåsa (måhända uppkalladt efter honom), vackert

---

Magnus II var den tiden redo att begifva sig till Norge, där han måhända kröntes (Munch, *Det norske Folks Historie*, II 1, s. 205 o. f.), och där han hade att möta mycket missnöje. Möjligen var herr Ulf då konungen följaktig till Norge och behöfde därför penningar. När konungen 13 februari 1339 träffade aftal med de missnöjde norske stormännen var herr Ulf närvarande. Därefter förekommer han i de skrifna urkunderna till 22 maj 1341. Han återfinnes i dem från 19 mars till 18 november 1343. Till sist nämnes han år 1344 i den enkla inskrift, som höggs in i hans grafsten.

belägget vid södra stranden af sjön Boren, till hufvudsaklig hemvist. Där hade fru Birgitta ett rikt fält för verksamhet, omgifven af barn, hvilkas uppfostran låg henne om hjärtat, och utgörande ledarinnan för en helt visst mycket stor skara af

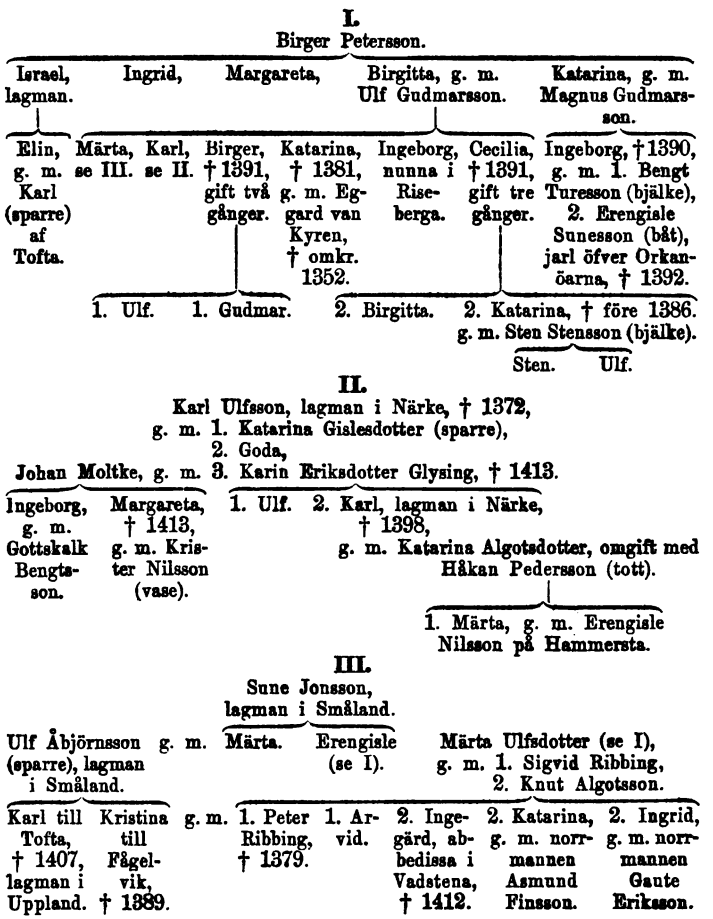

kvinnliga tjänare. Men de dygder, som sådana arter af verksamhet utveckla, höra icke till dem, som antecknas i urkunderna. Vi veta endast, att man för barnen hade funnit en utmärkt lärare i den fromme och lärde prästmannen Nils Hermansson, hvilken lyktade sina dagar såsom biskop öfver Linköpings vidsträckta stift år 1391. Hvad vi få förnimma rörande fru Birgitta är i främsta rummet berättelser om hennes fromhet och den barmhärtighet hon utöfvade. Hon samlade kring sig till dagligt arbete den kvinnliga omgifningen, som var sysselsatt med handarbeten, dels till kyrkors prydande, dels till hugnad för fattiga, under det fru Birgitta föreläste ur bibeln eller ur skildringar af helge mäns lefverne. Hon lät, antagligen vid Ulfåsa, ställa i ordning ett stort hus, i hvilket fattiga och sjuka kunde finna en fristad. Hon vårdade dem själf. Följande Kristi exempel tvådde hon deras fötter och kysste dem. Icke ens för dem, som voro behäftade med smittosamma sjukdomar, drog hon sig undan. Under långfastan inbjöd hon dagligen tolf fattiga, som icke hörde till sjukstugan, till sitt och mannens bord. För sin fromhet åtnjöt hon inom vida kretsar ett stort anseende. I sin fromhet inordnade hon sig fullständigt under kyrkans lydnad. Hon utsåg åt sig en biktfader, för hvilken hon ofta bekände sina synder,

för hvilken hon framlade sina tvifvelsmål och bekymmer, hvilkens råd hon följde blindt. Denne man var Mathias, kanik i Linköping. Han hade vunnit magistergraden vid universitetet i Paris. Hans studier omfattade i främsta rummet teologi och filosofi. Birgitta säges hafva låtit magister Mathias åt henne öfversätta bibeln på svenska. En parafras af Moseböckerna finnes bevarad,[1] måhända en kvarlefva af magister Mathias' s. k. bibelöfversättning. Men han hade äfven ägnat sin uppmärksamhet åt annat håll, han har t. ex. skrifvit en bok om poesiens väsen.

Till de förnämligare yttringarna af tidens fromhet hörde vallfärder. Man besökte orter, där heliga män och kvinnor hvilade eller vid hvilka minnet af någon helig tilldragelse var fäst, och man förrättade å sådana orter sin andakt, i hopp om andlig lön. Vallfärdsväsendet hade urartat. Var man förmögen och drog sig för resans obekvämligheter, lejde man en annan, som skulle underkasta sig mödorna, men bringa hem med sig förmånen. På sådant sätt vallfärdade icke Birgitta. Man kunde för öfrigt göra vallfärden ganska bekväm. Men detta var ej heller fru Birgittas sätt. Hon besökte hvarjehanda kyrkor och kloster,

[1] Tryckt af Klemming i *Svenska medeltidens bibelarbeten* I.

för att öfvervara gudstjänsten, för att bedja och för att få del i den aflat för synderna, som var fromma besökande tillförsäkrad. Hon vandrade helst till fots, när hon gjorde sådana besök. Hon bekände sig till den asketiska riktning, som tillhörde tiden. Att undvika allt öfverflöd, att knappast unna sig lifvets nödtorft, att ålägga sig hvarjehanda obehag i det dagliga lifvet, det betraktades som ett bevis på fromhet, och det var för fromma sinnen ett behof. Men fru Birgitta, liksom modern, ville icke inför människorna mera än nödigt var lysa med denna art af fromhet. När mannen var frånvarande, öfvade hon mot sig själf större strånghet, eftersom han icke då kunde märka det. I gästabud deltog hon, men dolde samvetsgrant, huru återhållsam hon var. Hon använde, när hon kunde komma åt det utan att märkas, knapp kost, hård bädd eller i dess ställe golfvet, tagelskjorta närmast kroppen och slag af gisslet. Såsom hennes klosterregler, till hvilka vi sedermera återkomma, visa, var hon i detta afseende mildare mot andra än mot sig själf.

Tvenne längre pilgrimsresor företogos af fru Birgitta och hennes make. Den första gällde den helige Olof i Trondhjem. Den för kristendomens införande i Norge stundom ovist ifrande konung Olof Haraldsson fann en blodig död i slaget vid

Stiklarstad år 1030. Där stod icke en strid mellan hedningar och kristna. Striden hade i hufvudsak en världsligt-politisk karaktär. Men omedelbart efter konungens död blef hans hufvud af den allmänna meningen omslutet med helgonens gloria. Han blef icke endast Norges skyddshelgon. Hans anseende såsom varande ett mäktigt helgon var spridt vida öfver Sverige och nådde äfven utom Skandinavien. I Sverige täflade han i anseende med den helige Erik, hvars helgedom fanns i Uppsala. Den därvarande domkyrkan hade fru Birgitta naturligtvis otaliga gånger besökt. Den helige Olofs graf ville hon ock besöka. Vägen var lång genom bygder och obygder inom norra Sverige. De två makarne voro icke ensamma, de hade följe med sig. Hästar funnos, men fru Birgitta ville så mycket som möjligt gå till fots. När denna vallfärd företogs, kan ej fastställas. Möjligen förekom den under den lucka, som förut uppgifvits för herr Ulf i urkunderna, luckan emellan december 1335 och juli 1337. Vallfärden fyllde naturligtvis icke hela luckan. Det berättas, att färden till Trondhjem, för hvilken utgångspunkten inom Sverige icke finnes uppgifven, tagit i anspråk 35 dagar. Då har ingalunda hela vandringen företagits till fots.

Vida mera betydande var vallfärden till San Jago de Compostella i nordvästra Spanien, hvilken företogs efter herr Ulfs omtalande i en urkund af 22 maj 1341. Många af medeltidens pilgrimer hafva lämnat efter sig redogörelse för sina färder. Dess värre sakna vi en sådan för fru Birgittas och herr Ulfs färd. Vi känna endast några hvilopunkter under den långa vägen. De kommo till det heliga Köln, med dess härliga katedral, i hvars högkor kvarlefvorna af de tre vise männen, som hyllade den nyfödde Kristus, visades för de trogna — liksom de än i dag visas för en hvar, som vill betala stadgad afgift —, med dess många andra kyrkor och med den så godt som gränslösa mängden af andra reliker. Där fanns tillfälle att under lång tid lyssna åt maning till andakt. I Aachen besöktes den märkliga kyrkan, vid hvilken minnet af kejsar Karl den store är fäst. Hvilken väg därifrån togs veta vi icke. Legenden berättar, att den af Kristus uppväckte Lazarus samt hans två systrar Marta och Maria Magdalena, förföljda i hemlandet, flyktat till sydöstra Frankrike och där verkat för kristendomens utbredande. Fru Birgitta ville bedja å de orter, å hvilka deras minnen bevarades. Hon besökte Tarascon, där den heliga Martas ben hvilade, hon besteg berget Saint-Baume, för att bedja i den grotta, i hvilken

Maria Magdalena tillbragte många år, ensam, hugsvalad af änglarne. Omsider hunno pilgrimerna till San Jago de Compostella på andra sidan Pyreneerna. Den af de två apostlarne med namnet Jakob, sonen af Zebedeus, som plägar kallas den äldre, blef halshuggen på befallning af den judiske konungen Herodes Agrippa I. I Spanien uppstod en saga, att denne apostel en tid verkat i detta land som förkunnare af kristendomen, att efter hans afrättning i Palestina liket blifvit fördt till nordvästra Spanien och där jordadt. Under början af 800-talet skulle det hafva blifvit återfunnet och på kunglig befallning fördt till Compostella, hvarest det förvarades i en storartad kyrka. Denna orimliga historia troddes allmänt, och den föreställningen uppkom och blef allmänt spridd, att det var synnerligen förtjänstfullt att vallfärda till Compostella. Så djupa rötter hade denna Jakobskult i Spanien slagit, att Luther en gång fann sig föranlåten att framhålla, att berättelsen att aposteln Jakob den äldre var begrafven i Compostella icke var någon trosartikel.

I den västerländska kristenheten firades denne Jakobs fest den 25 juli — icke dödsdagen, utan den dag, då hans föregifna kvarlefvor nedlades i kyrkan i Compostella. Om det var för en människas andliga bästa gagneligt att bedja vid Jakobs graf,

måste naturligtvis behållningen af denna bön blifva allra störst, därest bönen förrättades å själfva högtidsdagen. Vi få kanske antaga, att fru Birgitta med make och följe befann sig i Compostella den 25 juli 1342. Följet torde icke hafva varit så litet. Fru Birgitta hörde till de personer, hvilkas väsen och uppträdande väcka å ena sidan bifall, å den andra gensägelse. Om hon genom fromhet, förbättringsifver, oförskräckthet stötte många, vann hon genom samma egenskaper många beundrare och ödmjuka vänner. Flera sådana voro henne och mannen följaktiga under färden till Spanien. Hennes biktfader under resan var cistersiensermunken Svenung, hvilken sedermera blef abbot i Varnhems kloster.

Från Compostella vände fru Birgitta med de sina åter mot hemlandet. De hade då, som bevis att de fullgjort vallfärden, mottagit hvar och en sitt musselskal, som de ägde rätt att bära på mantelns vänstra sida. Sådana kvitton å pilgrimsbesök voro vanliga. Den som deltagit i påskmässan i aposteln Peters högheliga kyrka i Rom, hade rättighet att erhålla en ur påskljusen uttagen vaxskifva, å hvilken bilden af Guds lamm var intryckt. Den lycklige innehafvaren af ett sådant intyg på besöket och deltagandet i gudstjänsten förvarade det vanligen i en kapsel af silfver, och äfven å denna var bilden

af Guds lamm återgifven. En sådan kapsel med dess innehåll kallades *Agnus dei* och omtalas ej sällan i testamenten, hvadan personer, som aldrig varit i Rom, kunde innehafva bevis på att hafva där deltagit i påskgudstjänsten. De som långt efter år 1342 vallfärdade till fru Birgittas kloster i Vadstena, erhöllo ett i bly gjutet märke, som visar fru Birgitta nedskrifvande sina uppenbarelser.

Om återfärden veta vi intet annat än att ett uppehåll gjordes i den nordfranska staden Arras, hvarest herr Ulf insjuknade så svårt, att man fruktade för hans lif. Det förunnades honom emellertid att uppstå från sjukbädden, och återresan till fosterlandet fortsattes.

Det har blifvit sagdt, att den till hälsan lidande herr Ulf och hans maka hade beslutit sig för att öfvergifva världen och gå i kloster. Om de verkligen haft en sådan afsikt, hvilket jag tillåter mig att betvifla, blef den åtminstone icke genast satt i verket. Den 19 mars 1343 var herr Ulf fortfarande lagman i Närke och besökte den dagen Riseberga cistercienserkloster, beläget inom hans lagsaga, i hvilket kloster hans dotter Ingeborg var nunna. Den 18 november samma år var herr Ulf närvarande vid de förhandlingar, som då fördes i Varberg mellan den oberäknelige konung Magnus II och den illsluge Valdemar Atterdag.

Kort tid därefter afled herr Ulf Gudmarsson, den 12 februari 1344. Det synes dock troligt, att han kort dessförinnan nedlagt lagmansämbetet.[1]

Fru Birgitta hade, enligt dottern Katarinas vittnesbörd, i sin barndom — hon var ju endast ett barn, när hon gifte sig — åstundat att lefva ett jungfruligt lif; hon ville hellre dö än ingå äktenskap, men hon fogade sig efter den myndige faderns vilja. När herr Ulf låg på sin dödsbädd — det är ett åsyna vittne, som berättar detta —, satte han på ett af sin makas finger en ring, som han själf hade burit; han bad att hon vid anblick af ringen skulle tänka på hans själ. Några dagar efter man-

[1] Jfr *Uppenbarelserna* II, 334 f. Här talas om en själ, »hvilken säges hafva varit sancta Birgittas husbonde». Herr Ulf bekänner fem olika synder: han hade förlustat sig i en galen pilts galna och löjliga åthäfvor, han hade ej före sin död betalt fullt åt en änka hvad han hade köpt af henne, han hade lofvat en person hjälp och därmed eggat honom till motstånd mot konungen och lagen, han hade idkat dysteran och annan världslig fåfänga mera för högfärd än för någon nytta, han hade slutligen varit hård mot en ridderskapsman, så att denne dömdes i landsflykt. Han tröstade sig emellertid vid tanken på sex slag af godt han gjort under lifstiden. Han hade biktat hvar fredag, han hade ej dömt efter väld eller af girighet, utan rannsakat noga och alltid varit beredd att rätta sig, han hade i umgänget med sin fru iakttagit en viss återhållsamhet, han hade aktat sig att vara för de fattiga tung och skadlig i gästning samt undvikit att komma i stor skuld, han hade anförtrott sin domsrätt åt dem, som han ansåg rättrådiga, han hade slutligen i lifstiden återlämnat sitt landskap åt konungen.

nens död tog fru Birgitta ringen från fingret. De, som tillhörde hennes omgifning, sade, att det vore mäkta kärlekslöst att bortlägga ett sådant tecken på den hädangångne mannens kärlek. Fru Birgitta gaf till svar: »När jag begrof min man, begrof jag med honom all köttslig kärlek, och fastän jag älskade honom såsom mitt eget hjärta, vill jag icke offra en penning för att mot Guds vilja återkalla honom till lifvet. När jag bar hans ring på mitt finger, kändes det liksom en börda, ty så ofta jag såg på ringen, tänkte jag på den förra kärleken. Därför, för att min själ må uppstiga, uteslutande allt annat, i kärlek till Gud, vill jag afstå från ringen och min man, och jag anbefaller mig i Guds händer.» Herr Ulf dog i Alvastra. Som han icke var munk, måste han hafva lyktat sina dagar antingen i klostrets sjukstuga eller i någon utom det egentliga klosterområdet liggande, men likväl till klostret hörande byggnad. Han begrofs inom klostret; om i själfva kyrkan, i något af dess kapell eller inom den af den s. k. korsgången omslutna fyrkantiga gården, det veta vi icke. Under förra århundradet låg herr Ulfs mycket enkla grafhäll lös på marken inom ruinen af klosterkyrkan och blef då räddad undan förgängelsen. När Birgitta från sitt finger dragit den ring, mannen å dödsbädden skänkt henne,

synes hon verkligen hafva skjutit ifrån sig all hågkomst af honom. *Hon* sörjde ej för att minnet af hans grift bevarades åt eftervärlden. Skriften, som är ordnad kring det tomma midtfältet, nämner den ärlige riddaren och lagmannen öfver Närke herr Ulf Gudmarsson, hvilken varit förmäld med den heliga (*beata*) Birgitta. Hällen lades således icke på grafven förrän efter fru Birgittas helgonförklaring.

När herr Ulf dog, stod fru Birgitta ingalunda ensam. Hon hade födt åt sin man icke mindre än åtta barn, af hvilka dock ett, sonen Gudmar, redan aflidit. Äldst af de kvarlefvande var dottern Margareta eller Märta. Man har antagit, att hon föddes år 1320 — och antagandet synes riktigt —, hon blef tidigt gift. Fru Birgitta hade mycket att invända mot den brudgum, som af politiska skäl hade blifvit utsedd. Han hette Sigvid Ribbing och var, å konung Magnus' halfbröder Håkan och Knut Porses vägnar, höfvitsman öfver södra Halland med säte i Falkenberg. Uppgifter och antydningar, som förekomma i tidens urkunder, gifva vid handen, att han var en ärelysten man, hård mot sina underlydande, girig efter ägodelar, föga aktande andras äganderätt. Dessa egenskaper voro ingalunda ovanliga hos den tidens stormän, men de måtte hafva hos Sigvid

framträdt i ytterst utpräglad grad. Eljest hafva vi svårt att fatta fru Birgittas bitterhet mot honom, parad med hennes djupa oro för hans själs räddning. Han var i hennes ögon en trefaldig röfvare. Han hade gjort sig skyldig till rof mot änglarne, ty dels bortförde han från dem många själar genom sköra ord, onda gärningar och efterdömen, dels tålde han onda män i deras ilska, i stället för att straffa dem. Han hade uppträdt som röfvare genom att skilja många från lifvet, innan deras naturliga dödsstund var kommen. Han hade orättvist röfvat från menlösa deras gods och lagt på fattiga olidliga skatter. Gråtande bad hon, att Gud ville frälsa hans själ, men den enda väg, som kunde leda till frälsning, bättringens, ville Sigvid icke beträda, hvadan han dog i sina synder. Då var fru Birgitta änka.[1]

Tre söner öfverlefde fadern, men en af dem, Bengt, dog snart, utan att hafva hunnit spela någon roll i lifvet. Af betydenhet blefvo sönerna Karl och Birger. Enligt de gamla biografiska uppteckningarna rörande fru Birgitta, voro deras karaktärer mycket olika; den förre beredde modern mycken oro, under det den senare alltid gaf henne glädje.

[1] Jfr *Uppenbarelserna*, bok 6, kap. 23—25. Att med röfvaren, som omtalas i dessa kapitel, förstås Sigvid Ribbing, säges uttryckligen t. ex. i abbedissan Margareta Klausdotters' uppsats rörande Birgittas släkt och afkomlingar.

Ingendera förekommer i någon bevarad urkund skrifven före faderns död.

Fru Birgittas tre yngsta barn voro döttrar. Katarina, hvilken antages vara född vid pass år 1332, blef gift med riddaren Eggard Lydersson van Kyren. När brölloppet stod är icke bekant, men det torde hafva stått medan herr Ulf lefde, ty ej långt efter hans död omtalas herr Eggard som fru Birgittas måg. Dottern Ingeborg insattes år 1341 som nunna i cistercienserklostret Riseberga i Närke. Den yngsta dottern Cecilia stannade inom världslifvet. Antagligen var hon ogift när fadern dog.

Samtliga barn hade vid den tiden hunnit så långt, att de icke kräfde moderns dagliga tillsyn och uppfostrande verksamhet. Hon kunde därför nu hinna det mål, efter hvilket hon så länge längtat, att, med åsidoskjutande af det världen tillhör, ägna sig åt ett lif för och i Gud. Hon erhöll tillstånd att bosätta sig i ett hus liggande på norra sidan af Alvastra klosterkyrka.[1] Cisterciensermunkarne skulle vara strängt afsöndrade från kvinnor, och en af klostrets äldre bröder fann det betänk-

[1] Detta hus måste hafva legat helt nära kyrkan, ty ett stycke från denna norrut vidtager sank mark. År 1374 skänkte fru Ramborg Knutsdotter gods till Alvastra kloster för att jämte en tjänarinna få bebo den gård (*curia*) norr om klosterkyrkan, i hvilken fru Birgitta fordom bodde.

ligt, att fru Birgitta vistades så nära klostret och — naturligtvis — öfvervar gudstjänsterna i kyrkan. Abboten var emellertid i stånd att häfva broderns betänkligheter.[1]

Enligt en uppgift bodde fru Birgitta oafbrutet i Alvastra i ungefär fyra år. Detta är dock icke öfverensstämmande med det verkliga förhållandet. Bostaden har helt visst stått för hennes räkning, men hon vistades äfven utom denna.

Det har uppgifvits, att fru Birgitta varit hofmästarinna hos drottning Blanche. I den latinska texten af fru Birgittas uppenbarelser (*revelationes extravagantes*, kap. 59) talas om den tid, då fru Birgitta var *magistra reginæ Blancæ quondam reginæ Suetiæ*. Detta kapitel förekommer icke i den svenska texten, och denna fru Birgittas befattning, hvilken ju för henne var mycket hedrande, finnes icke omtalad i de samtida lefnadsteckningarna. Men att hon stod i beröring med hofvet står fast. Som en kvinna af hög börd, ja besläktad med den kungliga familjen, hade hon naturligtvis tillträde till de högsta kretsarna, äfven till hofvet. Ju mera hennes rykte om synnerlig fromhet spriddes, desto ifrigare blef man att höra hen-

[1] Åtminstone något senare var det icke ovanligt att man följde fru Birgittas exempel. Jfr *Sveriges medeltid* del 3, sid. 974.

nes åsikter, i hopp kanske att de icke skulle vara alltför svåra mot det rådande väsendet, kanske att man genom hennes fromhet och det inflytande, denna kunde utöfva inom högre regioner, skulle kunna blifva befriad från hvarjehanda framtida obehag. Men å andra sidan hände det, att fru Birgitta, gripen af helig nitälskan, begaf sig till hofvet för att varna och straffa.

Om hennes beröring med hofvet finnas enstaka uppgifter i lefnadsteckningarna, enstaka antydningar i uppenbarelserna, men de ena som de andra sakna bestämda tidsuppgifter. Det är emellertid af största vikt att utröna, när hon uppträdde för att inverka på konungens och drottningens personligheter, när hon uttalade sig rörande rikets angelägenheter. Någon enda uppgift, som kan anses säkert tillhöra tiden närmast efter drottning Blanches ankomst till Sverige, har jag icke kunnat finna. Fru Birgitta torde den tiden varit i hög grad upptagen af husmoderliga omsorger. De föreliggande uppgifterna böra fördelas på två perioder: den tid efter mannens död, då hon hade frigjort sig från familjeplikter och åtminstone tidtals vistades vid hofvet, och den tid, då hon vistades i utlandet och där erhöll underrättelser om förhållandena i hemlandet, hvars angelägenheter hon följde med det lifligaste intresse. Ibland är det

svårt att hänföra en uppgift till den ena eller andra tiden. Det fanns en man, som ägde mycken kunskap om de hänsyftningar på politiska förhållanden, som förekomma i Uppenbarelserna, men om han rörande dessa gjort några anteckningar, hafva de dess värre gått förlorade. I Uppenbarelserna talas om en konung eller en drottning, men i de flesta fall omtalas icke till hvilket land dessa hörde. Fru Birgitta hade att göra icke blott med konungen och drottningen i Sverige, utan ock med drottningen i Neapel, med konungen och drottningen å Cypern. Att hänföra allt, där en konung eller drottning omtalas, till Sverige, vore ett betänkligt misstag.

Uppfostrad i tvenne hem, i hvilka statsärenden måste hafva kommit på tal, hade fru Birgitta haft tillfälle att sätta sig in i statens angelägenheter, och hon hade gjort klart för sig hvad man hade att kräfva af en god konung. Hvad hon fordrade var dels sådant, som har giltighet för alla tider, dels sådant, som var i hennes tid viktigt, men kan synas oss, sena efterkomlingar, inskränkt och mindre viktigt.

I en uppteckning, som helt visst tillhör tiden efter 1344 (*Uppenbarelserna*, bok 8, kap. 2), omtalas, att Sveriges konung hade sport, huru han skulle med rättvisa och klokhet sköta sitt rike.

Tio bud gifvas honom. Han skulle skilja från sig alla rådgifvare, som voro hedergiriga (d. v. s. ärelystna) och godsgiriga, hvilkas tunga var tvefaldig och svekfull, hvilkas ögon voro surblinda med afseende på andliga ting. I stället skulle han välja rådgifvare, som icke sålde rättvisan för penningar, som blygdes för lögn och falskhet, som mera älskade Gud än köttsliga ting, som varkunnade sig öfver medkristnas och undersåtars nöd och uselhet. Han skulle befrämja fru Birgittas klosterstiftelse — tanken på denna hade hos henne uppstått redan före mannens död. Han skulle sända sina tjänare och lejda trupper mot hedningar, icke mot kristna. Han skulle vara flitig i gudstjänst, i synnerhet när han skulle uppträda som domare eller befatta sig med andra höga ting. Han skulle fasta, men dock vara måttlig i sin fasta, så att han ej blef slö i råd och slapp i sina domar. Han skulle åt fattiga gifva hvar tionde penning af sina inkomster; ville han gifva mera, skulle det tillräknas honom som en god gärning. Han skulle hvar fredag — så vida han icke befann sig på resa — intaga tretton fattiga män, själf två deras fötter, med egen hand gifva dem kost och penningar. Hvar fredag skulle han vara stilla i sin gård och vara färdig att lyssna till allmogens, undersåtarnes och tjänarnes klagomål samt fordra räkenskap af

fogdar, länsmän och ämbetsmän för de konungen tillkommande skatterna. Han skulle vara försiktig i afseende på gåfvor, så att han ej är frikostig mot en, nidsk mot en annan, någon ojämnhet får icke upptäckas hos konungen, ej heller någon anledning till knorran, »ty intet är så klandervärdt hos en väldig herre som oskäligt gifvande eller för stort nidskap». Han må gifva gåfvor äfven åt utlänningar, därest de hålla fred i hans rike. Han fick icke bryta mot Guds lagar, ej mot rikets stadgar inleda eller städja nya sedvänjor och oseder, ej med våld skipa eller döma de ting, som hastigt komma i hans håg, utan skulle han göra allt rättvist i öfverensstämmelse med Guds lagar och rikets stadgar. Slutligen skulle han i alla sina gärningar bevisa sig sådan, att han vore värd konungsnamnet, fly girigheten, älska ödmjukheten: »så mycket mera och värdigare som konungen är framför andra, så mycket ödmjukare skall han vara inför Gud, från hvilken all makt kommer, ty Gud skall af konungen utkräfva lika trång räkenskap som af allmogen».

Fru Birgitta, som ifrade för enkelhet i dräkten, medgaf, att konungen finge hafva »en särlig klädebonad, höfvisk och hederlig framför andras, ty liksom rättvisa och rätt dom äro konungens heder, så är konungens fägring och höfviskhet allmogens heder» (kap. 3). Fru Birgitta gick så långt,

att hon föreskref å hvilka dagar konungen skulle bära sin krona på hufvudet.

Fru Birgitta gaf konungen vidare råd (kap. 4), hvilka visa, att hon ville utöfva ett i de minsta detaljer gående förmynderskap. Han skulle vid måltiderna icke sitta ensam vid bordet, utan sitta med någon af tjänarne, som kunde hugnas af att vara i hans närhet, ty därigenom kunde de dragas från synder och ohöfviskhet. Efter måltiden skulle konungen en liten stund stå och »hugnas höfviskt med sina män», ty genom sådant förtroligt samtal vinner han sina tjänares kärlek; då kan han ock få höra deras tankar och råd, efter hvilka han må rätta sig eller icke. Han skulle vara miskundsam och rättvis i sina domar och gärningar, han fick ingalunda förlåta för vänskaps skull eller af falsk varkunnan eller för eget gagn eller världslig nytta eller rädsla att utöfva rättvisa, men å andra sidan fick han ej för vredes skull glömma miskunden. Konungen skulle icke antvarda domsrätt eller styrelse åt dem, som han visste vara giriga eller älska egna fördelar eller benägna att svikligen utvinga penningar, han skulle i stället för sådant ändamål utse dem, som voro »välskipade af naturen och villiga att följa sina förfäders goda gärningar och fotspår, sådana som mer älska rättvisans gärningar än rikedomar». Konungen skulle ideligen

spörja och höra, huru rättvisa och lag iakttoges i hans rike; han finge ej låta de brottsliga, som han förmår att näpsa, vara utan åtal, ej utskrifva för mycket böter af dem, som äro skyldiga, ej med någon klokskap nedtrycka dem, som äro menlösa. Konungen skulle ideligen rannsaka sina domar och gärningar, och om han såge sig i något hänseende hafva farit vill, finge han ej blygas att återdraga och rätta det som är illa gjordt. Han fick icke vara mycket bråd i att göra ting, utan skulle noggrant förese och omkringskåda ärendenas syftemål och begagna sig af snälla och beprófvade mäns råd, deras, som rädas Gud. Han skulle undfly lätthet i ord och seder och i andra ting, äfven när han var med sina hemliga tjänare, fly smekare och ondskefulla såsom de värsta etterormar, ty de styrka honom i synder. Det tillhör konungen att vara så skipad, att han rädes af unga män, hedras af åldriga, lofvas af snälla, älskas af rättvisa och åstundas hjärtligen af dem, som äro med orätt nedtryckta. Konungen skulle ej umgås med bannlysta, ej styrka dem, som begabba Gud och hans budord; konungens heder är att älska gudliga ting öfver alla ting och att med alla sina krafter öka Guds heder. Konungen skulle älska sitt rikes allmoge och mildeligen behandla sina

riddare och med afseende på sönerna minnas förfädernas goda gärningar.

Konungen, som var barnslig (kap. 5), skulle låta för sig läsas manliga mäns gärningar, efterdömen och åthäfvor, af hvilka hans håg måtte uppväckas till Gud och i hvilka han stundom kunde finna höfvisk hugnad mellan omsorgerna om riket.

Konungen älskar sin allmoge (kap. 6), om han låter den njuta god gammal lag och ej låter grymma fogdar och länsmän och ämbetsmän härska öfver den, ej tvinga eller plåga den med nya skatter, ej tynga den med ovan gästning. Om konungen vill företaga ledung till hedningars omvändelse, må han ödmjukt bedja rikets allmoge om hjälp, om man så behöfver, men må han se till, att behofvet och hjälpen ej blifva sedvänja eller hållas för lag — så hade förhållandena ändrats från det, som var lag och regel under den hedna tiden och början af medeltiden. Han skulle vara angelägen att bortvisa och aflägga onda och vrånga sedvänjor, som voro menliga för själarnas hälsa, allra mest den onda och gamla sedvänjan att, när skepp brytas vid stranden, skeppsmännen beröfvas det gods, som flyter till land.

Konungen skulle (kap. 7) vinnlägga sig om att återvinna staden Jerusalem, i hvilken Kristi döda lekamen låg.

Ryktet om fru Birgittas fromhet hade spridt sig vida och kring henne samlat mycken uppmärksamhet. Många voro de, hvilka hos henne, som underhöll så innerliga förbindelser med Gud och hans heliga, sökte hjälp i andlig och lekamlig nöd. Men ej heller voro de få, som kände sig obehagligt berörda af hennes allvarliga kraf på fromhet och renhet. När hon efter mannens död kände sig manad att besöka hofvet för att tala allvarligt med konungen, drottningen och rikets store, väcktes hos de senare stor förbittring. Man sade, att hon var en trollkvinna, och man önskade intet hellre än att göra henne ondt; men man drog sig därför, ty man kunde befara, att hennes söner skulle utkräfva hämnd. Dessa kunde ej heller med jämnmod se, huru deras moder behandlades; de ville gripa till vapen. Men hon bad på sina knän, att de skulle afstå från alla våldsamheter; hon ville hellre lida smälek för Kristi skull än bära en konungs eller drottnings krona.

I smått gaf sig förbittringen till känna i ord och handlingar, som kasta en bjärt belysning öfver tidehvarfvets seder. Herr Knut Folkesson, en högättad man, för öfrigt besläktad med fru Birgitta, såg med grämelse, att konungen genom hennes inflytande omvändt sig till ett bättre lif, hvarigenom herr Knuts inflytande minskades, och gaf sin

vrede luft. När en gång fru Birgitta vandrade genom en af Stockholms trånga gator, förbi ett hus, där herr Folke befann sig, slog han ut vatten öfver henne, måhända icke af allra renaste slag. Fru Birgitta fördrog det tåligt. »Det är rätt och billigt», yttrade hon till abbot Petrus i Alvastra, som befann sig i hennes sällskap, »att jag utstår detta; må Gud skona honom och låta honom ej få gälda detta i det kommande lifvet.»

När hon vistades vid hofvet, deltog hon i regeln icke i dess festligheter och nöjen, utan höll sig mest i sin kammare. Under ett besök i Arboga deltog hon dock med flera af rikets stora i en måltid. Nils Ingevaldsson, som gärna ville göra henne ondt, men var för feg att själf uppträda, hade öfvertalt en annan att ställa sig drucken och smäda henne. »Du drömmer för mycket, du vakar för mycket», sade han. »Det vore bättre om du drucke mera och sofve mera, till dina ord kan ingen sätta lit.» De närvarande ville näpsa honom, men fru Birgitta afböjde detta. Han hade sagt henne sanningen, hon hade för höga tankar om sig själf och smädade därigenom Gud; de som prisade henne voro smickrare.

En gång hade Birgitta sagt till konungen, att den oro, som rådde i landet, berodde därpå, att rättvisa icke skipades. Konungen hade lyssnat

till hennes ord, och, bland annat, hade han frântagit herr Karl Näskonungsson ett uppdrag, därför att denne hade missbrukat sitt ämbete till att förtrycka allmogen. Herr Karl ansåg fru Birgitta vara upphofvet till denna stränga åtgärd och hatade henne därför. Hon stod en gång tillsammans med konungen och några andra, då Karl, låtsande sig vara trängd bakifrån, faller öfver henne, så att hon i sin ordning var färdig att falla omkull. Konungen tilltalade herr Karl hårdt, men fru Birgitta bad för honom.[1]

Fru Birgitta hade kommit underfund med, att en prästman erhållit uppdrag att uppbära skatten och att han var hård mot folket. Birgitta förehöll konungen det orätta däri, att en präst skulle vara »skatteutkräfvare och hafva blodsdomar»; lekmän borde förordnas till sådant. Konungen lyssnade till hennes framställning, prästen miste sitt uppdrag och vredgades däröfver högeligen. Han gjorde fru Birgitta bittra förebråelser. På hennes genmäle, att hvad hon gjort, hade hon gjort af omtanke för hans själ och heder. »Hvad», sade prä-

[1] Prior Peter i Alvastra, som berättar detta, tillägger, att herr Karl afled tre dagar därefter, ångerfull öfver att hafva betett sig så groft mot den fromma kvinnan. Detta måste emellertid bero på ett misstag, ty herr Karl Näskonungsson lefde ännu år 1352, d. v. s. sedan fru Birgitta hade lämnat Sverige för att bosätta sig i Rom.

sten, »har ni med min själ att göra? Låt mig vandra i denna världen så godt jag kan, min själ skall hafva hugnad i det lif, som kommer.» Förtörnad öfver sådan förstockelse sade Birgitta: »Guds dom är öfver dig, såvida du icke genom bitter botgöring rättar dina ord, ty af hjärtats ondska talar din mun, och därutöfver säger jag dig, att om du icke snarligen tager dig till vara, skall du, så sant mitt namn är Birgitta, icke undgå en sällsam Guds dom.» Något senare omkom denne prästman på ett fasaväckande sätt: vid gjutningen af en kyrkklocka brast formen, och den utrinnande smälta metallen brände honom till döden.

Om ock konung Magnus åtminstone till en tid, under fru Birgittas inflytelser, vändt åter till de tidigare årens fromma sinnelag, kunde, såsom vi sett, tonen vid hans hof vara ganska rå. Hatet mot fru Birgittas sedliga allvar, fromhet och vidt beryktade innerliga umgänge med Gud hade slagit djupa rötter och trängt in till och med i barnkammaren. Det berättas, att hon en dag, då hon vistades med den kungliga familjen på Bohus, således å norskt område, mött konungssonen Erik, hvilken spotskt tillfrågade henne: »Skola vi få regn eller klart väder? Skola dina söner blifva konungar och vi beröfvas riket?» Birgitta, fylld af helig vrede, svarade: »Om I icke bättren eder, skolen I

icke blifva konung, ej heller skolen I lefva länge, ej heller skolen I se eder afkomma i första eller andra led; er moder skall icke glädjas öfver eder, ej heller skolen I efterlämna ett varaktigt minne. Därför, ödmjuken eder inför Gud, på det I mån vinna hans barmhärtighet.» Prior Peter berättar detta, när vittnesbörd rörande fru Birgittas fromhet insamlades, och han tillade: »Han blef tack vare fru Birgittas ord mildare, men hans lif blef ej långvarigt, och han dog utan afkomma och utan rike.» [1]

Af konungens två äldsta söner hade den först födde fått det svenska namnet Erik, den andre i ordningen det från konungens norske morfader

[1] Man har tydligen icke rätt uppteckнat priorns vittnesmål. Det heter nämligen i den handskrifna berättelsen om vittnesmålen, att den, som på detta sätt velat drifva gäck med fru Birgitta, var »frater regis minor, nomine dominus Haquinus dux», konungens yngre broder, hertig Håkan. I stället för »broder» skulle naturligtvis stått »son». Men fru Birgittas hot, som skulle hafva gått i fullbordan, kan icke hafva gällt Håkan, ty då vittnesmålet afgafs, lefde både Håkan och hans son Olof. Berättelsen gäller tydligen konung Magnus' förstfödde son Erik, hvilken vid den tid, då vittnesmålen aflades, var död utan att lämna afkomma efter sig och utan att hafva kunnat upprätthålla sin konungavärdighet. Det synes troligt, att detta samtal mellan fru Birgitta och konungssonen ägde rum mot slutet af den förras vistelse i Sverige. Konung Magnus tillbragte julen 1347 på Bohus slott, i april 1349 var han åter på Bohus. Sonen Erik var född i början af år 1339, brodern Håkan hösten 1340.

lånade namnet Håkan. Magnus var ensam herre öfver två riken, i följd af omständigheternas makt, men detta innebar icke, att de två rikena skulle för all framtid vara förenade. När konungen hade två söner, torde det hafva ansetts självklart, att de två skulle få hvar sitt rike, den ene valriket Sverige, den andre arfriket Norge. Från norsk sida gjordes framställning därom, och den 15 augusti 1343 insatte konung Magnus sonen Håkan till konung öfver Norge och dess skattland. Den 6 december 1344 utsågs Erik, den förstfödde, till faderns efterträdare i Sverige.

Fru Birgitta var icke nöjd med dessa anordningar, hvilka vidtogos kort före och kort efter hennes makes död. För henne stod arfriket vida högre än valriket. »Denne konung», sade hon en gång om Magnus, »hafver två söner och två riken; i det ena riket utväljes konung med arfsrätt, i det andra efter folkets godvilja. Men nu är gjordt tvärtemot, i det den yngre sonen är tagen i arfriket, den äldre i valriket. — — På det frid må varda till allmogens nytta, är rådligt och behöfligt, att den äldre sonen tager arfriket och den yngre kommer till val. Om ej så göres och det tidigare gjorda drages tillbaka, skall riket tåla skada, rikets allmoge tvingas, missämja upprinna, sönernas dagar skola vara i bedröfvelse och deras riken skola

ej vara riken, utan det skall gå såsom det står skrifvet: de väldiga skola fara ned af sina säten och de, som gå på jorden, skola upphöjas.» De följande händelserna motsvarade, såsom vi veta, icke i allt dessa förutsägelser.

Fru Birgitta ansåg det vara en kristens plikt att för den kristna världen vidga gränserna. Att så göra tillkom i främsta rummet konungarne, som hade makten i sina händer. Sverige hade hedningar inom de norra delarna af landet, det hade hedningar till grannar bortom Finland. Bland de kringströfvande lapparne behöfdes ej annat än förkunnandet af Kristi tro, men bortom den östra gränsen kunde man icke företaga något utan att komma med en väpnad här. Gång efter annan uppmanade också fru Birgitta konung Magnus att företaga ett korståg. Huru detta skulle skötas sysselsatte mycket hennes tankar. Den konung, som ville göra gagn för själarna, skulle gå i fält med tvenne baner, det ena miskundens, å hvilket Kristi pina finnes återgifven, det andra rättvisans, märkt med ett svärd. Om fienderna voro många, borde man därför icke rädas; bättre vore det att konungen stannade hemma i sitt land, än att han af räddhåga öfvergaf hvad han redan börjat; »det är bättre att icke taga till höga ting, än att icke fullfölja dem med kärlek». Präster och munkar

af olika ordnar skulle konungen taga med sig, dels för att upplysande och öfvertygande inverka på hedningarne, dels för att hålla fromheten vid makt inom den egna hären. Med mycken ifver yrkar fru Birgitta, att korstågshären skall vara liten. Segern beror icke på mycket folk eller på människors egenskaper utan på Guds beslut och nåd.[1]

Omsider beslöt sig konung Magnus för ett korståg. I början af juni 1348 hade han anträdt sjöfärden, från midsommartiden belägrade han fästet Nöteborg, hvilket intogs efter sex veckors belägring. Kort därefter vände konungen tillbaka till Sverige. Den kvarlämnade besättningen behöll borgen till fastlagstid 1349. Närmare detaljer känna vi icke, allra minst anledningen till konungens skyndsamma återfärd. Fru Birgitta klandrade detta allvarligen. Ur hennes klander ljuder en antydan, att konungens här varit så stor, att möjlighet icke fanns att underhålla den i det främmande, kanske genomhärjade landet.

Fru Birgittas broder Israel, manad af fromhet, ville af allt hjärta deltaga i korståget, som icke blef något korståg, utan helt enkelt ett krig af vanlig världslig art. Men konungen ville utnämna

[1] Detta stämmer illa öfverens med Kristi ord i Lucas' evangelium, kap. 14 vers 31 f.

honom till sin högste ämbetsman, d. v. s. till rikets föreståndare under hans frånvaro. Herr Israel ville fara och undanbad sig. Systern sade honom: »om de, hvilka veta rättvisan och åstunda att göra henne, neka att taga arbete eller börda för Guds heders skull, huru skall då det riket stå i sin makt?» Herr Israel stannade hemma och skötte sitt viktiga värf. I konung Magnus' andra korståg, lika världsligt som det förra, deltog han och afled under detsamma. Han var i Riga, när han kände döden nalkas, och förflyttade sig då till stadens domkyrka. Där satte han en dyrbar guldring på ett finger å en skulpterad bild af Vår fru, sägande med hög röst till bilden: »Du är min fru, och du var den allra ljufligaste, därför antvardar jag min själ åt din försyn och miskund.» Därefter tog han gudligen Guds sakrament och afled. Detta skedde år 1351, efter det fru Birgitta hade lämnat Sverige.

Det var emellertid icke endast de politiska förhållandena inom fosterlandet, som ådrogo sig fru Birgittas uppmärksamhet. Hennes blickar gingo vida ut öfver världen. Naturligtvis smögo sig äfven till Sverige rykten om det, som timade i andra, fjärran liggande land. Under färden till och från Compostella, då Tyskland, Frankrike och Spanien besöktes, kunde icke en kvinna med så va-

ken blick för alla lifvets förhållanden underlåta att ägna sin uppmärksamhet åt därvarande politiska företeelser. England och Frankrike befunno sig i ett långvarigt inbördes krig. Konung Edvard III gjorde anspråk på den franska tronen; för öfrigt gjorde Englands konungar, hvilkas stamfader år 1066 kommit från Frankrike och tillkämpat sig konungadömet öfver England, anspråk på betydande provinser inom Frankrike. Krig fördes, blodiga krig, med stor manspillan, med upprepade nederlag för Frankrike. Fru Birgitta hade under sin pilgrimsfärd passerat Frankrike, men aldrig besökt England. Hon hade därför sympatier för Frankrike, men fann dock fel i hvarjehanda. Hon ville åstadkomma frid och sände en uppmaning i detta syfte till de två konungarne. Hennes sändemän voro biskop Hemming i Åbo och prior Peter i Alvastra. Helt visst ägnade de två konungarne icke den ringaste uppmärksamhet åt hvad en af dem okänd svensk kvinna behagade tillskrifva dem.[1]

Men om fru Birgitta riktade sin uppmärksamhet på de politiska förhållandena, de kyrkliga voro för henne de allra viktigaste. Kyrkans synliga hufvud var påfven, hvilken fru Birgitta kallar

[1] Fru Birgittas tillgifne vän, spanioren Alfons, f. d. biskop i Jaen, uppgifver, att hennes bref till konungarne i Frankrike och England sändes från Sverige.

än Guds ämbetsman, än den högste biskopen. Men påfvens ställning var denna tid till ytterlighet nedsatt. Ur en våldsam strid mellan Frankrikes konungar och påfvemakten hade Frankrike utgått som segrare. Påfven Clemens V, af fransk börd, flyttade år 1309 sitt residens från det heliga Rom till Avignon, och då uppstod det påfvemaktens beroende under Frankrike, som fått namn af den babyloniska fångenskapen. Hvarje tänkande och för kyrkans bästa intresserad människa måste finna detta förhållande till ytterlighet sorgligt. Under sin sträfvan att tillvälla sig den högsta makten i alla afseenden hade påfvarne förts in i våldsamma politiska strider och för deras skull småningom förgätit hvad dem tillhörde såsom den högste biskopen eller själaherden. Att få slut på denna babyloniska fångenskap var en af fru Birgittas käraste önskningar, men huru stor del af hennes verksamhet i detta syfte tillhör hennes vistelse i Sverige, är nu svårt att afgöra.

Ett var det, som redan under mannens tid och efter hans död i synnerlig hög grad sysselsatte fru Birgittas tankar. Mot det vanliga påståendet, att såväl mannen som hon efter återkomsten från Compostella inträdt i kloster, har jag i det föregående uttalat mig. Att herr Ulf efter hemkomsten deltog i världsliga värf såsom lekman är redan berättadt.

Att fru Birgitta funnit en fristad under skydd af Alvastra kloster har helt visst gifvit anledning till påståendet rörande henne. Men fru Birgittas håg låg åt klosterlifvet, och hos henne hade uppstått tanken att stifta en ny klosterorden, hvilken i mycket skulle skilja sig från dem, som redan ägde bestånd, om den än i stadgarnas grunddrag måste sluta sig till en redan existerande regel, på grund af en föreskrift af år 1215, att några nya klosterordnar icke finge stiftas.

När tanken att stifta en ny orden mognade hos fru Birgitta, kan nu icke fastställas, men att det skedde redan under mannens lifstid framgår däraf, att han skänkte i lifstiden en gård han hade inköpt till det blifvande klostret.[1] Under en vistelse på Vadstena kungsgård nedskrefs ordensregeln.[2] Så verksam var fru Birgitta för denna sin älsklingstanke och så lyckosam i sin verksamhet, att det redan den 1 maj 1346 kunde skrifvas i konung Magnus' och drottning Blanches testamente: »Vi gifva till klostret, som vi och våra arfvingar skola bygga och alldeles fullkomna med Guds nåd i Vadstena, i Guds och vår fru Marias heder, där vi båda välja vår lägerstad, våra gods Vadstena i Dals härad, Svem i Ödeshögs socken med Bjälbo

[1] Enligt en urkund af år 1375.

[2] *Uppenbarelserna* IV, s. 3.

i Östergötland, Ed i Skärstads socken i Vist; Hagsnäs, Säm, Nyobäck och Frölunda i Kind; inom Västergötland: Lundby i Redväg, en landbo i Hagnelösa, tre landbor i Väster-Upplanda i Kinda härad i Västergötland.» För den slutliga hvilostaden i kyrkans kor gafs godset Uglem i Utlanden. Donationen var storartad. Det vore öfverflödig möda att söka närmare upplysningar om alla dessa gods och deras betydenhet, ty af dem alla var det endast Vadstena kungsgård, som tillföll klostret. Konung Magnus och hans maka skulle hvila under golfvet i klosterkyrkans högkor. Ingendera fick där sin sista hvilostad. Hvar de två äro jordade vet i närvarande stund ingen människa.

* * *

Mot slutet af år 1299 spridde sig i Rom ett rykte, att den som den 1 januari 1300 öfvervar gudstjänsten i apostlarne Petri och Pauli kyrka skulle erhålla fullständig syndaförlåtelse. Huru ryktet hade uppstått, kunde man icke utröna, men Bonifacius VIII, en mäktig man och mån om påfvestolens rättigheter och förmåner, utfärdade den 22 april 1300 en bulla, enligt hvilken alla romare, som detta år under 30 dagar, alla pilgrimer, som under 15 dagar vördnadsfullt, ångerfullt och efter

att hafva biktat sig besöka apostlafurstarnes kyrka för att där förrätta sin andakt, skulle hugnas med den fullkomligaste förlåtelse för alla sina synder. Troende och vidskepliga strömmade till, till förmån för påfvestolen och för Rom. Det var då sagdt, att ett dylikt jubileum skulle firas hvart hundrade år. Men för romarne blef väntetiden för lång. År 1343 bönföllo de hos påfven, att jubileerna skulle firas oftare, och tiden bestämdes till hvart femtionde år.

Den 18 augusti 1349 inbjöd Clemens VI alla kristtrogna att besöka Rom, för att komma i besittning af ett jubileumsårs rikliga andliga förmåner. Fru Birgitta kände sig manad att hörsamma kallelsen, men hon tvekade. Slutligen beslöt hon sig för färden. Hon skiftade dessförinnan sina egodelar bland barnen. Tidpunkten för hennes afresa från Sverige kan nu icke fastställas, men hon måste hafva kommit till Rom något före utgången af år 1349. Hon lämnade sitt land kort före en af de värsta hemsökelser, som medeltidens annaler omtala. Den ohyggliga pest, som kallades den svarta eller den stora döden och som redan år 1347 hade uppenbarat sig i södra Europa, hann hösten 1349 till västra Norge, utbredde sig hastigt öfver detta land och synes i början af år 1350 hafva kommit därifrån till Sverige. När vi tänka på farsotens ohygg-

ligheter, dess snabba utbredning, dess hastiga förlopp för den, som sjuknade, det stora manfallet, genom hvilket bygder helt eller till en mycket dryg del beröfvades sina inbyggare, förefalla fru Birgittas ord om »plågan, som kom öfver riket»,[1] helt torftiga. Trenne voro orsakerna till denna plåga: högfärd, brist på återhållsamhet och girighet. Huru skulle Guds vrede blidkas? Jo, man skulle iakttaga sann ödmjukhet i klädedräkten, man skulle hafva »måttliga» kläder, ej mycket långa och sida efter kvinnosed, ej mycket korta efter skämda gästers sed, ej läppade eller onyttigt sönderskurna,[2] ty sådant misstäckes Gud; man skulle hafva sin lekamen på höfviskt vis, att den ej skulle synas större eller högre för högfärds och präls skull än Gud skapat den och ej smalare och mindre för några band eller knutar eller bjäfs. Allting skulle vara till nytta och Guds heder. Kvinnorna skulle ock aflägga de präliga kläder, som de tagit för högfärds och fåfäng äras skull, ty djäfvulen diktade åt de kvinnor, som försmådde sitt fäderneslands gamla lofliga seder, mångahanda oseder och ohöfvisk prydnad å hufvud och fötter och an-

[1] *Uppenbarelserna*, bok 8, kap. 57.

[2] Betydelsen af »läppade» är oklar. Den latinska texten har orden *scissuras vel fissuras*, hvadan äfven »läppad» synes afse de utskärningar, som förekommo å t. ex. rockens nederkant.

dra lemmar till att uppväcka skörlefnad och reta Gud till vrede. Vidare skulle allmosor gifvas med glad håg och god vilja. Slutligen skulle hvar sockenpräst under ett helt år en gång i månaden sjunga en mässa om den heliga treenigheten, till hvilken allt hans sockenfolk skulle sammankomma med ånger och efter gjordt skriftermål samt fastande; de skulle med andakt bedja, att synderna måtte förlåtas och Guds vrede blidkas. Likaledes skulle biskoparne med deras ämbetsmän i hvar månad hålla i sina domkyrkor högtidliga processioner och sjunga en mässa om den heliga treenigheten. De skulle till sig intaga fattiga män och ödmjukt två deras fötter.

Helt visst framkallade den stora plågan en djup känsla af syndaskuld, såväl hos dem, som träffades af sjukdomen och visste döden vara nära förestående — mänsklig hjälp fanns ju icke att få —, som hos dem, hvilka sågo sina närmaste och andra falla å alla sidor, så tätt, att det mångenstädes torde hafva varit svårt att finna lefvande att begrafva de döda. Hvilken verkan på dessa förtvifiade skulle sådana ord, som de nyss åberopade, kunna utöfva? Undvik prål i klädsel, gif allmosor, lyssna en gång i månaden till en särskild mässa! Hvad skulle alla de göra, för hvilka allt prål var en fullständig omöjlighet, de som icke

hade en den minsta skärf att gifva åt ännu fattigare? Och hvad kunde mässan, som sjöngs om den heliga treenigheten, hjälpa dem, som, innan man hunnit sjunga denna mässa, blifvit bortryckta af döden?

För att fatta den förtviflan, som den svarta döden framkallade i sinnena, behöfva vi endast tänka på flagellanterna, som i stora skaror strömfvade från ort till ort och inlåto sig på orgier af gisslande. De som sjönko ned i det djupaste djup af förtviflan, de som likaledes af förtviflan hängåfvo sig åt de vildaste utsväfningar, de som brände judar, hvilka de ville tro vara upphofsmän till farsoten — så gjorde man i Visby —, alla dessa vittna, huru djup den fasa var, som hade gripit alla eller åtminstone de flesta. Huru svara fru Birgittas kyliga, torftiga ord mot denna helt naturliga fasa öfver ett oerhördt ondt, mot hvilket mänsklig hjälp icke stod att finna? Fru Birgitta lämnade Sverige, innan plågan hade kommit dit. När hon passerade genom mellersta Europa, när hon kom till Italien, hade väl plågan där hunnit till ett slut. Men minnena af plågan borde hafva varit öfverallt, där hon färdades fram, så kraftiga, att vi hade kunnat vänta ett annat uttalande af henne.

Liksom under färden till Compostella reste fru Birgitta till Rom i stort sällskap: män, andliga och

världsliga, och kvinnor beledsagade henne. Vi kunna icke följa henne steg för steg under färden. I den latinska texten af hennes uppenbarelser[1] uppgifves, att hon passerat Stralsund. Som handel förekom mellan Sverige och Stralsund, är det väl antagligt, att fru Birgitta följt något fartyg till denna tyska hamnstad. I Stralsund uppstod sedermera ett kloster, tillhörande hennes orden, men detta är i och för sig icke något bevis för något personligt förhållande mellan henne och staden, ty Birgittinerkloster uppstodo i andra tyska östersjöstäder, liksom Birgittareliker förekommo i flera nordtyska kyrkor. Sägnen vet berätta, att fru Birgitta inom norra Schwaben gjort ett uppehåll vid Mayingen. Hennes och följets hästar betade på en äng. När ägaren fordrade ersättning för liden skada, köpte fru Birgitta ängen och skänkte den åt ortens fattiga. Där uppstod sedermera ett Birgittinerkloster, kalladt Maria-Mai.

Vidare gick färden öfver Alperna, den tiden en mäkta besvärlig resa, om än de lifliga handelsförbindelserna här och där bildat åtminstone hjälpliga vägar. Helt visst hälsades vid nedstigandet från fjällen med innerlig glädje anblicken öfver den norditalienska slätten, som lofvade lättnad af

[1] *Revelationes extravagantes* kap. 67, hvilket ej återfinnes i den svenska texten.

mödorna. De resande stannade länge i Milano, där man särskildt firade minnet af den latinske kyrkofadern Ambrosius. Här afled fru Birgittas vän fru Ingeborg Lorensdotter, gift med herr Nils Dannäs, hvilken endast motvilligt låtit sin maka följa med på färden. Senare berättelser omtala äfven ett besök i Genova, hvarest fru Birgitta antagligen skaffade sig lägenhet att sjöledes färdas till Ostia vid Tiberns mynning.

Därifrån gick hon med de sina till fots fram till det Rom, som kallades det heliga, ty »stadens gator voro stenlagda med guld och färgade röda af de heligas blod», men som denna tid ej fullt svarade mot sitt namn och mot sitt anseende. Före fru Birgittas ankomst, före år 1344, hade skalden Petrarca till den då i Avignon regerande påfven skrifvit: »Förjagad, torftig, i usla kläder, föraktad såg jag nyligen en kvinna inför din heliga tröskel, du de kristnes fader! Ingen stod henne nära, ödet hade beröfvat henne alla vänner. Mig syntes, att den kvinnan var mig bekant. Väl hängde de grånade håren i oordning, väl var hon hemsk att skåda, men likväl låg något högt öfver hennes anlete, och ännu dröjde kvar månget spår af tidigare, storartad skönhet. Klingande, ädla ord gåfvo till känna, hvarför hon var kommen, hvaröfver hon klagade, hvad hon hette, af hvilken släkt hon var,

hvar hon hade sitt hemvist; sorgset hviskade hon i mitt öra: Rom. Längtande beder Rom sin brudgum, hela Italien väntar dig, sin fader. Kom, bringa hjälp åt dem, som bedja.» Eländet var stort. Ur en annan samtida skildring lånar jag följande: »Staden Rom befann sig i djupaste nöd. Några styrande funnos icke. Hvar dag utkämpades strider; öfverallt röfvades. Man skändade nunnor, ja äfven barn, man slet hustrun från mannens sida i bädden. När arbetarne gingo till sitt arbete, plundrades de tätt utanför Roms portar. Pilgrimer plundrades och mördades. Präster voro missdådare. Det fanns intet brott, ingen orättfärdighet, som icke öfvades tygellöst. Någon hjälp stod icke att finna. Alla hotades med undergång. Endast svärdet hade rätt. Ingen annan hjälp fanns än att man sökte, med tillhjälp af fränder och vänner, försvara sig. Dagligen såg man väpnade samlas.»

För en kort tid hade någon ändring till det bättre inträdt. En räddare uppträdde i Rom, en man, som till börden var romare, son af en krogvärd. Hans namn var Cola di Rienzo, på svenska Nils Larsson. Han hade fått ägna sig åt studier och hade blifvit notarie, alltså vunnit en den tiden ganska viktig befattning. Men han ägnade sig ingalunda uteslutande åt sin officiella verksamhet.

Medeltiden hade, med inskjutande af element, som mäktigt skapade det nya, i betydlig mån upptagit arf efter den antika bildningen, men arfgifvaren var länge glömd. Vid midten af 1300-talet hade blickarna åter öppnats för antikens härliga skapelser och den stora betydelsen af dess kultur. Det blef ett återknytande af förbindelsen, men under ändrade förhållanden. Medeltidens väsen hade nu under århundraden utvecklat sig. Det var denna på egna vägar utbildade medeltidskultur, som upptäckte antikens under och åt dem ägnade uppmärksamhet, studier. Detta blef upprinnelsen till renässansen, som i Italien började vid den angifna tiden, som senare kom till gestalt i mellersta Europa och ännu senare i vårt land. Cola di Rienzo, en i högsta grad begåfvad man, ägnade ifriga studier åt de otaliga minnena af antikens kultur i Rom. Han var därjämte en talare som få och hade därigenom ådragit sig uppmärksamhet, så mycket mera som han icke var hågad att hålla på *status quo*, utan tidigt börjat hvälfva planer att uppträda som en politisk reformator. I början af år 1343 sändes Cola till Avignon för att underhandla med påfven Clemens VI, redogöra för den omhvälfning i politiskt hänseende, som timat i Rom, dessutom för att söka öfvertala den franske påfven att flytta sitt residens till det öf-

vergifna, sönderslitna Rom. Pingsten 1347 blef Cola härskare i Rom, där han ville upprätta en republikansk författning efter forntidens mönster. Han införde ordning och säkerhet i staden, men han blef gripen af höghetsvansinne, och i följd däraf blef han störtad. Detta skedde den 15 december 1347, och då kom det tidigare eländet åter till makten. Eländet ökades. År 1348 hemsöktes Italien af jordbäfningar, och dessa verkade kraftigt i Rom. De tolf apostlarnes kyrka föll ned, likaså en gafvel i Laterankyrkan — för att icke tala om det öfriga.

Så kom jubileumsåret 1350. Vägarna vimlade af resande. Värdshusen kunde icke rymma dem alla. Stora skaror lägrade sig under bar himmel. Det uppgifves, att hvar dag 5,000 människor kommo till Rom och att lika många lämnade staden. »Rom var ett enda värdshus, hvar husägare värd. Såsom alltid var det brist på hö, halm, bröd, fisk och grönsaker, men kött fanns i öfverflöd. Bland pilgrimerna funnos några, som besökt Rom under jubelåret 1300. De hade tillfälle att göra betraktelser öfver den förändring, som ett halft århundrade hade åstadkommit. *Då* hade de vallfärdande sett den siste storslagne påfven i den kyrka, som gjorde anspråk på att härska öfver världen, och mottagit hans välsignelse från Lateranens loggia.

Nu fanns det ingen påfve i Rom, ty den heliga stolen stod sedan nära femtio år i en vrå af Frankrike; kristenhetens öfverstepräst, hufvudpersonen i den stora försoningsfesten, saknades, och därmed var det hela ofullständigt. När pilgrimerna vandrade sin tre italienska mil långa vallfartsväg till Roms tre hufvudkyrkor och genom dem, måste de förfäras, när de funno dem i ruiner. Sankt Peter var lagd öde, Sankt Paul nyss förstörd genom en jordbäfning, i gatorna syntes otaliga spår af det inbördes kriget, förfallna palats, kullfallna torn, vittrade vårdar med nedrifna marmorblock, på dödstysta kullar kyrkor förfallna af ålder, utan tak, utan präster, utdöda kloster, å gårdarna växte gräs och betade getter.»[1] Hvar fanns guldet, med hvilket Roms gator voro belagda? Och martyrernas blod var bortsköljdt af missdådares.

Det nyvaknade intresset för den klassiska forntiden var för fru Birgitta fullkomligt främmande. En högboren kvinna, som tillbragte fem år i Rom hos Birgitta, berättar, att denna aldrig ville höra det som var fåfängt, ville icke veta det ringaste om den tomma stål, som af gammalt fanns i Rom, ej heller vända sina ögon till sådant.

Hon ägnade sig helt åt andakt. Hon inneslöt sig i bönekammaren eller gick omkring till de

[1] Gregorovius, *Geschichte der Stadt Rom*, VI, sid. 318 f.

många helgedomar, som funnos i staden. Dessutom öfvade hon barmhärtighetens gärningar. Vi känna, huru hennes och hennes följes dagar voro ordnade under vistelsen i Rom.[1] Fyra timmars sömn före midnatt och lika många timmar efter midnatt. Den som af egen vilja förkortade natthvilan kunde därför räkna på lön. Helt visst afbröt fru Birgitta natthvilan och förkortade den såmedelst. Alltså klockan fyra på morgonen började dagen. Från kl. 4 till kl. 8 skulle fru Birgitta (med hennes folk) läsa »tiderna», d. v. s. de för morgonen fastställda bönerna, samt i öfrigt ägna sig åt gudliga gärningar, sedvänjor och nyttiga åthäfvor, så att ingen timme förgick utan gagn och frukt. Från kl. 8 till kl. 10 var fru Birgitta upptagen af måltid; blef denna tid förkortad, skulle det lönas af Gud. Från kl. 10 f. m. till kl. 4 e. m. skötte hon hvad »vedertorftigt och lofligt» var och »det henne bjöds», d. v. s. förefallande saker. Från kl. 4 till kl. 6 aftonsång och nattsång och andra gudliga böner. Från kl. 6 till kl. 8 åts och dracks, och fingo dessa två timmar användas till »kroppens höfviska hugsvalelse och lättelse». Kl. 8 afbröts allt, ty då började natten. Under morgonen, från kl. 4 till kl. 8, iakttogs tystnad; när något kräfde ett uttalande, skulle detta göras helt kort; kort skulle

[1] *Uppenbarelserna* IV, sid. 117 f.

ock svaras på frågor, som framställdes — dessa timmar voro ju anvisade för fromhetsgärningar. Fru Birgitta hade i sitt följe andliga, hvadan tidegärd och annan gudlig öfning kunde företagas inom den lilla svenska kolonien i Rom, utan afseende på de gudstjänster, som förekommo i Roms kyrkor. Tiden från kl. 10 f. m. till kl. 4 e. m. användes till att läsa och göra hvad nyttigt var, och under den tiden talades med hvem som helst, dock endast på höfviskt sätt om sådant som icke kunde vara Gud emot. Under afton- och nattsången iakttogs sträng tystnad; under den korta stunden efter nattsången till nattvarden, d. v. s. kvällsmåltiden, och under densamma talades inbördes i höfviska ordalag.

Vistelsen i Rom betraktades som en del af en pilgrimsfärd, och under en sådan hade man till och med mindre lisa och nödtorft än när man lefde i ett kloster: pilgrimsfärden kräfde en sträng fasta, hvadan största måttlighet måste iakttagas. Den dagordning, som fru Birgitta hade uppställt för sig under vistelsen i Rom, stod helt visst i sammanhang med den, som hon ville hafva införd i det kloster hon skulle stifta.

I dagordningen omtalas icke vandringarna till eller bönerna i Roms många kyrkor, som flitigt besöktes. De många steg, som togos å Roms ga-

tor, de långa stunder, som tillbragtes af henne knäböjande å kyrkornas hårda marmorgolf, måste framtvinga en omåttlig trötthet, men denna, för Guds skull påkommen, kändes som en vederkvickelse.

I augusti 1350 hade fru Birgitta lämnat Rom för en tid. Visserligen kallades detta år jubelåret, och otaliga voro de fromma sinnen, som af den aflat då utdelades erforo riklig hugnad, men oblandadt var icke jublet. Friden och andakten störtes gång efter annan. I Rom glödde under askan ett starkt missnöje öfver att icke ens under jubileumsåret se kyrkans öfverhufvud i världens hufvudstad, och det behöfdes icke mycket för att ur glöderna skulle uppspringa förödande flammor. Påfven lät sig i Rom representeras af en kardinal såsom jubileumslegat. Denne handlade egenmäktigt, stötte genom godtycke och öfvermod: man reste sig, och därmed växte legatens förbittring. Legatens lif hotades, och slutligen belade han staden med interdikt. Det är lätt att tänka, hvilken uppståndelse, hvilken sorg denna åtgärd skulle framkalla. Från hela den katolska världen hade skaror utan tal strömmat samman för att bedja i Roms kyrkor och därmed förvärfva frälsning från syndernas följder — och nu släcktes i kyrkorna

ljusen, gudstjänsten upphörde, kyrkodörrarna blefvo stängda!

Det är ungefär vid denna tid vi finna fru Birgitta med hennes följe vid benediktinerklostret Farfa (i norr från Rom), ett af de tre rikaste i Italien, tidigare prisadt för munkarnes lärdom och konstsinne, den tiden beryktadt för otrohet mot ordens allvarliga regel, särskildt för lefverne i yppighet. Under vistelsen vid Farfa gick Birgitta i sina tankar tillbaka till den fromme och stränge Benedictus af Nursia, som grundlagt det ordnade klosterväsendet i Italien och i Västerlandet i allmänhet, och anställde en jämförelse mellan honom och den abbot, som då regerade i Farfa. Denne läste sällan mässan, han bar icke den dräkt, som blifvit fastställd för benediktinerna, »hans hjärta, i hvilket Gud skulle hvila, är i en lättsinnig kvinnas bröst; han räknade sitt eget för ringa och var mycket girig efter andras; han hade lofvat att förneka sig själf, men följde dock i allt sin egen vilja». Fru Birgitta sade honom: »Du, herr abbot, borde vara en förebild för munkarne, men du är ett hufvud för skökorna, hvarom vittna dina söner, för hvilkas skuld du är illa beryktad. Du borde vara en förebild för de fattige och de behöfvandes försörjare, men du visar dig vara en storman, tack vare allmosorna. Du bebor hellre slott än

ditt kloster. Du borde vara en lärare och en moder för dina bröder, men du är vorden en kyrkvärd och en styfmoder. Du förlustar dig i nöjen och i prakt, men de knota i sin bedröfvelse hela dagen. Därför, om du icke rättar dig, skall Gud drifva dig ut ur slotten, du skall icke hafva umgänge ens med den minste af bröderna, men du skall ej, såsom du tror, få vända åter till ditt fädernesland (Frankrike), ej heller komma in i Guds rike.» Kanske förmådde Birgitta att utöfva något inflytande på den världslige prelaten — om så, torde det hafva varit endast för en kort tid —, kanske förklingade hennes ord utan kraft. En anteckning i uppenbarelserna antyder, att abbot Arnold ända till sitt slut lefde i synd och straffades därför: »Denne abbot var mycket skyldig och aktade alls icke själen; han dog brådligen utan skriftermål och kyrkans helgelse. Om honom sade den Helige ande: 'O själ, du älskade jorden och nu tager jorden sitt, du är död i ditt lif, och nu skall du ej få mitt lif och ej hafva lott med mig, ty du älskade att umgås med honom, som gick från mig med högfärd och försmådde den sanna ödmjukheten'.»[1]

Under vistelsen vid Farfa fick fru Birgitta en stor glädje: hennes dotter Katarina uppsökte henne där.

[1] *Uppenbarelserna* III, 22; *Revelationes extravagantes* c. 97 och 105.

Väl må det synas oss modigt af 1300-talets människor att företaga långa resor genom främmande land. Redan i det egna landet voro resorna förbundna med stora besvärligheter: dåliga vägar, dåliga fortkomstmedel, faror af mångahanda slag. I utlandet voro väl på vissa ställen vägarna bättre, men äfven där hotade faror, och där tillkom den stora svårigheten, som obekantskapen med språket skapade. Det oaktadt färdades, i all synnerhet vid århundradets midt, människor af olika kön och lefnadsställning från Sverige, liksom från Danmark och Norge, till det fjärran liggande Rom. Om vanskligheten af dylika färder få vi ett lifligt intryck genom en detalj från fru Katarinas resa.

Längtan efter modern och åstundan att komma i åtnjutande af jubelårets välsignelser drefvo fru Katarina till Romfärd. Hon synes haft en mycket impulsiv natur. Detta hennes begär behärskade henne så, att hon kunde hvarken sofva eller äta. Mannen lämnade omsider sitt medgifvande. De svårigheter, som brodern Karl uppreste, undanröjdes af morbrodern lagman Israel, som äfven ökade reskassan. I sällskap med två damer och en manlig släkting, riddar Gustaf Tunesson (af Stureätten med tre sjöblad), samt tjänare seglade fru Katarina öfver till Tyskland och kom omsider till Rom. Under högsommarens hetta och med djupaste oro

i sinnet vandrade hon nu med sitt följe under åtta dagar genom Roms gator och besökte dess heliga orter, men ingenstädes funno de fru Birgitta, icke heller någon antydan om hennes vistelseort. Vi kunna tänka oss deras glädje, när de till sist i Sankt Peters kyrka sammanträffade med fru Birgittas biktfader Peter Olofsson. Han hade under vistelsen i Farfa kännt en för honom oförklarlig dragning till Rom; han kunde icke få ro, om han ej reste. Fru Birgitta, som alltid ville hafva en andlig man hos sig, var ovillig att låta honom fara, men han kunde icke stanna. Han reste, och därigenom blef fru Katarina befriad från sin stora oro.

Efter någon tid vände moder och dotter åter till Rom. Fru Katarina ville efter några veckor vända hem till Sverige, men genom moderns intalan väcktes åter hennes entusiasm för att i fjärran land utföra Guds verk som medhjälparinna åt modern. Åter smög sig hemlängtan öfver henne, men äfven denna gång häfdes denna — hon blef vid den tiden änka — och sedan var hon ständigt i moderns sällskap och stannade efter hennes död i Rom, till dess hon hade utverkat moderns helgonförklaring.

Karakteristiskt för förhållandena i Rom den tiden äro de försiktighetsmått, som vidtogos för

att skydda den unga — hon var 18 år, när hon kom till Italien — och fagra Katarina mot list och våld. Under det modern, åtföljd af sin biktfader, dagligen vandrade till kyrkor för att åtnjuta andlig välsignelse, fick Katarina stanna hemma för att icke ådraga sig någon våda medförande uppmärksamhet. Hon fann lifvet i Rom vara ett lif i fängelse, och hon jämförde det med den frihet, som hennes bröder och systrar åtnjöto i hemlandet. Detta var det sista anfall af hemlängtan hon hade att utstå. Äfven när hon gick ut i sällskap med andra, var hon utsatt för försåt, men undgick alltid faran.

Fru Birgitta uppgick icke helt i sina andaktsöfningar, hon höll ögonen öppna för det som omgaf henne i lifvet. Hon såg Roms elände, alldeles som Petrarca såg det: »O Maria», bad hon,[1] »jag kallar dig nu till hjälp, och jag beder dig, att du värdigas bedja för denna förnämsta och heliga staden Rom. Jag ser somliga kyrkor, i hvilka helge mäns ben hvila, ligga öde. Somliga äro i bruk, men deras styrares hjärtan och seder äro långt från Gud. Jag utbeder mig åt dem kärlek, ty jag har af skrifter förnummit, att i Rom räknar hvar dag 7,000 martyrer, och därför, ehuru deras själar icke åtnjuta mindre heder i himlen,

[1] *Uppenbarelserna* III, sid. 27.

om än deras ben finnas i jorderiket, beder jag dig, att större heder må visas dina helgon och deras kvarlefvor, och att därigenom folkets fromhet väckes. Jag såg många örtagårdar å jorden, och jag såg rosor och liljor i örtagårdarna, och i en rymlig ort på jorden såg jag en åker, hundra fjät lång och lika många i vidd, och å hvart fjät voro sju hvetekorn sådda och hvart korn gaf hundrafaldt frukt. Därefter hörde jag en röst sägande: 'O Rom, o Rom, dina murar äro sönderslitna och nedslagna, därför äro dina portar utan vakt, dina kar säljas, därför äro dina altaren ödelagda, vinet och offret och ottesångsrökelsen förekomma i uthus. Därför utgår ej af den förnämligaste kyrkan den sötaste lukt.'»

Fru Birgitta förmådde icke behålla för sig sina tankar, sin sorg och sin harm. Hon vände sig till stadens mäktige och till folket. Ömtåliga själar lämnade villiga öron åt hennes ord och hyllade i henne ett Guds sändebud. Men hos de flesta väckte hon bitterhet och hat; vilda röster höjdes mot henne, och hotelser gällande lifvet hörde till det vanliga.

Men staden Rom och det elände, som rådde inom dess murar, var så att säga en sinnebild för den romerska kyrkan. Fru Birgitta var kyrkligt from, men hon blundade icke för de lyten, som

besmittade hennes tids kyrka, lyten, som till en dryg del berodde på beskaffenheten af dem, som voro kyrkans synliga öfverhufvud. Fru Birgitta uttalar sig med den största frimodighet och skonade icke ens dem, som sutto på Petri stol — denna tid flyttad till Avignon. På denna satt 1342—1352 en fransman af hög börd, kallad Clemens VI, en mycket lärd man, som älskade vetenskap och konst; han omgaf sig med kunglig prakt, under det påfvemakten blef alltmera underdånig den franske konungen, och lifvet vid det påfliga hofvet var allt annat än utmärkt genom dygd. Så föga tänkte Clemens på att flytta påfvestolen åter till Rom, att han i stället genom köp förvärfvade Avignon. Hans efterträdare, Innocentius VI (1352—1362), äfven han af fransk börd, gick icke i hans fotspår. Han var en allvarlig, sträng och rättvis man, som sökte ränsa det påfliga hofvet från smuts och återställa ordningen inom Italien. Mot slutet af hans lefnad uppstod hos honom tanken att göra ett besök i Rom, men det stannade vid blotta tanken; han var då en gammal man och kände sig svag. Efter honom upphöjdes ännu en fransman på påfvestolen, Urban V, och han kom omsider ttll Rom mot slutet af år 1367, men redan år 1370 vände han åter till Avignon. Hans efterträdare, fransmannen Gregorius XI, för-

lade omsider år 1377 det påfliga residenset till Rom. Det var emellertid icke tanken på kyrkans behof, utan politiska skäl, som framkallade Urban V:s besök och Gregorius XI:s öfverflyttning.

Innan Clemens VI hade utfärdat förordningen om jubelåret, medan fru Birgitta ännu befann sig i Sverige, hade hon hört Kristus säga till sig: »Skrif å mina vägnar till påfven Clemens dessa ord: 'Jag upphöjde dig och lät dig uppfara öfver alla hedersämbeten, stå därför upp; gör frid mellan Frankrikes och Englands konungar, hvilka äro som grymma och vådliga djur och förråda själarna; kom sedan till Italien och predika där Guds ord och hälsosam och gudlig älsklighet; skåda gatorna, som äro vätta af helige mäns blod, och jag skall gifva dig lön, som aldrig skall ändas. Tänk äfven på den förra tiden, i hvilken du på ovärdigt sätt retade mig till vrede, och jag tigde och du gjorde hvad du ville och ej det du skulle, och jag tålde det som en tålig domare. Men nu nalkas din tid, och jag skall af dig utkräfva din tids glömska och djärfhet; och såsom jag lät dig uppfara öfver alla hedersämbeten och trappor, så skall du andligen fara ned för en annan trappa, hvilket du skall sannerligen förnimma till själ och lekamen, därest du icke lyder mina ord; din stortaliga tunga skall tiga. Ditt namn, hvilket man hedrade i jorde-

riket, skall vara i glömska och skam inför mig och mina helgon. Jag skall jämväl utkräfva af dig, huruledes du på ovärdigt sätt for upp, om än med min tillåtelse, öfver alla ämbeten, hvilket jag vet bättre än ditt glömska samvete minnes det. Jag skall ock spörja af dig, huru du blef slö och lat att förlika konungarne och huru mycket du böjde dig till den ena parten, och icke skall glömmas, huru mycket under din tid girigheten blomstrade och ökades inom kyrkan. Du hade makt att bättra många ting, men du ville det ej, för det att du älskade köttet. Statt därför upp, ty du nalkas den yttersta timmen, utsläck och bättra den förra tidens glömska med den yttersta timmens kärleksarbete.'»[1]

Orden i denna skrifvelse äro skarpa. Att lämna fram den kan knappast hafva varit angenämt för fru Birgittas två brefbärare.[2] Vi se, icke utan häpnad, huru väl hon, i det aflägsna Sverige, kände till förhållandena.

Innocentius VI fick ett bättre vitsord: »Denne påfve är af bättre malm än den förre och lämpligt ämne att färgas med bästa färg, men männi-

---

[1] *Uppenbarelserna* III, sid. 164.

[2] Deras obehag framgår tydligt af ett uttryck (*Uppenbarelserna* II, sid. 247): »De skola få högre lön som förde mina ord till honom (påfven).»

skornas ondska kräfver, att han skall raskligen borttagas af världen. Hans goda vilja skall räknas till krona och ökad ära, men om han hörde mina ord, skulle han varda bättre.»[1]

»Kyrkans och kristendomens tillstånd var fordom mycket sällt, både lekamligen och andligen, men är nu i båda afseendena uselt: lekamligen, ty de världsliga höfdingarne, hvilka skulle vara kyrkans värjare, äro nu hennes grymmaste röfvare, därför äro många hus omkullslagna, många kyrkor ödelagda, i hvilka välsignade helgons ben hvila, helgons, hvilka skina af ärofulla järtecken och hvilkas själar krönas i himmelriket. Många helgons kyrkor äro utan tak och dörrar och äro förvandlade till afträden för människor, hundar och andra djur. Andligen är kyrkans tillstånd uselt, ty många stadgar, som heliga påfvar stadgat i kyrkan af den Helige andes ingjutelse till Guds lof och själarnas hälsa, äro nu afskrapade. I stället äro nu tyvärr många nya oseder upptagna af en ond andes ingjutelser till Guds försmädelse och själarnas förtappelse. Den heliga kyrkan skipade, att de klerker, som ville vigas till Guds ämbete, skulle hafva ett helgadt lefverne, tjänande Gud ideligen och gudligen, visande andra genom goda gärningar det himmelska fäderneslandets lefverne,

[1] *Uppenbarelserna* II, sid. 247.

och sådana lofvades kyrkans ingäld. Men mot denna kyrkans sedvänja är en tung och ond osed upprunnen, i det att kyrkans ingäld gifves åt lekmän. De, som icke vilja taga sig laggift hustru, därför att de äro kaniker, hafva uppenbarligen och utan blygd hos sig sina frillor och säga djärft: 'oss är icke lofligt att vara i hjonelag, ty vi äro kaniker'. Fordom räddes präster, mässodjäknar och subdjäknar för orent lefvernes vanfrejd, men nu glädjas somliga af dem, när de se sina frillor gå med svällande lif bland andra kvinnor, och ej blygas de, om deras vänner säga dem: 'O, herre, snart skall eder födas son eller dotter'. Sådana äro rättvisligare kallade djäfvulens horhästar än den högste Gudens vigda klerker. Den helige fadern Benedictus och andra flera stiftade med påfvens lof regler och uppbyggde kloster, i hvilka abboter skulle sitta med sina bröder, sjunga och uppehålla nattider och dagtider och noggrant lära munkarne att lefva väl. Då var det visserligen hugneligt att söka klostret, när där gjordes Gud heder och ära både dag och natt i munkarnes sång; syndige män rättades och bättrades af deras fagra lefverne, goda styrktes af deras gudliga kunskap, själarna i skärselden fingo ro och hvila för deras gudliga böner. Då hades ock den munk i högsta heder, som bäst höll sin regel; han hedra-

des af Gud och människor; den som ej aktade att hålla sin regel, visste sig förutan jäf få både skam och skada. Då kunde ock hvar man skåda och förstå af klädebonaden hvilken som var munk, men mot denna höfviska sedvänja är en förbannad osed upprunnen, ty abboterna äro ideligen i sina afvelsgårdar och annanstädes, hvar dem lyster, än i klostren. Därför är nu sorgligt att söka klostren, ty få ses nu i koret, när tiderna skola sjungas, stundom inga; där höres litet läsas och intet sjungas. Af denna dåliga fröjd bedröfvas goda män och onda varda mycket värre. Af denna onda umgängelse är att rädas, att få själar få i sina pinor någon hugnad af dylika munkars böner. Många munkar hafva hvar sitt hus och gård; och då deras vänner komma till dem, blygas de icke att undfägna sina egna söner med glädje, sägande: »se, min son». Näppeligen kan nu munken kännas igen af sin klädebonad, ty kjorteln, som fordom räckte till fötterna, förmår nu knappt att hölja knäna, och deras ärmar äro nu trånga, hvilka fordom voro vida, och svärd hänger nu vid sidan i stället för stift och skriftafla. Icke finnes i munkens dräkt något, på hvilket han kan kännas igen, än ett *scapulare*,[1] och äfven detta döljes ofta, så

[1] *Scapulare*, ett plagg, som bars af munkar, särskildt under arbete; det låg öfver axlarna och hängde ned fram- och baktill.

att det icke ses af någon, liksom det vore last eller skam att bära munkkläder. Somliga blygas ej att hafva pansar och andra vapen under kjorteln, så att de måtte så mycket mera kunna göra hvad dem lyster om natten. Heliga män öfvergåfvo fordom stora rikedomar och började regeln med fattigdom; de försmådde all girighet och ville icke hafva något eget; de styggdes vid världens högfärd, klädande sig med de fattigaste kläder, hatande köttets lustar, hållande ett rent lefverne; de tiggde till sitt uppehälle. Deras regler stadfäste påfvarne, glädjande sig att någon ville taga sådant lefverne till Guds heder och själarnas gagn. Nu är det sorg att se deras regel omskiftas i förhatliga oseder och ingalunda hållas. Sådana regler stiftades af Augustinus, Franciscus och Dominicus genom den Helige andes inskjutelse, och dem höllo många rika och välborna män i lång tid. Nu finnas visserligen många män, som kallas rika, hvilka dock äro fattigare än dessa i penningar, silfverskedar, andra silfverkar och håfvor, än dessa, som lofvade Gud att lefva i fattigdom. Nu hafva de flesta sitt eget, hvilket regeln förbjuder, glädjande sig mera af fördömlig och därför förbjuden egendom än af den heligaste och Gud täckaste fattigdom. De äras, när de i sin klädebonad hafva så dyrt kläde som rika biskopar. Den helige Gre-

gorius och andra heliga män byggde några kloster, i hvilka kvinnor skulle innelyckas så, att de kunde näppeligen ses i dessa dagar, men nu hålla de en mycket tung osed, i det att portarna äro öppna både för klerker och lekmän, som det lyster systrarna att släppa in äfven om nätterna. Den heliga kyrkan stadgade, att ingen skulle taga penningar för att han hörde skriftermål. Nu däremot har den bannsatta seden uppkommit, att rika människor gifva så mycket dem täckes, när de hafva skriftat sig, och fattiga nödgas att göra aftal med skriftfadern, innan de blifva hörda, och visserligen, när skriftfäderna aflösa med munnen, blygas de ej att med handen sticka penningar i pungen. Det var stadgadt i kyrkan, att hvar människa af lekfolket skulle vedergå och skrifta sina synder och taga Guds lekamen åtminstone en gång om året, klerker och klosterfolk oftare. Äfven var stadgadt, att de, som ej förmådde lefva i återhåll, skulle lefva i hjonelag; vidare att alla kristna människor skulle fasta under långfastan och hufvudfastedagar och de helgdagsaftnar, som påbjudas af kyrkan, utom de människor, som äro hårdt sjuka; vidare att alla skola afhålla sig från världsligt arbete om helgdagar; vidare att ingen kristen man skulle afla penningar eller något annat med ocker. Men mot dessa fem stadgar äro nu fem

skadliga oseder började. I denna staden Rom komma på hvar människa, som skriftar sig och tager Guds lekamen, hundra, som kommit till myndig ålder och dö utan att någonsin hafva gjort skriftermål, utan att någonsin hafva tagit Guds lekamen, alldeles som vore de riktiga afgudadyrkare — utom präster och några renlifves män och kvinnor. Många, som äro lagligen gifta, öfvergifva hustrun, när osämja uppstår mellan dem — öfvergifva henne utan att spörja kyrkan — och taga i hennes ställe en horkona, älska och hedra henne; somliga hafva horkonan i sitt hus jämte hustrun, glädjande sig öfver att höra dem föda barn båda i sänder i samma hus. Många helbregda människor äta kött under fastan, och få äro de, som låta sig nöja med ett mål om dagen, äta fastemat om dagen och äta hemligen kött om natten. Somliga afhålla sig från arbete å helgdagar, men somliga rika män sända sina legomän att arbeta i vingårdar, ärja på åkrar och hugga ved i skogarna och föra hem till husen å helgdagar; så hafva fattiga arbetsmän ej mera lisa om helgdagarna än om söckendagarna. Kristna män idka ocker såväl som judarne, och sannerligen de kristna ockerkarlarne äro girigare än judarne. Det var stadgadt i kyrkan, att sådana män, om hvilka här talats, skulle lysas i bann. Men nu rädas många bann ej mera än välsignel-

sen. Äfven när de veta sig vara lysta i bann, undvika de ej därför att gå in i kyrkor eller tala med människor. Få äro de präster, som förbjuda förbannade att gå in i kyrkorna, få styggas vid att tala med bannlysta, då de äro med dem förbundna med någon vänskap. Om de äro rika, nekas dem icke att gå in i kyrkorna. Påfven måste varkunna sig öfver kyrkan och klerkdomen, att sådana oseder måtte afläggas, eljest är att befara, att kristendomen snart förgår.»[1]

De här meddelade utdragen ur fru Birgittas skrifter visa, att hon ägde kunskap rörande kyrkans tidigare historia.

För det att hon hade för så lång tid bosatt sig i Rom, utbytande sin verksamhet i hemlandet mot en annan mera universell, i den stad, som af gammalt räknades såsom den västerländska kristenhetens hufvudort, hade fru Birgitta icke förgätit eller blifvit likgiltig för Sverige. Icke blott under jubelåret kommo svenska pilgrimer till Rom. Mycket veta vi dess värre icke om svenskarnes vallfärder, särskildt till Rom, under medeltiden, men af hvad i förbigående yttras i de samtida teck-

[1] *Uppenbarelserna* II, sid. 67 f. Allvarliga förmaningar till påfven att taga sig af kyrkans nöd förekomma i samma del sid. 89 f.

ningarna af Birgittas lefnad och i hennes skrifter finna vi, att under tiden efter år 1350 kommo många nordbor till Rom, somliga illa utrustade att hålla sig uppe i det främmande landet med det främmande språket. Till alla, som kommo inom räckhåll, sträckte sig fru Birgittas välvilja, lika väl åt den högt uppsatte som åt den fattige. Af den förre kunde hon få underrättelser om de politiska förhållandena i hemlandet.

Huru dessa gestaltade sig är allmänt bekant. Efter det fru Birgitta lämnat Sverige, företog konung Magnus en ny härfärd till andra sidan Östersjön, men resultatet blef detsamma som intet, trots stora planer. Under detta fälttåg afled fru Birgittas broder lagmannen herr Birger. Från detta fälttåg hafva vi de första underrättelser, som antyda ett sammanträffande mellan konungen och den högbördige Bengt Algotsson, hvilken synes vid denna tid, måhända för ådagalagd tapperhet, hafva erhållit riddarslaget. Herr Bengt blef konungens välbetrodde man, hugnad med hertiglig värdighet, svårt hatad af andra stormän. Hans maktid varade ej mera än tre år. Konungssonen Erik reste sig, understödd af missnöjda stormän, mot fadern, men Eriks tid var ute år 1359. Konung Valdemar Atterdag återtog de f. d. danska landskapen år 1360, härjade Öland och Gottland år

1361, och år 1363 fick konung Magnus vika för systersonen Albrekt af Mecklenburg, hvars fader under de brydsamma förhållandena hade spelat en räfs roll. Om allt detta fick fru Birgitta höra ryktesvis, pilgrimerna, som kommo till Rom, medförde hvarjehanda underrättelser, och hennes intryck af dem återspeglas i hennes skrifter. Hennes närmaste tillhörde oppositionen mot konung Magnus, men nu — långt bort från hemlandet — kunde hon icke gärna med sina uttalanden uträtta något. Vi kunna därför lämna dessa hennes uttalanden å sidan. Emellertid hände det, att fru Birgittas äldsta dotter Märta, änka efter Sigvid Ribbing, gifte om sig med herr Knut Algotsson, som i sammanhang med broderns, hertigens, fall hade sökt sig en fristad i Norge. När detta gifte ingicks framgår icke ur de bevarade urkunderna. Huruvida det var för fru Birgitta angenämt, vill jag lämna osagdt. Emellertid intog fru Märta under det nya äktenskapet en mycket framstående ställning. Hon blef hofmästarinna för den unga drottning Margareta, och en hennes dotter blef abbedissa i Vadstena kloster.

Fru Birgitta stannade i Rom. Om någon tanke på att återvända till fosterlandet finnes ingen antydan. Vid sin första ankomst till staden hade hon fått bostad i ett hus tillhörigt kardinalkolle-

giet, beläget invid kyrkan San Lorenzo in Damaso, helt nära Blomstertorget (Campo dei fiori), i en utkant af det dåvarande Rom. Efter ungefär fyra år flyttade Birgitta därifrån till ett hus i närheten, hvilket upplåtits åt hennes klosterstiftelse af en from romarinna, och där hade hon sin bostad ännu när hon afled.

År fogade sig till år under den tid af inemot ett fjärdedels sekel, som fru Birgitta lefde i Rom eller åtminstone där hade sitt hemvist. Besök af landsmän, underrättelser om de svenska förhållandena, en och annan världshistorisk tilldragelse införde nya element, men annars gick lifvet sin jämna enformiga gång: ett ständigt fortgående umgänge med Gud i bönekammaren och i stadens många helgedomar, en oafbruten själfrannsakan i vidsträcktaste mått och ett ingående i de djupaste tankarna, känslorna och begären, och i sammanhang med denna själfrannsakan ett skarpt tuktande af köttet med vakor, fastor, obekvämligheter och gisselslag, ett troget arbete för att lindra nöden för andra och att draga andras själar undan faror och fördärf. Försakelserna voro icke alltid fullt frivilliga, de gjordes mången gång nödvändiga genom bristande tillgångar. Fru Birgitta vände sig en gång i djupt bekymmer för sitt och de sinas uppehälle till jungfru Maria, hvilken påminte

henne om sex ställen i skriften: Jesus sade till den rike mannen: »Gå och sälj allt det du hafver, gif det åt de fattiga och följ mig. — I skolen ej hafva omsorg om morgondagens föda. — Sen på fåglarna, hvilka födas af Gud, huru mycket hellre skall han föda människorna. — Gifven kejsaren det kejsaren tillhörer, åt Gud det Gud tillhörer. — Leten först efter himmelrikets rike. — Kommen alla hungriga till mig, och jag skall mätta eder.» Men fru Birgitta kunde icke frigöra sig från bekymmer: »Huru skola vi kunna vara utan omsorg, när vi intet hafva, ty om än själen har hugnad af Gud, så åstundar likväl åsnan kroppen sin föda.» Nå, man kunde ju sälja eller pantsätta hvad man hade och som icke var nödvändigt, men som fru Birgitta och de med henne voro icke hade andra kläder än dem, som voro i dagligt bruk, bordkärlen samt prästens böcker, kalken och mässkläderna, så fanns intet, som kunde bereda inkomst. Jungfrun svarade: »Prästen skall ej vara utan böcker och I ej utan mässa, och icke skall mässan sägas utan i rena prydelser, och er lekamen skall ej vara bar utan klädd, att den må fly frost och blygd, alltså behöfven I allt detta.» — »Skall jag taga penningar till lån på mitt löfte till någon viss tid?» — »Om du är viss, att du kan betala å förut bestämd tid, då må du göra det, eljest är bättre,

att du underlåter det, ty det är för dig bättre att mista mat en dag än att utsätta din sanning och tro för något ovisst.» — »Skall jag arbeta för att förvärfva föda?» — »Hvad gör du dagligen?» — »Jag lär latin, och jag läser, och jag skrifver.» — »Ej är tillbörligt att anse dylikt arbete för lekamligt arbete.» — »Hvad skola vi då hafva till kost i morgon?» — »Bedja i Jesu Kristi namn, om I ej hafven annat.»

Tidtals hade fru Birgitta ingen annan utväg än att taga en plats bland de tiggare, som flocktals samlades vid dörrarna till Roms mera besökta kyrkor och där, å trappstegen eller bredvid dem, i ödmjukhet och under fromma förböner mottaga allmosor. Men det oaktadt måste största sparsamhet iakttagas. Hennes bädd bestod af halm, endast en kudde fanns där; som täcke användes en sliten och lappad kappa. Äfven de dagliga kläderna buro vittnesbörd om det yttersta armod.

Någon gång erhölls oväntad hjälp. En dag kom en budbärare från Sverige med underrättelse, att en fru Birgittas sonhustru, herr Karls maka, hade aflidit, och han medförde den aflidnas guldkrona, hvilken hon testamenterat till sin svägerska fru Katarina. Kronan såldes. Hon måtte hafva varit mycket dyrbar, ty det pris hon betingade

vid försäljningen försåg fru Birgitta och hennes hushåll med lifsuppehället för ett helt år.

Så fortgick lifvet för fru Birgitta dag för dag, år för år. Det var ett lif utan kronologiska data. De ständigt återkommande bekymren för uppehället, den så godt som oafbrutna andakten med de ifriga bönerna och de hårda späkningarna, den ömma vården om fattiga, sjuka och fallna människor — sådant dagtecknas icke och kan därför icke blifva föremål för en historisk framställning.

En tilldragelse förekom emellertid, som blifvit upptecknad, därför att den gällde världshistorien. För fru Birgitta personligen var den af allra största betydelse, den var en uppfyllelse af hennes under många och långa år växande längtan, parad med den trots allt aldrig sviktande öfvertygelsen, att denna en gång skulle blifva mättad.

Urban V lämnade Avignon den 30 april 1367 för att fara till Italien, till Rom. Neapel, Venedig, Genua och Pisa hade skickat flottor till Marseille för att hämta och beledsaga påfven. Han landsteg i Genua, i Pisa, i. Corneto, han uppehöll sig länge i Viterbo; öfverallt möttes han med hyllande jubel. Den 16 oktober kom han till Rom. Om hans högtidliga mottagande finnas utförliga berättelser. I dem säges visserligen intet om fru Birgitta, men vi kunna väl föreställa oss, huru

hon var hänryckt öfver den nya härliga tid, som nu stundade för kyrkan. Väl skulle hennes förhoppningar snart svikas, men därom hade hon den gången ingen aning. Helt visst hade hon tillfälle att åse intåget. Hon, som ägnade sitt lif åt andakt, åt försakelser, åt de fattiga och lidande, stod samtidigt i ett intimt förhållande till åtminstone vissa af Roms ädla familjer, och tack vare sådana förbindelser var helt visst henne förunnadt ett tillfälle att från någon framstående plats skåda den praktfulla processionen, som slingrade sig fram genom den heliga stadens gator. Påfvens politiska myndighet var visserligen icke längre densamma som förr, men något af den gamla glansen vände tillbaka. Urban besöktes af Neapels drottning Johanna och af konungen öfver Cypern. Kejsar Karl IV kom ned till Italien. Den 21 gjorde påfven och kejsaren sitt gemensamma intåg i Rom, påfven ridande, kejsaren och grefven af Savoyen gingo till fots och höllo i hästens tyglar. Under den högtidliga mässan i Peterskyrkan gjorde kejsaren tjänst som diakon. Året därpå uppvaktades Urban af det österländska rikets kejsare.

Fru Birgitta hade redan år 1353 förnummit en himmelsk tillsägelse att stanna i Rom, till dess hon finge skåda påfven och kejsaren därstädes, och till båda skulle hon framföra bud från Herren

Gud. Hon uppsökte Urban V i Montefiascone,[1] dit han hade dragit sig tillbaka för att undvika den ohälsosamma hettan i Rom, och infördes till honom af en sin vän Nikolaus Orsini, grefve af Nola, hvilken, enligt hans egen utsago, fick tjänstgöra som tolk, ty fru Birgitta var icke hemmastadd i grammatika och förstod icke påfvens språk (franskan). Hon sade då, huru många år hon hade afbidat påfvens återkomst till Italien. Det var icke endast af intresse för kyrkans väl i allmänhet, som hon hade så högeligen längtat efter påfven. Hon hade ett särskildt önskemål — att få sin ordensstiftelse hugnad med påflig stadfästelse. Urban visade fru Birgitta synnerlig uppmärksamhet och ynnest, men med stadfästelsen dröjde det. Å Kristi vägnar sade hon till påfven: »Din tid är kort, akta däruppå, huru de själar, som äro dig anförvardade, må helas. Jag har sändt dig denna ordningsregel, som jag själf dikterat och hvilken skall börjas och hållas i Vadstena kloster i Sverige. Eftersom du är min ämbetsman i jorderiket, vill jag, att du skall stadfästa och styrka henne med din välsignelse. Jag har begåfvat detta kloster med andlig gåfva, gifvande det all den aflat, som finnes i Sankt Peters in vincoli kyrka i Rom. Stadfäst därför du inför människorna i jorderiket

[1] I norr från Rom.

det som är stadgadt och helgadt för allt mitt herrskap i himmelriket. Det må vara dig ett tecken, att mina ord äro sanna, att din själ fick andlig hugnad, då du först hörde mina ord.»[1] Äfven af kejsaren begärde hon stadfästelse. Till sist utfärdades, den 5 augusti 1370, en bulla, i hvilken ärkebiskopen i Uppsala samt biskoparne i Strängnäs och Växjö uppmanades att hjälpa till med ordnandet af Birgittas klosterstiftelse, som skulle lyda den helige Augustinus' regel med vissa tillägg; dock förbehöll sig Urban en mer ingående pröfning af regeln.

Så mycket mera angelägen var fru Birgitta att få den af henne så ifrigt och i så många år — vid pass ett fjärdedels sekel — eftersträfvade stadfästelsen, som rykten hade börjat gå, att Urban hade för afsikt att öfvergifva Italien. Ryktena blefvo besannade. Den 22 maj hade Urban i Montefiascone uppsökts af sändebud från Rom, hvilka enträget bådo honom vända åter till hufvudstaden.

---

[1] I uppenbarelsen (del 2, sid. 247) tänker Kristus sig möjligheten, att kyrkan icke skulle vilja meddela stadfästelse utan att få penningar! Då skulle Birgitta icke fråga efter stadfästelse: »Då är min välsignelse dig ymnig till stadfästelse. Jag skall stadfästa mina ord, och alla heliga skola vara mina vittnen. Min moder skall vara ditt insegel, min Fader stadfästare och min Helige ande skall vara en hugnare för dem, som komma till ditt kloster.»

Han svarade, att den Helige ande hade fört honom till Italien, men nu förde han honom annanstädes till kyrkans ära; vore han icke lekamligen hos romarna, så var han dock alltid i anden hos dem.

Fru Birgitta, upptänd i sin ande, ville genom andra till Urban framföra ett bud, men dessa andra vågade icke åtaga sig uppdraget: hon framförde det själf, och det var skarpt. Urban var utledsen vid arbetet i Guds tjänst, älskade i stället sin lekamliga bekvämlighet, hans födelseland (Frankrike) var honom alltför kärt, hans köttsliga vänner lockade honom, hvilka mera gynnade hans förkärlek och håg än Guds heder och vilja eller hans själs bästa. Om han skulle återvända till det land, i hvilket han hade blifvit vald till påfve, skulle han snarligen få ett slag, så att hans tänder skulle gnissla, hans syn förmörkas, alla hans lemmar skälfva, den Helige andes eld skulle småningom försvagas i honom och slockna, alla Guds vänners böner för honom skulle mattas, kärleken till honom kallna, och skulle han inför Gud göra räkenskap för tvenne ting: först för hvad han uträttat under den tid han innehaft den påfliga stolen, sedan för det han underlåtit af hvad han i sitt stora majestät kunnat uträtta till Guds heder. Vi kunna ej undra, att fru Birgitta icke kunde få personer, som voro villiga att till kristenhetens

synliga öfverhufvud framföra ett sådant budskap; vi må beundra hennes mod att göra det i egen person och undra, huru påfven mottog en sådan kritik och en sådan hotelse. Om han fick denna varning före eller efter utfärdandet af bullan af den 5 augusti 1370, veta vi dess värre icke.

Varningen var till ingen nytta. Den 7 september 1370 steg Urban V ombord i Corneto och anlände till Marseille den 16 i samma månad. Den 19 december afled han. Ringa var den glädje han vunnit genom återkomsten till Avignon; stor däremot den skada han tillfogat påfvedömet, hvars betydenhet han, en allvarlig man, haft att upprätthålla.

Till hans efterträdare utsågs åter en fransman, som antog namnet Gregorius XI. Han hade varit närvarande, då fru Birgitta höll sin straffpredikan öfver den i hennes ögon felande påfven. Med Gregorius kom hon därefter icke i någon personlig beröring; han residerade i Avignon till in i år 1377, då han flyttade residenset till Rom, men då var fru Birgitta redan afliden. Gregorius dog följande år, och i sammanhang med hans bortgång uppstod den stora schismen, genom hvilken tvenne påfvar stodo mot hvarandra.

Emellertid uppvaktade hon Gregorius XI med den ena skrifvelsen efter den andra. »Såsom en mo-

der», heter det i en, när hon ser sin älskade son ligga på marken naken, frysande, gråtande efter moderns bröst, skyndar till, lyfter med öm hand upp honom, värmer honom med sin kropp och lägger honom vid sitt bröst, så skall barmhärtighetens moder handla med Gregorius, om han vill återvända till Rom för att stanna där, sörja öfver de honom anförtrodda själarnas fördärf och skyndsamt med ödmjukhet och herdekärlek förnya kyrkans ställning. Då skall hon upplyfta från marken den nakne, frysande sonen, d. v. s. hon skall skilja honom och hela hans hjärta från all jordisk kärlek och all världslig älskog, som är emot Guds vilja; hon skall värma honom med den kärlek, som finnes i hennes hjärta; hon skall mätta honom med sin bön till Herren Gud, som är hennes son, att han ville hafva förbarmande och förena sin Helige ande med påfven Gregorius' hjärteblod. Då skall Han mätta honom med fullkommen mättnad, ja, att han icke vill lefva i denna värld för annat än att med alla sina krafter söka Guds heder. Det är Guds vilja, att han i ödmjukhet flyttar sitt säte till Rom. Om han icke lyder, skall han erfara rättvisans ris, Jesu Kristi vrede; hans lif skall varda förkortadt, och han skall kallas inför Guds dom. Icke skola då världsliga herrars makt kunna hjälpa honom, ej heller skall läkares vishet och vetande gagna ho-

nom, ej heller hans hemlands luft.» Latino Orsini förde detta bud till Avignon.

En annan gång skref hon till påfven följande: »Helige fader, det hände en person, som I kännen väl, att när hon vakade i böner, kände hon sitt hjärta brinnande af den gudomliga kärlekens eld och af den Helige andes besökelse. Hon förnam ock en röst, som sade: 'Hör nu hvad du ser i anden, uttala det, som nu säges dig, och skrif till påfven Gregorius dessa ord, som du strax skall höra: Jag, som talar med dig, är den, som Gud täcktes åt sig välja till moder, hvilken af mitt kött tog sig mänsklig lekamen. Min son har med Gregorius påfve gjort ett stort barmhärtighetens verk, nämligen när han lät honom genom mig sägas sin heliga vilja, och har detta skett mera för Guds vänners böner och tårar än för några hans egna förtjänster. Jag och djäfvulen, hans ovän, hafva haft en stor strid om honom. Jag har i ett föregående bref tillsagt Gregorius att i ödmjukhet och gudomlig kärlek skynda till Rom, där upprätta sitt säte och förblifva där ända till sin död. Men djäfvulen och några påfvens rådgifvare rådde honom att dröja kvar i sitt land, där han nu är, och detta för köttslig kärleks skull och världslig förnöjelse af släktingar och vänner. Men emedan påfven själf åstundar att rikligare förvissas om

Guds vilja, är det billigt, att ett sådant hans begär tillfredsställes. Må han därför veta följande vara Guds vilja: att han utan ringaste dröjsmål begifver sig till Italien eller Rom och påskyndar sin resa med sådan fart, att han befinner sig i mars eller senast i april i Rom eller åtminstone i Italien, så vida han vill hafva mig till sin moder. Men lyder han icke i detta, må han i sanning veta, att han aldrig sedan i denna värld skall hafva sådan hugnad som af min besökelse eller uppenbarelse, utan skall han efter sin död svara inför Guds domstol, hvarför han icke velat lyda Guds befallningar. Men om han lyder i detta, då skall jag med afseende på honom fullborda hvad i den förra uppenbarelsen lofvades. För öfrigt gifver jag denne påfven tillkänna, att det aldrig skall blifva fast och rolig frid i Frankrike, så att dess inbyggare kunna njuta af full trygghet och endräkt, förr än de blidkat Gud min son genom några stora verk af fromhet och ödmjukhet, hvilken de hittills retat till harm och vrede genom många onda gärningar. Han må veta, att den färd, som väpnade män af de ondas onda sällskap tänka göra till min sons heliga graf, icke behagar Gud min son mera än det guld, som Israels barn kastade i elden, hvaraf djäfvulen tillverkade den gyllene kalfven, ty i dem finnas öfvermod och begärelse. Om de hafva nå-

gon vilja att gå till den heliga grafven, är det mera af öfvermod och girighet än af kärlek till och heder åt Gud.' Fru Birgittas gode vän Alfons skulle lägga samman och försegla brefvet med denna förmaning, men han skulle taga en afskrift däraf och visa den för två personer, som stodo påfven nära. Brefvet skulle sändas till Avignon, men afskriften skulle rifvas i stycken, ty såsom denna splittras i småbitar, så skall, om ej påfven inom utsatt tid kommer till Italien, kyrkans område, som nu är under hans lydnad, styckas i flera delar, som falla i ovännernas händer. Påfven skulle straffas därmed, att han icke endast fick höra detta, utan han skulle ock med sina ögon finna, att detta är sannt, och med all sin makt skall han icke kunna bringa dessa kyrkans områden under sin lydnad och frid.»

Aldrig lämnade väl tanken på påfvens frånvaro och kyrkans nöd fru Birgitta, men det dröjde nu en tid, innan hon kände sig manad att åter vända sig till Gregorius med någon framställning. Tre voro de, som denna tid med all ifver nitälskade för påfvens återkomst till Rom, skalden Petrarca, den svenska fru Birgitta och dennas jämlike i fromhet, Katarina af Siena.

Det är redan antydt, att fru Birgitta stundom lämnade Rom för att besöka andra heliga orter.

Hon företog en rätt lång färd norr ut till Assisi. Det var helt naturligt, att hon styrde sina steg till den ort, där den helige Franciscus, stiftaren af minoriterorden, föddes, och där graf blifvit redd åt honom. Likhet i uppgift fanns mellan honom och henne. Han ville reformera kyrkan, bringa till stånd ett innerligare kyrkligt lif; han yrkade på den ytterligaste enkelhet i lefvernet, allt icke nödvändigt skulle kastas bort; han stiftade en orden, som skulle breda ut hans åsikter öfver världen — och som äfven fick en underbar utbredning inom den romersk-katolska kristenheten. Franciscus, en af världshistoriens mest betydande personligheter, dref emellertid försakelsens plikt alltför långt, längre än hvad den mänskliga naturen i allmänhet kan utstå, och därför måste en reaktion uppstå. Strängheten slappades med högvederbörligt tillstånd, strängheten utbyttes mot veklighet, sedan orden hade kommit till stor myndighet och fått ett ansenligt välde öfver själarna, som den tiden voro mycket offervilliga. Fru Birgitta kände djupt, att kyrkan behöfde reformeras, och gjorde ärligt hvad i hennes förmåga stod för att utföra ett så stort verk. Hon lefde själf ett försakelsens lif, ehuru i det hänseendet hon aldrig gick så långt som den store föregångaren gick i sina öfverdrifter; hon ville också stifta en orden, som skulle

fostra kvinnor och män till sann fromhet och till utbredande af fromheten i en värld, som var full af synder, allt till människoslägtets bästa och till Guds ära. Skulle icke hon gå till Assisi? — låt vara att allt nu ej längre var inom den helige Franciscus' orden som det borde vara. »Franciscus hade nedstigit från njutningarnas berg till en bergshåla, i hvilken han lefde af den himmelska kärlekens bröd, där hans dryck var ständiga tårar, där hans bädd var en fortgående betraktelse af Guds verk och bud, men nu hade bröderna af hans orden stigit upp på de världsliga omsorgernas och njutningarnas berg, utan att bry sig om stiftarens ödmjukhet och andliga hugsvalelse.» Man hade börjat att tvifla på rättmätigheten af de andliga förmåner, som voro gifna klosterstiftelsen. Fru Birgitta hade begifvit sig till Assisi därför, att till hennes begär att vallfärda till denna heliga ort hade kommit, efter hvad hon tyckte sig hafva förnummit en gång, då hon å den helige Franciscus' dag (den 4 oktober) deltog i gudstjänsten i hans ordenskyrka i Rom, en direkt inbjudan att besöka Assisi, att »komma till hans kammare, att där äta och dricka med honom». Hon följde genast kallelsen, men hon torde hafva funnit sig mycket besviken med afseende på de förhållanden, som voro rådande i därvarande kloster. Efter fem dagars

vistelse i Assisi skulle hon återvända till Rom och gjorde ett afskedsbesök i kyrkan, för att utbedja sig den helige Franciscus' skydd under återfärden — under färden till Assisi hade hon haft ganska allvarliga obehag. Hon hade helt visst känt ganska djupt, huru olika klosterlifvet i Assisi var det lif, som Franciscus left och föreskrifvit. Hon tyckte sig då höra helgonet säga till henne följande: »När jag inbjöd dig till min kammare för att äta och dricka med mig, må du veta, att detta klostret icke var den kammare, till hvilken jag inbjöd dig, utan min kammare är den sanna lydnaden, hvilken jag alltid iakttog på det sätt, att jag aldrig var utan en lärare, jag hade alltid hos mig en präst, hvilken jag med ödmjukhet lydde i allt: gör du sammaledes, ty det behagar Gud. Min mat, af hvilken jag på ett ljufligt sätt vederkvickts, var det att jag med all ifver drog mina närmaste från världslifvets fåfänga till att tjäna Gud af allt hjärta, och glädjen däröfver var min kostligaste spis. Min dryck var den glädje jag hade, när jag såg några genom mig omvända älska Gud af alla sina krafter, ägna sig åt betraktelse och bön, undervisa andra att lefva väl och iakttaga sann fattigdom. Så fröjdade mig denna dryck, att allt annat i världen syntes mig smaklöst. Träd därför in i min kammare, tag del i min mat och

min dryck. Drick dig däraf drucken, så skall du hos Gud blifva vederkvickt till evärdelig tid.» Midt under det slappa väsendet i den helige Franciscus' kloster gick fru Birgitta tillbaka till det ursprungliga och hämtade däraf näring för sin själ. Huruvida Franciscus alltid hade en präst till ledare och läromästare vill jag lämna osagdt, men fru Birgitta hade det alltid.[1]

Vida större var den färd hon företog inom södra Italien. Hon kände en inre maning att anträda denna färd, men hon hade betänkligheter, ty dels kände hon ålderdom och bräcklighet närma sig, dels voro hennes penningetillgångar knappa, men hon företog resan i förtröstan på Guds hjälp ut ur alla svårigheter. Hon besökte många förnämliga orter, hvilka jag här uppräknar utan att därmed vilja säga, att fru Birgitta besökte dem i samma ordning, ej heller är jag viss om, att alla dessa orter besöktes under denna resa. Hon var i det sköna Amalfi i närheten af Neapel och bad därstädes vid aposteln Andreas' kvarlefvor (de hade förts till Amalfi år 1208). Dit synes hon hafva

[1] Om tiden för besöket i Assisi finnas olika uppgifter. När det skedde är fullkomligt likgiltigt. Man har satt det i förbindelse med resan till södra Italien, om hvilken jag strax skall tala, men detta är uppenbarligen oriktigt, då det ju uttryckligen heter (*Uppenbarelserna* III, sid. 237), att hon från Assisi vände åter till Rom.

kommit från Neapel, ty det heter (*Uppenbarelserna* III, sid. 223), att hon från Amalfi skulle återvända till Neapel — alltså hade hon varit där tidigare. Hon besökte Benevent, inne i landet, hvarest aposteln Bartholomeus' ben en tid hade varit förvarade. Hon kom till Ortona, vid Adriatiska hafvet, hvarest, allt ifrån år 1258, kvarlefvorna af aposteln Thomas förvarades. Hon besökte Monte Gargano, en bergig udde, som sköt ut i det Adriatiska hafvet, ryktbar genom en uppenbarelse af ärkeängeln Mikael. Hon stannade någon tid i Manfredonia, en stad vid kusten strax söder om den nämnda bergudden. Hon begaf sig vidare utefter kusten till Bari, hvarest man bevarade kvarlefvorna af den helige Nicolaus, biskop i Myra (Mindre Asien). Fru Birgitta besökte äfven Salerno, i Neapels närhet, den stad där Gregorius VII hade aflidit i landsflykt, därför att han hade älskat rättvisan och hatat orättvisan. Väl hade fru Birgitta något — och ej så litet — af Gregorius' nitälskan för kyrkan, och nog var hon, som han, oförsagd, när det gällde att uttala en öfvertygelse, och orädd inför andra människor, men mer än minnet af den storslagne påfven torde på henne hafva verkat de kvarlefvor af aposteln Matheus, som här voro förvarade. Det är antagligt, att fru Birgitta lade färden till södra Italien ut-

efter den östra kusten, att Neapel under denna hennes resa var hufvudstationen, hvarifrån hon gjorde utfärder till Sorrento och Amalfi, kanske äfven till Benevento.

I Neapel rådde egendomliga förhållanden. Landet styrdes af drottning Johanna, en dotter af hertig Karl af Kalabrien. Hon hade varit gift först med Andreas af Ungern, sedan med Ludvig af Tarent och var då gift med Jakob af Mallorca, hvilken dock icke hade något att sköta med afseende på riket. Hofhållningen i Neapel var lysande, icke endast med afseende på lyxen i lefvernet, utan ock med afseende på höfvisk sed och ynnest för konst och litteratur. Men drottningen själf var utsatt för onda omtalanden, hvilkas värde nu svårligen kan i detalj bestämmas. Men nöjes- och njutningslysten var hon, hvilket icke hindrade, att hon böjde sig djupt för en from kvinna som fru Birgitta, allra helst som om henne berättades många underbara ting. Trots all drottningens vänlighet var fru Birgitta synnerligen sträng mot henne.

En stor glädje hade fru Birgitta under sin vistelse i Neapel. Hon uppsöktes af en ung man Eleasar, som bad henne om råd och hjälp. Hon skref till honom, bland annat: »Då sådan är din vilja, att du vill hafva till ditt enda syfte att följa

Guds vilja, ägnande Honom efter din förmåga all heder i ord och handling, följa Honom med din kropp, dina ägodelar, alla dina krafter, så länge du lefver, på det du må kunna åt din skapare anförtro din själ, ren från all köttets smuts, o, huru omsorgsfullt du måste vakta grundvalen, d. v. s. din själ med dess vaktare, d. v. s. ditt förstånd, så att ingen mäktar med sina stämplingar undergräfva grundvalen, till din själs skada. Med dem, som försöka undergräfva, förstår jag dem, som säga till dig: 'min herre, förblif lekman, sök dig en hustru, som är fager, ädelboren och rik'. Andra säga törhända: 'Om du vill blifva präst, studera då de fria konsterna (d. v. s. vetenskapen), så att du får titel magister, skaffa dig så mycket du kan af kyrkans gods eller inkomster genom bönfallan eller genom gåfvor, då skall du få af världen heder för vetenskap, af dina världsliga vänner och många tjänare skall du förhärligas för ditt öfvermått af rikedom'. Om någon söker öfvertala dig på sådant sätt, låt då vaktaren, d. v. s. förståndet, svara honom, att du vill hellre utstå all köttets retelse än förlora din kyskhet. Svara honom vidare, att du vill förvärfva vetenskap och fria konster till Guds heder, till försvar för den sanna tron, till hugnad för goda människor, till rättelse för felande och vilsefarande, till förmån för alla,

som behöfva ditt råd och din undervisning. Du får icke åstunda mera i detta lifvet än det som erfordras till din lekamens och dina nödvändiga tjänares underhåll, icke sådant som är öfverflödigt, därför att det står i sammanhang med tom ärelystnad. Du må äfven säga, att i händelse du genom Guds goda vilja får någon högre värdighet, vill du använda den helt och hållet till nästans gagn och Guds heder. Så skall vaktaren, d. v. s. förståndet, fördrifva dem som söka undergräfva grunden, d. v. s. din goda vilja. Förståndet bör dessutom ytterst noga se till, att ingen söker stiga öfver den höga muren. Med den höga muren förstår jag kärleken, som är högre än alla dygder. Du må vara öfvertygad därom, att djäfvulen icke åstundar något högre än att springa öfver den muren, hvadan han ideligen efter bästa förmåga söker att öfver den gudliga kärleken få fram den världsliga kärleken, köttets kärlek. Därföre, min herre, så ofta den världsliga kärleken försöker i ditt hjärta få företräde framför kärleken till Gud, låt genast vaktaren, d. v. s. förståndet, i öfverensstämmelse med Guds bud säga, att du hellre vill till själ och kropp dö, än du ville med ord eller gärning reta Gud, som var så god. Tänk icke på ditt eget lif eller gods och ägodelar eller fränders och vänners ynnest, utan sök helt att täc-

kas endast Gud och att hedra honom i allt. Du bör frivilligt underkasta dig själf alla svårigheter, än du bereder någon din frände skada, förargelse eller tråkighet. Jag har talat om väggar. Med dem förstår jag fyra himmelrikets ljufligheter, hvilka människan bör med vaken betraktelse åstunda i sitt inre. Den första är att innerligt åstunda att i sitt hjärta se Gud själf i hans eviga härlighet samt de oförgängliga skatter, som den, som fått dem, aldrig mister. Den andra är att alltid vilja höra änglarnes ljufliga röster, med hvilka de prisa och utan afbrott lofva Gud. Den tredje är att af allt hjärta och brinnande begär åstunda att liksom änglarne i evighet prisa Gud. Den fjärde är att åstunda att komma i besittning af änglarnes och de heliga själarnas i himmeln eviga hugsvalelse. Liksom en människa, när hon befinner sig i sitt hus, alltid, hvart hon vänder sig, har fyra väggar omkring sig, så skall ock den, som dag och natt af allt begär åstundar dessa fyra: att skåda Gud i hans härlighet, att höra änglarne prisa Gud, att med dem lofva Gud, att hafva del i deras hugsvalelse, i verkligheten, hvart han än vänder sig och åt hvilket arbete han hängifver sig, alltid vara oskadd inom dessa fyra väggar, ja redan i detta lifvet skall han jämte änglarne hafva umgängelse med Gud. Herre min, huru mycket längta icke

ovännerna att bryta hål på dessa väggar, taga bort ur hjärtat sådan inre glädje och i dess ställe rikta begäret åt annat håll, hvilket kan blifva själen till mycken skada. Därför måste förståndet hålla noggrann vakt vid de tvenne vägar, efter hvilka fienden plägar komma, nämligen hörseln och synen. Genom hörseln ingår i hjärtat förnöjelsen af världsliga sånger, af olika musikinstrument,[1] af onyttiga dikter, af andras loford. Ju mera människan, tack vare de förstnämnda, upphöjer sig själf till högfärd, desto längre skiljes hon från den ödmjuke Kristus. Mot en sådan förnöjelse ställer sig vaktaren förståndet, sägande: 'liksom djäfvulen hatar all den ödmjukhet, som den Helige ande ingjuter i människans hjärta, så skall jag, med Guds mäktiga hjälp, hata all stånd och världslig fåfänga, som den onde anden med hans pästsmittande eld ingjuter i hjärtat. Detta skall för mig vara lika förhatligt som liklukt.' På synens väg närmar sig ovännen, medförande, till väggarnas genombrytande, flerahanda redskap, nämligen allahanda slag af metaller, formade till hvarjehanda saker och gestalter: dyrbara stenar, härliga kläder, palats, borgar, jordagods, sjöar, skogar, vingårdar och annat, som gifver stora inkomster. Därför måste vaktaren förståndet, in-

[1] Vid gudstjänster i Birgittinerklostren fick orgelspel icke förekomma.

nan allt sådant inträngер i hjärtat, sätta sig till värn, sägande: 'om något af sådana ägodelar kommer till mitt förfogande, skall jag förvara dem där, hvarest man ej behöfver frukta tjufvar eller mal; med Guds hjälp skall jag icke genom begär efter främmande ägodelar bryta mot min Gud, ej heller söndra mig från umgänget med dem som tjäna Kristus.' Med portarna i detta hus förstår jag allt som är för kroppen nödvändigt: mat, dryck, sömn, vaka, ibland hafva sorg, ibland glädje. Vaktaren förståndet får därför med omsorg vaka öfver dessa portar. Vid förtärandet af mat och dryck måste man se till, att ovännen icke leder till öfverflöd, som gör kroppen otjänlig till Guds tjänst. Man måste ock akta sig, att icke fienden får ingång genom öfverdrift i återhållsamhet, som gör kroppen oförmögen till alla gärningar. Vaktaren måste äfven tillse, att du icke, för världslig heders och människogunsts skull, vare sig du är ensam med de dina eller gäster komma, gör dig skyldig till öfverflöd; gör för Guds kärleks skull väl mot enhvar, dock med undvikande af många och alltför fina rätter. Vaktaren må ock se noga till, att liksom du skall vara måttlig med afseende på mat och dryck, så skall du ock vara det med afseende på sömnen, så att kroppen är lätt till att visa Gud all heder och så skickad, att du är färdig till vaka

i Guds tjänst och till allt hederligt arbete. Inträffar någon bedröfvelse eller hätskhet, då måste vaktaren, d. v. s. förståndet, med hjälp af sin kamrat gudsfruktan, skynda till, för att du ej genom vrede eller otålighet kommer i fara att umbära Guds nåd och svårligen reta Gud mot dig. Och vidare, om hugsvalelse eller glädje fyller ditt hjärta, må vaktaren i detta allt starkare inprägla, att du med Jesu Kristi nåds hjälp lägger måtta på din hugsvalelse och glädje.»

Brefvet är ytterst karakteristiskt, hvadan jag ansett mig böra meddela det så godt som oafkortadt. Eleasar blef fru Birgitta ytterst hängifven. Han ägnade sig åt det prästerliga ståndet och var vid sin död kardinal i den romerska kyrkan.

Denna resa tog en ganska lång tid, och det är af vikt att söka fastställa, vid hvilken tid den företogs. Hammerich (och efter honom Annerstedt) förlägger färdens början till 1369 eller 1370. Han stödjer sig på ett påfligt pass för fru Birgitta och hennes barn af den 13 november 1369, däri han låter henne ock vara åtföljd af fru Katarina och de två sönerna samt af biskop Thomas i Växjö, hvilken vid sin återkomst till Sverige fann konung Magnus fängslad och riket i stor förvirring. Härtill kommer, att fru Katarina i det vittnesmål, hon aflade i sammanhang med undersökningen rörande

anspråken på fru Birgittas helgonförklaring, uppgifver året 1370 för moderns första besök i Neapel. Det finns åtminstone en antydan därom, att detta årtal icke är det ursprungligen uppgifna.[1] Det finns ingen gammal uppgift, att sönerna beledsagade fru Birgitta under detta hennes första besök i det neapolitanska riket. Passet gäller helt visst den andra resan till Neapel, hvilken fortsattes till Jerusalem[2]. Att biskop Thomas deltog i den förra resan är säkert. Han kom till Rom på ett kort besök, men blef öfvertalad att stanna något längre än han ämnat. Fru Birgitta befann sig i Rom i juli 1365. Biskop Thomas besökte Åbo vid midsommartiden 1365 och nämnes icke därefter i någon svensk urkund förrän i slutet af augusti 1366. Under mellantiden kan han mycket väl haft tid att besöka Italien. Mig förefaller det vara sannolikast, att fru Birgitta anträdde sin första resa

[1] Flavigny, *Sainte Birgitte de Suède*, sid. 334.

[2] Passet omtalar färd till Bari och Monte Gargano. Fru Birgitta ville kanske med sönerna besöka dessa två heliga orter för andra gången. Om hon med dem kom dit, veta vi icke. I januari 1370 befann sig biskop Thomas i Sverige, då, liksom åren 1368 och 1371, sysselsatt med uppförandet af Vadstena kloster. Grefvinnan de Flavigny omtalar, att jesuiten Bastello i ett år 1642 utgifvet arbete, *Historia dell' illustrissimo confessore di Christo San Nicola* — detta arbete finnes icke i Stockholm — uppgifver, att fru Birgittas besök i Bari måste hafva inträffat mellan 1364 och 1367.

till Neapel hösten 1365. I den romerska upplagan af hennes uppenbarelser, af år 1628, heter det (del 2, sid. 196), att hon erhöll en uppmaning att fara till Jerusalem i maj 1371, då hon vistades i Rom under många år efter återkomsten från hennes pilgrimsfärd inom det neapolitanska riket. Kom biskop Thomas tillbaka till Sverige vid en tid, då konungen var fängslad och stor oro rådde i landet, passar detta fullt väl samman med en hemkomst mot hösten 1366. Alltså torde den neapolitanska resan hafva företagits innan påfven anlände till Rom.

Fru Katarina kände i början benägenhet att återvända till Sverige, medan hennes man ännu lefde. Hos modern synes icke den minsta tanke hafva uppstått att återvända till fosterlandet. Huru mycket hon än intresserade sig för detta, äfven under vistelsen i Rom, fattade hon sin hufvuduppgift vara att verka för hela kristenheten genom att vinna påflig bekräftelse för den klosterorden, hon ville stifta. Hon hade i öfrigt sin uppmärksamhet så fäst vid världsförhållandena, att Rom måste hafva synts henne vara en lämpligare vistelseort än det aflägsna Sverige.

Ett bevis, att hon icke ämnade återvända till fäderneslandet, ligger i det besök, som hennes två söner, båda intresserade i hemlandets politik, af-

lade hos henne och som var af en ganska lång varaktighet. I svenska urkunder omtalas herr Karl, såsom personligen närvarande, ej efter den 25 februari 1369. Birger hade icke hunnit spela någon roll i Sverige innan han lämnade landet för att uppsöka modern. Tiden för deras ankomst till Italien bestämmes därigenom, att de blefvo af modern presenterade för påfven Urban V, och han återvände till Frankrike den 17 april 1370. Brödernas ankomst till Italien får därför förläggas till år 1369. Minnet af deras presentation för påfven bevarades troget inom Vadstena kloster. Birger hade sida kläder — detta var, såsom förut omtalats, en äldre sed, som under denna tid af brytning mellan gammalt och nytt af alla allvarliga och fromma människor ansågs vara den enda goda — och var omgjordad med ett bälte, »han var klädd på det mest höfviska sätt». Herr Karl däremot bar en sådan ridderlig skrud, som den plägar bära, som älskar världen: med silfverbeslaget bälte, halsband och andra prydnader. Han hade på sig en hermelinskjortel. Hermelinerna synas åtminstone i viss mån hafva varit uppstoppade, ty det säges, att det var som om man såge lefvande djur. De voro ordnade i tvenne rader, en ofvan, en nedan bältet. Hvartannat djur vände hufvudet uppåt, hvartannat nedåt, alla hade i sin mun en guldring och vid halsen

en bjällra. Påfven såg på de två bröderna och sade därpå till Birger: »Du är din moders son»; till Karl: »Du är världens son». Modern föll ned på sina knän och anropade den helige fadern om syndaförlåtelse för sönerna. Mera galant än kyrkligt yttrade den helige fadern, sedan han lyft på herr Karls bälte, som helt visst var tungt af det myckna silfret, liksom hvad han annars hade på sig utvärtes: »Det må vara honom nog att bära denna tyngd till syndabot.» Modern sade: »O helige fader, skilj honom från synderna, nog skall jag skilja honom från bältet.» Det torde få anses tvifvelaktigt, huruvida hon hade kunnat infria detta löfte, ty herr Karl älskade världsligt prål och tog religionen mera från den skämtsamma sidan. Han var, säger abbedissan i Vadstena Märta Klasdotter, en mycket glad och lustig man. Som ett försonande element tillägger hon, att han hade en innerlig kärlek till jungfru Maria. Men det bevis hon anför, att han en gång yttrat, att om det vore möjligt att jungfru Maria skulle i en minsta punkt skiljas från den värdighet hon hade när Gud, ville han hellre i evärdlig tid vara i helvetet, synes icke vittna om annat än tanklöshet.

Påfven lämnade Italien till fru Birgittas sorg. För henne återstod ännu en plikt, till hvilken hon drefs af inre maningar: att företaga färden till

det heliga landet. Helt visst har hon, härstammande från män, som tidigare företagit denna besvärliga vallfärd, under lång tid af sin lefnad känt ett lifligt begär att besöka den heliga grafven och andra orter, vid hvilka var fäst minnet af Kristus och hans verksamhet i jordelifvet. Men färdens besvärligheter måste hafva framträdt för henne rätt kraftigt: bäfvade hon för den tidigare resan inåt det neapolitanska riket, färden till Palestina var utan jämförelse besvärligare och farligare. Man spörjer emellertid ingen tvekan. Den omständigheten, att de två sönerna skulle beledsaga henne, måtte hafva varit henne till stor hugnad. Dottern fru Katarina och andra hennes vänner följde henne äfven.

Hon besökte åter Neapel, hvarest hon mottogs af drottning Johanna med samma ödmjuka, kanske halft vidskepliga vänlighet som förra gången. För drottningen fick det förnyade besöket ett särskildt intresse genom det mäktiga intryck, som den ridderlige herr Karl gjorde på hennes lättrörliga fantasi, som fick göra tjänst som hjärta. Fru Birgitta blef naturligtvis äfven denna gång mottagen vid hofvet, och sönerna skulle presenteras. Fru Birgitta hade, efter hvad traditionen i Vadstena visste berätta, hos sönerna inskärpt hvilka vördnadsbetygelser väntades af dem: bugning, knä-

fall, kyssande af drottningens fötter. Birger lydde antagligen efter bokstafven moderns förmaningar, men när herr Karl hade ödmjukt kysst drottningens fötter, reste han sig upp och kysste henne helt frimodigt på munnen. Drottningen blef icke sårad af sådan djärfhet — tvärtom. Hon förklarade sin vilja vara att äkta herr Karl. Fru Birgitta, djupt bedröfvad öfver sådan världens förblindelse och ondska, framhöll, att herr Karl redan hade en maka i det fjärran liggande Sverige. Men hvad frågade drottningen efter detta, då hon icke lät sig från den nya begärelsen afskräckas af den ganska betänkliga omständigheten, att hennes tredje man, Jakob af Mallorca, ännu tillhörde de lefvandes antal.

I brinnande böner anropade fru Birgitta Herren om hjälp ur en sådan ohygglighet. Bönhörelsen kom, men helt visst helt annanledes än hon hade tänkt och hoppats: herr Karl föll i en svår sjukdom, som varade i fjorton dagar. Spanjoren Alfons, tidigare biskop i Jaen, nu en af fru Birgittas biktfäder och hennes hängifne vän, ger oss en skildring af slutet. Han jämte andra var närvarande vid dödsbädden, hvarest de hade att sörja för den döendes själ. Fru Birgitta satt en åtta—tio steg från bädden. När för sonen det sista ögonblicket kom, reste hon sig icke upp för att

träda närmare, hon gaf icke ett ljud ifrån sig, hon fällde ingen enda tår. Hon satt stilla med upplyfta händer, i sitt innersta välsignande och lofvande Gud, som hade förhindrat den stora påtänkta synden. I södern måste jordfästningen följa tätt efter dödsfallet. Med stor stat följdes herr Karls kista till grafven. Drottningen, hennes gemål och i öfrigt en stor skara människor ledsagade kistan för att ägna den så oförmodadt bortryckte den sista hedern. Klagan och gråt hördes öfverallt, men modern gick till det yttre orörd efter båren, utan klagan, utan tårar. Hon var en »orubblig tålamodets pelare». Vännen klädde hennes tankar i de orden: »Gå på din vallfärd, min son, gå välsignad af Gud och af mig.»

Den 9 mars 1372 afled herr Karl. Den 11 mars steg fru Birgitta med den kvarlefvande sonen och dottern och det öfriga följet ombord på ett skepp, som låg i Neapels hamn. Svårigheter mötte genast. Skeppet kunde icke lämna hamnen förrän den 14. Först efter fem dagar hunno pilgrimerna fram till Messina, där de stannade en vecka. Man vågade sig icke, när sådant kunde undvikas, ut på vida hafsytor — de sökte i detta fall skydd under Greklands kust. Den 30 mars hunno de till Kefalonia, där de hvilade ut i två dagar. En våldsam storm mottog dem på det lätt upprörda hafvet, den 4 april sökte de skydd vid Kos, den 8 mot

aftonen lämnade de denna ös hamn och kastades af stormen än hit än dit. Först den 13 kunde de landa i Famagusta i Cyperns östra del.

Sedan slutet af 1100-talet styrdes Cypern af medlemmar af den västfranska ätten Lusignan. Den konung, som vid denna tid regerade till namnet, var helt ung. Hans moder spelade en stor roll, men hon var ungefär af samma art som drottning Johanna i Neapel. Förhållandena på ön voro ytterst betänkliga. Fru Birgitta varnade för de följder det ogudaktiga lefvernet måste draga efter sig, och hon lofvade att under återfärden göra ett nytt besök.

Fru Birgitta och hennes följeslagare landade omsider i Jaffa och anträdde där färden in åt det heliga landet. En hvar, som har ett varmt hjärta, kan utan svårighet sätta sig in i de känslor, af hvilka fru Birgittas själ var uppfylld, när hon första gången — den 13 maj — fick försjunka i andakt i den heliga grafvens kyrka, när hon vallfärdade till ort efter ort, om hvilka den heliga historien talade; kall eller sömnaktig var icke hennes andakt å dessa helgade platser. Hon nöjde sig icke med att tänka på de tilldragelser, för hvilka de hade varit skådeplatserna. Hon lefde personligen igenom dem.[1]

[1] Detta framgår af hennes uppenbarelser. Men det finnes, egendomligt nog, ett annat vittnesbörd härom. På ett

Åt den inom kyrkan rådande relikkulten synes fru Birgitta icke hafva i någon högre grad varit hängifven. Visserligen erhöll hon i Bari på ett underbart sätt, säges det, en benknota af aposteln Thomas. I det heliga landet vinnlade hon sig icke om att samla reliker, men som en vanlig människa samlade hon synliga minnen från de olika orterna. Af dessa hamnade ett par i det kloster, som för hennes orden upprättades i Altomünster i Baiern, hvilket ännu äger bestånd. En förteckning, nedskrifven år 1654, öfver de dyrbarheter, som förekommo i klostret, upptager »något» — det säges icke hvad — från den plats, där Kristus lärde sina lärjungar att bedja Fader vår, »något» från den plats där Petrus, efter att hafva förnekat sin mästare, fällde ångerns bittra tårar.

Under vistelsen i det heliga landet sjuknade fru Birgitta. Hon var nu vid pass 70 år och hade under årtionden lefvat ett försakelsernas och späkningarnas lif, hvilket icke var ägnadt att stärka kroppens krafter. Färden öfver hafvet och de besvärliga, väl ej alltid ofarliga resorna mellan de olika orterna i Palestina måste i hög grad hafva

---

altare i Lye kyrka på Gottland fanns fordom en altartafla, målad, en s. k. triptych, med framställningar ur Herren Jesu lefverne, sådana som de hade skådats af fru Birgitta. Denna tafla förvaras nu i Statens Historiska Museum.

tagit hennes krafter i anspråk och beröfvat henne all möjlighet att stå emot en sjukdom, om hvars art ingen uppgift blifvit oss lämnad. Det var en sjukdom till döden, hvilket för fru Birgitta måste betyda en sjukdom till befrielse och till salighet.

Efter löftet stannade hon någon tid i Famagusta. Förhållandena på Cypern fyllde henne med bitter sorg. På ön fanns en befolkning »med latinsk tunga» och hörande till den romerska kyrkan samt en grekisk befolkning, som icke erkände såsom sitt hufvud den romerske påfven. Den fjortonårige konungen förmanade hon att iakttaga kyrkans bud om fromhet och att med mildhet förlåta dem, som vållat hans faders död. Den del af befolkningen, som tillhörde den romerska kyrkan, förehöll fru Birgitta, att Gud hade visat dem mycken kärlek, gifvit dem ett godt land att däri finna sin näring och timlig framgång. Väl bodde de omgifna af Guds ovänner, men de skulle få så mycket större lön för deras svåra arbete i världen och deras lekamliga strider. De skulle återvända till den tidigare fromheten. Ville de icke rätta och bättra sig, skulle hvarken rika eller fattiga sparas, hela släktet skulle afskrapas, så att dess minne skulle inom kort tid skrida ned och bortglömmas, såsom om de aldrig hade varit födda i denna världen. De andliga på ön synas hafva i

ytterlig grad försummat sina plikter. Konungen skulle mana dem till att fullgöra hvad dem åläge. Visserligen funnos några, som höllo troheten mot sin Gud, och de skulle få sin lön. De affälliga skulle bättra sig. Mot dem skulle Gud löpa med glädje, såsom en mild fårvaktare lyfta upp dem på sina axlar och själf bära dem till den stora trogna fårahjorden. De grekiska männen skulle besinna, att alla kristna män böra hålla *en* kristen tro och lyda allenast *en* kyrka, den romerska, och hafva öfver sig *en* andlig fader och vårdare, påfven i Rom. Därest de af hård högfärd eller girighet eller kättja eller af något annat, som tillhör världen, ej ville underkasta sig påfven, skulle de aldrig efter sin död komma i åtnjutande af Guds nåd och miskund. Däremot de greker, som varmt åstundade att lära känna den sanna romerska kyrkans tro, men saknade tillfälle att lära känna den, men lefde efter bästa samvete, afhållande sig från synder, i den stadga och tro, som de tillhörde, de skulle efter sin död finna miskund, när de kallades inför Guds dom. Grekerna skulle för öfrigt veta, att deras rike och herradöme skulle aldrig stå med seger eller ro, utan alltid duka under för sina ovänner, af hvilka de skulle tåla den tyngsta och största skada och dagligt elände, till dess de underkastade sig den romerska kyrkan. Med räddhåga

och undran hade fru Birgitta känt sig manad att säga allt detta.

Förbättringar i det syfte, som fru Birgitta utpekade, inträdde icke, men det dröjde ganska länge, innan de världsliga straffdomar, hon förutsade, blefvo en verklighet. Huset Lusignan regerade på Cypern, till dess drottning Katarina Cornaro år 1489 öfverlämnade ön till sin fädernestad Venedig. Det grekiska riket störtades först år 1453, då turkarne intogo Konstantinopel. Den grekiska kyrkan äger ännu bestånd.

Färden fortsattes till Neapel, i oktober månad. Pest rasade i staden, drottning Johanna och ärkebiskopen hälsade fru Birgitta med jubel: hon, den heliga, skulle bringa räddning. Fru Birgitta fann pesten vara ett straff; det som framkallat straffet måste aflägsnas. Hvilka voro synderna? Följande uppräkning är märklig genom den egendomliga blandningen af smått och stort, något som var betecknande för tiden och för fru Birgittas uppfattning. Anklagelsepunkterna voro följande: Det mänskliga anletet målas med olika färger, liksom känslolösa bilder och afgudabilder; man vill anses skönare än Gud skapat en. Kläderna hafva ett oanständigt snitt och skick. Män och kvinnor missbildas från det ursprungliga, hvilket sker af högfärd och af begär att synas skönare och lättsinnigare än

Gud skapat dem, att hos åskådarne framkalla lockelser och lust till köttslig begärelse. Man ville icke tänka på Kristi lidanden, huruledes han stod naken vid pelaren, då han gisslades, hängde naken på korset, fylld af sår och klädd i blod, på hans ögon, som höljdes af mörker, blod och tårar o. s. v. Kvinnorna i Neapel uppträdde som sköckor, som älskade vällust, men icke att föda barn. När de förnummo lif af ett foster, skaffade de bort det medelst örter och andra medel, för att fortfarande kunna hängifva sig åt vällust. Ville de, som så lefva, blifva räddade, skulle de i första rummet ångra sig af allt hjärta, i det andra bekänna allt för sin biktfader och lyda hans anvisningar, i tredje rummet gå till nattvarden. Till ärkebiskop Bernhard i Neapel talade fru Birgitta om tvenne andra synder. Man köpte i Neapel många hedna slafvar utan att försöka vinna dem för den kristna tron och låta döpa dem. Om någon af dessa slafvar döpes, sörja icke deras herrar för deras undervisning om hvad kyrkan bjuder i sina sakrament, de synda å mångahanda sätt, men veta icke huru deras synder skola kunna försonas. Människor finnas, som hålla sina slafvinnor så lågt, som om de voro hyndor, och antingen sälja dem till andra eller, hvad ännu värre är, lämna dem till sköckohus för att få en skamlig och afskyvärd vinst af

dem, eller ock hålla dem i sitt eget hus, för sig och andra. Sådana finnas, som behandla sina tjänare så illa, att de nästan drifva dem till självmord. Gud älskar dock dessa arma, ty han har skapat dem och kommit till denna världen för att frälsa dem. Somliga hålla sig till besvärjare och andra undergörare för att vinna tillgifvenhet af män och kvinnor, till och med af husbönder; somliga vilja af sådana fördömda människor erhålla upplysningar om hvad framtiden bär i sitt sköte. Andra hoppas, att med tillhjälp af sådana människor vinna bot för sjukdomar. Alla sådana manliga som kvinnliga rådgifvare äro inför Gud förhatliga.

Fru Birgitta vände sig med allvarliga förmaningar äfven till drottning Johanna. Hon skulle inför sin biktfader bekänna allt hvad hon gjort allt ifrån sin ungdom och rätta sig efter biktfaderns anvisningar. Hon skulle noga eftertänka, huru hon förhållit sig i sina äktenskap och i rikets styrelse, ty för allt detta skulle hon aflägga räkenskap inför Gud. Hon skulle betala sina skulder och återlämna hvad hon med orätt förvärfvat; ej lofva bort mera än hon kunde gifva. Hon skulle icke betunga allmänheten med nya uppfinningar, utan nöja sig med de vanliga skatterna, ty Gud hör de armas suckar och rop. Hon skulle hafva

rättfärdiga rådgifvare, icke några snikna; domsrätt skulle hon lämna åt dem, som älskade sanningen, ej vara partisk eller söka rikta sig, utan nöja sig med det som var nödvändigt. Hon skulle hvar dag på vissa tider tänka på Kristi sår och pina, ty därigenom skulle kärlek väckas i hennes hjärta. Hon skulle på vissa tider kring sig samla fattiga, två deras fötter och vederkvicka dem. Hon skulle omfatta alla sina undersåtar med uppriktig kärlek, försona dem som voro oeniga, hugsvala den, som lidit oförskyllt. Gåfvor skulle hon förära på förståndigt sätt och i öfverensstämmelse med sin förmåga; hon skulle icke förtrycka somliga, rikta andra, utan med vishet hjälpa somliga utan att betunga andra. Hon skulle icke tänka så mycket på böternas belopp som på rättvisan; hon skulle i fråga om förbrytelser tänka på den brottsliges art; hvar hon såg mera af människa, där skulle hon skänka större medlidande. Hon skulle vinnlägga sig om, huru riket efter hennes död skulle äga bestånd, ty något barn hade hon icke att vänta sig. Hon skulle låta sig nöja med de färger och den fägring Gud hade förlänat hennes ansikte, ty främmande färg misshagar Gud högeligen. Hon skulle vinnlägga sig om större ödmjukhet och djupare syndaånger, ty inför Gud står hon som den där från honom röfvat själarna, bortslösat hans

ägodelar och gjort hans vänner kval. Hon skulle i sitt hjärta hysa fruktan utan återvändo, ty hon hade snarare fört en skökas än en drottnings lefverne. Hon skulle skilja från sig alla världsvanor och alla smickrande kvinnor och använda sin återstående tid, som är helt kort, till Guds heder, ty tills nu har hon betraktat sig som en människa, hvilken icke tänkte på sina synder. Hon måste betrakta Gud som sin domare. Om hon icke lyssnade till Gud, skulle han döma henne icke som en drottning, utan som en affälling och otacksam, och Gud skulle gissla henne från hjässan till fotabjället.

Hårdt var detta tilltal, men fru Birgitta förverkade icke därigenom drottningens vänlighet — kanske drottningen af vidskeplig fruktan drefs att visa sig vänlig mot en kvinna, hvilken stod Gud så nära — allt nog, tack vare drottningens frikostighet blef det för fru Birgitta, som var alldeles utblottad på penningar, möjligt att fortsätta resan till Rom, dit hon längtade tillbaka. I Neapel stannade hon så pass länge, att hon kunde åtminstone i någon mån hämta sig från orientresans besvärligheter, men sorgen öfver all synd och uselhet i den sköna staden, hos hög och låg, hos andlig och världslig, torde hafva inverkat menligt på hennes hälsa. Det var för öfrigt icke endast de neapolitanska förhållandena, som hos henne framkallade grämelse. Påfvens

återvändande till Rom stod för henne numera endast som en dröm från det förflutna. All hennes ifver att förmå Gregorius XI att flytta residenset till Rom syntes alldeles förfelad. Han kom till Italien först efter fru Birgittas död.

I slutet af februari kom hon med de sina till Rom. Hunnen till yttre ro efter den långa och besvärliga färden, ordnade hon sitt lif på samma sätt som förut. Men hennes hälsa var bruten, den späda kroppens krafter voro till ytterlighet medtagna. Helt visst var det kroppens svaghet, som gaf anledning till de mångahanda anfäktelser, för hvilka hon var utsatt under fastlagstiden 1373: hedrad af världens store i utlandet, kände hon sig frestad att yfvas öfver sin höga börd — »men drottningar äro icke gjorda af bättre ämne än andra» —; köttets begärelser, som varit henne främmande under ungdomens och äktenskapets år, började pina den gamla — hon kände dem helt visst svårare än de i verkligheten voro —, ja, tvifvelsmål infunno sig, ohyggliga tvifvelsmål, t. ex. huruvida den hostia, som under mässan lyftes upp inför den till gudstjänst samlade menigheten, verkligen var Kristi lekamen. Det var för den fromma en hemsk tid. Först uppståndelsens fest bragte henne lisa. Den varma tiden kom, hvilken kan vara besvärlig i Rom, och krafterna minskades.

Det låg ej längre inom möjlighetens område att fortsätta de dagliga vallfärderna till Roms helgedomar. Den gamla måste hålla sig på sitt rum och där låta mässan läsas för sig, alltid med innerligaste ömhet skött af dottern Katarina, hugnad af öfriga vänner liksom af tjänare med omsorger, rotade i kärlek och vördnad. Ytterst måttliga voro alltjämt fru Birgittas och hennes omgifnings anspråk på lifvet i lekamligt hänseende, men äfven för tillfredsställandet af de mest måttliga behof saknades stundom penningemedel. En gång kom en svensk handtverkare till Rom, stadd på pilgrimsfärd till det heliga landet. När han upptäckte fru Birgittas nödställda belägenhet, lämnade han henne de penningar, som skulle hafva gått åt för resan till Palestina och åter. Han vände tillbaka till Sverige för att af fru Birgittas fränder få ersättning för det lån han hade gifvit henne. Därefter skulle han anträda vallfärden på nytt. Vi se här åter, huru litet man den tiden fäste sig vid långresors mödor och faror: till och med en handtverkare dristade fara från Sverige till Palestina!

Men hvad betydde för fru Birgitta den lekamliga nöden gentemot den andliga? I årtionden hade hon varit van vid ett förtroligt umgänge med sin himmelske herre och mästare, bittert måste

hon därför till en tid sakna hugnaden af detta. Allt var inom henne tomt och öde. Hon förmådde icke längre bedja, då hon ej förnam något svar på sina böner.

Den 17 juli kom hugsvalelsens stund. Hon såg Kristus stå framför altaret i hennes kammare och hörde honom säga: »Jag har handlat med dig, som brudgummen handlar med sin brud; han döljer sig för bruden, på det hennes längtan må blifva så mycket mera brinnande. Jag har ej under denna tid besökt dig med hugsvalan, ty det skulle vara för dig en pröfningens tid. Nu är du pröfvad, gör dig redo, ty nu är tiden inne, och inför mitt altare skall du, såsom jag lofvat, iklädas nunnans dräkt och vigas. Hädanefter skall du icke kallas endast min brud, utan ock nunna och moder för klostret i Vadstena. Du skall aflägga din kropp i Rom, där den skall förblifva, till dess den kan föras till ett för den beredt rum, ty det täckes mig att befria dig från dina mödor och att anse din vilja som en fullbordad gärning.» Hon såg sig nu iklädas klosterdräkten och vigas.

Den 23 juli i morgongryningen kom befrielsens ögonblick, då hon skulle »inträda i sitt kloster», d. v. s. i sin herres glädje. Hon gaf sina närmaste anvisningar för hvad göras skulle, lyssnade till mässan och anammade Kristi lekamen. Hon

uttalade därefter orden: »Herre, i dina händer befaller jag min anda.»

Så slötos hennes ögon, och allt var stilla omkring henne.

Hennes lik lades i en kista af trä. Som hennes närmaste hade för afsikt att föra hennes kvarlefvor till Sverige för att där förvaras i det kloster, som skulle uppföras för den orden hon stiftat och höll så kär, omslöto de kistan med tyg. Sonen herr Birger — han hade under vistelsen i Palestina fått värdigheten af riddare af den heliga grafven — och den förnäme romaren Latino af Orsini m. fl. satte sina sigill på fogarna af tyget, så att man icke behöfde framdeles frukta något misstag. Kistan fördes till klosterkyrkan San Lorenzo in Panisperna och insattes i en där befintlig marmorsarkofog på ett ställe, som fru Birgitta själf hade utsett. Biskop Alfons hade icke varit närvarande vid fru Birgittas dödsbädd, ty hon hade skickat honom med förmaningar till påfven i Avignon.[1] När Alfons åter-

[1] Att fru Birgitta ända mot slutet varit åtminstone stundtals i besittning af fulla själskrafter, visas på det tydligaste af ett bref, som hon i juli sände till denne Alfons, då han vistades i Avignon. Dess innehåll var följande. Påfven begärde ett tecken. Det gjorde äfven fariseerna, hvilka hänvisades till profeten Jonas tecken: han hade i tre dygn varit i hafsvidundrets buk, men därefter återkommit till de lefvandes värld. Kristus hade ock i tre dygn legat i grafven, därefter uppstått och upp-

kommit till Rom, vidtogos nya åtgärder, delvis väl för kistans förflyttande till det aflägsna Sverige, delvis kanske äfven med hänsyn till den tillämnade helgonförklaringen, på hvilken fru Birgittas närmaste helt visst från början tänkte, och efter hvilken helgonets ben borde kunna uppvisas för den troende menigheten och för vallfärdande. Man beslöt sig för att öppna kistan, skilja köttet från benen och

farit i sin härlighet. Påfven Gregorius skulle anamma Kristi varnings tecken, för att rädda själarna. Han skulle därför handla till Kristi heder, och hans arbete skulle gå ut på att frälsa själarna och återbringa kyrkan till hennes tidigare tillstånd och bättrade förhållanden. Då skulle han få tecknet och frukten af en evig hugsvalelse. Han skulle få ett andra tecken, ty om han ej lydde Kristi ord och komme till Italien, skulle han gå förlustig af det timliga såväl som det andliga, hafva oro i hjärtat så länge han lefde; äfven om hans hjärta någon gång kände lisa, skulle dock alltid samvetskval och inre oro stanna hos honom. Kristus hatade den fejd, som förekomme mellan påfven och Barnabo Visconti i Milano, den måste nedläggas. Äfven om påfven skulle fördrifvas från sitt påfvedöme, vore det bättre att han ödmjukade sig och slöte fred på hvilka villkor som helst, innan alltför många själar hamnade i det eviga fördärfvet. Rörande förhållandet till Frankrike behöfde påfven intet veta, förrän han kommit till Italien. Påfven skulle hålla sig uteslutande till Kristus, äfven om alla andra afrådde honom från att flytta till Rom och gjorde hvilket motstånd som helst; om han bara förlitade sig på Kristus, så skulle Han hjälpa honom igenom. »Som fågelungarna i boet, när modern kommer, lyfta sig, kvittra och fröjdas, så skall jag med glädje gå honom till mötes, upplyfta och hedra honom». Påfven borde redan under hösten komma till Rom; större glädje kunde han icke göra sin Gud.

lägga ned dessa i välluktande ämnen. Att skilja köttet från benen skulle — metoden förefaller icke vidare angenäm — försiggå så, att man lade liket jämte välluktande örter i kokande vatten. När undersökningar företogos rörande fru Birgittas kraf på att betraktas som ett kyrkans helgon, förklarade ett vittne, den svenske prästmannen Magnus Petersson, som varit närvarande vid kistans öppnande, att man funnit köttet på ett underbart sätt försvunnet och benen liggande bara, alldeles som om liket hade legat i grafven i tio år. Men kläderna, af hvilka liket varit omslutet, voro fullkomligt bevarade, utan minsta fläck. Vittnet hade känt sig ytterligt häpen, ty liket hade, när kistan öppnades i första veckan af september, icke legat i denna, som var omsluten af en stensarkofag, mer än fem och en half vecka; att kläderna voro oskadade vore också besynnerligt.[1]

* * *

Jag har i det föregående sökt i korthet skildra fru Birgittas lefnadslopp och gifva en föreställning om den betydelse hon hade i världen. Men hon spelade i sin samtid en vida högre roll än en van-

[1] Om iakttagelsen och vittnesmålet vill jag icke uttala något omdöme.

lig människa. Jag har icke kunnat i det föregående underlåta att gifva en och annan antydan därom. Hennes fromhet har jag haft anledning att framhålla. Denna imponerade på den närmaste omgifningen och vann åt henne dennas innerliga hängifvenhet, den imponerade på alla dem, som sågo henne hängifven åt brinnande andakt. Men hennes rykte, som gick vida, berodde icke direkt på hennes fromhet, utan på den höga, vidunderliga förmån, som hade kommit henne till del, att få träda i ett alldeles särskildt, ett synnerligen intimt förhållande till Gud, jungfru Maria och andra himmelska personer: hon mottog uppenbarelser, hon kunde förutsäga kommande ting. Många af kyrkans män skattade henne högt, till och med påfvar framställde till henne frågor, som de önskade få besvarade. De fromma slöto sig närmare till henne, därför att hon hade kommit i åtnjutande af en alldeles särskild nådegåfva af Gud. De som icke voro fromma, som förde ett världsligt, kanske ett dåligt lefverne, men i samvetet hörde en röst, hvilken sade, att allt icke var väl beställdt med dem, de som ville finna räddning för godt pris, ägnade henne en vidskeplig vördnad.

För att rätt fatta den ställning, hon af sådan anledning intog inom tiden, måste vi ägna någon uppmärksamhet åt de allmänna förhållandena un-

der hennes tid och under den närmast föregående.

Victor von Scheffel inleder i sin präktiga roman Ekkehard det första kapitlet med en skildring af en morgon, som vaknar öfver Bodensjön, och han fogar till denna den anmärkningen, att af det mörker, hvilket, såsom bekant är, hvilade öfver medeltiden, märktes intet spår.

Detta medeltidens mörker, ofta framhållet, ännu å många håll framhållet som en trosartikel, innebär en hård orättvisa mot den tid, å hvars bas den nya tiden, i hvilken vi lefva och i hvilken vi känna oss hemmastadda, hvilar. Den nya tiden, vår tid, den känna vi mycket väl. Antikens tid var en period af en bestämdt utpräglad karaktär. Men tiden mellan de två tiderna, antikens och nutidens, har fått det betänkliga namnet *medel*-tid, en tid midt emellan två karakteristiska perioder, en tid, synes namnet antyda, utan egen karaktär, en tid därför, som var af ett tämligen underordnadt intresse. Dock hade icke den nya tiden kommit till stånd så som den kom till stånd, därest den icke hade inträdt i arfvet efter medeltiden. Denna var dock således en tid, som hade förvärfvat något eget, som den kunde lämna i arf.

Under senare tider har man emellertid kommit underfund med den stora betydelse, som me-

deltiden haft och som borde hafva åt denna förvärfvat ett bättre, högre, mera sanningsenligt namn än det att vara blott en mellanperiod. Man har uppdagat det rika lif, som utvecklade sig under denna period, utvecklade sig under former, som äro för vår tid något främmande, och som man därför alltför länge hade förbisett och därför icke förmått uppskatta till dess rätta värde. Hvarhelst vi granska medeltidens företeelser märka vi ett rikt pulserande lif, och detta är ju hufvudsaken.

Den begynnande medeltiden har helt naturligt tett sig underlägsen antiken med dennas bestämdt utpräglade statsformer och rika utveckling i alla möjliga afseenden. Det germanska elementet hade inträdt i världsordningen med mycket af frisk ursprunglighet, som ännu icke hade blifvit på vederbörligt sätt skolad. De germanska staterna hade mer eller mindre kommit i beröring med det romerska statsväsendet, somliga blifvit däraf mera beroende, andra mindre, men alla hade dock i högre eller mindre grad inträdt i arfvet efter Rom. Den kristna kyrkan hade uppstått inom antikens slutperiod, de germanska staterna blefvo vunna för kristendomen. Kyrkan hade redan hunnit blifva mäktig och utöfvade fortfarande, målmedvetet, ett öfvervåldigande inflytande. Från början uppstod frågan, huru förhållandet mellan den romerska

kyrkan och de enskilda staterna skulle utveckla sig. Germanerna visade sig mycket villiga att lämna sina gamla kulturförhållanden för att upptaga lån från antiken, låt vara att detta i mångt och mycket skedde på ett sätt, som vi kunna kalla klumpigt.

De för medeltiden nyordnade förhållandena hade börjat visa en fast ställning. I besittning af denna började man blicka ut bortom de egna husknutarna, de närmaste gränserna. Förbindelser inleddes med östern, hvilka bragte ekonomiska fördelar och mäktigt bidrogo till utbildande af den industriella verksamheten i västerlandet. De borgerliga kretsarna fingo allt större betydelse och började göra sig gällande vid sidan af dem, som tidigare behärskat förhållandena, kyrkans män och de världsligt stora. Det folkliga elementet blef allt starkare. Gång efter annan riktade man ökad uppmärksamhet åt den antika litteraturen för att på nytt gå i skola: man hade tidigt hunnit så långt, att man mäktade dikta å eget tungomål.

Viktigare fråga fanns dock icke än den, i hvilket förhållande kyrkan och staten stodo och borde stå till hvarandra. Väldiga strider utkämpades om detta. Länge voro kyrkans förkämpar de förnämligare och gingo af med segern. Inför Gregorius VII trädde Henrik IV bönfallande i Ca-

nossa. Innocentius III fullbordade verket. Kyrkan grep in på alla förhållanden i lifvet; följde människan från födslostunden till grafläggningen och bortom denna in i och genom skärselden. Kyrkan mildrade sederna, sörjde för fridens upprätthållande och beredde därigenom en väl behöflig hugnad. Under kyrkans fostrande och hägnande inflytande utvecklade sig de fria konsterna till den fagraste blomstring. Företeelserna inom konstens område tala ännu mäktigt till enhvar, de visa på ett tydligare sätt än allt annat, huru medeltidens odling utvecklade sig från ett stadium till ett annat — först bundenhet af förebilder, som man nöjde sig att kopiera, vidare en bundenhet af ännu ej utvecklad förmåga, så frigörelse i alla möjliga afseenden, skapandet af en konst, som är karakteristisk för medeltiden, den romanska tiden med dess allvarliga former, öfvergångstiden med dess försök att göra sig fri från stelhet och tyngd, slutligen gotiken med dess uppåtsträfvande, luftiga konstruktioner och ett sprittande lif, som springer ut i blom öfverallt. Men liksom påfvemaktens kamp mot staterna redan under 1200-, ännu mera under 1300-talet, ej längre fördes med samma framgång som tidigare, så var det ej längre de andliga männen, som voro ensamma om att utöfva konsten. Borgerliga konstnärer uppträdde; deras antal blef

allt större, men de arbetade i främsta rummet för kyrkliga ändamål.

Mäktigt var kyrkans inflytande på utbildningen af den teologisk-filosofiska forskningen, hvars frukter likväl icke kunna till den stora allmänheten i våra dagar tala ett lika begripligt språk som de bildande konsterna.

Kyrkan, som ledande och organiserande förhållandena äfven utom det rent religiösa området, hade varit till välsignelse, men de, som från början behöfde gå i skola, växte småningom ifrån skolåldern, hunno mannens ålder och mogenhet, började stå säkert på egna fötter och blefvo angelägna om sin själfständighet och rätt till fri utveckling. Kyrkans makt blef därigenom allt mera hänvisad till den verksamhet, som i egentligaste mening tillkom henne, till det rent andliga, till själens införande i och utveckling inom det himmelska lif, som begynnes på jorden och når sin fullhet på andra sidan grafven.

Men medeltidens kyrka var alltför mycket behäftad med mänsklig ofullkomlighet, ja fel och lyten framträdde stundom så bjärt, att man icke kunde blunda för dem. Under tider af förfall blefvo verkningarna ödesdigra. Man började allt mera känna behof af en ändring till det bättre, ett behof af en innerlig fromhet, som gaf förvissning om en

kommande salighet. Rörelser, oppositionella mot den rådande kyrkan eller gående ut på dennas reformerande, yppade sig litet hvarstädes. En viss släktskap uppenbarade sig hos dem, men denna behöfver icke bero på yttre samband — samma behof, djupt kändt inom vida områden, framkallade yttringar af enahanda art.

En reformator af storslagen art var Bernhard af Clairvaux, en af dessa män, som trycka sin prägel på den tid inom hvilken de verka. Öfverallt grep han energiskt in, öfverallt förmådde han göra sig gällande. Som hufvudmedel för kyrkans återupprättande ur det djupa förfallet betraktade han och andra utbildandet af klosterväsendet: klostren skulle blifva härdar för det i sanning fromma lefvernet, i dem skulle man ägna sig åt praktisk verksamhet eller åt vetenskap och predikan, äfven om man i dem skulle i främsta rummet ägna sig åt fromma gärningar och stilla betraktelser. Mystiken, som man ärft från den tidigare kyrkan, omhuldades i klostren, parad med en djup förkrosselse öfver synden, hvilken kräfde botgöring och askes, parad äfven med den enskilda själens brinnande kärlek till Jesus, brudens kärlek till brudgummen, sådan denna skildras i Gamla testamentets Höga visa. För allmänhetens själabästa sökte man verka genom ett strängt kraf på botgöring,

men man kom redan nu in i den farliga riktning, som lät botgöringen minskas genom särskilda handlingar, hvilka syntes hafva inför Gud en synnerlig förtjänst. För att mana till bot och för att undervisa började från omkring 1100 en ytterst riklig predikoverksamhet. Munkar och präster predikade icke endast i sina kyrkor, utan hvar som helst, på vägar och stigar och torg, öfverallt där de kunde få människor samlade till att höra. Äfven lekmän vandrade omkring och predikade.

Men de kyrkliga reformerna förslogo icke; efter den första ifverns dagar började alltför lätt slapphet insmyga sig. Det var ingalunda en lätt uppgift att reformera prästerskapet med den skarpa kontrast som fanns mellan de högre medlemmarne, hvilka alltför ofta lefde på världsmannavis, och de lägre, som väl alltför ofta saknade den nödiga utbildningen. Ju mera under gynnsamma förhållanden äfven inom de lägre områdena af lekmannavärlden företagsamheten och välståndet växte, ju talrikare befolkningen blef i olika orter, ju mera behofvet af fromhet gjorde sig kändt, desto ifrigare blef man att på andra vägar, än dem kyrkan bjöd på, erhålla hvad själarnas bästa kräfde. Öfver kyrkomännens syndiga öfverflöd höjdes ett allt starkare knot, man påminte allt ifrigare om den ytterliga enkelhet, med hvilken Kristi apostlar,

sända af sin herre, vandrade omkring och förkunnade hvad han hade lärt dem. Att tiderna voro ändrade, att allt icke kunde utan vidare återföras till de första förebilderna, därpå tänkte man icke, kunde man icke tänka.

Den nya riktningen inom lekmannakretsarna uppenbarade sig t. ex. i den waldensiska rörelsen. Mot slutet af 1100-talet började dess upphofsman, en fransk köpman, med största ifver predika bot. Män och kvinnor strömmade till honom. De afstodo från egendom och äktenskap, vandrade parvis omkring inom vidsträckta bygder, klädda i yttersta armod, lefvande på allmosor. De ville fylla det som brast inom kyrkan, predikade bot och fordrade fromma gärningar efter egna bestämmelser, men läto sina vänner i öfrigt hålla sig till kyrkan och åtnjuta dennas förvaltning af sakramenten. Lombarderna i norra Italien ställde sig i skarpare motsats till kyrkan, och denna uteslöt båda sekterna ur kyrkans gemenskap. I södra Frankrike fördes ett blodigt, ohyggligt utrotelsekrig mot kättarne, men genom ett sådant omvände man inga.

Till sist uppstodo tvenne män, hvilka insågo kristenhetens kraf och ville fylla dessa, men i närmaste anslutning till kyrkan: Franciscus af Assisi och spanjoren Dominicus. Liksom under 1100-

talet kyrkans räddning skulle vinnas genom tvenne munkordnar, cistercienser och premonstratenser, så skulle nu ett nytt försök göras genom bildande af två nya ordnar. Öfvertygelsen, att i klosterväsendet en räddning för kyrkan var att söka, var således genomgående, och ingen kan därför undra däröfver, att hos vår fru Birgitta den tanken uppkom, att det kraftigaste medlet för en reformering af kyrkan vore bildandet af en ny orden.

Franciscus är en af de största gestalter, som medeltidens historia har att uppvisa. Fru Birgitta var, såsom vi sett, intresserad för honom och hans orden. »Hos honom fanns på en gång det väldiga allvar, som tanken på domen framkallar, och den orubbliga salighet, som ligger i att vara Guds barn och för hvilken allt är ett medel till Guds lof. Aldrig uppträdde ett helgon så uppfylld af bitter askes och likväl så glad, harmonisk, fri, uppfylld af poesi och kärlek. Aldrig har ett helgon förstått så som han att i egen person framställa kristendomens ljuflighet, att genom sin inre frid öfvervinna tvedräkt, att genom sitt glada och frivilliga armod göra försakelsen och nöden lätta, ja vederkvickande. Han var ett helgon, som mer än alla andra tilltalade folket, därigenom att han var fullständigt främmande för kyrkans politik och världsliga syften, att han aldrig bekymrade sig om

de höga inom samhället utan endast om folket.» Hans storhet är oförliknelig — men vi hafva sett, att vid midten af 1300-talet svarade icke längre hans orden mot hans afsikter och bestämmelser. Men den verkan han utöfvat på folket inom vida kretsar fortgick och frambragte goda frukter. På högsta kyrkliga ort ställde man icke höga fordringar på fromhet hos folket. »Det är nog att lekmännen tro på en vedergällande Gud; i allt öfrigt hafva de endast att tänka och säga: jag tror hvad kyrkan tror.»

I hvilken hög grad det världsliga i kyrkans väsen och sträfvanden och det torra, pedantiska, endast till förnuftet talande, som förekom i den vetenskapliga forskningen vid universiteten, kändes inom vida kretsar, det visa de otaliga, mäktiga yttringarna af en reaktion, som uppenbarade sig ända från 1100-talet, under loppet af 1200- och 1300-talen. Huru djupt man sörjde öfver det bestående och fortgående, röjes af de ytterligheter, till hvilka denna reaktion stundom gick. Äfven den var bemängd med mänskliga fel och svagheter.

Mot slutet af 1100-talet förkunnade Joakim di Fiore, att världshistorien omfattar tre stora perioder: först Gud faders eller lagens, sedan Sonens eller sakramentens och hierarkiens. Efter denna

skulle, såsom afslutning af det hela, komma den Helige Andes tidsålder med omedelbar gudomlig upplysning. Mycken oro, svåra strider skulle åtfölja öfvergången, den i Uppenbarelseboken bebådade Antikrist skulle komma på jorden, och hans tid skulle kännetecknas af hart när olidliga plågor. Men år 1260 skulle allt vara öfverståndet, då skulle de troende träda in i andens tidsålder. Kyrka, påfvedöme, klosterväsen, Kristi mänskliga natur, sakramenten o. s. v. skulle, hvad den yttre formen beträffar, försvinna. Allt yttre, allt som talar till sinnena skulle försvinna. Anden ensam verkar då, omedelbart. Det yttre evangeliet viker för det eviga. Dessa läror vunno till en tid makt inom Franciscanerorden och inom vida kretsar af lekmannavärlden.

Vid midten af 1200-talet uppträdde i Frankrike och Tyskland bröderna och systrarna af den fria anden. Deras mål var fullkomlighet, och denna bestod i ett fullständigt bortgående från det verksamma lifvet i världen, i försjunkande i Gud, i åtnjutande af hans sötma och omfamning, i den egna viljans ombildaade till att blifva Guds vilja. Den fullkomliges själ smälter, på grund af viljornas enhet, samman med Gud. Den fullkomlige står därför högre än alla helgon. Han behöfver inga bud, ingen mässa, intet prästerskap, inga helgon, inga

dygder, inga yttre uppenbarelser af gudaktighet. Han är frigjord från alla sinnesrörelser, ty hans vilja är ett med Guds vilja. För honom är all smärta främmande. Synden har icke för honom något lockande, han är fri från synd.

Dessa öfverdrifter försvunno småningom, fallande på egen orimlighet. Mera hugnesamma äro de rörelser, som uppenbarade sig under början af 1300-talet i västra Tyskland, de så kallade mystikernas. Det personliga hängifvandet åt Gud, i innerligaste kärlek, framhölls äfven här som det viktigaste för människan. Men man förföll icke åt sådana långt gående villfarelser som de här nyss antydda. Man höll sig inom de kyrkliga förhållandena, men man ville icke veta något af det världsliga, åt hvilket kyrkan hade förfallit, man kunde icke nöja sig med det tomma, torra filosoferandet. Mystikens system utarbetades af magister Eckart i Strassburg († 1328). Ur det absoluta väsendet, alltings urgrund, utgår väsendets afbild, Guds natur eller vishet, hvarigenom Gud kommer till full aktualitet, för att i visheten känna sig själf och sätta sig som son eller det vordna ordet, hvarefter Fadern och Sonen i skådande och återskådande sätta sig på ett tredje vis som Anden, hvarmed den eviga födelseprocessen är afslutad, om än den evigt förnyas. I människan, skapad efter Guds belåte, bor

Gud själf till väsen, natur och person, såsom en gudomlig gnista, en oskapad bild, och människans högsta uppgift är att genom ingående i det innersta, genom motstånd mot synd och all självviskhet i vilja och kunskap återgå till sitt väsendes urgrund, för att i fullständig passivitet och i ett troende öfverlåtande omslutas af den i själens grund boende oskapade bilden. Därmed föder Gud i människans skapade väsen sin son, liksom han i evighet föder honom i sig själf och såsom han en gång lät honom födas i tiden, för att sona människans skuld och föra den, som tror på honom, genom rening och helgelse till denna fulla omslutning med det eviga oskapade belätet. Det utbildade systemet för uppfattningen af förhållandena i världen betydde intet direkt för de många, som anslöto sig till ledarne; för dem betydde mera predikan om personlig fromhet och hängifvenhet åt Gud. Kraftiga män, fyllda af kristlig kärlek, följde Eckart i spåren, för att endast nämna två, Suso och Tauler. I visst samband med denna västtyska mystik stod den rörelse, som i södra Tyskland och Schweiz slöt vid midten af 1300-talet »Gudsvännerna» samman, hvilkas högsta mål var det innerligaste själsumgänge med Gud, i hvilket kunde ingå längtan efter direkta meddelanden från Gud, med andra ord uppenbarelser. Något senare, mot slutet af 1300-talet,

uppträdde och utbredde sig i Nederland och Tyskland »bröderna med det gemensamma lefvernet», hvilka icke sysselsatte sig med teologisk spekulation eller sträfvande efter ett lif i åskådning af det heliga. De ägnade sig åt bön, åt att göra sig förtrogna med bibeln, de försakade för egen del för att kunna hjälpa andra, de försökte sprida biblisk kristendom genom att predika på landets språk och göra bibeln alltmera bekant. Denna sammanslutning af fromma människor med enda uppgift att verka för fromhetens ökande och spridande ägde länge bestånd. Till denna krets hörde Thomas från Kempten, hvars lilla bok om Kristi efterföljd ännu i dag gifver näring åt fromma själar — en bok, som helt visst skall vara älskad och vördad långt efter det ett halft årtusende förflutit efter dess första utgifvande. Det är icke åt många böcker vi kunna gifva ett sådant vitsord.

Rörelserna inom kyrkan och mot dennas missförhållanden blefvo allt ifligare. Något efter fru Birgittas död började i England Johan Wiclif sin reformatoriska verksamhet. Något före hennes död föddes i Böhmen Johan Hus, hvars verksamhet är alltför väl känd för att behöfva här närmare omtalas. I början af 1400-talet kommo de större kyrkomötena, i hvilkas uppgift ingick att utrota rådande missbruk.

Inom denna kedja af personer, som sökte under anslutning till kyrkan eller under förkunnande af läror, som voro mot kyrkans stridande, med ett ord inom denna kedja af personer, som opponerade sig mot de rådande missförhållandena, intager fru Birgitta sin plats, och hennes plats var mycket framstående. Hon stod uteslutande på kyrkans grund och ville å denna genomföra den reformering, som hon ansåg och som var afgjordt nödvändig. Huru mycket man än i senaste tider ägnat fru Birgitta uppmärksamhet och erkännande, må dock sägas, att hon inom samtiden spelade en större roll än hvad i allmänhet den senare tidens teckning af kyrkans historia under medeltiden låter henne spela.

Samtidens höga värdesättning af henne berodde, såsom nyss sades, därpå, att hon räknades till dem, som under den mystiska fördjupningen i sitt eget innersta och i Gud hade till Honom kommit i ett så nära förhållande, att hon af Honom, Hans moder och vissa helgon mottog direkta uppenbarelser. Hon hade kommit till det extatiska tillstånd, som före och under hennes egen tid uppenbarade sig hos flera kvinnor, för öfrigt hos enstaka män, såsom Franciscus af Assisi. Bland kvinnorna bör särskildt framhållas fru Birgittas samtida Katarina af Siena († 1380).

När kunskapen därom, att fru Birgitta blifvit benådad med sådana himmelska uppenbarelser

spridde sig, växte hos alla fromma en ärlig och ödmjuk vördnad för henne; hos andra fick visserligen vördnaden en mera vidskeplig karaktär, men från båda hållen kom, efter medeltidens sed, den mest lifliga benägenhet att förhärliga henne med alla möjliga företräden. Medeltidens människor hade en mycket liflig fantasi, och denna tyglades alltför litet af en sansad kritik. Ryktet spelade ock under medeltiden en ofantligt mycket större roll än under vår tidningsläsande tid, ehuru väl må erkännas, att äfven under denna vår tid kunna de mest orimliga rykten få en spridd, mer eller mindre kortlifvad tilltro. Med afseende på helgonen stannade dock tilltron kvar i det längsta.

Birgitta, ännu i moderns lif, hade räddats undan en öfverhängande lifsfara under ett skeppsbrott vid Ölands farliga kust. Hertig Erik uppgifves hafva räddat modern och därmed dottern. Under den följande natten uppenbarade sig för fru Ingeborg en person i glänsande dräkt och sade: »Du är räddad för det goda du bär inom dig; när det med kärlek till Gud, ty af Gud har du undfått det.» Den natten Birgitta föddes till världen satt en åldrig och vördnadsvärd kyrkoherde i Rasbo försjunken i böner. Plötsligen varsnade han ett lysande moln och å detta en jungfru, som höll i ena handen en bok. Hon sade: »Åt Birger har

födts en dotter, hvars underbara röst skall höras öfver all världen.» Vid sju års ålder hade Birgitta en natt i vaket tillstånd sett midt emot sin bädd ett altare och öfver detta en kvinna i glänsande kläder, som i handen höll en kostbar krona. Kvinnan sade: »Kom, Birgitta!» Denna stod upp från bädden och skyndade till altaret. Kvinnan frågade: »Vill du hafva denna krona?» och när Birgitta jakat, sattes kronan på hennes hufvud så, att Birgitta kände trycket däraf. Detta kunde Birgitta aldrig förgäta. Vid tio års ålder hade hon i kyrkan lyssnat till en predikan om Kristi lidande. Under följande natt såg hon i drömmen Kristus just då korsfäst och hörde honom säga: »Så har jag blifvit plågad.» Hon trodde i drömmen, att detta just då hade timat, och svarade, fortfarande drömmande: »O Herre, hvem har låtit dig detta vederfaras?» Hon förnam svaret: »De som förakta mig och försumma min kärlek, de hafva gjort mig detta.» När hon vid tolf års ålder vistades hos mostern på Aspnäs, var hon en dag sysselsatt med att sömma med silke och guld och kände sig helt bedröfvad öfver att icke kunna göra den stränga mostern till lag. Då trädde mostern in i rummet och såg en främmande jungfru sitta vid Birgittas sida och hjälpa henne med hennes arbete. Den främmande försvann genast. Birgitta, frågad om hjäl-

parinnan, sade sig icke veta af någon hjälp. Broderiet var emellertid så utsökt, att mostern bevarade det som ett dyrbart minne. En natt smög sig mostern in i flickornas sofrum och fann Birgitta ligga på sina knän naken — man använde under medeltiden inga nattkläder — inbegripen i böner. Af skäl, som förefaller obegripligt, åtminstone för nutidens människor, fann mostern detta innebära något lättfärdigt och lät hämta ett spö för att gifva aga, men när hon lyfte spöt, splittrades det i hennes hand till små smulor. Häpen öfver undret, sporde mostern: »Hvad hade du för dig, Birgitta; hafva några kvinnor lärt dig bedrägliga böner?» Gråtande svarade flickan: »Nej, min fru, jag stod upp från bädden för att prisa Honom, som alltid plägar bistå mig.» Mostern frågade, hvilken denne var, och fick till svar: »Den korsfäste, hvilken jag fått skåda.» Efter detta omfattade mostern Birgitta med ännu varmare kärlek och rent af med vördnad. Kort tid därefter lekte Birgitta en gång med andra flickor och såg då med vakande ögon djäfvulen i den mest vanskapliga gestalt, med hundra armar och fötter. Hon flydde in i sitt sofrum, men djäfvulen uppenbarade sig där åter för henne och yttrade: »Jag förmår intet utan den korsfästes tillåtelse.» Birgittas förfäran var så stor, att hon icke mäktade dölja

den. Man sporde henne, hvarför hon var så upprörd. Hon svarade, att hon hade fått ondt i hjärtat.

Detta berättas af fru Birgittas samtida biografer. De tala äfven om de böner hon af innersta hjärta bad under makens lifstid och om de bittra tårar hon fällde öfver egen och öfver tidens ondska. Hon bad Gud hjälpa sig att bedja. Hon var i allra högsta mening en bönemänniska. Hon mottog uppenbarelser, heter det, under det hon bad.

Klemming har i sin upplaga af fru Birgittas uppenbarelser i svensk text (IV, sid. 132 f.) tryckt fyra böner, om hvilka det säges, att de blefvo henne ingifna, sedan hon hade bedt att få veta, huru hon skulle rätt bedja. Dessa böner äro egentligen inga böner, utan ett lofprisande af Kristus och jungfru Maria. De gå in i en oändlighet af detaljer och äro ytterst karakteristiska för fru Birgittas tid och den sinnesriktning, som hos henne var härskande. Det säges, att hon läste dessa böner hvar dag. Det må vara nog att här meddela några utdrag.

»Ära vare dig, min herre Jesus Kristus, Guds son, som sändes af Fadern i en jungfrus lekamen, och var det oaktadt när Fadern i himmelriket och Han i dig här i jorderiket med sin guddom i din mandom. Heder hafver du, o, min herre Jesus Kristus, som i jungfruns kved växte och dvaldes,

till dess den tid kom, då du af henne föddes och värdigades af hennes händer skötas och svepas och läggas i vagga och framfostras af hennes mjölk. Lof vare dig, min herre Jesus Kristus, som lät dig omskäras och kallas Jesus och lät konungar komma till dig och därefter offra i templet. Ära vare dig, min herre Jesus Kristus, hvars lekamen växte under din moders och fosterfaders vård och lydnad, ehuru de båda stodo under din vård och lydnad. Heder vare dig, min herre Jesus Kristus, som ville låta dig döpas af din tjänsteman och själf göra järtecken och predika och med skäl uppenbara, att du var sann Gud och ville fullkomna profeternas förutsägelser och med din död återlösa människors själar.» — — —

Den tid var kommen, då man började gifva akt på den människan omgifvande verkligheten äfven i mindre detaljer. För den mystiska uppfattningen var det karakteristiskt att inlåta sig på detaljerna i Jesu lidandes historia, vi kunna säga att frossa i deras skärskådande.

Af större personligt intresse äro sådana uttalanden som följande: »Sankta Birgitta, Jesu Kristi brud, bad sin bön till jungfrn Maria, Guds moder, och sade: 'O, min allra käraste fru, jag beder dig för din älsklige sons kärlek, att du må gifva mig hjälp, att jag måtte älska honom af allt mitt hjärta.

Jag känner mig vanmäktig att älska honom med så brinnande kärlek som jag skulle, ty beder jag dig, miskundens moder, att du värdigas binda hans kärlek öfver mitt hjärta och draga det till din son med all styrka, skildt från all köttslig kärlek. Drag det så mycket starkare, som det är af sig tyngre och sent till allt, som är godt.' 'Min själ i synden vanskas att se de ting, som äro mig nära. Dem kan jag bättre se, som äro mig fjärran, såsom himmeln med planeterna, jorden med mullen och stenar och sina växter, så ock det som går, kryper och flyger och af jorden hafva sin näring, vattnet och det i det rör sig — allt detta kallar jag vara mig fjärran, ty min själ förmår icke föra bort något af detta med sig. Det kallar jag vara mig nära, som jag får antingen af den Helige Andes ingjutelse eller af djäfvulens frestelse. Ingen människa kan fatta, att detta lifvet skall ändas med döden, som ej hafver något af dessa två. Ty är det utan jäf, att medan sinnena finnas, kan ingen styras ensam, utan framdeles med viljan antingen af den gode anden eller den onde. Såsom i alla tider dag och natt ej stanna kvar, så är ock människan: sofvande och vakande går hon fram antingen på vägen till himmelriket eller på vägen till helvetet. Är viljan att älska Gud öfver allt och sin jämnkristne som sig själf och fly allt

det Gud har förbjudit och efter sin makt göra allt det han bjudit, då går människan den väg, som leder till allt godt. Då viljan vill lyda sitt kött mot Guds budord, vill det som är hans jämnkristen till skada på lif eller gods, till skam eller sorg, vill hafva världens heder och rikedomar, då går han den vägen, som leder till allt ondt. Till den, som går den väg, som leder till evärdligt lif, är den Helige Ande närmare med sina inskjutelser och djäfvulen fjärmare; men denne låter, på grund af sin odygd, honom ej vara utan frestelse. Den som går den väg, som leder till evärdlig död, är djäfvulen närmast med sina eggelser, dock underlåter ej Guds dygd att stundom beröra honom med sin sökelse. Några ting äro för människan naturliga, i hvilka hon pröfvas af den gode anden och frestas af den onde, såsom allt det som är naturligt i lekamen och annat i världen, såsom sömn och vaka, kläder och föda, att stundom röras af bedröfvelser, stundom glädjas af hugnad. Den gode anden råder att vara skälig, sofva så måttligt, att då något skall göras till Guds ära, man icke tynges af sömnlöshet och ännu mindre att gudstjänsttimmarna förkortas eller försummas för sömns skull. Därför bör lekamen ofta uppväckas ur den ljufliga sömnen. Den kranke anden säger emot, han råder att sofva så länge tills kroppen

ledes att ligga; skall du ändtligen fasta, då skall du förlänga din sömn, så att du stiger upp mot middagen. Till non (d. v. s. 3-tiden) må du vara i något arbete, på det matbegäret må blifva så mycket större; ät sedan så grundligt, att du icke är hungrig, när kvällen kommer; fyll sedan in så mycket af drycken, att du icke har någon afsaknad af kvällsmåltiden. Vaka länge och skämta och drick in på natten, till dess sömnen vill råda öfver dig, gå så drucken till sängs, så att du kan sofva långt fram på dagen. Statt ej upp förrän det icke lyster dig att sofva längre. Så kan du göra fastan lätt för dig. Den kranke anden råder ock somliga att fasta och vaka så utan måtta, att samvetet minskar, till dess att människan vanskas i ord eller gärning eller tankar och gudstjänst.'

»Min käre herre och fader, de svåra synder, såväl de förut påtänkta som de som i brådhet göras, hvilka jag minnes förr än vi åtskildes, äro af dig kända. Tyvärr, litet har jag bättrat för brotten, utan snarare har jag i hvar stund lagt något till synden, men nu är min vilja att hädanfrån bättra mina brott och att med den dygdige Gudens hjälp aldrig mera göra honom emot. Jag vet att då min själ kom ny ur döpelsen, då var hon fager

och rik, men nu brister henne, för mina synders skull, fägringen, och hon är mycket fattig.»

Olika meningar hafva uttalats rörande den tidpunkt, från hvilken Birgitta började mottaga uppenbarelser. Skiftningarna i uppfattning bero därpå, att man måste urskilja med afseende på uppenbarelsernas olika stadier. Den skillnaden gjorde man redan på Birgittas tid. Enligt gängse berättelser hade hon allt ifrån barndomen syner, men sällan förekommande och oftast förekommande i drömmen. Om andra uppenbarelser talar prior Peter i Alvastra, som lång tid befann sig i fru Birgittas närhet och hade rikligt tillfälle att följa hennes själslif. »Stundom», säger han, »hände det, att hon i sin bön icke endast såg bilder, som talade till henne, utan hon hörde äfven röster, som talade till henne. Hon kunde vid sådana tillfällen urskilja rösterna, så att hon kunde förnimma, om det var Kristus, som talade till henne, eller en ängel eller ett helgon. Ibland såg hon med sina lekamliga ögon Kristus och jungfru Maria. Ibland ingötos i hennes hjärta gudomliga uppenbarelser utan att hon såg någon bild eller hörde någon röst, hennes förstånd blef på ett öfvernaturligt sätt upplyst, och hon fattade uppenbarelserna.» Från de bilder och röster, som man förnimmer i drömmen och stundom minnes sedan man vaknat, hade

hon kommit öfver till extasen — något som den tiden icke sällan förekom och som sporadiskt förekommit äfven i nyare tid.[1]

I inledningen till uppenbarelserna om ordensregeln skildras det extatiska tillståndet på följande sätt.[2] »I Norges konungarike, det yttersta mot norr af alla riken, så att utanför detta icke finnes något ställe som kan bebos af människor,[3] hände det den heliga fru Birgitta, då hon var innerligen i sina böner, att hennes lekamliga krafter liksom vanskades eller vanmäktades, under det hennes själ började varda i alla sina krafter på fullkomligaste sätt liflig och stark till att se, höra, tala och känna de ting, som äro andliga. På sådant sätt vardt hon ofta gripen och bortryckt, så att hon hörde många ting i andlig syn sig kungöras. Hon häp-

[1] Svenska akademiens framlidne ledamot Hans Magnus Melin skref den 22 mars 1842 till Franzén, att han några dagar förr än han begynte sina föreläsningar om Jesu lif erhöll »ett gudomligt vittnesbörd, icke i extas eller clairvoyence, i fullt vakande och sansadt tillstånd, att jag var högt aktad inför Gud, om än inför människor föraktad. Utan detta vittnesbörd, som öfvertygade mig om Guds personliga närhet, hade mina föreläsningar, på hvilka jag kort före terminens början var alldeles oberedd, icke kunnat komma till stånd.» Brefvet har blifvit mig meddeladt af bibliotekarien H. Wieselgren.

[2] *Uppenbarelserna* IV, sid. 3 f.

[3] Åtminstone två gånger var fru Birgitta i Norge, den gången, då hon på Bohus hånades af konungssonen Erik, och under vallfärden till Trondhjem.

nade, visste icke hvad hon skulle tänka, hon fruktade, att det kunde vara något bländverk, 'att begabbaren, mörkrets ängel, ville begabba henne under gestalt af en ljusets ängel'. Med stor vördnad och räddhåga för Gud och mycken ödmjukhet uppenbarade hon sedermera hvad hon förnummit för ärkebiskopen i Uppsala, tre andra biskopar, en gudlig mästare, som hölls vara stor i den heliga skrift, och en gudlig abbot, som var i sanning en renlifsman. Dessa och många andra Guds vänner togo detta allvarligen och andligen i öfvervägande, och de kommo till det resultat, att uppenbarelsen var gifven af ljusets gode ande. Själf fann hon i de uppenbarelser, som kommo henne till del, mycket, som hon icke kunde fatta, såsom t. ex. ordensregeln, hvilken dock var ganska vidlyftig, kunde för henne dikteras så godt som i ett ögonblick. 'Gud, alltings skapare, kungjorde mig ovärdiga med sin välsignade mun alla denna regelns ord så undersamt och inom så kort tid, att jag ej förmår för någon människa förklara det. När Jesus Kristus uppenbarade sig för mig, så fort han upplät sina välsignade läppar och började tala, voro alla denna regelns artiklar med alla de ord i dem stå för mig icke såsom skrifna i något bref. På hvad sätt det skedde, det vet Han ensam, från hvilken det hördes så undersamt och genom hvars undersamma

dygd det kunde begripas och hvart för sig urskiljas af mitt sinne. Jag dvaldes så länge i den synen, att jag samlade allt i minnet, med hjälp af Kristi nåd. Men efter den synen var mitt hjärta uppfylldt af så mycken hetta och innerlig glädje, att intet mera förmådde rymmas däri. Sådant var mitt hjärta några dagar, till dess jag hade för en renlifsman, Guds vän, uppenbarat alla denna regels artiklar och ord, för att af honom nedskrifvas. När det allt var skrifvet, kände jag mitt hjärta och min lekamen återkomma till sin naturliga skapelse. Lof och ära vare den allsmäktige Guden.'»[1]

Biskop Alfons, som med så stor hängifvenhet slöt sig till fru Birgitta under hennes vistelse i södern, sysselsätter sig i inledningen till uppenbarelsernas åttonde bok med arten af dessa uppenbarelser. Han påminner om fru Birgittas egna ord: »O, käraste Gud, mest älskad af allt, underbart är för alla som höra det hvad du har gjort för mig, ty när dig så täckes, söfver du min kropp, men icke med en kroppslig dvala, utan med en andlig stillhet, men min själ liksom uppväcker du ur sömnen att se, höra och förnimma andligen. O, Herre Gud, huru ljufliga äro din muns ord. Det synes mig, så ofta jag hör din andes ord, att min själ tillägnar sig dem med en förnimmelse af

[1] *Uppenbarelserna* IV s. 42 f.

outsäglig sötma, såsom den ljufligaste spis, som synes ingå i min kropps hjärta med stor glädje och outsäglig hugsvalan. Undersamt synes det mig vara, att när jag hör dina ord, då blir jag på en gång mätt och hungrig; mätt, ty det täckes mig intet annat än dina ord, hungrig, ty ständigt växer mitt begär efter dem.» Själf hade Alfons många gånger sett fru Birgitta sittande eller liggande framstupa, så uppgången i bön, att hon tycktes så godt som död, främmande för alla kroppens sinnen, uppryckt i andlig extas, utan att se eller höra något af det, som försiggick omkring henne. När hon återkom till sig själf, berättade hon för Alfons och sina två biktfäder de syner, som hon hade haft, Guds hemliga storverk. Arten af hennes uppenbarelser framträder, heter det vidare, fullt klart i en hemlig uppenbarelse, som hon sände till påfven Gregorius XI. Vakande i bön blef hon hänryckt i anden, alla hennes kroppskrafter tycktes försvinna, men hennes hjärta upptändes och jublade i brinnande kärlek, hennes själ hugsvalades, hennes ande stärktes med gudomlig kraft, allt hennes medvetande och förstånd fylldes med andligt förstående. Stundom förnam hon, med en outsäglig hänförelse, en underbar, fullt förnimbar kroppslig rörelse i sitt hjärta, liksom om ett foster där rörde sig, hvilken rörelse kunde ses utvärtes.

Själf undrade hon, om icke detta kunde vara något djäfvulens bländverk, och visade det för sina andliga fäder, hvilka sågo och vidrörde det under stor häpnad. Kristus och jungfru Maria förklarade, att denna rörelse i hjärtat icke var någon inbillning, utan nåd af Gud och en verkan af den Helige ande.

Jag har icke kunnat underlåta att meddela detta, på hvilket en så intelligent man som biskop Alfons trodde. När vi skola bedöma tidens förhållanden, måste vi taga med i räkningen den lättrogenhet, åt hvilken man var hemfallen, till större del beroende därpå, att man icke ägde nödig kännedom om de naturliga förhållandena. Denna lättrogenhet gjorde det möjligt, att de mest vidunderliga historier uppstodo om underverk, som framkallades genom åkallan af det ena eller andra helgonet — många sådana anknyta sig till fru Birgitta. Med afseende på den nyssnämnda förnimmelsen hänvisar Alfons till tvenne af Birgittas uppenbarelser. I den ena (bok 2 kap. 10 i den svenska, kap. 18 i den latinska texten) heter det:

»Vår herre sade till sin brud följande: 'Tre underliga ting gjorde jag med dig, ty du ser mig med andliga ögon. Du känner min ande med lekamlig hand i ditt lefvande bröst. Den syn du ser synes dig ej så som hon är, ty om du såge

änglarnes och de heliga själarnas andliga fägring, skulle ej din lekamen tåla vid det, utan sönderslitas som ett söndrigt och ruttet kar, i följd af den glädje den synen skulle bereda din själ. Därför synas dig de andliga tingen som lekamliga, änglarna och själarna synas dig i människogestalter. Andliga ord sägas dig med liknelser, ty din ande kan ej annorledes fatta dem. Men af alla ting är detta underligast, att min ande kännes röra sig i ditt hjärta.' Då svarade hon: 'O, min herre Gud, hvi värdigas du att bo i en så ful änka, som är fattig i goda gärningar och liten i samvetets underståndelse och lång tid uppnött i synden.' Han svarade: 'Jag kan tre ting. Först förmår jag göra en fattig till rik, en osnäll (icke skarpsinnig) och litet förstående till ymnigt snäll och vis; jag förmår ock förnya en gammal till ungdom. Ty såsom den fågeln, som kallas Fenix, bär samman torra stickor och kvistar, mellan hvilka han bär en trästicka, som är utantill af naturen torr och innantill het, i hvilken först kommer hetta af solens sken, så att den antändes, och de andra stickorna tändas af denna, så tillhör det dig att sammansanka dygder, med hvilka du skall förnyas från synden, och bland dem skall du hafva ett trä, hvilket innantill är hett och utantill torrt, det är ditt hjärta, som skall vara utantill rent och torrt

från all världslig lusta och innantill fullt med all kärlek, så att du icke vill eller åstundar något annat än mig. Då skall min kärleks eld komma i dig, och så skall du upptändas med alla dygder, i hvilka du skall brännas och renas från synderna och sedan uppstå som en förnyad fågel.'»

I bok 6 kap. 88 förekommer en annan uppenbarelse: »Under julnatten kom till Kristi brud så mycken och underbar hjärtans fröjd, att hon näppeligen förmådde hålla sig för glädje, och i samma stund kände hon en underlig och påtaglig rörelse i sitt hjärta, som om ett lefvande barn rörde sig i detta.» Hennes andliga fäder och andra andliga vänner sågo och kände det och undrade mycket. Under högmässan talade jungfru Maria till henne och sade, att hon af detta icke skulle befara någon begabbelse. »Det är detsamma som den sötma och miskund, som gjordes mig; ty som du ej vet, huru så hastigt kom till dig hjärtats glädje och rörelse, så var min sons glädje i mig underlig och bråd, ty så snart jag lyssnat till ängelns bebådelse, kände jag i mig något underligt och lefvande. Gläds, ty den rörelsen du kände är ett tecken till min sons inträde i ditt hjärta. Såsom min son kallade dig sin nya brud, så kallar jag dig nu min sonhustru. Såsom fadern och modern insätta hustrun i sysslor och arbete och säga henne

hvad skall göras i huset och gården, så vilja Gud och jag kungöra för våra vänner och världen vår vilja med afseende på dig. Denna rörelse i ditt hjärta skall förblifva i dig och ökas allt eftersom ditt hjärta förmår att fatta.» De uttryck, som här förekomma, äro synnerligen karakteristiska för mystikernas uppfattning af förhållandet mellan Kristus och den enskilda själen, åtminstone vissa utkoradeS själar.

Biskop Alfons omtalar vidare, att fru Birgitta fick många uppenbarelser, hvilkas innehåll hon icke genast fattade, men detta förklarades för henne sedermera i nya uppenbarelser. I andra fall, då hon sett hvarjehanda, som hon ej fattat, kom genast förklaringen af Kristus, jungfru Maria, en ängel eller något helgon. Han framhåller vidare, huru det kunde vara möjligt, att Birgitta, vakande i böner, kunde under sin extas se Kristus, hans moder, änglar och helgon, som hafva sin orubbliga varelse i himmelen, och samtidigt se själar plågas, höra dem och de onda andarna tala i skärselden och i helvetet, ja, till och med personer som ännu befunno sig i jordelifvet. Hon såg dem alla på en gång, hörde dem tala sinsemellan. Befann sig då hennes själ i kroppen eller utanför denna? Hon själf kunde icke besvara denna fråga, behöfde det ej heller, ty jungfru Maria hade

i en uppenbarelse sagt, att detta Birgittas umgänge ägde rum under en underbar upplyftning och upplysning af hennes själ och förstånd, tack vare den Helige Andes medverkan. Men någon gång hände det, att hon med sina lekamliga ögon såg en ängel, som för henne dikterade hvad hon skulle skrifva. Stundom såg hon äfven med sina lekamliga ögon Kristus och hans moder, särskildt när hon låg på dödsbädden. I regeln, när hon mottog en uppenbarelse, såg hon intet, men hon hörde röster och urskilde dem. Under dessa uppenbarelser förnam hon den största ljuflighet af Guds kärlek och hugsvalelse. Där hon efter uppenbarelsens slut berättade dess innehåll, skedde det under tårar och hugnad. Biskop Alfons visste detta af egen erfarenhet, d. v. s. af hvad han själf haft tillfälle att iakttaga.

Han ingår äfven på uppenbarelsernas natur. Enligt Augustinus och Hieronimus, tvenne af de latinska kyrkofäderna, kunna uppenbarelserna vara af tre olika slag, *corporales*, *spirituales* eller *intellectuales*. Lekamliga uppenbarelser äro sådana, som ses med de lekamliga ögonen; andliga de, i hvilka hvad man ser betecknar något annat, såsom när Farao såg axen och Moses den brinnande busken; intellektuella de, i hvilka man med den Helige Andes hjälp fattar sanningen af de myste-

rier, som uppenbaras, såsom när evangelisten Johannes skådade hvad han skildrat i Uppenbarelseboken. Till de lekamliga uppenbarelserna med afseende på Birgitta räknar Alfons de syner hon hade under barndomen, det förut af mig icke omtalade tillfället, då jungfru Maria hjälpte henne från en svår barnsbörd, hvilket de vid tillfället hos henne samlade kvinnorna sågo, vid några andra tillfällen och slutligen på hennes yttersta. De andliga uppenbarelserna kunde man hafva under drömmen, men vid sådana fäster icke Alfons större vikt, man kunde äfven hafva dem vakande, och fru Birgitta hade sina flesta uppenbarelser vakande, under det hon var försjunken i bön. Vi må väl säga, att hon då icke var lekamligen sofvande, men hon befann sig därvid i ett tillstånd af hänryckning, lyft öfver den kroppsliga tillvaron.

De uppenbarelser, som kommo fru Birgitta till del, voro af olika slag. Dels gällde de människan, särskildt hennes förhållande till Gud, dels gällde de förhållanden i den tidens värld i allmänhet, dels gällde de kommande förhållanden. Fru Birgitta ansåg allt vara henne ingifvet omedelbart eller medelbart af Gud, allt hade således gudomlig prägel och gudomlig auktoritet. Hennes vänner och beundrare trodde och förfäktade detsamma.

Väl må antagas — då det är så mycket mellan himmel och jord, som vi icke kunna förstå — att en själ, som i innerligaste fromhet sluter sig till Gud, kan af Honom erhålla — vi må ju gärna kalla det — uppenbarelser; men en själ, som kommit i åtnjutande af en sådan förmån och fortfarande lefver i ett nära böneumgänge med sin Gud, kan ock lätteligen få den föreställningen, att allt hvad hon tänker eller hvad hon önskar — allt på grundvalen af den innerligaste fromhet och fullaste samlif med Gud — är henne af Gud ingifvet. Fru Birgitta var helgjutet from, Gud af innersta hjärta hängifven; hon lefde ett lif i Gud, men alla hennes uppenbarelser kunna vi icke tillerkänna ett gudomligt ursprung. Gud är alltid densamme, men människornas tider växla. Hvad en tid är godt passar icke alltid för en annan tid, och det som ej har evighetsvärde måste få färg af mänsklig ofullkomlighet, af begränsning af den enskildes beroende af sin tids förhållanden. För att framhålla det mänskliga i flera af fru Birgittas uppenbarelser behöfver jag endast hänvisa till dem, som gälla Sveriges politiska förhållanden. De vittna om en helt mänsklig uppfattning af tidens offentliga angelägenheter. En del af hennes politiska profetior, iklädda uppenbarelsernas form, gingo icke i fullbordan, och de himmelska ord hon tyckte

sig hafva hört, voro således icke himmelska utan hennes egna. Men att hon personligen lefde i det innerligaste umgänge med Gud, detta lider ej tvifvel. Att hon under sitt böneumgänge, flitigt, innerligt öfvadt, kunde blifva upplyst från höjden, det få vi anse vara visst.

På hvilket språk mottog hon sina uppenbarelser? Icke af personlig erfarenhet, men af erfarenhet, som jag haft tillfälle att iakttaga hos en annan, vet jag, att en person, som befinner sig i somnambuliskt tillstånd, förstår främmande, annars af henne ej kända språk, men svarar med modersmålet på de i främmande tungomål framställda frågorna. Fru Birgitta förnam väl uppenbarelserna, de verkliga och de inbillade — de som voro hennes egna tankefoster — på svenska. Allt hvad hon under uppenbarelser inhämtade, äfven om det hade en mycket stor omfattning — t. ex. när den ganska vidlyftiga ordensregeln dikterades för henne — inprägladés så fullständigt i hennes minne, att när uppenbarelsen var lyktad och hon hunnit hämta sig från den kroppsliga utmattning, med hvilken denna regelbundet var förbunden, kunde hon meddela utan afdrag uppenbarelsernas innehåll, och detta blef då nedskrifvet. Skrifvare voro väl, utom i undantagsfall, biktfäderna. För dem, som följt henne från Sverige, dikterade hon naturligtvis på sven-

ska. Men på hvilket språk gaf hon sådana meddelanden åt spanjoren Alfons? Uppenbarelserna öfversattes till latin för att blifva tillgängliga för hela den kyrkliga världen. Från den latinska texten öfversattes de åter till svenska. Det är denna i Vadstena kloster utförda öfversättning, som blifvit af G. E. Klemming utgifven. Han har (*Heliga Birgittas uppenbarelser*, IV sid. 177 f.) meddelat fragment af tvenne uppenbarelser, som anses vara nedskrifna af fru Birgitta själf. Hennes handstil har all önskvärd tydlighet. I texten äro somliga ord öfverstrukna, andra tillagda öfver raden, men ingen ändring gäller innehållet. Skriffel hafva blifvit rättade, uteglömda ord hafva tillfogats, ett och annat uttryck har blifvit ersatt med ett annat.

Såsom biskop Alfons framhållit, inledes en mängd uppenbarelser med orden: »Guds moder talade till bruden, sägande», eller »Guds son sade till sin brud». Detta, säger han, äro uppenbarelser, i hvilka fru Birgitta hörde rösterna utan att se något. Andra uppenbarelser däremot inledas med en dramatisk föreställning.

Det ena af fru Birgitta skrifna fragmentet tillhör en uppenbarelse (bok 4, kap. 49), hvilken inledes på följande sätt:

»En människa syntes, som hon vore kommen i ett stort kyrkokor och en stor skinande sol syn-

tes och två predikantstolar funnos i koret, en åt höger och en åt vänster,[1] och hvardera var långt skild från solen, och från solen utgingo två strålar till dessa stolar. Det hördes en röst från den vänstra stolen sägande: 'Hell, evärdlig konung, skapare och återlösare och rättvis domare, se din ämbetsman, som sitter i ditt säte i världen, återledde sitt säte till den förra och gamla stolen, där Petrus satt, den första påfven och apostlarnas höfdinge.' Från den högra stolen hördes en röst: 'Huru kan påfven ingå i den heliga kyrkan, i hvilken dörraxlarnas borrhål äro fyllda med rost och jord, och därför äro dörraxlarna nedböjda till jorden, ty i hålen finnes ingen möjlighet att insätta krokarna, som skulle uppehålla dörrarna, och dörrhakarna äro raknade och icke böjda. Golfvet är uppgräfdt i djupa gropar liksom djupaste pussar, som icke hafva någon grund. Taket är tjäradt och brinner af svafveleld och dryper som af tjockt regn och svart rök, som uppstiger ur grafvarnas djup, och af dropparna från taket äro alla väggarna smutsade och de äro så leda och vanskapade, som om ruttet var vore blandadt med blod. Därför höfves ej Guds vänner att förblifva i en sådan kyrka.'» Rösten från höger förklarade hvad detta skulle

[1] Detta var vanligt i större kyrkor. Från den ena skulle evangeliet, från den andra episteln upplåsas.

betyda — en dom öfver påfven och hans sätt att sköta kyrkan. Det bildspråk Birgitta använde är stundom enkelt och lätt att förstå, stundom däremot till ytterlighet invecklad, mycket sökt och därtill dunkelt, i all synnerhet därigenom att bilder hopas och göra intrång på hvarandra. Ett prof på bildspråket af det senare slaget lämnas af hvad rösten från höger meddelade till förklaring af den ofvan skildrade synen. Påfven betecknas med dörraxlarna, borrhålen för dessa beteckna den ödmjukhet, som höfves påfven, men de voro nu fyllda med rost, d. v. s. ödmjukheten hade fått vika för högfärd, världsligt väsende, öfverflöd och rikedom. Därför intet under, att dörraxlarna voro nedböjda. Påfven skulle därför åter upptaga den sanna ödmjukheten, börja med sig själf, först i bonad och kläder, i guld och silfver, i silfverkärl och hästar m. m., bibehållande endast det som var nödvändigt, gifvande allt öfrigt åt fattiga, i främsta rummet åt dem, som han visste vara Guds vänner. Han skulle icke hafva flera tjänare än han behöfde för att bevara lifvet, ty det står visserligen i Guds hand, när han vill kalla honom inför sin dom, men det är rättvist, att påfven har tjänare, som kunna hjälpa honom att styrka rättvisan och nedtrycka dem, som sätta sig upp mot kyrkan. Med dörrhakarna betecknas kardinalerna, hvilka

äro uträtade, så mycket möjligt är, till högfärd, girighet och köttets lustar. Därför skall påfven gripa till hammare och tång och böja kardinalerna efter sin vilja, så att de uppgifva allt öfverflöd; han skulle böja först med tången, d. v. s. med milda ord, gudliga råd och faderlig kärlek. Vilja de då icke lyda, må han taga till hammaren, d. v. s. sin grymhet. Med golfvet betecknas biskopar och präster, hvilkas girighet icke har någon måtta eller grund. Från deras högfärd och skörlefnad uppstiger en svart rök, för hvilken änglarna i himmelriket och alla Guds vänner i jorderiket styggas.

Den närmast följande uppenbarelsen har följande lydelse: »Kristi brud sade: 'Mig syntes som om en konung sutte i domaresätet och hvarenda lefvande människa i världen stod inför honom, och hade hvar och en vid sin sida tvenne; en var som en väpnad riddare och den andre som en blåman (neger, d. v. s. ond ande). — — Och då hörde jag domaren säga till riddaren: 'Kalla dem till domen, som du tjänte med kärlek', och genast föllo alla de, som då nämndes, ned och förelades somliga en längre, somliga en kortare tid innan själen skulle skiljas från kroppen. Men alla de ting jag då såg och hörde kan jag icke begripa, ty jag hörde domar öfver många människor, som ännu

lefva och skulle snart kallas hädan. Då sade domaren till mig: 'Om människorna bättra sig från synden, skall jag mildra domen.' Många såg jag då dömas till skärseld, många till evigt ve.»

»När jag stod bedjande till Gud», heter det i en annan uppenbarelse (bok 8, kap. 31), »syntes mig himmelen mörk, och solen och månen skeno i skönaste klarhet, och deras ljus sträckte sig vida öfver himlarna. När jag såg noga till, såg jag, att goda och onda änglar stridde mot solen och mot månen, men de förmådde icke vinna, förrän en stor och fruktansvärd drake kom upp på himmelen, då vardt solen genast blek och svart, och månen flydde ned under jorden. När jag såg till jorden, såg jag denna full af krypande maskar och ormar, som åto jordens gröda och stungo människorna med sina stjärtar. Till sist föll solen ned i vattnets djup. Efter elfva framfarna år hörde jag Kristi röst säga till mig: 'O min brud, minns hvad jag sade dig i Stockholm om en mörk och stormande himmel. Nu vill jag för dig uttyda hvad detta betecknar. Himmelen, som jag tedde dig mörk, är Sveriges rike, ty detta rike, som skulle, likt himlen, vara stilla och rättvist, slites och tröttas nu af bedröfvelsens storm, det nedtrampas och fördärfvas af vrånghet och skatter. Och detta är ej något under, ty konungen och

drottningen, som skulle skina som solen och månen, äro nu mörka och svarta som kol, ty de äro omskifta i vilja och sed och hafva hedrat och upphöjt en man af ödleslägt, att han skall nedslå mina vänner och enfaldiga människor. Därför skall du veta, att den draken skall med skam fara ned hastigare, än han for upp, och mina vänner, som äro lika änglarna i lefvernet — bland dem äro några smutsade och orena såsom fula och onda änglar — skola upplyftas och frälsas ur sina bedröfvelser. Solen skall blekna, till dess hon kommer undan kronan.»

»Jag såg i himmeln en stol (bok 5 kap. 1), å hvilken vår Herre Jesus Kristus satt som domare, och jungfru Maria satt för hans fötter, och jag såg ett otaligt härskap af änglar och heliga själar, och en mycket boklärd munk syntes stå högt upp på en stege, hvilken stod på jorden och räckte upp till himmeln. Och den munken syntes tala till domaren med otåliga åthäfvor samt oroligaste håg och sinne, liksom vore han full med svek och ilska, och han sporde: 'O domare, jag spörjer dig, du gaf mig mun, skall jag då ej tala det som täckes mig; du gaf mig öron, skall jag ej då höra de ting, som det lyster mig; du gaf mig ögon, skall jag då ej se med dem det som täckes mig; du gaf mig händer, hvi skall jag ej göra med dem

det som är mig täckt och ljuft; du gaf mig fötter, hvi får jag då ej gå efter min åstundan?' Domaren, som satt på stolen och hvars åthäfvor voro de mest höfviska och milda, svarade: 'Min vän, jag gaf dig mun, för att du skulle skäligt tala det din själ och lekamen behöfde och de ting, som höra till Guds heder. Jag gaf dig ögon, att du skulle se onda ting och undfly dem och goda ting och göra dem. Jag gaf dig öron att höra det, som hör till sanning och höfviskhet. Jag gaf dig händer, att du skulle göra med dem hvad lekamen behöfver och hvad ej är skadligt för själen. Jag gaf dig fötter, att du skulle gå bort från världens kärlek och gå till din själs hvila och till mig, din skapare och återlösare.'» I femte boken af *Uppenbarelserna* redogöres för flera samtal mellan Kristus sittande å domarens stol och munken stående på sin stege.

Otaliga äro de ämnen, som behandlas i Uppenbarelserna, stora och små om hvartannat. Om de tankar, som rörde sig i fru Birgittas inre, få vi sålunda de rikaste upplysningar. Men det är icke endast innehållet och dess vittnesbörd om en from kvinnas själslif vid midten af 1300-talet — en tid från hvilken vi äga så få upplysningar om personligheterna och deras utveckling — som är af betydelse, det är af yttersta intresse att ägna uppmärksamhet

äfven åt formen, i hvilken dessa uppenbarelser blifvit klädda. Den låter oss se fru Birgitta midt i verkligheten, inom hvilken hon har öga för allt, äfven det allra minsta, i hvilken hon finner så mycket, som sinnebildligt påminner om företeelserna inom det andliga lifvet. Jag inför här en serie anteckningar ur uppenbarelserna för att göra det möjligt för dem, som icke äro i tillfälle att läsa dem på latin eller medeltidssvenska, att om dem bilda sig en föreställning och därmed lära bättre känna fru Birgitta.

»Jag är himmelens och jordens skapare, en i guddomen med Fadern och den Helige ande; jag är den, som talade i patriarkerna och profeterna, och den, efter hvilken de bidade. För denna deras åstundan tog jag mandom utan synd och utan begärelse till synd, efter mitt löfte gående in i jungfruns inälfvor, såsom solen skiner genom renaste sten eller glas, ty så som solen skiner genom glaset utan att skada det, så var ej jungfruns jungfrudom besmittad, då jag tog mandomen, och så tog jag mandomen och den köttsliga naturen, att jag ej öfvergaf guddomen. Icke var jag desto mindre i guddomen med Fadern och den Helige ande, styrande och uppehållande allt, därför att jag var i jungfruns kved med mandomen, ty såsom skenet aldrig skiljes från elden, så skildes

aldrig min guddom från mandomen, ej ens i döden.»

»Jag är skapare af himmelen och jorden och hafvet och alla de ting i dem äro, ej såsom en stengud eller guldgud, såsom man hade fordom.»

»Jag är den, som dagligen offras och handteras å altaret under bröds liknelse, sann Gud och sann människa. Jag är den, som utvalde dig. Hedra min Fader, älska mig, lyd min ande, gör min moder heder såsom din fru, hedra alla mina heliga, bevara den rätta tron, hvilken din skriftfader skall lära dig, han som förstår tveggehanda andar, sanningens och lögnens, och som i sig rönt strid och fruktan och vann seger med min hjälp, bevara den sanna ödmjukheten. Men hvad är sann ödmjukhet annat än te sig sådan man är och att lofva Gud för allt hvad han gifvit? — — Om du vill älska mig af allt hjärta och intet åstundar utom mig, då skall jag draga dig till mig med kärlek, såsom segelstenen (magneten) drager till sig järnet, och sätta dig på min arm, hvilken är så stark, att ingen förmår räta den, så hård, att ingen förmår böja den, och jämväl så söt, att dess sötma går öfver alla söta örters.»

»Hvi rädes du och jäfvar mina ord, hvi undrade du, af hvilken anda de voro, af en god eller ond? Säg mig hvad du fann i mina ord,

som ditt samvete säger dig icke böra göra, eller bjöd jag dig något mot ditt förstånd?» Bruden svarade: »Ingalunda är något däraf mot förståndet, utan allt är sant, och jag for illa vilse.» Brudgummen Jesus svarade henne: »Jag bjöd dig tre ting: hedra din Gud, hålla rätt tro, älska skäligt arbete och återhållsamhet. På tre andra, motstridiga ting må du känna igen djäfvulen, ty han eggar dig att åstunda ditt eget lof och att högfärdas öfver det, som blifvit dig gifvet, han eggar dig till vantro och oåterhållsamhet, han sviker stundom under Guds andes liknelse. Djäfvulen är min skapelse såsom alla andra och var af mig väl skapad, men han gjordes ond af sin egen ondska. Likväl är jag herre öfver honom.»

Kristus frågade — »för min bruds skull, som står här nära» — himmelrikets härskap, huru han skulle behandla sina ovänner, och fick till svar att behandla dem med stränghet, men då bad jungfru Maria om miskund till en tid. Då svarade vår Herre sin moder: »Välsignad vare din muns ord, de uppfara och gå in i guddomen såsom den sötaste lukt; du är änglarnas och helgonens ära och drottning; guddomen gläder sig af dig; därför att din vilja var allt ifrån din första ungdom såsom min vilja, skall jag ännu en tid göra det du vill.» Men än en gång höres jungfru Maria fälla förböner, en

och annan gång får hon mottaga en lindrig tillrättavisning.

Jungfru Maria underrättade fru Birgitta om de andliga kläder hon skulle bära för att täckas Gud. Linnet, som är närmast kroppen, betecknar ångern öfver synden, de två skorna beteckna viljan att bättra synden samt viljan att göra det goda och afhålla sig från det onda. Kjorteln betecknar hoppet till Gud; kjorteln har två ärmar, de beteckna hoppet om rättvisa och om miskund; »du skall hoppas på Guds miskund, så att du icke glömmer hans rättvisa». Manteln är tron och skall vara prydd med brudgummens tecken. Bradsen (bröstspännet) är åskådandet af Kristi pina. Kronan på hufvudet betecknar renheten i viljan. »Var blyg och höfvisk, frukta intet, åstunda intet annat än din Gud och skapare, ty när du hafver honom, har du allt godt. Så prydd skall du bida din brudgumme.»

»Åt hvarje människa är gifven en god ängel till att bevara och en ond ängel till att pröfva, men för det de tjäna själen, lämna de icke Guds närhet.»

»Om en fågel eller hök, som håller ett villebråd mellan sina klor och näbbar, får höra något ljud, släpper han villebrådet; men sker intet efter ljudet, vänder han åter till bytet. Så gör djäfvulen, när han får höra namnet Maria; han släpper själen

han har i sina klor, men vänder åter till den, om icke ånger kommer emellan.»

Jungfru Maria skildrar bebådelsens ögonblick på följande sätt. »Medan jag tänkte på Guds stora makt och ära, såg jag en sky, dock ej lik skyarna på himmelen; jag såg ett ljus, dock ej likt ljuset i världen; jag kände en lukt, dock ej af örter eller något annat världsligt. Därefter hörde jag en röst, dock ej som från en människas mun, och genast syntes för mig Guds ängel såsom den fagraste man, och dock var han ej klädd med kött eller lekamen, som en skapad människa, och han sade till mig: »hell, full med nåd» o. s. v.

»Guds ovän har i sig tre djäflar, den första sitter i den naturliga lekamen, den andra i hjärtat, den tredje i munnen. Den första är som en skeppare, som låter vattnet gå in genom kölen; vattnet växer småningom och uppfyller till slut skeppet, så att det sjunker. Den andra djäfvulen, som sitter i hjärtat, är lik den mask, som ligger i äpplet, hvilken först uppäter äpplets kärna och går sedan omkring i hela äpplet, till dess allt är onyttigt. Den tredje djäfvulen är lik en skytte, som plägar se ut och skåda genom vindögonen och skjuter dem, som icke taga sig till vara.»

»De, som tjäna mig i denna världen, äro af treggehanda slag. De första äro de, som tro mig

vara Gud, alltings skapare och gifvare, väldig öfver allt; de tjäna mig för att få heder och världsliga ting, men gudliga ting akta de intet. Somliga tro mig vara en allsmäktig Gud och en hård domare. Dessa tjäna mig af räddhåga för pina. De tredje tro mig vara alltings skapare, sann Gud, rättvis och miskundsam; de tjäna mig af gudlig älsklighet och kärlek.»

Jungfru Maria sade till Guds brud: »O, min sons brud, älska min son, ty han älskade dig. Hedra hans helgon, som stå honom nära, ty de äro som otaliga stjärnor, med hvilkas ljus och sken intet lekamligt ljus kan liknas, ty såsom ljuset i världen bildar en motsats till mörkret, så äro helgonens ljus en ännu större motsats till ljuset i världen. Om helgonen syntes i deras klarhet sådana de äro, skulle intet mänskligt öga tåla att se dem.»

Guds moder sade till sin sons brud: »Du är min sons brud, säg mig hvad du har i ditt sinne och hvarom du beder.» Bruden svarade: »O, min fru, du vet det väl, ty du vet allt.» Då sade jungfru Maria: »Ehuru jag vet allt, vill jag dock höra det af dina ord, så att de som stå här nära kunna höra det.» Bruden svarade: »O, min fru, jag rädes två ting, först för mina synders skull, öfver hvilka jag icke gråter så mycket jag ville, vidare därför, att din sons ovänner äro så många.»

»Onda tillstädjas att lefva till pröfning för de góda. Rosen luktar ljufligt, hon är fager att se på, len att vidröra, och likvisst växer hon alltid mellan törnen, som äro hvassa och fula och hafva icke någon god lukt. Sammaledes kunna goda och rättvisa människor, som äro lena i tålamod, fagra i sederna, ljufliga med goda efterdömen, icke trifvas i det goda eller pröfvas annat än mellan onda människor. Stundom värna ock törnena rosen, att hon ej skall borttagas förrän hon är mogen.»

»Somligas tro är vanmäktig och hänger i dem så som något hänger, hvilket snart skall falla, ty de tro, när de ej ansträngas öfverdrifvet, och de vantrösta när något genvärdigt händer dem.»

»Jag är din skapare och herre, säg mig, huru står det huset, där hustrun kläder sig som fru och husbonden som träl, hvilket ej är tillbörligt?» Hon svarade i sitt samvete: »Nej, herre, icke höfves det så.» Vår herre sade: »Jag är herre öfver allting och änglarnas konung, jag klädde min tjänare, d. v. s. min mandom, endast till nödtorft, men du, som är min brud, du vill vara som fru och vill hafva rikedomar och heder och hållas hederligt; hvartill duga alla dessa ting? Människan skapades ej till något öfverflöd, utan till naturens nödtorft, men högfärden fann på öfverflödet, hvilket nu älskas och hålles som lag.»

Kristus talade till himmelens härskap, som omgifver honom och ser och vet allt i honom, inför sin brud, som stod helt nära, men som ej mäktade förstå andliga ting utan lekamliga liknelser. Kristus klagade öfver fem män, som stodo inför honom och som på margfaldigt sätt retade honom till vrede. De fem, som representerade hela mänskligheten, voro kyrkans styrare och klerkerna, onda lekmän, judarna, hedningarna och Guds vänner, »men af judarna undantager jag alla som hemligen äro kristna och tjäna mig hemligen med sin kärlek, rätt tro och fullkomlig gärning; af hedningarna undantager jag alla dem, som gärna ginge mina budords väg, om de visste den och lärdes huru de skulle gå eller lefva. Den onde prästen, som dräpte fåren i stället för att föda dem, är värre än Lucifer, ty han hade afund till mig och åstundade att dräpa endast mig, för att blifva herre i mitt ställe; men du (prästen) är så mycket värre, som du ej allenast dräper mig med dina onda gärningar, utan du dräper jämväl själarna med ditt onda efterdöme. Du är orättvisare än Pilatus, som dömde endast mig till döden, men du däremot ej allenast mig, utan äfven de menlösa själarna, och den brottslige låter du vara utan näpst. Du är omildare än Judas, som sålde mig ensam, under det du säljer inte allenast mig utan äfven mina utvalda själar. Du är skänd-

ligare än judarna, ty de korsfäste mig ensam, men du korsfäster och pinar äfven mina utvaldes själar.» Den andre, tredje och fjärde mannen — Kristus säger, att han talar i hvart fall om *en* man, men menar alla — få hårda tillvitelser, den femte får däremot höra hugnande ord.

Guds son talade till sin brud: »Stor lön upprinner stundom af litet godt. Dactylus (dadelpalmen) har en underlig lukt, och en sten är i dess frukt. Om denna planteras i fet jord, då varder han fet och gör god frukt och växer till ett stort träd, men sättes den i torr jord, då torkar han. Andligen att förstå, den jord är mycket torr, som förlustar sig i synden, den blir ej fet, äfven om dygdens säd sås i henne, men den hagens jord är mycket fet, som förstår och kännes vid sin synd och sörjer öfver att hafva syndat och retat sin skapare till vrede.»

»Jag hör från världen liksom rösten af en humla, som samlar honung i jorden; ty såsom humlan, när hon flyger, ideligen sänker sig mot jorden och gifver ifrån sig en mycket hes röst, så hör jag från världen den hesa och dumma rösten, som säger: 'ej aktar jag hvad kommer efteråt'. Så som humlan flyga människorna dit de vilja, flyga stundom hoppande och springande, ty de lyfta sig i sin högfärd, de samla sig själfva sötma

i jorden, ty de arbeta och samla till kroppens nytta, ej till själens, till världslig heder, ej till evärdlig.»

Kristus var omgifven af himmelens härskap. I en uppenbarelse omtalas dettas sammansättning. För att bruden, som stod där när, skulle upplysas, fordrade Kristus af de närvarande vittnesbörd, och de närvarande voro: änglarna, profeterna och patriarkerna, jungfru Maria, apostlarna. Till de närvarande hörde äfven »de orena andarna, som äro djäflarna, hvilka nödtvungna vittnade, att Kristus nedstigit till helvetet och minskat deras makt i jorderiket. Gemensamt för alla dem var att de hade ande, men voro icke klädda med lekamen.

»Som när ett torrt träd ligger på elden, det brinner raskt och förnötes och intet återstår, utan allt blir eld, sammaledes så snart de orden äro sagda 'detta är min lekamen', blir det som förut var bröd min lekamen.»

»Prästerna», säger Kristus, »äro mig fullständigt leda. Vid hvad skall jag likna dem? Sannerligen äro de lika törnets frukt, som kallas nypon, hvilken utantill är fager och röd, men innantill full med orenlighet och stingande gaddar.»

Till jungfru Maria, som prisat sonen, svarade denne: O, min käraste moder, dina ord äro mig ljufva, ty de gå fram ur din själ. Du är som

morgonrodnaden framgående med klarhet. Den skiner öfver alla himlarna; ditt ljus och din klarhet öfvergå alla änglars; du drog till dig med din klarhet den sanna solen, det är min guddom, så mycket, att min guddoms sol, kommande in i dig, fäste sig i dig, och af dess hetta är du vorden het öfver alla i kärlek till mig och af dess sken lyser du öfver alla med mitt snille; jordens mörker är bortdrifvet, och alla himlarna äro ljusa af dig. Ty vare du välsignad af din välsignade son. Ej skall förekomma en din bön till mig, som icke blifver hörd, och alla skola för din skull få nåd, som bedja om miskund med vilja att bättra sina synder, ty såsom hettan går ut af solen, så gifves alla miskund för din skull, ty du är som en full flytande källa, ur hvilken miskund flödar till hjälp för alla människor.»

»Jag», säger Kristus, »skall göra såsom det djur, som hafver många bon att blifva i; när det drifves af jägarne ur ett, flyr det till ett annat. Så skall jag göra: när kristna män fördrifva mig med sina onda gärningar och utkasta mig ur sina hjärtan, då skall jag gå till hedningarna.»

»Som fiskmåsen, seende fisken i vattnet, skådar djupet där den går och ger akt på böljorna, så vet jag [Kristus] och skådar alla människors vägar och gifver akt på hvad tillbörligt är för en hvar.»

»Af mycken kärlek gifver jag himmelriket åt alla dem, som äro döpta och dö förrän de komma till skäla ålder, och af min mildhet gör jag miskund med hedningarnas barn, ty deras barn, som dö förrän de komma till skäla ålder, kunna visserligen icke komma att se mitt anlete, men de komma till en ort, som det icke är dig lofligt att veta, hvarest de skola vara utan pina.»

»Jag gick för eder såsom hönan, skylande eder under kärlekens vingar.»

»Jag är som en moder, som löper ut på vägen att möta sin vilsegångne son, och visar honom ljus, så att han kan se vägen, och möter honom för kärleks skull på vägen, förkortande hans väg och omfamnande honom med glädje, så skall jag löpa med kärlek mot mina vänner, alla dem, som vilja komma åter till mig, och jag skall upplysa deras hjärtan och själar och omfamna dem.»[1]

»Det finnes en mask, som kallas bi. Bina göra sin konung, visen, treggehanda vördnad och hafva af honom treggehanda dygd: de bära till honom all den sötma de förmå samla, de rätta sig efter hans bud och fara på detta ut, och hvart de flyga

[1] Af stort intresse är uppenbarelsen, bok 2, kap. 9 (i svenska texten, 17 i den latinska), i hvilken Guds son för sin brud redogör för sin gudomliga natur, människans skapelse och kärnan i världsordningen. Det är för lång att meddelas här.

eller fara, står alltid deras kärlek och älskog till visen, de följa honom och blifva slutligen hos honom. Därför hafva de af visen trefaldigt godt: af hans röst veta de viss tid att gå och arbeta, de hafva styrsel af honom och inbördes kärlek, af hans närvaro och höfdingedöme och af den kärlek han har till dem och de till honom fogas hvart bi till de andra och åstundar andras trefnad, de varda fruktsamma af inbördes kärlek och visens glädje, såsom fiskarne sammanlekande i hafvet sända ut sina frön, hvilka fallande i hafvet göra frukt, så blifva bina af inbördes kärlek och visens älsklighet och glädje fruktsamma, af hvilken kärlek framgår, genom min underliga kraft, liksom ett dödt bi, och detta skall få lif af min kraft.» Drönarna — deras namn uppgifves icke — hindra getingarna att tränga in i bistocken, när de flitiga bina hafva lämnat den, de egga de goda bina till större arbeta, ty ju mera de se huru drönarna försumma att arbeta för det allmännas bästa, desto ifrigare blifva de att arbeta för sin konung, drönarna hjälpa de goda i kampen mot getingarna, hvilka äro vana att äta bin. Därför tål Gud drönarna; men när hösten kommer blifva de utskilda från de goda och få förgås af frost eller hunger.

Trenne stånd hafva d införts i världen: klerkens — värjarens — [illegible]smannens (allmogens).

Alla hade nu affallit. Allmogen liknas vid åsnan, som står med hufvudet nedsänkt mot marken och med de fyra fötterna nära hvarandra.

»En jungfru var förlofvad med en man. Då kom en annan och sade, att brudgummen var hård, snål och otacksam; däremot hade han själf alla goda egenskaper. Jungfrun drog sedan fingerguldet af fingret för att förlofva sig med denne andre, men fick då plötsligt se öfver hans hufvud en skrift med följande tre ord: 'När du kommer högt upp i trädet, vakta att du ej griper i en torr gren att hålla dig i, ty då faller du lätt' — 'vakta att du ej tager råd af ovänner' — 'sätt ej ditt hjärta mellan lejonets tänder.' Sedan såg hon en annan skrift med tre ord: 'gif åt honom som gaf åt dig' — 'gif blod för blod' — 'tag ej af ägaren det han äger och gif det åt någon annan'.»

»Nu må du spörja, hvad gudligt snille är, ty många äro enfaldiga och kunna ej mera än *pater noster*, och näppeligen detta rätt, andra hafva mycken boklig konst och djup visdom, är ej det gudligt snille? Ingalunda, ty det gudliga snillet eller visdomen är ej särskildt i boklig konst, utan det goda i hjärtat, som ideligen tänker på vägen till döden och hvad döden är och domen efter döden.»

»Guds son sade till bruden: 'hvi bedröfvades du däröfver att han sade mina ord vara osanna? Ej blir jag sämre därigenom att han lastade mig, liksom jag ej hade blifvit bättre om han prisat mig. Jag är oomskiftlig.'»

»Det finnes en fågel, som heter skata. Hon älskar sina ungar, ty äggen, ur hvilka ungarna kommit, voro i hennes kved. Denna fågeln gör sig ett rede eller bo af gamla saker, för att hvila, hafva skydd mot regn och mycken torka, och för att uppfostra ungarna, som varda af äggen, af kärlek lägger hon sig öfver äggen till dess ungarna komma till lif. När ungarna äro födda, lockar modern dem till flykt genom att på afstånd visa dem maten, genom ideliga tillrop och genom att flyga framför dem, och ungarna, som älska sin moder och äro vana vid hennes mat, maka sig småningom öfver redet efter modern. Därefter flyga de efter sin makt, till dess de blifva fullkomna af vana och konst.»

»Såsom allting smakar illa å det lekamliga bordet, när bröd eller vin eller öl fattas, är allt illasmakande för själen vid det andliga bordet, om där saknas god lärdom och maning till det goda.»

»Biskopen skall hafva en blomsterkärfve under sin arm, liksom en fårvaktare, till hvilken

fåren från när och fjärran lockas genom blomstrens lukt.»[1]

»Att få biskopens själ voro djäflarne så vissa som hvalen om sina ungar, hvilka han har haft lefvande i sin kved mellan böljorna.»

»Nötens skal växer och utvidgar sig utantill, eftersom kärnan utvidgar sig och växer innantill, så att nöten alltid är full.»

»Om en blind ej ser och därför faller i en djup puss, så skiner därför solen ej mindre i sin klarhets sken, och du, som ser solens klara fägring, glädjes, undflyende vägens vådor. Fastän den döfve ej hör, utan strömmen störtar öfver honom af höjden med dån, kan den, som hör strömmen, fly till en tryggare plats. Om en död ej förmår smaka, behåller likväl en god dryck sin smaks sötma: den lefvande smakar den och glädjes i sitt hjärta och varder djärfvare till manliga gärningar.»

»Fjärilen har breda vingar, stänkta med hvit färg, med röd och blå; men om man rör vid färgen blir det som tjock aska på fingret. Denna masken har en liten kropp och stor mun och två

---

[1] Dessa ord förekomma i tvenne sammanhängande uppenbarelser (bok 3, kap. 2 och 3) af stort intresse, rörande en biskop som skulle bättra sig.

horn i anletet och ett lönligt ställe i kveden, från hvilket kvedens orenlighet utsändes.»

»Brömsen, som har jordfärg, flyger med stort ljud och biter otaliga sår, som värka.»

»Eld får man antingen ur kristall genom solens sken eller ur flinta eller ur torrt träd.»

»O, min herre Jesus Kristus», sade Guds brud, »jag beder dig, att din tro skall utvidgas öfver hedningarne, att de goda mera upptändas i din kärlek och de onda bättras.»[1]

»Guds moder sade till bruden: 'O dotter, hvarför älskar du mig icke?' Hon svarade: 'O, kära fru, lär mig älska dig, ty min själ är oren och illa smittad af falsk kärlek, hvarför hon ej förmår att fatta den sanna kärleken.'» Jungfru Maria redogör därefter för olika slag af kärlek. Högst står »den fullkomliga kärleken, i hvilken intet är för människan så ljufligt som Gud. Denna kärleken börjas här i världen och fullkomnas i himmelriket. Den, som åstundar komma till Gud, skall hafva med Gud en vilja och en kärlek. De äro usla, som säga: 'Mig är nog om jag varder den minsta i himmelriket, icke vill jag vara fullkommen.' O vansinniga och fåvitska tankar, huru skall någon vara ofullkommen där, hvarest alla

[1] Dessa Birgittas böner om utvidgande af Guds rike på jorden förekomma mycket ofta.

äro fullkomna, somliga af lefvernets menlöshet, somliga af barndomens menlöshet, somliga af rening, somliga af rätt tro och god vilja.'»

»Den heliga Agnes sade till Guds brud: 'Älsken miskundens moder, ty hon är lik det blomster eller säf, som kallas svärdon (svärdsliljan), hvilket har två hvassa eggar och en smal udd och sträcker sig i höjd och vidd öfver andra blomster. Så är Maria alla blomsters blomster, det blomster, som växte i dalen och utbredde sig öfver alla bergen.'»

I *Uppenbarelsernas* fjärde bok handlar kap. 7 och 8 (i latinska texten 7—9) om en person, som låg på dödsbädden och sedan afled, och om hans kommande öde. Birgitta, som här kallar sig »en människa, som vakade i böner och sof icke», såg ett stort palats och i detta en skara utan tal; de buro hvita och skinande kläder och hvar och en hade sitt säte. Där fanns ett furstligt och härligt domaresäte, och i detta satt solen, hvars sken var obegripligt i längd, djup och vidd. Invid sätet stod en jungfru med krona på hufvudet. Inför sätet uppträdde blåmannen, djäfvulen, samt en väpnad riddare. Denne och djäfvulen tvistade om en själ, som ännu icke var skild från kroppen, men skilsmässans stund var nära. Djäfvulen fordrade denna själ, hvilken han ville pina redan före dödsstunden; riddaren förfäktade, att så länge det fanns

lif, fanns ännu möjlighet till ånger. Otaliga djäflar uppenbarade sig, kommande liksom gnistor ur en ugn, och ropade med en röst till honom, som satt på domarens stol, fordrande att själen skulle, för Guds rättvisas skull, utlämnas till dem. Då hördes ljudet af en lur, och en röst kräfde tystnad, på det Guds moder skulle få tillfälle att tala. Hon slog tillbaka flikarna af sin mantel, och så blottades, å ena sidan en kyrka, och i denna några munkar, å den andra en skara af kvinnor och män, Guds vänner, och de ropade alla till Gud om miskund. Jungfru Maria sade: »Skriften säger, att den, som har fullkommen tro, han kan flytta berg, hvad skulle då ej dessa, som ropade efter miskund, förmå, ty de hade i tro tjänat Gud, hvad skulle ej de förmå, som nere på jorden bådo att den döende skulle komma till sann ånger?» Hon bad för honom och likaså alla helgon i himmelen. Därefter hördes en röst från stolen: »För mina vänners böner skall denne man få gudlig ånger före döden så mycket, att han ej skall komma i helvetet, utan skall han renas med dem, som hafva mycket hård pina i skärselden, och när själen är renad, skall han hafva lön i himmelriket med dem, som i jorderiket hade tro och hopp med minsta mått af kärlek.» När djäflarne förnummit dessa ord, flydde de. Sedan såg Birgitta ett stort

mörker och i detta en ugn, i hvilken djäflar och människors själar brunno, och den ifrågavarande mannens själ stod upprätt, med fötterna fästa midt å ugnens sida, men elden slog ut från ugnen och gick in i hans fötter och gick igenom hela hans varelse. Den i detalj gående skildringen är hemsk. Flera gånger ropade själen ve och gaf förklaring öfver hvart ve. För den ångern, som kom strax före döden, och för Guds vänners böner skulle denna själen stanna sex åldrar i skärselden, hvar ålder beroende på en särskild synd eller grupp af synder. En af de saligas andar, som i jordelifvet njutit godt af den döde, hvilken tillhört det neapolitanska riket och där spelat en viss roll, sade Birgitta, att själen kunde befrias från de svåra plågorna och komma till det stadium, i hvilket en tillfrisknande känner sig efter att hafva genomgått en långvarig och svår sjukdom, därest han finge hjälpare på jorden. Hans första ve gällde, att han älskat Gud litet — detta kunde hjälpas, om trettio kalkar skänktes till kyrkor. Det andra ve, att han ej nog fruktat Gud, kunde afskrapas, om trettio gudliga präster läste hvar och en fyrtio mässor för hans själ. Det tredje ve gällde den dödes högfärd och girighet. Detta kunde hjälpas, om man tvådde fötterna på trettio fattiga män, gåfve dem mat, kläder och penningar, och om såväl de tvagna

som de tvående bådo Gud om nåd för den döde. Det fjärde veet gällde hans lättsinniga lefverne. Detta kunde försonas, om man satte en jungfru och en änka i kloster och gaf en jungfru i äktenskap och med dem tillräckligt gods. Det femte veet gällde, att han varit verksam för giftermål mellan drottning Johanna och Ludvig af Tarent, ehuru de voro för nära besläktade. Det kunde hjälpas, därest någon person funnes villig att uppsöka påfven och säga honom, att mannen i fråga ångrade sig, men döden hindrade honom från att göra bot, men att han, som talade, vore villig att åtaga sig den plikt, som påfven pålade. »Sannerligen, om honom ej sattes högre plikt än ett enda pater noster, skulle det draga den dödes själ till minskning af pinan.» Vi se, att fru Birgitta icke i alla afseenden var en föregångare till den reformation kyrkan undergick i början af 1500-talet.

Den heliga Agnes vände sig till jungfru Maria med bön, att Birgitta måtte åtnjuta hennes sons heder och kärlek. »Gör miskund med din dotter, ty hon är lik den fattiga kvinnan, som bodde i torpet eller dalen utan annat lefvande än en höna eller en gås. Likväl hade hon så mycken kärlek till den herre, som bodde ofvanpå berget, att hon af kärlek gaf honom allt det lefvande hon hade.

Men Herren svarade: 'Jag har fullt upp af allt och behöfver icke ditt; du gifver litet för att få mycket igen.' Hon svarade: 'Icke offrade jag dig detta, för att du skulle behöfva det, utan för det att du lät mig, fattiga kvinna, bo invid ditt berg och slott och för det jag är hedrad af dina tjänare. Jag offrade det lilla, hvilket dock var mig kärt, för att du skulle förstå, att jag skulle gjort större ting, om jag hade förmått.' Herren svarade: 'Eftersom du älskade mig med så stor kärlek, skall jag upptaga dig på mitt berg och i mitt slott och gifva dig och ditt folk ärlig kost och kläder.' Så är det ock med din dotter, ty hon skänkte allt det lefvande hon hade, kärleken till världen och till barnen, därför tillhör det din mildhet att sörja för henne.»

»Guds vänner må stundom hugnas med världslig hugnad, såsom af kunskapsord, af höfvisk lek eller af andra gärningar, i hvilka icke finnes något åvitligt eller ohöfviskt. Om en hand alltid hålles hårdt sluten, krympa senorna eller handen blir vanmäktig. Detta gäller äfven andliga ting, 'ty om hågen all tid vore upptagen af att skåda gudliga ting, vore det icke nyttigt'.»

I motsats till hvad nyss sades om andras åtgöranden för att lisa en själ, heter det i en annan uppenbarelse: att den, som tynger andra att med

penningar hjälpa sina vänners själar, retar Kristus mera till vrede än han blidkar, ty orättvisligen afladt gods, som gifves till gagn för själar, det hjälper de rätta ägarne och ej dem, för hvilka det gifves.»

»Hvarför de goda bedröfvas och de onda främjas», så lyder öfverskriften till kap. 15 i *Uppenbarelsernas* fjärde bok. »Guds son talade: 'Du undrar, hvi du hörde Guds hedervärde vän bedröfvas och Guds ovän hedras, hvilken du tänkte och trodde skola plågas. Hvad är bedröfvelse i världen annat än upplyftelse och beredelse till kronan, hvad är världens fägnad och trefnad för den, som missbrukar nåden, annat än nedfärd till bedröfvelse, ty att bedröfvas i världen det är en sann upphöjelse till lifvet, att hafva framgång i världen är för en orättrådig man en sann nedfärd till helvetet. Till att styrka ditt tålamod och undervisa dig i Guds ord vill jag säga dig ett exempel. En moder hade två söner. Den ene var född i mörkstugan,[1] utan vetande och förnimmande utom mörkret och moderns mjölk, den andre var född i ett litet och fattigt hus, där han hade mustig kost, hvila i säng, tjänst och tjänstekvinna. Till den, som var född i mörkstugan, sade modern: 'O son, om du vill gå ut ur mörk-

[1] Med den mörka stugan förstods vanligen ett fängelse.

ret, skall du få kräsligare kost, mjukare säng och tryggare plats.' Sonen hörde detta och gick ut. Om modern hade lofvat honom höga ting, såsom mycket tjänstefolk eller elfenbenshus eller palats eller präktiga hästar eller andra dyrbarheter, då hade han ej trott henne, ty han kände icke till annat än mörkret och moderns mjölk. Så lofvar ock Gud stundom små ting och menar höga ting, på det människan må af det världsliga lära sig att tänka på det himmelska. Till den andre sonen sade modern: 'O son, hvad är det för nytta för dig att dväljas i detta obetydliga hus; hör därför mitt råd, som är för dig nyttigt. Jag vet två ställen. Å det första är oändlig och outsäglig glädje och heder förutan ända, å det andra är kämpastrid, där alla varda konungar som strida och de som besegras varda segrare.' Småsvennen hörde och gick ut i striden, gick åter in och sade till modern: 'Jag såg en underlig lek å banan; somliga nedslogos och nedtrampades, somliga dräptes, och dock tego alla och ingen upplyfte hufvud eller hand mot dem som slogo ned honom.' Modern svarade: 'Den platsen du såg är ej mer än som ett torp under ärans stad, ty i detta torpet vill Herren utröna, hvilka äro obekvämliga att ingå i ärans stad, och dem Han ser vara vakna och starka till striden, dem skall Han högligen kröna

i åran; därför sitta i detta torpet de, som skola pröfva dem, hvilka skola krönas i åran. De du såg slagna och tigande, det beror däraf att våra kläder äro smittade och orena af vårt torftiga hus, af våra kläder och orenlighet, därför behöfva de stark strid och arbete, att de må blifva rengjorda.' Pilten svarade: 'Det är hårdt och tungt att nedtrampas och tiga; då tyckes mig bättre att gå tillbaka till det fattiga huset.' Modern svarade: 'Om du stannar i vårt fattiga hus, då skola maskar och ormar uppväxa ur vårt mörker' — hon framhöll allt obehag, som skulle träffa sonen, och slutade så: — 'hellre än du ville lida det och därmed umgås, ville du ej vara född.' Småsvennen hörde detta och åstundade lekamligt godt, fastän modern menade det andliga, blef djärfvare till striden och uppväcktes dagligen att förtjäna kronan. Så gör ock Gud, ty Han lofvar stundom och gifver lekamliga ting, stundom lofvar Han köttsliga ting, med hvilka Han förstår andliga, att hågen skall väckas till kärlek till Gud och att mannen ej skall trösta på sig själf eller djärfvas af sig själf. Så gjorde Gud med Israels folk. Han lofvade och gaf dem först världsliga ting och gjorde med dem järtecken, att de skulle lära sig.» Därefter redogöres för Israels folks historia, hvilken vi kunna lämna å sidan.

»Gud är såsom en höna eller fågel liggande öfver sina ägg och görande dem heta, af hvilka lefvande ungar framkomma; men alla äggen, som äro under hönan, taga hennes hetta; ej bryter modern äggskalet, i hvilket ungen aflas, utan kycklingen själf vidfrestas att bryta skalet med sin näbb. När modern ser det, bereder hon ungen ett hetare ställe, där han må stå och blifva. Så söker Gud alla med sin nåd.»

Birgitta säger till jungfru Maria i slutet af en entusiastisk hyllning: »Dig välsignar allting ofvantill i himmelen och nedantill i jorden, ty genom dig vardt Skaparen människa, för din skull finner en rättvis man nåd, syndare syndaförlåtelse, döda lif, biltoge män komma åter till sitt fädernesland.»

»Om man bjuder en guldpenning åt en hund, aktar han den icke, men om guldpenningen är smord med något fett, då tager han den utan jäf.»

»Ett träds blomster äro många, dock komma icke alla till fullbordan. Så finnas många dygdegärningar, dock förskylla de icke alla himmelrikets lön, såvida de inte göras skäligare, ty att fasta, bedja och söka helgons hvilostäder äro dygdegärningar, men om de icke göras med den håg, att människan tror sig må komma till himmelriket med ödmjukhet och räknar sig vara en

onyttig tjänare i alla afseenden och har förstånd i allt, då duga de honom litet till evärdlig lön.»

»Bröddeg skall knådas och arbetas starkt; man plägar gifva herrarne hvetebröd och allmogen det bröd, som är något värre, och hundarna gifves det tredje slaget af bröd, som är ännu sämre. Med det att degen knådas och arbetas förstås bedröfvelse. En andlig eller gudlig man bedröfvas mest däraf, att Gud har ej heder af sina skapade varelser och att litet kärlek finnes hos människorna, ty alla de, som bedröfvas på detta sätt, de äro det bästa hvetet, af hvilket allt himmelrikets härskap glädes. Alla de, som bedröfvas af världens genvärdigheter, de äro såsom det sämre brödet, dock duger det för många att få himmelriket. Men de som bedröfvas öfver att de ej förmå göra allt det onda de vilja, de äro hundarnas bröd och höra till helvetet.»

»Om de som åstunda att tala Guds ord — här är tydligen tal om lekmän — ej komma inför herrar utan att hafva höfliga kläder, synda de icke genom att bära sådana, bara de icke räkna i vilja och hjärta guld och dyrbara stenar mera än sina gamla kläder, ty att allt, som i världen synes dyrbart, är mull.»

»Guds moder talade: 'Hvilken lejer sig en gärningsman till arbete, sägande honom att bära

sand från stranden och i hvar börda leta, om där kan finnas något guldstycke, icke varder hans lön mindre, om han icke finner något guld. Så är ock med dem, som med ord och gärningar arbeta med gudlig kärlek till själarnas gagn, ty ej få de mindre lön, om endast någon eller ingen omvändes eller bättras af deras predikan. En stridsman, som går ut efter sin herres bud med vilja att strida starkligen och kommer tillbaka sårad, utan att hafva några fångar, han får ej mindre lön för sin goda viljas skull, än om han hade vunnit seger. Så är ock med Guds vänner, ty för hvart ord och hvar gärning, som de göra för Guds skull och till själarnas förbättring, och för hvar bedröfvelsestund de utstå för Guds skull, skola de krönas i himmelriket, vare sig de omvända många eller ingen.»

Kristus talar till sin brud: »Hvi gläder du så öfver glada drömmar eller hvi sörjer du så öfver sorgliga drömmar? Jag har sagt dig, att djäfvulen är afundsjuk, att han icke förmår göra mera än jag tillåter än halm under dina fötter. Jag har äfven sagt, att han är lögnens fader och uppfinnare och att han stundom blandar någon sanning in i all sin falskhet. Djäfvulen sofver ej, utan går omkring att söka tillfälle att svika, därför skall du vakta dig, att icke djäfvulen

sviker dig, ty han sänder stundom glada drömmar i ditt hjärta, att du skall fånyttigt glädjas, stundom sorgliga, att du skall underlåta några goda gärningar, som du skulle hafva gjort. Du må spörja, hvarför jag låter djäfvulen ljuga. Jag svarar dig, att det låter jag ske för folkets och klerkernas synder. Gud låter mycket ske för syndernas skull, hvilket icke skulle ske, därest människan icke missbrukade Guds nåd och sitt förstånd. Om än icke alla drömmar böra upptagas, skola icke alla drömmar försmås, ty stundom inskjuter och visar jämväl Gud åt de onda goda ting, att de skola afstå från sina synder, stundom inskjuter han hos de goda goda ting i sömnen, att de skola varda desto hetare i förhållande till Gud. När dig händer något sådant, sätt ej därtill ditt hjärta, utan väg drömmarna, undersök dem med dina andliga vänner eller låt dem allstinges fara och utelyck dem ur ditt hjärta, som om du aldrig sett dem. Var stadig i tron på den heliga trefaldigheten, älska Gud af allt hjärta, var lydig både i genvärdiga ting och i goda, håll dig i dina tankar icke bättre än andra, utan frukta äfven i dina goda gärningar, håll icke ditt förstånd klokare än andras och anförtro åt Gud all din vilja och var redobogen till allt, hvad Gud vill. Då behöfver du icke rädas för drömmar;

om de synas glada, tro dem ej, därest de icke lända till Guds heder. Äro de sorgliga, var ej bedröfvad, utan sätt allt ditt hopp till Gud.»

Prästen, som har ämbetet, kan, äfven om han är dålig, sköta aflösning, Guds lekamen och andra kyrkans helgelser.

»Guds vänner skola vara som en dörr, genom hvilken andra skola gå in. Därför skall man granneligen vakta, att icke något hvasst eller hårdt står mot dem, som ingå, hvarigenom trångmål kan uppkomma. Dörren betecknar höfviska seder, rättvisa gärningar och undervisning, hvilket allt skall dagligen synas hos Guds vänner. Därför skall noga tillses, att icke något hårdt, såsom baktalan eller sköra ord, förekommer i Guds vänners mun eller något världsligt i deras gärningar, för hvilka de som ville ingå styggas tillbaka».

Kristus talar: »Hör du, som åstundar hamnen efter världens böljor och storm! Den som är på hafvet skall ej rädas något, om den är med honom, som förmår förbjuda vädret att blåsa och som förmår bjuda allt det, som kan skada, vika undan och låta hafsskären och klipporna mjukna och bjuda böljorna att leda och föra skeppet till stilla hamnar. Somliga i världen äro lika skepp, som föra lekamen öfver världens böljor, somliga till hugnad, somliga till bedröfvelse, ty människans

fria vilja leder somliga själar till himmelriket och somliga till helvetets djup, ty den vilja, som intet åstundar hetare att höra än Guds heder och till intet annat lefva än att han må tjäna Gud, den täckes Gud, och i en sådan vilja blifver Gud dagligen och bortför all själens våda och gör skären slätta och mjuka, å hvilka själen ofta stöter. Hvad äro skären annat än ond åstundan, ty lustigt är att se och hafva världens ägor, glädjas af världens heder och smaka allt det köttet lyster. Mot sådant stöter själen ofta vådligen, men om Gud är med i skeppet, då mjukna alla köttets lustar, och själen försmår alla världsliga ting. All lekamlig och världslig fägring är lik det glas, som utantill är graveradt och innantill fullt med jord. Blir det sönderslaget, är det ej mera nyttigt än svart jord, hvilken icke är för människan skapad till annat än att därmed köpa himmelriket. Den som ej åstundar mera att höra sin heder eller världens heder än ett ondt och skadligt väder och hatar och dräper sitt kötts obekväma lustar, han kan rolig hvila och med glädje vakna, ty Gud är med honom i hvarje stund.»

Guds son talar till sin brud: »Om ovännen bankar på dörren, skolen I ej vara som getterna, hvilka löpa till väggarna, och som vädurarna, som resa sig och stånga hvarandra och slåss med hor-

nen, utan I skolen vara lika kycklingarna, som fly in under moderns vingar, när de se skadebringande fåglar flyga i vädret.»

»Tårar äro af tre slag. De första likna vatten, det är de, som äro för de ting, som människan älskar å världens och köttets vägnar, såsom när hon mister vänner och världsligt gods eller lekamlig hälsa. Andra tårar likna snö, ty när människan begynner tänka på sin våda, på den lekamliga döden och helvetets elände, då börjar hon gråta, ej af kärlek utan af räddhåga, och därför smälta sådana tårar hastigt och blifva till intet liksom snön. Det tredje slaget tårar liknar hagel, ty när människan tänker, huru ljuf den köttsliga lustan har varit och att hon skall mista den, och huru mycken hugnad är i himmelen, då börjar hon gråta öfver fördömelsen och förlusten af ära, men hon bryr sig ej om att gråta öfver Guds vanheder, som består däri, att han mister denna själen, hvilken han återlöst med sitt blod; hon aktar ej heller, huruvida hon får efter döden se Gud eller ej. Sådana tårar liknas väl vid hagel, ty en dylik människas hjärta är mycket hårdt och har ingen kärlekshetta till Gud. Därför kunna sådana tårar icke draga själen till himmelriket. Men nu vill jag visa dig de tårar, som draga och leda själen till himmelriket. De liknas vid dagg. Stundom går en

fuktighet upp af jorden såsom till himmelen, dragande sig under solens hetta, och faller åter ned till jorden och gör fruktsamt allt det som växer på jorden, och det kallas hos eder dagg. Detta synes ock å rosens blad, som gifva från sig fuktighet, när de komma till hetta. Så ock i andligt hänseende. Den, som tänker på den välsignade jorden, som är Kristi lekamen, och på de orden, som Kristus talade med sin egen mun, och hvilken nåd han gjorde i världen och huru bitter och hård pina han tålde af kärlek till själarna och för att återlösa dem, då går den kärlek människan har till Gud med mycken sötma upp i hjärnan, som liknas vid himmelen, och hjärtat, som liknas vid solen, uppfylles med gudomlig hetta och värme, och ögonen fyllas med tårar vid tanken därpå, att man gjort en så god och ljuf och kärleksfull Gud vred, nu vill man hellre tåla pina till Guds heder än hafva all lusta och mista Gud. Dessa tårar liknas väl vid dagg, ty de gifva hjälp och makt att göra goda gärningar och göra frukt i Guds åsyn. Såsom ett växande blomster drager den fallande daggen in i sig, och blomstret innelyckes i daggen, så innelycka de tårar, som gjutas af kärlek till Gud, Gud i själen, och Gud drager själen in i sig.»

Guds son talade: »Jag älskar dig såsom en god herre sin tjänare, som en fader sin son, som

en man sin hustru. Herren säger till tjänaren: 'Jag skall gifva dig kläder och kost, som höfves, och måttligt arbete.' Till sonen säger fadern: 'Allt mitt goda är ditt.' Mannen säger till hustrun: 'Min hvila är din hvila, min hugnad är din hugnad.' Hvad skola dessa tre svara honom för så stor kärleks skull? Svennen skall säga till sin herre: 'Förty att jag skall få arfvode och tjäna, vill jag hellre tjäna dig än andra.' Sonen skall säga till fadern: 'Ej vill jag skiljas från dig, ty jag hafver allt godt af dig.' Hustrun skall säga till mannen: 'Jag uppehålles af ditt arbete, jag har värme af ditt bröst och sötma i dina ord, ty vill jag hellre dö än skiljas från dig.'»

Guds son talade till sin brud: »Du skall vara som det lekareinstrument, som kallas fedla, ur hvilken fedlaren framkallar vackra ljud. Han beslår henne utantill med silfver, så att hon skall synas desto dyrare, och han förgyller henne innantill med stadigt guld. Så skall du vara försilfrad med goda seder och förstånd, så att du fattar hvad du äger att göra Gud och dina medkristna och hvad själen tillbör och lekamen till evärdlig hälsa. Innantill skall du vara förgylld med ödmjukhet, så att du icke må täckas någon annan än mig, och du skall ej rädas att misstyckas människorna för min skull. Därefter gör

fedlaren tre ting för sin fedla. Först sveper han henne i sindal (fint tyg), att hon ej skall smutsas, för det andra gör han åt henne ett hus (fodral) att gömmas i, för det tredje sätter han på detta ett lås, att hon ej skall borttagas af tjufvar. Så skall du svepas i renhet, att du ej sedan smutsas med lusta eller gärningar, arbeta gärna därpå att du får vara ensam, ty umgänge med vrånga män fördärfvar goda seder. Låset är ett godt förvar af syn och hörsel, mun och gärningar, så att du ej svikes af djäfvulens klokskap. Nyckeln är den Helige ande, som skall upplåta ditt hjärta, såsom mig täckes, till min heder och min nytta.»

»Det finnes en fluga, som kallas fjäril, hon har breda vingar, liten kropp, mångahanda färg, hon flyger högt i vädret för sin lätthets skull, men därför att hon har liten styrka, faller hon snart ned på det som är närmast, stockar eller stenar. Fjärilen betecknar de högfärdiga, som hafva breda vingar och liten kropp, ty deras hug sväller af högfärd som en uppblåst bläddra, och de tro sig hafva allting för sin förskyllan och anse sig bättre och värdigare än andra, de skulle utvidga sitt namn öfver världen, om de förmådde det. Men för det deras lif är kort som en pust, falla de ned, då de ej tänka det. De högfärdiga hafva mångfaldig färg såsom sommarfågeln, ty de högfärdas öfver

sina lemmars fägring och öfver gods och släkt, men när de dö, äro de ej annat än stoft.»

»När björnen är hungrig och ser det villebråd han åstundar, fäster han ena foten i villebrådet och letar med den andra efter ett fast ställe, så att villebrådet ej skall slippa ifrån honom, utan han må kunna vända och äta det efter sin vilja. Han ser alltid på villebrådet och bryr sig ej om guld eller välluktande och dyrbara örter eller dyrbara stenar.»

»Såsom modern löper gladligen emot sin son, när hon hör hans röst, och såsom fadern, när han ser sin son arbeta, löper mot honom midt i vägen och lättar hans börda, så löper jag mot mina vänner, görande allt tungt för dem lätt och lustigt att bära. Såsom någon, som ser något lustigt, ej hugnas utan att han nalkas det, så nalkas jag dem, som åstunda mig.»

Den heliga Agnes uppmanade bruden att sätta på sitt hufvud en krona med sju kostbara stenar. Kronan betecknade tålamodets pröfningar. Den första stenen, en jaspis, sattes i Birgittas krona af den, som sade sig icke veta, af hvilken ande hon talade, det vore henne nyttigare att sitta och spinna med andra kvinnor än att disputera om den heliga skrift. Som jaspis skärper synen och upptänder glädje i sinnet, så upptänder

Gud glädje i själen och upplyser förståndet till andliga ting. Den andra stenen, en safir, sattes å kronan af den, som talade väl om Birgitta i hennes närvaro, men illa om henne på hennes rygg; såsom safiren är blå som himlen och håller lemmarna helbrägda, så pröfvar människornas ondska den rättvise, låter honom åstunda himmelriket och bevara själens lemmar för högfärd. Den tredje stenen, en smaragd, sattes å kronan af den, som sade att Birgitta hade sagt hvad hon aldrig sagt, ej ens tänkt; som smaragden är skör, men fager och grön, så blir människornas lögn snart till intet, men gör dock själen fagrare som lön för tålamodet. Den fjärde stenen, en margarita (äkta pärla), satte i kronan den, som lastade Guds vän i din närvaro, hvaröfver du bedröfvades mera än om det hade gällt dig själf. Såsom margaritan är hvit och fager och lättar hjärtats pina, så inleder kärlekssorgen Gud i själen samt späker pinan af vrede och af brist på tålamod. Den femte stenen, en topas, sattes å kronan af den, som talade bittert och hårdt till dig, och du däremot välsignade honom. Såsom topasen har guldfärg samt bevarar renlek och vänlek, så är intet fagrare och för Gud täckare än att människan ej skadar dem, som skada henne, utan älskar dem och beder för dem. Sjette stenen, en diamant,

sattes på kronan af den, som gjorde dig lekamlig skada, men du ville icke vanfrejda honom. Såsom diamanten ej brytes af slag, utan endast genom bockablod, så täckes Gud, att människan för hans skull glömmer sin lekamliga skada och tänker alltid på hvad Gud gjorde. Den sjunde stenen, en karbunkel, satte den dit, som bragte dig ett osant budskap, att din son Karl var död, hvilket du bar med tålamod, antvardande Gud din vilja. Ty som karbunkeln lyser i mörkret och är fagrast i fingerguldringar, så lyser den, som är tålig, när han mister något som är honom kärt, inför helgonen som en dyrbar sten.

»Många predika med orden och ej med goda föredömen. De äro lika dem, som vintertiden bygga en mur af stenar utan lera eller kalk, hvilken mur genast faller sönder.»

»Jag är Guds moder. Jag är alla deras moder, som äro i himmelrikets glädje. Jag är jämväl moder för alla dem, som äro i skärselden, ty för mina böners skull minskas deras pina. Jag är jämväl moder för alla rättvisa människor i jorderiket. Jag är jämväl moder för alla syndiga människor, som vilja bättra sig från sina synder.»

»Det finnes ett pulver, som af elden blir så brännande, att då det är innelyckt i något, då gifver det ifrån sig ett så stort ljud af pulvrets

makt och rörelse, att alla de, som höra det, gifvas vid af undran.»

»Min herre Jesus Kristus, jag känner mig hafva mycket brutit mot dina bud. Med din nåd vill jag gärna bättra mig. Herre min, jag klagar för dig, huru mig tyckes mitt hjärta vara skipadt. Mig tyckes, som om i hjärtat funnes en etterblemma. Genom hjärtat stå ock tvenne törntaggar, och utanom sitter en hinna, som tränger det och plågar mig vådligen. Min käre herre Gud, detta kan jag omöjligen ändra själf utan din hjälp. Därför beder jag dig för all den ödmjukhet, som du uppenbarade i världen, rif bort hela den där hinnan, som är högfärden, och linda däromkring den ödmjukhet, som utan begynnelse funnits i din gudoms dygd. Min herre Gud, jag beder dig för det att ditt hufvud kröntes med törne, rif ut ur mitt hjärta den törntaggen, som är köttslig kärlek till make eller barn, vänner eller fränder, och sätt i stället in gudlig kärlek till mina medkristnas själagagn. Jag beder dig, min käre Herre, därför att dina signade händer och fötter rämnade sönder för spikarna, rif ut ur mitt hjärta den törntaggen, som är världsligt begär, och sätt i stället in åstundan till din tjänst och till ditt evärdliga rike. Min käre herre Gud, jag beder dig för allt det ditt dyra hjärta tålde, då du dog

på korset, och för det ditt bröst efter döden rämnade för spjutstynget, rif sönder etterblemman i mitt hjärta.»

Förut, då det var tal om det sceneri, som förekommer i uppenbarelserna, omnämndes, huru en stege var upprest från jorden till himlen, och på stegen stod en munk, som talade in i himmelen. Munken betecknas som en mycket boklärd, han gjorde en mängd frågor rörande kloka ting, och Gud gaf honom svar. Uppenbarelsernas femte bok fylles till större delen af dessa frågor och svar, hvadan den fått namnet frågornas bok (*interrogationes*). För att gifva ett begrepp om frågorna må det vara nog att anföra ett exempel ur femte kapitlet (i den svenska texten, kap. 7 i den latinska). »Munken syntes som förr å sin stege, sägande: 'O domare, jag spör dig, hvi talas om fult och fagert i världen, hvi skall jag hata världens fägring, då jag är fager och af ädel släkt? Hvi skall jag ej upphöja mig öfver andra, då jag är rik? Hvi skall jag ej sätta mig framför andra, då jag är hederligare än de? Hvi skall jag ej åstunda och söka mitt eget lof, då jag är god och värd lof? Hvi skall jag ej kräfva lön, när jag gör andra gagn?'» — och ett annat ur kap. 6 (i latinska texten kap. 8) — »O domare, hvi tål du att en afgud sitter i kyrkan och hedras, då

ditt rike är evärdligt öfver allting? Hvi låter du icke människorna i detta lifvet se din ära, så att människorna med så mycket större kärlek åstunda den? Hvi låter du ej änglar och helgon vara synliga i detta lifvet, då deras 'ärlighet' är heligare än allt annat, som är skapadt? Då helvetets pinor äro förskräckligare än allt annat, hvi låter du dem ej ses af människorna i detta lifvet, att de må undfly dem? Då djäflarne äro ledare och ohyggligare än allt annat, hvi synas de icke för människor, ty då skulle ingen lyda dem?» Frågorna äro af mycket olika beskaffenhet och giltighet — en gäller, hvarför icke natten var lika ljus som dagen — men de äro af intresse, ty de vittna om de problem, som på fru Birgittas tid sysselsatte tänkande personer. Svaren gå i allmänhet ut på att de förhållanden, som voro införda i världen, hade till uppgift att uppfostra människorna för deras eviga bästa.

I ett kapitel i denna bok finna vi ett drag af kulturhistoriskt intresse. »När eld är upptänd i huset, behöfves ett vindöga, genom hvilket röken går ut, så att husets inbyggare kunna glädjas af värmen.» Den gamla anordningen af eldstad och takfönster var således i full giltighet vid midten af 1300-talet.

Guds moder talade till bruden: »Min son älskar dig af allt hjärta, därför råder jag dig, att du icke älskar någon annan. Han är så åstundlig, att om du hafver honom, behöfver du intet åstunda. Han är så fager, att all annan fägring och klarhet är i jämförelse med honom såsom en skugga.»

Fru Birgitta bad för en person, som var illa sjuk. Han hade icke rätteligen tjänat Gud, men Kristus bad henne säga den sjuke, att han skulle gifva honom sin nåd, om han hade vilja att bättra sig. När denne man sedermera dog, syntes Kristus för henne ännu en gång och sade: »Se, huru rättvis jag är i min dom! Denne, som tyngdes af så stor sjukdom, kom till min dom, och ändock han blef dömd till nåd för god vilja, skall han, förrän han blir fullt rensad, hafva så bitter och hård pina i skärselden, att ingen dödlig kan tänka sig den. Hur skola då de hafva det, som hafva all sin vilja i världen och mödas af inga bedröfvelser?»

En munk hade i tolf år varit frestad af tvifvel, huruvida brödet i nattvarden var Kristi lekamen, och äfven på det sätt, att han ej kunde nämna jungfru Marias namn utan att få orena tankar. Han vardt frälst genom fru Birgittas böner så fullkomligt, att han icke kunde vara glad annat

än å de dagar, då han anammade Guds lekamen, och Marias namn var för honom det ljufvaste. En gång såg Birgitta honom stå försjunken i gudliga böner, och vid hans sida stod en djäfvul med bundna händer. När djäfvulen stått där en stund, ropade han med en ryslig röst och upphäfde ett stort tjut samt gick skamsen därifrån. Han hade funnit, att han icke vidare kunde få någon makt öfver munken. En präst hade blifvit förtrollad till skörlefnad af en trollkvinna och bad fru Birgitta om hjälpande förböner. Han blef räddad och gick då i kloster.

Kristus talade: »Jag är din skapare och brudgumme. Du min nya brud syndade nu fyrfaldigt i din vrede: du var i ditt hjärta otålig öfver ord, under det jag tålde slag för din skull, och när jag stod inför domaren, svarade jag ej ett ord; du syndade genom att svara grymma ord och upphöjde mycket din röst med förebråelser, under det jag, då jag korsfästes med spikar, såg upp till himmelen och upplät icke min mun; du försmådde mig, för hvars skull du skulle fördraga allting med tålamod; du gaf ej godt efterdöme åt dina medkristna, som foro vilse och skulle af ditt tålamod lära, hvad bättre var. Därför vill jag, att du aldrig mera vredgas. Om någon retar dig till vrede, tala ej förrän vreden är borta ur sinnet,

och tala då med saktmod. Om ditt tal ej kan vara till någon nytta, och då det icke är en synd att tiga, då är det bättre ätt tiga.»

Jungfru Maria hade ett samtal med djäfvulen och Birgitta stod bredvid. Samtalet hade följande lydelse:

»*Maria.* Hör du, djäfvul, säg i hennes åhöra, hvar är det du skapade?

Djäfvulen. Jag skapade intet, utan jag var en väl skapad varelse, och af mig själf var jag ond.

Maria. Hade ej någonsin din vänskap en säll eller god ända med glädje?

Djäfvulen. Aldrig har så varit, och aldrig skall så varda.

Maria. Hade din lusta någonsin en god ända?

Djäfvulen. Nej, ty den börjas i ondt och leder till ondt.»

Därefter anhöll djäfvulen, att Maria ville gifva honom makt öfver Birgitta.

»*Maria.* Hvarför tager du henne icke i ditt våld?

Djäfvulen. Jag förmår ej skilja tveggehanda blod, som är sammanblandadt i ett käril, ty Guds kärleks blod är blandadt med hennes kärleks blod.

Maria. Hvarför låter du då henne icke vara i ro?

Djäfvulen. Det skall jag aldrig göra, ty kan jag icke dräpa henne med dödliga synder, skall jag lägga mig vinn om, att hon må plågas och näpsas

för synder, för hvilka nåd finnes, och förmår jag ej uträtta det, skall jag kasta mina kardtistlar i hennes klädningsveck, hvaraf hon skall på mångahanda sätt oroas, innan hon förmår kasta bort dem, d. v. s. jag skall sända in i hennes hjärta skiftande tankar, af hvilka hon skall erfara mångfaldig oro.

Maria. Då vill jag hjälpa henne, och huru ofta hon bortsliter dem och återkastar dessa tankar i ditt ansikte, så ofta skall synden förlåtas henne, hennes krona och lön ökas.»

Fru Birgitta fällde förböner för många. En gång, då hon bad för någon, sade jungfru Maria till henne: »Han, som du beder för, hade särskild gudlighet till mig, och ehuru han invecklade sig i mycket ondt, tröstade han alltid på min hjälp och hade en liten kärleksvärme till mig, men till min Son hade han ingen kärlek, och ej hade han gudlig räddhåga, och därför skulle han pinas utan ända, om han hade kallats ur världen i sina onda gärningar, men därför att jag är full af miskund, glömde jag ej honom, utan ännu är något godt hopp i honom för min böns skull, om han vill hjälpa sig själf, ty han har nu ånger öfver sina gjorda synder och vilja att bättra sig.» Denne man, en frände till fru Birgitta, blef omvänd och dog i fromhet.

Jungfru Maria bad till sonen om miskund för en röfvare, för hvilken Birgitta gråtande gjorde förbön. »O min moder, sade då Kristus, hvi beder du för honom? Han har från änglarne röfvat människosjälar, han har aflifvat många människor före deras naturliga dödsstund, han har röfvat många menlösa barns gods och lagt olidliga skatter på fattiga människor, dessutom har han gjort sig skyldig till girighet, skörlefnad och högfärd.» Jungfru Maria hade dock hos mannen i fråga upptäckt något godt, hvilket den allseende Guden icke hade märkt, och bönfaller om miskund: hon ber att Kristus skulle göra röfvaren i fråga en nåd för hennes skull, en nåd för hans tjänstemans skull, en tredje nåd för hennes dotters och Kristi bruds skull, och hon fick löfte om miskund. Ännu en uppenbarelse gäller samme röfvare, som skulle få nåd, därest han fullständigt ändrade sitt väsen, värnade kyrkans tro, återställde hvad han med orätt tagit — som han icke kunde göra detta i hvart enda fall, skulle han stifta en gudstjänst vid ett altare, hvarest dagligen en mässa skulle hållas till förmån för dem, som icke kunde erhålla någon ersättning — och vinnlade sig om ödmjukheten. Tre år senare talade Kristus åter till bruden om denne man och sade det vara högsta tid, att han omvände sig, ty hans dagar

voro räknade. Men han omvände sig icke, hans ätt dog ut, och de rikedomar han samlat tillföllo andra.

Guds son talade till sin brud: »Ehuru jag vet allt, säg mig med dina egna ord, hvilken din vilja är.» Genast svarade för henne hennes ängel, som var henne gifven att vårda henne: »Hennes vilja är såsom det står skrifvet: ske din vilja såsom i himlen så ock på jorden.» Vår herre svarade: »Det är det jag vill och beder om, det är för mig den täckaste tjänst. Dig, min brud, tillhör det att vara som ett välrotadt träd, hvilket ej kan undergräfvas af mullvaden eller kullkastas af stormen eller förtorkas af själens hetta. Dess främsta rot är god vilja efter Guds vilja. Från denna viljans rot utgå så många dygder som det finnes rötter på trädet. Om din vilja är stark och stadig, då må djäfvulen gnaga på viljan, d. ä. han må insända onda tankar, men om du ej lyder dem, utan står emot med viljan, då skola de ej lända dig till pina utan draga dig för tålamodets skull till större lön. Om du då faller i synd genom otålighet eller helt oförutsedt, statt då raskt upp med ånger och skriftemål, då skall jag förlåta synden och gifva dig tålamod och styrka.»

I en uppenbarelse omtalas sju djäflar, som uppvakta en människa: högfärdens, girighetens, olydnadens, svalgets, fåfäng äras o. s. v.

Jungfru Maria talade: »Fyra slag af människor hälsa och tjäna mig. De första låta all sin vilja och sitt samvete i mina händer och allt hvad de göra, det göra de till min heder. Deras tjänst är mig så lustelig som den sötaste dryck. Andra gruppen äro de, som rädas för pina och hålla sig från synder af räddhåga, dem gifver jag, om de blifva stadiga i min tjänst och mitt lof, minskning i deras vrånga räddhåga och ökning i sann kärlek, med hvilken de skola lära sig att rätt älska Gud. Den tredje gruppen utgöres af dem, som ymnigt högt ropa och upplyfta mitt lof, utan annan akt och åstundan än därmed vinna världslig heder och fortgående nytta och gagn — om man sänder en gåfva till en herre, sänder han tillbaka något lika godt. Som de bedja om världsliga ting och icke åstunda något med större kärlek, gifver jag dem hvad de vilja, på det de sålunda må få sin lön här i världen. Den fjärde gruppen innefattar dem, som låtsa sig vara goda, men ändock hafva lust till synden och synda lönnligen så snart de komma åt, utan att ses och skändas af människor, tänkande, att jungfru Maria är mild och hon skänker nåd och misskund, så snart hon blir åkallad. Deras rop, hälsning och tjänst täckes mig så som ett kärl, hvilket är utantill prydt och silfreradt och

innantill fullt med värst luktande träck, på hvilken ingen förmår lukta.»

En djäfvul syntes stå i Guds dom, som höll en död mans själ skälfvande. Djäfvulen sade till domaren: »Se villebrådet. Din ängel och jag följde denna själen från dess upphof till dess lifs ända, ängeln för att skydda, jag för att skada, vi jagade den båda, och till sist föll den i mina händer. För att få behålla den är jag så girig och hastig som en nedfallande ström, som intet annat motstår än jorden och något hårdt. Detta hårda är din rättvisa, hvilken ännu ej är pröfvad och uttalad mot denna själ, hvadan jag ej äger henne med tillförsikt. Jag åstundar denna själ så hett som ett dödsvultet djur, som af hunger till och med förtär sina egna lemmar. Eftersom du är en rättvis domare, döm en rätt dom öfver denna själ». Så uppstod följande samtal:

Domaren. Hvi var du själen närmare än min ängel?

Djäfvulen. Därför att synderna voro flera än de goda gärningarna.

Domaren. Visa hvilka gärningarna äro.

Djäfvulen. Jag har en bok full med hans gärningar och synder.

Domaren. Hvad är bokens namn?

Djäfvulen. Bokens namn är olydnad, och i den boken finnas sju böcker, och hvar bok har tre blad och hvart blad mera än tusen ord.

Domaren. Säg denna bokens namn, ty om jag än vet allt, vill jag, att du skall uttala dig, så att min vilja och godhet kungöras för andra.

Djäfvulen. Första boken heter högfärd och i den finnas tre kapitel. Först andlig högfärd i samvetet, därför att han — det var fråga om en riddare i Sverige — högfärdades öfver ett godt lefverne, hvilket han trodde vara bättre än andras. Han högfärdigades äfven öfver sitt förstånd och samvete. Vidare högfärdigades han öfver det gods, som blifvit honom beskärdt, öfver sina tjänare, klädedräkt m. m. Han högfärdades därutöfver med anledning af sina lemmar och sin kropps fägring, sin ärliga släkt och börd och alla sina gärningar. Den andra boken handlade om hans girighet, och den hade tre blad. Först fanns andlig girighet, ty han tänkte, att synderna icke voro så tunga som det säges, och han åstundade himmelriket, hvilket dock icke gifves åt andra än dem, som äro fullt rena. Han åstundade i världen mera än hvad behöfdes, och hans vilja var att upphöja sin släkt och sitt namn och uppfostra sina arfvingar och göra dem väldiga, ej till Guds heder, utan till världens. Han

åstundade för egen del världslig heder, att upphöjas, att vara öfver andra, af sådan anledning letade han sig till människors goda vilja och vänskap och skaffade sig världsliga gods. Tredje boken heter afund och har tre blad. Han afundades lönnligen dem, som hade mera och större trefnad än han, af afund tog han från dem, som ägde mindre och behöfde mera. Han skadade sina medkristna lönnligen af afund med sina råd och jämväl uppenbarligen med ord och gärningar, med vänner och tjänare, han uppväckte och rådde andra till dylikt. Fjärde boken heter nidskap och har tre blad: Först var det nidskap i hågen, ty han ville ej säga andra till hugnad eller gagn de ting, som han visste, tänkande med sig, hvad nytta eller lön han skulle få, om han gåfve den eller den det rådet eller om han hjälpte dem med råd eller ord, och så gick den behöfvande från honom bedröfvad och utan hugnad, hvilken hade kunnat blifva undervisad och hulpen af honom, därest god vilja hade funnits. Det andra var, att han ej ville förlika dem som voro oense eller hugna bedröfvade, när han hade kunnat göra det. Det tredje var nidskap i gods, ty han ängslades och bedröfvades, om han skulle gifva ut en penning i Guds namn, men han gaf gärna ut hundrade för världslig heder. Femte boken heter

lättja och i den äro tre blad. Han var lat att göra goda gärningar till Guds heder, ty han förlorade sin tid på kroppens hvila, och kroppens nytta och lust voro honom allra kärast. Han var lat i tankarna, ty när Guds gode ande sände i hans hjärta någon ånger eller andligt förstånd, syntes det honom mycket långt. Han var för det tredje lat i munnen till gudliga böner och till att tala det, som var till Guds heder och andra till nytta, men i öfrigt var han brinnande till lättsinniga ord. Den sjätte boken heter vrede och har tre blad. Han vredgades mot sina medkristna för allt sådant, som ej var honom till gagn. Han skadade sin medkristen genom att i sin vrede taga ifrån honom hans tillhörigheter. Han bedröfvade af vrede sina medkristna. Den sjunde boken heter lusta och har tre blad. Han utgöt sin natur på opassande sätt, han var gift och hade ej köttsligt umgänge med andra kvinnor, men han gjorde sig skyldig till olofliga omfamningar och opassande ord och oblyga åthäfvor. Han var mycket lättsinnig i sina ord, väckte genom dem sin hustru till skör lustas hetta och andra att höra och tänka sköra ting. Han födde sin kropp mycket kräsligt med många rätter till lusta för kroppen och för att framkalla lof, han satt vid bordet längre än tillbörligt var, icke

aktande den tid, som var honom gifven till bättring. O domare, så slutade djäfvulen, nu är min bok fullständigt uppläst, tilldöm mig därför själen. Domaren teg. Miskundens moder, jungfru Maria, som förut stått längre bort, trädde nu närmare, hon ville disputera med djäfvulen om rättvisan. Sonen svarade: »O min käraste moder, hur kan denna rätt förnekas dig, som är min moder och änglarnes fru, när den ej nekas djäflarne. Du förmår allt, och du vet med mig, utan att du talar, ty du vill, att min kärlek skall kungöras för andra.» Maria frågade då djäfvulen, om han visste alla människors tankar. Han gaf till svar, att han dömde efter de yttre gärningarna och efter hvad han själf inskjutit i människans hjärta, men en människas goda tankar kunde han icke förstå. Maria bad honom, fast han icke ville gärna göra det, säga, huru det som stod i hans bok skulle kunna utplånas. Djäfvulen genmälte, att det fanns endast ett medel, den gudliga kärleken. Hon sporde vidare, om icke den orenaste syndare, den som var mest bortvänd från hennes son, skulle kunna medan han lefde återkomma till nåden. Detta medgaf djäfvulen, och då vände sig miskundens moder till de kringstående och sade: »denna själen vände sig till mig i sin dödsstund och sade: du är miskundens moder, mis-

kunda dig öfver mig usle, jag är ovärdig att bedja din son, ty mina synder äro mycket hårda och många, mycket retade jag honom till vrede genom att mera älska min lusta och världen än min Gud och skapare, därför beder jag dig, att du miskunnar mig, jag lofvar dig att bättra mig, om jag får lefva, och vända min vilja till din son och icke älska något annat än honom, mest gråter och sörjer jag nu däröfver, att jag icke gjort något godt till din sons, min skapares heder, därför beder jag dig, mildaste fru, att du miskundar mig, ty jag har ingen annan att fly till. Med sådana ord och tankar kom denna själen till mig i sitt yttersta. Enhvar, som beder en annan med allt hjärta och med vilja att bättra sig, måste höras, huru mycket mera skall då jag, som är miskundens moder, höra dem, som ropa till mig.» Djäfvulen sade sig icke veta något om denna yttersta vilja och bad om bevis. Maria svarade: »Du är icke värd att jag skall svara dig, dock på det det må lända andra till hälsa, svarar jag dig. Du usle sade, att intet förmådde utplåna din skrift annat än gudlig kärlek». — Hon vände sig till domaren och sade: »O min son, bjud honom slå upp sin bok och se, om där står allt fullt skrifvet eller om något är utplånadt.» Djäfvulen måste erkänna, att de sju anklagelserna voro i

hans bok, som han hade i sitt minne, utplånade, fastän det syntes, att något hade varit skrifvet där. Därefter sade domaren till den gode ängeln, som stod i närheten: »hvar äro denna själens goda gärningar?» Den gode ängeln sade sig hafva följt denna själ från den stund, då denna förenades med kroppen, och framhöll sju förtjänster, hvilkas vikt väl svarar mot de sju anklagelserna. Själen blef frikänd, men måste renas. Hon skulle i skärselden se sina leda synder, se djäfvulen i hans rädsliga skepnad, se andra själars elände och pina, hon skulle höra ett rädsligt ve, därför att hon hade velat höra sitt eget lof, hon skulle höra djäflarnas rysliga rop, hon skulle höra svåra förebråelser, hon skulle brinna i den mest brännande eld, hon skulle tåla den värsta köld, hon skulle vara i djäflarnes händer, till dess hvart hennes minsta ord och hvar hennes minsta tanke blifvit renad. Djäfvulen sporde, huru länge detta skulle fortgå och fick till svar: »till domens dag.» »Hvar och en, som har gudlig kärlek till mig, sade domaren, och åstundar mig med all åstundan, längtande att skiljas från världen och vara när mig, han kommer till himmelriket utan pina, ty jordelifvets bedröfvelse är hans renselse. Den som rädes döden för dödens hårda pina och för den tillkommande pinan och därför ville lefva längre för att bättra

sig, han skall få lätt pina i skärselden. Men den som vill lefva till domedag, äfven om hans synder ej äro dödliga, dock för viljan att lefva evärdligen, skall hafva evärdlig pina till domedagen. Miskundens moder prisade rättvisan i domen, men sporde, om icke någon lindring kunde göras och huru. Hon fick till svar, att detta kunde ske, därest någon ville återgälda de gods, som den döde med orätt tagit från andra, om rika allmosor gåfvos, om mässor lästes. Maria sporde, om icke det goda den aflidne tänkt och gjort, skulle räknas honom till godo, och detta besvarades jakande. Maria bad då om lindring i straffet inom skärselden, att han skulle slippa se djäflarna och höra deras begabbelser, ej erfara den värsta kölden, och detta medgafs. Därefter uppträdde flera helgon och begärde, att pinan i skärselden skulle förkortas, och äfven detta medgafs för deras böners skull. Ett tillägg till uppenbarelsen säger, att den ifrågavarande mannen var en godvillig riddare, som älskade de fattiga. Hans hustru gjorde stora gåfvor för hans själ och drog därefter till Rom, hvarest hon afled.

Jungfru Maria bad: »Jag beder dig för min dotter, din brud, ty hon är blyg. Du har återlöst hennes själ med ditt blod, lyst henne med din kärlek, uppväckt henne med din godhet, fäst

henne med din miskund. Jag beder dig, o min käre son, gif henne tre ting. Först dyrbarare kläder, ty hon är den högsta konungens dotter och brud, bruden försmås alldeles, om hon ej har kunglig klädebonad, och hon får skam och förebråelse, om hon finnes ohöfvisk. Gif henne därför kläder, ej af jorden, utan af himmelriket, ej de som skina utantill, utan de som skina med kärlek och renhet innantill. Gif henne dygdens klädebonad, att hon ej behöfver de yttre tingen, utan har ymnigt innantill, att hon må lära och upplysa andra. För det andra gif henne finare kost, ty hon är van vid grof kost och behöfver nu vänjas vid din kost, som hanteras, men ses ej, hålles, men kännes ej, mättar, men förstås ej af de lekamliga sinnena, din värdigaste lekamen och din mandom, hvilken du undersamligen tog af mig och därmed fullkomnade du, hvad det stekta lammet i den gamla lagen betecknade, din gudom med din mandom visar det dagligen vara fullkomnadt. O min son, gif din brud denna kosten, ty utan den förtorkas hon och varder svag, liksom ett spädt barn utan mjölk, med och i följd af den kosten förnyas hon till allt godt, liksom den sjuke af mat. För det tredje, o min son, gif henne en hetare anda, ty hon är som en eld, hvilken aldrig blifvit tänd och aldrig släckes

hvilken låter alla lusteliga synliga ting försmås, och det gifver hopp om tillkommande ting.» Det var fru Birgittas böner för sig själf, som Guds moder framställde. Det var en hennes bekännelse om sig som framgår ur Sonens svar, att det ej är nog för en människa att hafva mottagit goda ting, utan hon skall ock kunna bevara och äga dem, och på det detta må ske, fordras ödmjukhet, ty allt godt människan får är af Guds nåd och ej af hennes egen förskyllan, tjänstvillighet och räddhåga, att den mottagna nåden ej skall lida någon minskning.

Kristus sade: »Jag är som en god glasmästare, som gör många kärl af aska och om än många brytas sönder, upphör han ej att arbeta till dess kärlens antal blir fullkomnadt. Så gör jag af vanärligt ämne ärliga skapelser, människorna, och om än många gå bort från mig genom sina onda gärningar, så upphör jag ej att skapa andra, till dess änglarnas körer och de tomma platserna i himmelriket blifva fyllda. Jag är jämväl lik ett godt bi, som flygande ut ur gården eller stocken, flyger till en fager ört, som det ser på långt håll, och letar där fagraste blomster, välluktande lukt och sötaste frukt, men när biet nalkas örten finner det, att blomstret är torrt och lukten omskift, sötman alldeles försvunnen. Det uppsöker då en

annan ört, något hvass, hvars blomster ej är mycket fagert och luktar ej mycket väl, sötman god, men liten. På den örten fäster biet sin fot och drager ut sötman och bär den till bistocken, till dess byggnaden därinne blir fullbordad.»

Det heter i Wallins psalm:

> Ack, när så mycket skönt i hvarje åder
> af skapelsen och lifvet sig förråder,
> hur skön då måste själfva källan vara,
> den evigt klara!

Hos Birgitta uttalas detsamma på följande sätt: »Människan kunde se och skåda, om hon ville, att himlakropparna, träden och örterna äro så fagra och åstundliga, huru mycket fagrare och åstundligare är då icke deras skapare.»

Birgitta bad Maria: »jag beder dig, du värdigaste moder, att du värdigas så bortdraga ur mitt hjärta all kärlek till världsliga ting, att du sen må vara mig ljufvast öfver allt.» Maria hänvisade henne till skriften, särskildt till dessa sex ord: Kristus sade till den rike mannen att gå bort, sälja allt hvad han hade och gifva åt de fattiga, men själf följa honom — han sade, att man icke skall hafva omsorg för morgondagen — han uppmanade att se på fåglarna under himlen, som födas af Gud, huru mycket mera skall han

föda människorna — han sade, att man skulle gifva kejsaren det kejsaren tillkommer och Gud det honom tillkommer — han sade, att man skulle först söka efter himmelriket — slutligen alla hungriga skulle komma till honom och skulle han då mätta dem.

Guds son sade: »Två smittor finnas i min kyrka. Den ena är, att få människor aflösas af prästen utan att gifva penningar. Den andra är, att sockenprästerna töras ej aflösa syndiga människor af alla deras lönnliga synder, ty somliga synder tillkommer det biskopen att aflösa, och så sändas dessa syndiga människor så länge till biskopen, att de lönnliga synderna blifva för alla uppenbara. Därför skola de som hysa kärlek till själarna motarbeta sådana fall, så att icke själarna skola dö i dödliga synder för blygds eller hårdhets skull.»

Guds son sade till bruden: »hvad sade dig den mångtalande klosterbrodern?» Hon svarade: »att hedningarne, som icke voro kallade till vingården, skulle icke hafva ur denna någon frukt». Vår herre svarade: »Säg honom, att en tid skall komma, då det skall vara ett fårahus och en herde, en tro och en klar kunskap om Gud, och då skola många, som voro kallade till vingården, bortdrifvas, men de som ej voro kallade, men

likväl arbetade efter bästa förmåga för att kallas, de skola få någon miskund och upplyftande nåd, ehuru de ej skola ingå i själfva vingården. Säg honom vidare, att det är honom bättre att läsa ett 'fader vår' i gudlig enfald än att konstligen disputera om så kloka ting för att få ett fåfängt namn i världen.»

En man, som icke var prästvigd hade läst mässan och blef dömd att brännas. Birgitta bad för honom, men Kristus svarade, att straffet var gifvet af miskund, ty därigenom drefs han till ånger och till möjlighet att vinna himmelrikets ära.

Guds son sade till sin brud: »Du skall veta, att ännu skall så stor gudlighet uppstå bland hedningarne, att de kristne skola andligen vara liksom deras trälar.»

»En pingstdag sade en präst första mässan i ett kloster. När Guds lekamen upplyftes, såg Guds brud eld nedfara af himmelen öfver hela altaret, och i brödet, som prästen höll i handen, såg hon ett lefvande lamm och i lammet ett lågande mansansikte, och hon hörde en röst, som sade: »Såsom du nu ser elden fara ned öfver altaret, så for min ande å en dag som denna ned öfver apostlarne, upptändande deras hjärtan, och brödet vardt lefvande Guds lamm, det är min lekamen, och

anletet finns i lammet och lammet i anletet, ty Fadern är i Sonen och Sonen i Fadern och den Helige ande i båda.» En annan gång såg hon i prästens hand, när Guds lekamen lyftes, en den fagraste unge man, som sade: »jag välsignar eder som tro, och för den, som ej tror, skall jag vara en domare.»

En gång, då Kristi brud var mycket vanmäktig af fasta och vaka, så att hennes håg ej förmådde begripa de ting, som Kristus sade henne, bad Kristus henne gifva kroppen nödig näring, af mat och dryck.

En man från Åbo stift kom till Rom och kunde icke tala svenska. Han ville bikta, men ingen förstod hans tungomål, och han klagade sin nöd för fru Birgitta (förstod hon finska?). Hon framlade hans sorg för Kristus, som sade, att han nöjde sig med den goda viljan. Doge mannen, innan han återkommit till hemlandet för att där bikta, skulle Kristus säga till honom såsom till röfvaren på korset: »du skall vara med mig i paradiset.»

Denna Kristi mildhet ger sig tillkänna i en annan uppenbarelse. En enfaldig man, som ej fullständigt kunde *pater noster*, vände sig i djup oro till Birgitta, och hon framlade saken för Kristus, som svarade, att denne enfaldige mannens enfaldighet täcktes honom mera än högfärdigas

kunskap. »Denne mannens visa fåkunnighet och goda vilja täckas mig liksom de två penningar, som änkan offrade.»

»En människa, som var i gudliga böner, syntes som om hennes hjärta vore brinnande af kärlek till Gud och uppfylldt af andlig glädje, hvaraf hennes kropp blef vanmäktig i alla lemmar.» Fru Birgitta befann sig då i ett fullt extatiskt tillstånd. Uppenbarelsen handlar om den vördnad man bör ägna helgonens kvarlefvor.

En ärkebiskop hade yttrat, att han för sin del gåfve prästerna lof att gifta sig, ty därigenom skulle den allmänna skörlefnad, som nu förekom inom prästerskapet, aflägsnas. Om detta ärende uppstod ett samtal mellan fru Birgitta och jungfru Maria, hvilken senare fullständigt fördömde tanken att låta prästerna träda i gifte, ty de skulle då icke kunna vidröra Kristi lekamen, hostian eller oblaten, annat än med orena händer. Den präst, som lefde osedligt, vore förbannad — men han skötte emellertid gudstjänsten. Invändningen mot prästernas giften måste således i våra ögon anses olämplig. Jungfru Maria redogör i uppenbarelsen för ärendets historia och omtalar, att i den äldsta kristna kyrkan funnos gifta präster.

»Jag är Gud, alltings skapare. Jag gaf änglarna och människorna frihet att bestämma för

sig: de som ville göra min vilja, skulle blifva med mig evärdligen, och de som ville stå emot mig, skulle skiljas från mig. Därför blefvo somliga af änglarne djäflar, ty de ville ej älska och lyda mig. När därefter människan var skapad och djäfvulen såg min kärlek till människan, vardt djäfvulen ej allenast min ovän, utan framkallade äfven strid mot mig, förmående Adam att bryta mina budord, och då fick djäfvulen makt öfver människan, med min tillåtelse och på grund af min rättvisa, och från den stunden råder missämja mellan oss, och vi strida, ty jag vill, att människan skall lefva efter min vilja, och djäfvulen försöker få henne att följa hans vilja och åstundan. Då jag lät upp himmelriket med mitt hjärteblod, då miste djäfvulen den rätten, som han syntes hafva, och de själar, som voro värdiga, blefvo helade och frälsta».

»En man hade en djurhage, i hvilken han släppte sina löpande hundar och förlustades af att skåda hundarnas och djurens lopp.» Så älska människorna mera lustan än Kristi pina.

»Jag, som talar till dig, är himmelrikets drottning. Jag är såsom denna världens örtagårdsmästare, som skyndar att binda och fästa sina plantkvistar och unga träd, när han ser ett mäktigt och skadligt väder komma, så att de icke

brytas eller uppryckas. Så gör jag, miskundens moder, i denna världens örtagård, ty när jag ser ett väder af vådliga frestelser och djäfvulsk ilska blåsa in i människornas hjärtan, då löper jag genast till min herre, skapare och Gud och till min son Jesus Kristus med mina böner att hjälpa dem och att få i dem en särskild ingjutelse af den Helige ande.»

»Min kyrka har gått så långt bort ifrån mig, att intet hopp om miskund har funnits, om ej min moders böner varit, och af alla lekmän äro riddarne mera bortgångna från mig än några andra.»

»När jag stod bedjande till Gud, syntes mig himlen mörk, och solen och månen skeno i skäraste klarhet och deras ljus sträckte sig vida öfver himlarna. När jag såg noga till, såg jag goda och onda änglar strida mot solen och månen, men de förmådde intet, förrän en stor och förfärlig drake for upp i himlen, åt hvilken solen och månen gåfvo sin klarhet, och solen blef svart och månen flydde ned under jorden, och när jag såg på jorden, var den full af krypande maskar och ormar, som åto jordens gröda ofvantill och stungo och dråpo människorna med sina stjärtar, till dess solen föll ned i vattnens djup.» Elfva år därefter fick Birgitta en ny uppenbarelse, i hvilken henne meddelades att detta gällde Sverige.

»Kristus kejsare» talade med sin brud om en from riddare. När denne min vän kom till sin lefnads ända och själen skulle utgå ur kroppen, genast sändes mot henne fem änglaskaror, och bland dem kommo otaliga djäflar för att se, om de kunde finna någon rätt öfver själen, ty de äro fulla af ilska och vilja aldrig släppa själen. Där hördes ur himlen rent och ljust en röst sägande: »O herre Gud, är icke denne den, som band sig till din vilja och fullkomnade den fullkomligen?». Då svarade själen i sitt samvete och förstånd: »sannerligen, jag är densamme». Sedan hördes tre röster tala till själen, först en å gudomens vägnar: »Jag skapade dig, jag gaf dig själ och lekamen, därför är du min son, och du gjorde din faders vilja, kom därför till mig, din allsvåldige skapare och sötaste fader, du skall hafva ditt fädernearf, ty du lydde honom, kom till mig, o sötaste son, jag skall mottaga dig med glädje och heder.» Den andra rösten talade å mandomens vägnar: »O broder, kom till mig, jag offrade mig i striden för dig, jag utgöt mitt blod för dig, kom till mig, ty du gäldade blod för blod, du var redobogen att gifva blod för blod och död för död och lif för lif, du följde och älskade mig i ditt lif, kom nu i mitt lif och i min glädje, som aldrig skall ändas, ty jag erkänner dig i sanning

vara min broder.» Den tredje rösten talade å den Helige andes vägnar: »Kom, min riddare, du var så lustelig innantill, att jag åstundade bo med dig, och så manlig utantill, att du var värdig, att jag skulle värja dig. För din kropps omak och oro gå in i hvila och ro. För ditt sinnes bedröfvelse gå in i otalig hugnad, för din kärlek och manliga strid gå in i mig själf, och jag skall bo i dig och du i mig. Kom till mig, min utvalde riddare, du som intet annat åstundade än mig, kom, och du skall uppfyllas med gudlig lust.» Därefter hördes fem änglaskaror tala såsom med fem röster, och i hvar änglaskara funnos 6,666 änglar. Första rösten sade: »Vi vilja gå före denne utvalde riddare, bära före honom hans vapen och presentera vår Gud hans tro, som han bevarade osmittad och värjde mot rättvisans ovänner.» Den andra rösten sade: »Bärom före honom hans sköld och visom vår Gud hans tålamod, som skall genom vårt vittnesbörd varda ärligare, om än allting är kunnigt för vår Gud, ty med tålamod tålde han ej endast genvärdiga ting, utan han tackade Gud för dem.» Tredje rösten sade: »Må vi gå före honom och presentera för Guds åsyn hans svärd, det är vi skola förete hans lydnad, med hvilken han lydde i hårda och lätta ting efter hvad han lofvat.» Fjärde rösten sade: »Må vi kommom och förete

Gud denne riddarens häst, det är vi skola bära vittne om hans ödmjukhet, ty såsom hästen bär mannens lekamen, så förde ödmjukheten honom först och sist till all god gärning, högfärden fann visserligen ej sitt eget i honom och därför red han fram med seger.» Femte rösten sade: »Må vi kommom och förete vår Gud hans hjälm och bära vittne om den gudliga åstundan han hade till Gud. Han tänkte sannerligen på Gud i sitt hjärta hvar stund, han hade Gud i sin mun och i sina gärningar, och han åstundade Gud öfver allt och beviste sig mot världen som död. Presenterom vår Gud dessa ting, ty denne är värd att hafva evärdlig hvila för litet arbete och att glädjas med sin herre.» Med sådana röster och otaliga änglakörer fördes min vän till evärdlig hvila. När själen såg detta och gladde sig innerligast, sade hon: »Säll är jag, att jag blifvit skapad. Säll är jag, därför att jag tjänte min Gud, hvilken jag nu ser Säll är jag, ty jag hafver ära, som aldrig skall ändas.» Kristus tillade till bruden, att de, som ej haft tillfälle att för honom gjuta sitt blod, skola få samma lön, om blott de hafva viljan att offra sitt lif för Guds skull.

»En riddare i Sverige sporde en spåkvinna, om rikets män skulle örliga mot konungen eller ej, och så hände som spåkvinnan hade sagt. När

riddaren sade detta till konungen, så att Kristi brud hörde det, förnam hon genast hon hade gått ut från konungen en röst, som sade till henne: »Hörde du, huru riddaren sport råd af spåkvinnan, och huru hon föresade tillkommande frid? Säg konungen, att detta skedde med min tillåtelse för folkets vantros skull, ty djäfvulen förmår förstå många tillkommande ting på grund af sin kloka natur, hvilken han kungör för dem, som spörja honom om råd. Säg konungen, att de som fara med sådan spådom, skulle fördrifvas ur kristenheten, ty de svika själarna.»

»Du kan spörja, hvi Guds ord ofta sägas och framföras så mörkt, att de kunna uttydas på olika sätt och förstås stundom olika af Gud och af människorna. Jag svarar: 'Gud är lik en man, som gör brändt vin eller brändt vatten, hvilket göres och blandas med vin. Denne blandare har flera pipor, somliga gående uppåt, andra gående nedåt, i hvilka vinet genom eldens makt stundom stiger, stundom faller, till dess det varder fullkomnadt. Så gör Gud i sina ord: stundom går han uppåt för rättvisans skull, stundom går han nedåt för miskundens. Stundom talar Gud om kommande ting som om närvarande, han manar och handterar både tillkommande och närvarande ting, ty det närvarande, det framfarna och det

tillkommande är i Gud liksom en punkt eller ett ögonblick.» Det är för öfrigt af kärlek, som Gud talar mörkt, ty om människorna skulle fullt förstå hans rättvisa, skulle de lätteligen komma att misströsta om hans miskund.

Kristus kungjorde sin brud, hvarför Gud plågade Israels folk i öknen och icke i Egypti land.

Gud sade: »Efter Noaks flod återstodo inga andra människor än de som varit i arken och af dem föddes en släkt, som kom österut i världen, af hvilka somliga kommo till Sverige, och en annan släkt kom västerut i världen, och somliga af den släkten kommo till Danmark. De som först började odla den jord, som ej var kringlagd med vatten, tillägnade sig intet af deras land, som bodde på öarna, utan hvar och en lät sig nöja med det han hade.» Stamfrändskapen mellan svenskar och danskar var således icke erkänd på fru Birgittas tid eller af henne. Om norrmännens härstamning säges intet.

Kristus uppmanade sin brud, att hon skulle liksom af sig själf skrifva till kejsaren af Tyskland, att hon ej blott å egna vägnar, utan äfven å många Guds utvaldas vägnar, framhölle, att fyra systrar, döttrar af en väldig konung, nu voro alldeles fördrifna. Den första systern kallades ödmjukheten, den andra återhåll från all syndig och

smittande umgängelse, den tredje har namn af att hon låter sig nöja med det, som är nödvändigt, den fjärde kallas kärlek i medkristnas bedröfvelser. I stället för dem äro till heder komna fru högfärd, fru lusta, fru öfverflöd och fru ocker.

Guds son talade till sin brud och sade: »Du, som ser och hör andliga ting, skall ej tiga därför att du lastas, ej heller tala eller predika därför att du lofvas af människor, ej rädas därför att de mina ord, som blifvit dig uppenbarade, försmås och ej genast gå i fullbordan.»

Den åttonde boken af fru Birgittas uppenbarelser, ur hvilken de närmast föregående utdragen äro hämtade, inledes i den svenska redaktionen med följande ord: »Här börjas himmelrikets kejsares bok till konungar och höfdingar, som af Gud uppenbarades för sancta Birgitta af Sveriges rike.» Kortare betecknas den som »konungsboken». Den utförliga titeln förekommer äfven i den latinska texten. Emellertid finnas hvarjehanda olikheter mellan åttonde boken i den svenska och den i den latinska texten, i det i den svenska flera uppenbarelser, som synts snarare höra till konungsboken, blifvit flyttade dit från andra böcker. I hvart fall har uppgift om flyttningen blifvit meddelad.

Efter den åttonde boken följer ordensregeln, hvilken uppenbarades för fru Birgitta under en hänryckningens stund, då hon befann sig på Vadstena slott.

När biskop Alfons efter Guds befallning fördelat på böcker den rika samlingen af uppenbarelser, som hade blifvit efter fru Birgittas meddelanden upptecknade af prior Peter i Alvastra och af honom öfversatta till latin, funnos en del uppenbarelser kvar, som icke blifvit inordnade och som på grund däraf kallats *revelationes extravagantes*. Dessa, som till den största delen innehålla utläggningar af föreskrifterna i ordensregeln, samlades af nyssnämnde prior och öfverlämnades af honom, i närvaro af biskop Nils i Linköping och en mängd andliga och världsliga personer till klosterbröderna i Vadstena, med högtidlig förklaring, att dessa, liksom andra, hvilka han hade i förvar i Alvastra kloster, voro af Gud uppenbarade för fru Birgitta.

Jag har i det föregående talat om hennes böner. Af dessa ansågos några hafva blifvit henne meddelade genom gudomlig uppenbarelse. Till uppenbarelserna hör äfven *sermo angelicus* eller »ängelns diktamen till den hel. Birgitta». Detta är en sammanhängande skrift, indelad i 21 kapitel, af hvilka tre hvar dag skulle för systrarna i

birgitta-klostren läsas vid morgongudstjänsten till jungfru Marias ära. Hon utgör medelpunkten i framställningen, i början med skapelsens förlopp, sedan med det gamla testamentets historia, och därefter med sin egen lefnadshistoria som bakgrund, från och med moderskapets tid till och med upphöjelsen till himmelriket. Skrifvaren af den redaktion, som Klemming tryckt i sin upplaga af Birgittas uppenbarelser, namngifver sig själf. Måhända var han äfven öfversättare från det latinska språket. Språket i ängelns diktamen är mycket tyngre än det, som förekommer i uppenbarelserna i öfrigt.

Utdragen ur uppenbarelserna hafva blifvit många. De äro dock för få för att kunna gifva en fullständig uppfattning af fru Birgittas naturliga begåfning, af hennes fromhet, af hennes uppfattning af kyrkans lära rörande Gud, den himmelska världsordningen och människans inordnande i denna. Af utrymmesskäl har jag uteslutit alltför långa skildringar, i hvilka hon, liksom hennes samtida, frossar i ett realistiskt ingående i detaljerna af Kristi lidande, eller i hvilka hon, i symboliserande uppfattning, redogör för t. ex. invigningen af en biskop eller en riddare. Dessa skildringar äro af ytterligt stort värde för teckningen af vår medeltids kulturhistoria. Då vi eljes hafva att

klaga öfver fattigdomen på källuppgifter, må vi vara tacksamma för sådana frikostiga bidrag. Äfven för studiet af vår medeltids konst finna vi i uppenbarelserna dyrbara bidrag, i de detaljerade framställningarna af scener ur den heliga historien, hvilka innehålla vida mera än det nya testamentets enkla kortfattade berättelser, samt i de upplysningar, som lämnas rörande de fantastiska gestalter ur fantasiens djurvärld, som förekomma i medeltidsbyggnadernas detaljer, liksom i alstren af bildhuggarnes och målarnes konst. Sådant är biprodukter, men de äro af stort värde. De detaljerade föreskrifter fru Birgitta gifvit rörande anordningarna inom hennes ordens kyrkor — föreskrifter, som i hufvudsak blifvit följda och därigenom visats vara praktiska — vittna om det intresse hon ägnat byggnadskonsten.

Jag har förut framhållit, att fru Birgitta hade, genom läsning eller muntlig undervisning, en ganska god kännedom om tidigare åldrars personer och tilldragelser. Att hon höll på helgonen och deras minnen, är naturligt, men väl att märka är, att det himmelska umgänge hon hade, var ganska litet till omfånget. Kristus och jungfru Maria spela hufvudrollerna, Gud Fader och den Helige ande förekomma mera sällan. De, som i öfrigt samtalade med henne, voro helt få och de

uppträda icke ofta, t. ex. Johannes döparen och Johannes evangelisten, den heliga Agnes, den helige Dionysius (S:t Denis), hvilken uppenbarade sig för henne i Frankrike.

I de samtida upptecknıngarna af hennes lifs förlopp framträder hon som en person af den innerligaste fromhet, hvilken väl, i tidens anda, kunde gå till öfverdrifter för egen del, men samtidigt kunde förmana andra att icke gå för långt i försakelser. Hufvudsaken var den personliga fromheten. De uppoffringar, som stodo i sammanhang med denna, kunde icke bestämmas af en för alla gällande lag. Enhvar finge pröfva sig själf, men den som försakade mera finge större lön. Själf var hon villig att försaka allt utom det allra nödvändigaste.

Se vi bort från den djupa personliga fromheten, måste vi framhålla hennes intresse för de kyrkliga förhållandena och deras utveckling, äfvensom för tidens politiska förhållanden. Men vid sidan däraf måste ock framhållas, huruledes hon därjämte hade ögonen öppna för alla de små detaljer, som förekomma i det mänskliga lifvet och för äfven de minsta företeelserna i den natur, inom hvars ram människan lefver. Kristus och Maria framhöllo för henne allt som oftast, att hon, ännu lefvande i jordelifvet, icke mäktade att

se de himmelska förhållanden, till hvilka hon blef uppryckt, sådana de voro. För att fatta dem behöfde hon bildliga, symboliska framställningar. Rik är också uppenbarelsernas text på bilder, och ur dem lära vi känna hennes fina iakttagelseförmåga och hennes förtrogna bekantskap med äfven de underordnade samhällselementens verksamhet, jordbrukarens, handtverkarens. Att hon var förtrogen med ridderliga idrotter och hvad för dem kräfdes, det är ju helt naturligt. De bilder hon använder gälla förhållandena dels i det land, i hvilket hon blifvit född och fostrad, dels i det land, som från midten af hennes århundrade blef hennes land, Italien, hvars naturförhållanden så vidt skilde sig från fosterlandets.

De bilder hon använder äro oftast mycket träffande. Men stundom äro de väl långsökta. Detta var dock icke hennes fel, det var tidehvarfvets. Man ville försänka sig i allt, som var af intresse för det fromma sinnet. Tilldragelserna i den heliga historien kompletterades med allahanda diktade tillsatser och i hvarenda sådan inlade man en djup betydelse. Stundom kunna vi icke godkänna den innebörd Birgitta inlade i dem. När Gabriel uppenbarade sig för Maria och förkunnade för henne, att hon skulle föda Guds son, då blef hon förfärad, och det finna vi helt natur-

ligt: huru skulle något så högt kunna vederfaras henne? I ängelns diktamen heter det, att denna räddhåga icke framkallades af tanken på den kroppsliga våda, som kunde drabba henne, utan på hennes fruktan, att ovännen djäfvulen skulle göra något svek för att skada hennes själ. Denna tolkning synes falsk. Bilderna äro dessutom någon gång väl krassa och föga lämpliga. Likaledes i ängelns diktamen heter det, att jungfruns kropp kan lämpligen liknas vid det renaste kärl, hennes själ vid den klaraste lykta, hennes hjärna vid ett källvatten, som springer upp i höjden och sedan rinner ned i den djupaste dal. Här är bildspråket tydligen förfeladt.

Jag har redan talat om arten af hennes uppenbarelser. Jag har anmärkt, att förhållandet mellan en innerligt troende själ och hennes Gud kan blifva af en förtrolig art, så att Gud talar till själen, men ock anmärkt, att detta icke kan sägas om allt, som innehålles i fru Birgittas uppenbarelser. Gud är icke bunden af den mänskliga utvecklingens småperioder, hans uttalanden kunna icke ikläda sig deras färg. Detta gäller om mycket, som förekommer i uppenbarelserna. Jag vill här anföra endast ett ganska krasst exempel: skola vi anse uppgiften om de två invandringarna till Sverige och Danmark vara en gudomlig uppenbarelse?

Fru Birgitta kände sig ju i början, då hon mottog uppenbarelser, osäker om deras ursprung, men hon blef för egen del tröstad med vissheten, att ursprunget var gudomligt. När hon meddelade sina uppenbarelser, måste meningarna blifva delade: de, som hade lärt icke blott akta, utan ock älska fru Birgitta, de, hvilkas fromhet kände sig tilltalad af uppenbarelsernas innehåll, sågo naturligtvis i henne en af Gud benådad sierska. För dem, som träffades af hennes skarpa tadel och kände sig däraf obehagligt berörda, låg det nära till hands att bestrida giltigheten af hennes uttalanden. En kritik kunde icke uteblifva. Denna gick i tvenne riktningar — den gällde dels uppenbarelserna i allmänhet, dels den för henne uppenbarade regeln för den nya klosterstiftelsen med de två konventen, med systrar och bröder inom samma kloster.

Fru Birgitta fattade denna klosterstiftelse som det förnämsta målet för sin verksamhet och var därför angelägen att åt denna vinna det skydd och de förmåner, som högre kyrkliga och världsliga myndigheter kunde gifva. Man gick emellertid icke utan vidare in på hennes önskningar, hon hade från början svårigheter att öfvervinna, när hon grundade sina yrkanden på den gudomliga inspiration, genom hvilken ordens-

regeln hade blifvit för henne dikterad — i en uppenbarelse säger Kristus, att hennes ordensregel härstammade från Gud själf, under det alla andra ordensregler voro människoverk — låg det därför, för att möta hennes yrkanden, onekligen nära till hands att bestrida eller åtminstone betvifla de uppenbarelser, i hvilka regeln hade blifvit henne meddelad eller förklarad.

Man hade inom den romerska kyrkan redan så tidigt som under den första fjärdedelen af 1200-talet insett, att nya föreningar, nya ordensstiftelser måste upptagas med en viss varsamhet, ja man hade kommit ända därhän, att ett formligt förbud utfärdades mot bildande af nya ordnar. Den tiden såg visserligen två nya, i framtiden mycket mäktiga ordnar uppstå, men detta gjordes, i öfverensstämmelse med det tidigare förbudet, möjligt därigenom, att de nya ordensreglerna i sina hufvuddrag anslöto sig till tidigare, som redan hade vunnit kyrkligt erkännande. Det var därför helt naturligt, att Urban V, då en ny ordensregel för första gången framlades för honom, gaf fru Birgitta rådet att ansluta sig till Augustini ordensregel, hvilket, lika litet som i fråga om de två tiggarordnarna, innebar ett hinder mot antagande af vissa stadganden, som icke förekommo i den tidigare regeln, men ej heller stodo i strid

mot denna. Det är därför icke befogadt, när man senare påstår, att noviserna icke rätt visste, hvad de skulle tänka, då de vid inträdet i orden skulle förbinda sig till dels Augustini regel, dels Birgittas stadgar. Man sökte anledning till anmärkningar.

Hvarför skedde detta? När fru Birgitta ägnade sitt lifs intresse åt stiftandet af den nya orden, var det uteslutande af from ifver att — midt under det förfall, som hade uppenbarat sig inom de tidigare stiftade ordnarna — göra en ny, välbehöflig insats för rotfästande och utbredande af ett gudligt lefverne, hvars verkningar icke skulle vara inskränkta till klostermenigheterna själfva, utan skulle gå ännu vidare, till de utanför stående undervisning och uppfostran. Men inom kyrkan hade de mänskliga skröpligheterna fått allt rikare tillfälle att innästla och utveckla sig, och bland dessa skröpligheter spelade afunden en rätt stor roll. Den uppmärksamhet och den gifmildhet, som kommo den nya orden till del, måste innebära en minskning i det ena och det andra afseendet för de gamla ordnarna, och något sådant ville man ogärna underkasta sig. Af största vikt voro de andliga förmåner, som man eftersträfvade för den nya orden, och i detta afseende spände fru Birgitta bågen högt. Ju större andliga förmåner, desto större tillopp af troende eller

vidskepliga och därigenom desto större världsliga förmåner. När Urban V förhöll sig tveksam gentemot den nya stiftelsen, hörde Birgitta Kristus säga till sig, med uppmaning att därom underrätta hans ståthållare på jorden, att Kristus själf hade gifvit den nya ordensstiftelsen en så hög andlig gåfva som samma aflat, hvilken skänktes dem, som i Rom besökte aposteln Petrus *ad vincula* kyrka. I denna punkt var fru Birgitta så ifrig, att hon genom motståndet bragtes nära till uppror. Huru mycket hon än klandrade kyrkans män, från den högste till den lägste, och de onda seder, som hade insmugit sig i kyrkan och där fått vinna frodig växt, var hon en kyrkans lydiga dotter, men när den tanken kom för henne, att stadfästelsen af hennes orden icke skulle kunna erhållas utan penninguppoffringar, då hörde hon — såsom redan blifvit omtaladt — Kristus säga, att hon i sådant fall finge nöja sig med hans nåd, hvilket uttryck svårligen kan tydas annorledes än att hennes orden skulle komma till stånd äfven utan påflig stadfästelse, och detta innebar ju ett fullkomligt uppror. Maningen till ett sådant kan dock icke hafva varit annat än en uppsvallning för ögonblicket. På allvar kan hon icke hafva tänkt sig möjligheten af en ordensstiftelse utan påflig stadfästelse, i all synnerhet som ett

kloster af hennes orden skulle stå i ett visst beroende af biskopen öfver det stift, inom hvars område klostret var anlagdt. Då å högre kyrklig ort motstånd gjordes mot den nya klosterregelns erkännande, beroende dels på tvifvel rörande dennas lämplighet, dels på andra mindre ädla bevekelsegrunder, låg det tydligen närmast till hands att förneka regelns gudomliga ursprung.

Om tvifvelsmål rörande äktheten af vissa Birgittas uppenbarelser uttalades, låg det nära till hands att fråga, huruvida någon enda af hennes uppenbarelser verkligen hade gudomligt ursprung. Denna fråga var af stor aktuell betydelse med anledning af det trägna, från Sverige utgångna och i främsta rummet af dottern Katarina i Rom med synnerlig energi bedrifna arbetet för fru Birgittas upptagande bland den romerska kyrkans helgon. Hennes innerliga fromhet allena kunde icke göra henne värdig en sådan heder. De många under, som hon sades hafva verkat eller som verkats genom anropande af hennes hjälp, hade väl svårligen varit tillräckliga som skäl för helgonförklaringen, därest uppenbarelsernas gudomliga ursprung hade befunnits vara rätt och slätt en inbillning.

Man ägnade därför den största omsorg åt pröfningen af uppenbarelsernas halt. Gregorius XI

anmodade framstående personer att afgifva ett utlåtande rörande uppenbarelserna, och de förklarade, efter fullbordad granskning, att uppenbarelserna icke innehöllo något, som var stridande mot kyrkans tro eller lära. Gregorius afled, och det stora spörsmålet framlades för hans efterträdare Urban VI. Han infordrade ett nytt utlåtande, och då detta stämde öfverens med det förra, godkände han uppenbarelserna, hvilka på grund däraf fingo uppläsas i kyrkorna. Till sist utfärdade Bonifacius IX helgonförklaringen och framhöll i sammanhang därmed, att Birgittas uppenbarelser voro af gudomligt ursprung.

Uppenbarelserna hade nu blifvit pröfvade af elfva kardinaler, två biskopar, två juris doktorer, två munkar och fyra andra lärda teologer.

Det kan tyckas, som om frågan härmed skulle vara till fyllest afgjord från romersk-katolsk ståndpunkt, men detta var icke händelsen. Efter fru Birgittas död förekommo, såsom jag tidigare antydt, lifliga och allvarliga rörelser inom kyrkan, framkallade af de föregående missförhållandena. I öfverensstämmelse med den demokratiska riktningen inom tidehvarfvet blef det de stora kyrkomötena, som skulle råda bot för de många och stora skadorna och ordna förhållandena för framtiden. Vid dessa möten upptogs på nytt

frågan om halten och värdet af Birgittas uppenbarelser.

Redan vid kyrkomötet i Konstanz (1414—1418), det möte, som har på sitt samvete Johannes Huss' död på bålet, uppträdde den franske teologen Johan Gerson, mysticismens energiske fiende, med tvifvelsmål rörande uppenbarelsernas äkthet och lämpligheten af helgonförklaringen. Vid mötet i Basel, hvars arbeten började i december 1431, framdrogo tvenne tyskar och en spanjor — vi se, hvilken uppmärksamhet den svenska sierskans uppenbarelser hade tillvunnit sig inom hela den romerska kyrkans område — ej mindre än 123 uttalanden i uppenbarelserna, hvilka de ansågo icke vara renläriga. Kyrkomötets medlemmar voro uppdelade i fyra nationer, den italienska, den franska, den tyska och den spanska. Man arbetade i utskott, af hvilka ett skulle handlägga trossaker. Hvar nation var representerad i det utskott, som hade att pröfva Birgittas uppenbarelser. Spanjoren Johannes Torquemada, f. d. dominikanerprior, professor i teologi, *magister sacri palatii*, med bostad i påfvens palats, samt påfvens ombud vid kyrkomötet, slutligen kardinal, Heymerich de Campo, vicekansler vid universitetet i Köln, Johannes Roberti, cistercienserabbot och teologie professor, samt Ludvig de Pirano, tillhörande

franciskanernas orden och äfven han teologie professor — således fyra inom kyrkan synnerligen framstående män —, togo uppenbarelserna i försvar, men kyrkomötets dom blef, att upppenbarelsernas innehåll ogillades, liksom — och med ännu större skäl — birgittinermunkarnas påstående, att uppenbarelserna förtjänade samma tilltro som evangelium.

Verkan af detta beslut torde hafva blifvit ganska ringa. Tron på fru Birgittas fromhet, hennes inspiration och hennes undergörande krafter spridde sig alltmera inom den romerska kyrkans land och slog allt fastare rötter. Hennes orden eröfrade den största delen af det kristna Europa, med utposterna förlagda i Portugal, Italien, Polen, Estland och Finland, Norge och England. Än i dag finnas fyra birgittinerkloster. Än i dag tryckas i ett af dem minneskort med bilder af den hel. Birgitta och hennes dotter, den hel. Katarina. På baksidan af Birgittas kort läses:

Rosa, rorans bonitatem,
stella, stillans claritatem,
Birgitta, vas gratiae,
rora coeli pietatem,
stilla vitae puritatem
in vallem miseriae.

V: Ora pro nobis, beata mater Birgitta, sponsa Christi predilecta,
R: ut at coelestem patriam sit ipsa nobis via recta.[1]

* * *

Det vore orätt att här med fullständig tystnad förbigå tvenne tilldragelser hörande till tiden efter fru Birgittas bortgång, men gällande henne.

Den första var flyttandet af hennes jordiska kvarlefvor till Sverige. Färden var nog besvärlig, men med följets sorg blandade sig glädjen öfver de minnen man hade af hennes lif, af hennes sista dagar, af det under, som hade timat efter den första provisoriska grafsättningen i Rom. Vägen togs genom den östra delen af Europas midt. Ledare af den trogna skaran var dottern fru Katarina. Strax efter midsommar 1374 landade skeppet med kista och följe i den då betydande hamnstaden Söderköping. Hyllande skaror mötte därstädes och följde genom Östergötland. När det stora tåget närmade sig Linköping, möttes det af prästerskapet, anfördt af den fromme biskop Nils Hermansson, hvilken hade stått fru Birgitta mycket nära — han hade varit lärare för hennes barn. Under

[1] Om Birgittas uppenbarelser och angreppen mot dem jfr Silfverstolpe, *Om kyrkans angrepp mot revelationes sanctæ Birgittæ*, samt Schück, *Några anmärkningar om Birgittas revelationer*, i K. Vitterhets, Historie och Antiqvitets Akademiens *Handlingar*, ny följd 12: 4 och 13: 1.

stor högtidlighet nedsattes fru Birgittas kvarlefvor i domkyrkan, till dess tid blef att föra dem till den slutliga hviloorten i hennes klosters kyrka i Vadstena.

Fru Birgittas minne blef en samlingspunkt för den tidens nationella intressen och sträfvanden. Att hon tillhört Sverige var en ära för landet, och man ville gärna gifva åt denna ära ett så rikt mått som möjligt. Underverkens antal växte, under det klosterbyggnaderna stego i höjden och vunno fullbordan. Hennes fränder, hvilka voro många, och andra storättade män och kvinnor, såväl de af rent svensk börd som de, hvilka småningom gift sig in i svenska ätter, täflade om att fira henne. Äfven de främmande regenter, som styrde Sverige, drottning Margareta, den pommerske Erik och hans engelska gemål, omhuldade Birgittas minne och hennes stiftelser. Från alla håll arbetades för att af påfven utverka hennes upptagande i den gyllene bok, i hvilken namnen å kyrkans helgon äro inskrifna. Själen i detta arbete var fortfarande fru Katarina, men hon lyktade sina dagar den 24 mars 1381, långt innan verket var fullbordadt. Helgonförklaringen försiggick först den 8 oktober 1391, omsluten af mycken kyrklig ståt och ett lifligt deltagande af andliga och lekmän. Redan den 6 på aftonen gafs med ring-

ning i Roms många kyrkor till känna, att en stor fest skulle firas. Den 7 på morgonen voro dörrarna till det påfliga kapellet i Vatikanen öppnade. Påfven själf läste mässan, predikade och redogjorde för de skäl, som gåfvo fru Birgitta rätt till inträde i helgonskaran. En högtidlig procession gick genom Vatikanen, redan nu anropade man Birgitta om förböner. Riklig aflat lofvades alla dem, som dessa dagar besökte kyrkorna för att i dem förrätta sin andakt och hedra det nya helgonet. Vid midnatt tändes i den hel. aposteln Peters kyrka trettio tusen lampor samt otaliga ljus och facklor. Den 8, som var en söndag, begaf sig påfven i högtidlig procession till denna kyrka. När mässa och predikan voro lyktade, bars den helige fadern ut i det öppna förrummet till kyrkan, och där skrefs fru Birgittas namn in i änglarnas och helgonens bok.

Den 7 och 8 oktober firades därefter den hel. Birgittas minne inom den romerska kyrkan. Men man kom äfven ihåg den 23 juli, hvad man under medeltiden kallade hennes andliga födelsedag, d. v. s. hennes jordiska dödsdag. Hennes skrinläggning firades den 28 maj, ehuru den i verkligheten icke försiggick förr än den 1 juni 1393. Då var högtidligheten stor i Vadstena klosterkyrka, dit människoskaror strömmat samman

från Nordens tre riken. Med anledning af denna skrinläggning hugnades klostret i Vadstena följande år med ymniga andliga förmåner.

* * *

Fru Birgitta fäste, såsom redan blifvit omtaladt, en synnerlig vikt vid den klosterstiftelse, som hon tidigt planerat och för hvilken hon arbetade med så okuflig energi. Ju större raden af årtionden blef efter hennes bortgång, desto mera måste minnet af hennes personlighet blekna. De med henne helt eller ungefär samtida biografiska anteckningarna lämna icke tillräckligt material för att låta hennes märkliga, djupt anlagda personlighet med den öppna blicken och de så godt som allt omfattande intressena framträda i full klarhet. Genom uppenbarelserna och klosterstiftelsen talade hon inom vida områden under tiden närmast efter sin död; i all synnerhet genom uppenbarelserna är hon ej utan vittnesbörd till och med inför det nuvarande släktet, som är från henne skildt genom så många århundraden.

Fru Birgitta fann sin tid ond, förhållandena inom kyrkan voro af en mycket betänklig art, de ledande där inom, kyrkans tjänare och klosterfolket, hade vändt sig bort från sina heliga uppgifter, från Gud. För allt detta måste rådas bot,

och fru Birgitta fann intet säkrare medel än att stifta en klosterorden, där man skulle börja ett fromt och heligt lefverne ända från första stunden. Hon hoppades naturligtvis, att detta fromma lefverne skulle fortsättas alltjämt, till själagagn icke blott för dem, som befunno sig inom klostrets inhägnad. Klostret skulle blifva en ljuskälla, från hvilken rika strålar af fromhet och undervisning skulle sprida sig vida omkring i världen. Det var därför hon ifrade så mycket för predikan.

Fru Birgittas kloster skulle vara dubbelkloster, ett konvent af systrar under en abbedissa och ett konvent af bröder under en prior eller *confessor generalis*. Systrarna voro flera än bröderna, och abbedissan tillkom enligt stiftelsen ledningen af det hela. Vi må ej förtänka fru Birgitta, att hon starkt höll på den roll en kvinna kunde spela för människornas andliga väl. Andra sågo en fara uti att förena bröder och systrar inom en komplex, låt vara att de bodde i olika byggnader och icke skulle hafva någon annan beröring sinsemellan, än när systrarna biktade för bröderna eller af dem mottogo nattvarden, vare sig under det dagliga lifvet eller för sista gången, när kallelsen hade kommit till dem att skiljas från jordelifvet. Birgitta åberopade sig på att både jungfru Maria och Johannes stodo vid Kristi

kors, hon ansåg, att båda könen hade sina uppgifter i Guds rike. Maria stod högre än Johannes i den himmelska rangskalan: så intog abbedissan med systerkonventet en förnämligare ställning än bröderna.

Nytt var hvarjehanda, som föreskrifvits rörande gudstjänsten, och detta myckna gick i allmänhet ut på ett förhärligande af jungfru Maria. Hvilken stor roll Birgitta tilldelade henne i himmelen och äfven öfver själarna på jorden, har med tillräcklig tydlighet framgått ur de förut meddelade utdragen ur uppenbarelsen.

Det är icke här rätta platsen att ingå i ordensregeln och dennas tillämpning i lifvet och verksamheten inom klostret, hvilka icke alltid motsvarade hvad Birgitta hade åsyftat om ordens förhållande till kyrkan och staten. Det må vara nog att påminna om den stora betydelse Vadstena kloster och äfven dess dotter i Nådendal spelat för bevarandet och utbildandet af vår medeltids litteratur. [1]

[1] Jfr T. Höjer, *Studier i Vadstena klosters och birgittinordens historia.*

Svenska Akademiens täflingsämnen

för år 1905.

Afhandlingar i vittra ämnen.

1) Den homeriska frågan.

2) Om den från antika mönster utgående diktningen i Sverige under sexton- och sjuttonhundratalet samt dess förhållande till sina förebilder.

3) Om romanen som estetisk konstform.

4) Om betydelsen för ett samhälles andliga odling af dramatisk diktning och scenisk framställning.

5) Om den nordiska folkvisan och hennes förhållande till konstpoesien.

6) Jämförelse mellan konst och litteratur såsom mätare af ett tidehvarfs odling.

7) Om politisk vältalighet i äldre och nyare tider.

8) Den antika och den moderna vitterhetens olika uppfattning af naturen.

Akademien lämnar dessutom de täflande frihet att välja något estetiskt eller litterärhistoriskt ämne.

I språkforskningen.

1) Undersökning af de påverkningar, som svenska språket under sin historiska utveckling rönt från något visst främmande språk (t. ex. från lågtyskan, högtyskan eller franskan).

2) Behandling af frågor hörande till svensk synonymik.

3) Behandling af något viktigare kapitel i den svenska syntaxen. (Framställningen bör stödjas med citat ur litteraturen och taga hänsyn till den historiska utvecklingen inom svenskan äfvensom till besläktade företeelser i närstående språk.)

För den historiska framställningen.

1) Riksföreståndarskapet, dess uppkomst och betydelse i Sveriges historia.

2) Teckning af konung Gustaf I:s senaste regeringsår och hans förhållande till sina söner.

3) Erik XIV och Johan III såsom renässansbildningens befrämjare i Sverige.

4) Framställning af de följder, Sveriges deltagande i 30-åriga kriget haft med afseende på nationalkaraktären, sederna och lefnadssättet, den allmänna bildningen och språket.

5) Det karolinska enväldet jämfördt med andra absolutistiska styrelseformer på samma tid.

6) Magnus Stenbock. (Lefnadsteckning.)

7) Hvilket inflytande har den vid Carl XII:s död inträdda förändringen i Sveriges inre och yttre ställning haft på svenska folkets tänkesätt, bildning och seder?

8) Kronprinsen Carl Johan och Nordarméen i Tyskland 1813.

För öfrigt lämnas fritt val af historiskt ämne, med det förbehåll att ämnet icke får vara närmare vår tid än år 1844.

I skaldekonsten

lämnar Akademien fritt val af ämne.

För Zibetska priset:

Sång till upplifvande af något bland fäderneslandets stora minnen.

Akademiens stora pris är, liksom det Zibetska priset, hennes belöningsmedalj af 800 kronors värde. Om täflingsskrift, utan att anses böra med Akademiens stora pris belönas, likväl synes förtjäna en större utmärkelse än ett omnämnande å Akademiens högtidsdag, vill hon tilldela författaren sin mindre skådepenning i guld.

Akademien förbehåller sig rätt att intaga prisbelönad skrift i sina tryckta handlingar för det år, då skriften prisbelönades, och må författaren, där så sker, icke själf den-